ISABEL ALLENDE

Portret în sepia

Fantasticul şi realismul ţin nu numai de romanele ISABELEI ALLENDE, dar şi de ascendenţa ei: bunica avea viziuni premonitorii şi pare un personaj clasic al literaturii magice latino-americane, în timp ce unchiul ei a fost preşedintele chilian Salvador Allende, convertit la marxism, figură marcantă, ba chiar mitică a Americii de Sud, prinsă în jocuri politice sângeroase.
Născută în 1942 în Peru, Isabel Allende face parte din prima generaţie de scriitori larino-americani care s-au format citind literatură latino-americană. A început să publice de la 17 ani, a călătorit mult (Bolivia, Europa, Orientul Mijlociu), urmându-şi tatăl vitreg în periplurile lui diplomatice. Lucrează ca ziaristă în Chile până în 1973, anul loviturii de stat în urma căreia Salvador Allende e înlăturat de la putere de militari, apoi se exilează în Venezuela. „La fel ca mulţi chilieni, am simţit că viaţa mea a fost făcută ţăndări şi a trebuit să iau totul de la început", îşi aminteşte scriitoarea. Publică la început cărţi pentru copii, iar în 1985 romanul Casa spiritelor e primul ei mare succes. Cărţile ei devin best-seller-uri, primeşte premii literare prestigioase. Se stabileşte în California, unde predă literatură la universitate, dar continuă să scrie doar în spaniolă — „scrisul, pentru mine, e un proces organic, nu pot scrie decât în limba mea". „Ştiu să ascult şi vânez poveşti" spune Isabel Allende. Toate poveştile ei stau sub semnul dragostei şi violenţei. Fantezia şi legenda se întâlnesc aici cu istoria şi politica într-o intrigă pe care scriitoarea o conduce cu o tehnică impecabilă, dar, dincolo de măiestria tehnică, romanele ei sunt „condamnate" să fie citite pe nerăsuflate pentru că Isabel Allende ştie să lase viaţa să vorbească, personajele ei îşi trăiesc propriile lor vieţi.
Pentru Carmen Balcells şi Ramon Huidobro, doi lei născuţi în aceeaşi zi şi etern vii.
* De-aceea mă întorc mereu în atâtea locuri de departe să mă-ntâlnesc cu mine însumi şi să mă caut neîncetat, singurul martor mi-este luna şi-apoi să fluier bucuros călcând pe bolovani şi pietre, sarcina mea e să exist toată familia mea e drumul.
PABLO NERUDA Sfârşit de lume (Vântul)

Cuprins

PARTEA ÎNTÂI 1862-l880
PARTEA A DOUA 1880 1896
PARTEA A TREIA 1896 1910
Epilog

PARTEA ÎNTÂI 1862-1880

Am venit pe lume într-o marți din toamna lui 1880, sub acoperişul bunicilor mei materni, la San Francisco, în timp ce în casa aceea labirintică maică-mea gâfâia cu burta în sus, dar cu inima vitează şi cu oasele luptând pentru a-mi deschide ieşirea, pe stradă clocotea sălbatic viața din cartierul chinezesc cu aroma lui indelebilă de bucătărie exotică, cu torentul său gălăgios de dialecte țipate în gura mare, cu mulțimea lui nesfârşită de albine umane într-un du-te vino grăbit. M-am născut în zori, dar în Chinatown ceasurile nu ascultă de legi şi la ora aceasta încep piața, circulația cărucioarelor şi lătrăturile triste ale dinilor din cuşti care aşteaptă cuțitul bucătarului. Am aflat amănuntele naşterii mele destul de târziu, dar mai rău ar fi fost să nu le descopăr niciodată; s-ar fi putut rătăci definitiv prin coclaurii uitării. Există atâtea secrete în familia mea încât nu ştiu dacă voi avea timp să le scot la lumină pe toate: adevărul e trecător, repede spălat de ploi. Bunicii mei materni m-au primit cu emoție — deşi mai mulți martori susțin că am fost un bebeluş oribil — şi m-au aşezat pe pieptul mamei, unde am rămas ghemuită câteva minute, singurele în care am apucat să fiu cu ea. După aceea unchiul meu Lucky mi-a suflat în față ca să-mi transmită norocul. Intenția a fost generoasă şi metoda infailibilă, de vreme ce măcar în aceşti primi treizeci de ani ai existenței mele mi-a mers bine. Dar, atenție, nu trebuie s-o iau prea repede. Povestea asta e lungă şi începe cu mult înainte de naşterea mea; e nevoie de răbdare pentru a o spune şi de şi mai multă răbdare pentru a o asculta. Dacă pe parcurs se mai pierde şirul, nu trebuie să intrați în panică, precis că se reînnoadă câteva pagini mai încolo. şi pentru că trebuie început cu o dată, s-o facem în 1862 şi să spunem, la întâmplare, că istoria începe cu o mobilă de proporții neverosimile.

Patul Paulinei del Valle a fost comandat la Florența, un an după încoronarea lui Vittorio Emmanuelle, pe când în noul Regat al Italiei vibra încă ecoul gloanțelor lui Garibaldi; a trecut marea demontat în bucăți pe un transatlantic genovez, a debarcat în New York în mijlocul unei greve sângeroase şi a fost mutat pe un vapor al companiei navale a bunicilor mei paterni, Rodríguez de Santa Cruz, chilieni rezidenți în Statele Unite. Sarcina de a prelua lăzile marcate cu un singur cuvânt în italiană, naiade, i-a revenit căpitanului John Sommers. Acest robust marinar englez, de la care nu au rămas decât un portret decolorat şi un cufăr de piele foarte uzat de nenumăratele drumuri pe mare şi plin de manuscrise ciudate, era străbunicul meu, după cum am aflat de curând, când trecutul meu a început în sfârşit să se lămurească la capătul multor ani de mister. Nu l-am cunoscut pe căpitanul John Sommers, tatăl Elizei Sommers, bunica mea maternă, dar de la el am moştenit o anumită vocație de a bate lumea. Pe acest om al mării, numai orizont nesfârşit şi sare, a căzut sarcina de a transporta patul florentin în cala vaporului până în capătul celălalt al continentului american. A trebuit să evite blocada yankee şi atacurile confederaților, să atingă limitele australe ale Atlanticului, să străbată apele înşelătoare ale Strâmtorii lui Magellan, să pătrundă în Oceanul Pacific şi, după scurte opriri în mai multe porturi sud-americane, să îndrepte prova

către nordul Californiei, fostul tărâm al aurului. Avea ordine precise să deschidă lăzile pe cheiul din San Francisco, să-l supravegheze pe tâmplarul vasului la asamblarea părților ca pe un puzzle, având grijă să nu ştirbească părțile sculptate, să pună deasupra salteaua şi cuvertura de brocart de culoarea rubinului, să încarce namila într-o căruță şi să o trimită în mers încet în centrul oraşului. Vizitiul trebuia să ocolească de două ori Piața Unirii, apoi să mai dea două ture şi să sune dintr-un clopoțel sub balconul concubinei bunicului meu înainte de a o lăsa la adresa finală, casa Paulinei del Valle. Isprava asta trebuia făcută în plin Război Civil, în timp ce armatele yankee şi cele confederate se masacrau în sudul țării şi nimănui nu-i ardea de glume şi clopoței. John Sommers a transmis instrucțiunile blestemând, pentru că pe parcursul lunilor de navigație patul acesta ajunsese să simbolizeze ce detesta el mai mult în meseria lui: capriciile patroanei, Paulina del Valle. Când a văzut patul încărcat a scos un suspin de uşurare şi a hotărât că era ultimul lucru pe care îl făcuse pentru ea; de doisprezece ani era la ordinele ei şi ajunsese la limita răbdării. Mobila există şi acum, intactă, este un dinozaur greoi de lemn în policromie; la căpătâi prezidează zeul Neptun înconjurat de valuri înspumate şi făpturi submarine în basorelief, în timp ce la picioare se joacă delfini şi sirene, în câteva ceasuri, jumătate din San Francisco a putut admira patul acela olimpian; dar iubita bunicului meu, căreia îi era dedicat spectacolul, s-a ascuns în timp ce echipajul trecea şi se întorcea sunând din clopoțel.

— Triumful meu nu a durat mult, mi-a mărturisit Paulina mulți ani mai târziu, când eu mă încăpățânam să fotografiez patul şi să aflu detalii. Gluma s-a întors împotriva mea. Am crezut că îşi vor bate joc de Feliciano, dar şi-au bătut joc de mine. Am judecat greşit lumea. Cine putea să-şi imagineze atâta fățărnicie? Pe atunci San Francisco era un viespar de politicieni corupți, bandiți şi femei uşoare.

— Nu le-a plăcut sfidarea, am sugerat.

— Nu. De la noi femeile se aşteaptă să apărăm reputația soțului, oricât de rău ar fi el.

— Soțul dumitale nu era rău, am replicat.

— Nu, dar făcea prostii, în orice caz, nu îmi fac reproşuri în ce priveşte patul cel faimos, am dormit în el timp de patruzeci de ani.

— Ce a făcut soțul dumitale când s-a văzut descoperit?

— A zis că în timp ce țara îşi vărsa sângele în Războiul Civil eu cumpăram mobilă demnă de Caligula. Şi a negat totul, fireşte. Nimeni care are două degete de frunte nu recunoaşte o infidelitate, chiar dacă e prins în aşternut.

— O spui din experiență proprie?

— Măcar de-ar fi aşa, Aurora! a răspuns Paulina del Valle fără să clipească.

În prima fotografie pe care i-am făcut-o, când aveam treisprezece ani, Paulina apare în patul ei mitologic, sprijinită de perne de satin brodat, cu o cămaşă de dantelă şi jumătate de kilogram de bijuterii pe ea. Aşa am văzut-o de multe ori şi aşa aş fi vrut să o veghez atunci când a murit, dar ea dorea să plece în mormânt în veşmântul trist al carmelitelor şi să i se dedice slujbe cu cântec pentru odihna sufletului câțiva ani la rând. „Am scandalizat destul la viața mea, acum e momentul să mă potolesc", a sunat explicația ei când a

intrat în melancolia hibernală a ultimului timp. Văzându-se aproape de sfârşit s-a îngrozit. A exilat patul în pod şi în locul lui a cerut să i se aducă un pat de scânduri cu saltea de păr de cal, ca să moară fără lux după atâta risipă, ca să vadă dacă Sfântul Petru va trage linie şi o va lua de la capăt în cartea păcatelor, după spusele ei. Cu toate astea, spaima nu a fost de ajuns ca să renunțe şi la alte bunuri materiale şi până în ultima clipă a ținut în mână frâiele imperiului ei financiar, destul de diminuat pe atunci. Puțin rămăsese din curajul tinereții, chiar şi ironia i se epuiza, dar bunică-mea credea în propria ei legendă şi nici un fel de saltea umplută cu păr şi nici o rasă de carmelită nu o puteau ştirbi. Patul florentin pe care l-a plimbat pe străzile principale ca să-şi pedepsească bărbatul a fost unul din momentele ei de glorie. Pe atunci familia locuia la San Francisco sub un nume schimbat — Cross — pentru că nici un nord-american nu putea să pronunțe sonorul Rodríguez de Santa Cruz y del Valle, păcat, pentru că cel autentic are rezonanțe vechi de Inchiziție. Tocmai se mutaseră în cartierul Nob Hill, unde îşi ridicaseră un conac dement, unul dintre cele mai opulente din oraş, un adevărat delir al mai multor arhitecți rivali angajați şi concediați rapid. Familia nu făcuse avere în febra aurului din 1849, cum pretindea Feliciano, ci mulțumită magnificului instinct întreprinzător al soției sale, care a avut ideea de a transporta produse proaspete din Chile în California aşezate pe un pat de gheață din Antarctica, în epoca aceea furtunoasă o piersică valora o uncie de aur, iar ea a ştiut să profite de împrejurări. Inițiativa a prosperat şi au ajuns să aibă o flotilă de nave care făceau naveta între Valparaíso şi San Francisco, care în primul an se întorceau goale, dar apoi încărcate cu făină californiană; astfel au ruinat mai mulți agricultori chilieni, inclusiv pe tatăl Paulinei, temutul Agustín del Valle, al cărui grâu a făcut gărgărițe în hambare pentru că nu putea rivaliza cu făina atât de albă a yankeilor. De furie, a făcut şi el gărgărițe la ficat. Când a trecut febra aurului, mii şi mii de aventurieri s-au întors la casele lor mai săraci decât la plecare, după ce-şi pierduseră sănătatea şi sufletul în căutarea unui vis; dar Paulina şi Feliciano au făcut avere. Au ajuns în vârful societății din San Francisco, în ciuda obstacolului aproape de netrecut al accentului hispanic, „în California toți sunt îmbogățiți recent şi de origine proastă, în schimb arborele nostru genealogic urcă până la Cruciade", bombănea pe atunci Paulina, înainte de a se da bătută şi a se întoarce în Chile. Totuşi, nu numai titlurile de noblețe şi conturile din bănci le-au deschis uşile, ci firea simpatică a lui Feliciano, care şi-a făcut prieteni printre oamenii cei mai puternici din oraş. În schimb, soția lui era destul de greu de înghițit, era ostentativă, bârfitoare, obraznică şi cicălitoare. Să o spunem pe cea dreaptă: la început Paulina inspira acel amestec de fascinație şi spaimă pe care omul îl simte în fața unei iguane; doar după ce o cunoşteai mai bine descopereai coarda sentimentală, în 1862 şi-a lansat soțul în afacerea cu calea ferată transcontinentală care i-a îmbogățit pe deplin. Nu-mi explic de unde îi venea acestei cucoane flerul pentru afaceri. Provenea dintr-o familie de moşieri chilieni înguşti la minte şi săraci la judecată; fusese crescută între zidurile casei părinteşti din Valparaíso, recitând rugăciuni şi făcând broderie, tatăl susținând că ignoranța garantează supuşenia femeilor şi a săracilor. De abia ştia să scrie şi să socotească, nu a citit o carte în viața ei şi aduna pe degete — nu scădea niciodată —, dar tot ce atingea devenea bogăție. Dacă nu ar fi fost copiii şi

rudele risipitoare ar fi murit în splendoarea unei împărătese. În anii aceia se construia calea ferată care să unească estul şi vestul Statelor Unite, în timp ce toată lumea investea în acțiunile celor două companii şi paria pe care dintre ele va pune prima şinele, ea, indiferentă la întrecerea asta frivolă, întindea o hartă pe masa din sufragerie şi studia cu răbdare de topograf traseul viitor al trenului şi locurile în care se găsea apă din abundență. Cu mult înainte ca umilii peoni chinezi să fi bătut ultimul piron care unea şinele trenului la Promotory, Utah, şi ca prima locomotivă să fi traversat continentul în zgomotul ei de fiare, fumăraie de vulcan şi sirena care mugea de parcă anunța un naufragiu, l-a convins pe soțul ei să cumpere pământ în locurile pe care le marcase pe hartă cu cerneală roşie.

— Acolo se vor construi aşezările, pentru că se găseşte apă, iar în fiecare din ele noi vom avea câte un magazin, a explicat.

— Dar costă o grămadă de bani, a exclamat Feliciano speriat.

— Împrumută-i, de asta există băncile. De ce să riscăm banii noştri dacă putem să dispunem de bani străini? a răspuns Paulina aşa cum argumenta mereu în astfel de cazuri.

În timp ce negociau cu băncile şi cumpărau terenuri prin jumătate de țară a izbucnit afacerea cu concubina. Era vorba de o actriță numită Amanda Lowell, o scoțiancă apetisantă cu pielea ca laptele, ochi ca spanacul şi savoare de piersică, cum asigurau cei care o gustaseră. Cânta şi dansa prost, dar cu entuziasm, juca în comedii de doi bani şi anima petrecerile magnaților. Avea un şarpe din Panama, lung, gras şi blând, dar cu un aspect fioros, care se încolăcea pe trupul ei în timpul dansurilor exotice şi care nu dăduse niciodată dovadă de caracter rău până în seara nefericită în care ea a apărut cu o diademă de pene în coafură, iar animalul, confundând pieptănătura cu un papagal neatent, a fost pe punctul de a-şi strangula stăpâna în încercarea de a înghiți pasărea. Frumoasa Lowell era departe de miile de „porumbițe pângărite" ale vieții galante din California; era o curtezană trufaşă ale cărei favoruri nu se dobândeau doar cu bani ci şi cu purtări alese şi farmec. Trăia bine grație generozității protectorilor ei şi avea din plin posibilitatea de a ajuta o şleahtă întreagă de artişti lipsiți de talent; era sortită să moară săracă, pentru că cheltuia cât o țară întreagă, iar restul îl făcea cadou. Când era în floarea tinereții perturba traficul pe stradă cu grația cu care mergea şi cu coama roşcată de leu, dar gustul pentru scandal i-a pecetluit soarta: dintr-o toană putea să distrugă un nume bun şi o familie. Lui Feliciano riscul i se părea un stimulent în plus; avea suflet de corsar iar ideea de a se juca cu focul l-a sedus tot atât cât superbele coapse lowelliene. A instalat-o într-un apartament în plin centru, dar nu apărea niciodată în public cu ea, căci cunoştea prea bine caracterul nevestei care, într-un atac de gelozie, îi tăiase cu foarfecă crăcii pantalonilor şi mânecile tuturor costumelor şi le trântise la uşa biroului său. Pentru un bărbat atât de elegant ca el, care-şi comanda hainele la croitorul prințului Albert la Londra, a fost o lovitură mortală.

În San Francisco, oraş al bărbaților, soția era ultima care prindea de veste de o infidelitate conjugală, dar în cazul de față chiar Amanda Lowell a fost cea care a divulgat-o. Imediat ce protectorul ei se întorcea cu spatele, trăgea o linie pe stâlpii patului, una pentru fiecare amant. Era o colecționară, bărbații nu o interesau pentru meritele lor personale ci pentru

numărul de linii; avea pretenția să întreacă mitul fascinantei Lola Montez, curtezana irlandeză care trecuse prin San Francisco precum un trăsnet în timpul febrei aurului. Bârfa cu liniile lowelliene umbla din gură în gură şi bărbații se întreceau să o viziteze, atât pentru farmecele frumoasei, pe care mulți o cunoşteau deja în sensul biblic, cât şi pentru hazul de a se culca cu întreținuta unuia dintre granguriі oraşului. Vestea a ajuns la Paulina del Valle după ce dăduse ocol întregii Californii.

— Lucrul cel mai umilitor este că şmechera asta îți pune coarne şi toată lumea bârfeşte că sunt măritată cu un clapon, l-a certat Paulina pe bărbatul ei în limbajul crud pe care îl folosea în aceste ocazii.

Feliciano Rodríguez de Santa Cruz nu ştia nimic de activitățile colecționarei şi supărarea aproape că l-a ucis. Nu-şi imaginase niciodată că prieteni, cunoscuți şi alții care îi datorau favoruri imense îşi băteau astfel joc de el. În schimb, nu şi-a învinovățit iubita, pentru că accepta cu resemnare veleitățile sexului opus, făpturi delicioase dar fără structură morală, gata mereu să cedeze tentației, în timp ce ele aparțineau pământului, lutului, sângelui şi funcțiilor organice, ei erau hărăziți eroismului, ideilor mari şi, deşi nu era cazul său, sfințeniei, înfruntat de nevastă-sa, s-a apărat cum a putut şi într-un moment de răgaz a profitat ca să-i reproşeze zăvorul care închidea uşa la camera ei. Avea oare pretenția ca un bărbat ca el să trăiască în abstinență? Vina era a ei, pentru că îl respingea, a argumentat. Treaba cu zăvorul era adevărată, Paulina renunțase la dezlănțuirile carnale, şi nu pentru că i-ar fi pierit cheful, cum mi-a mărturisit patruzeci de ani mai târziu, ci din pudoare, îi era silă să se privească în oglindă şi a dedus că orice bărbat ar fi simțit acelaşi lucru văzând-o goală, îşi aducea perfect aminte clipa în care a luat cunoştință de faptul că trupul ei îi devenea duşman. Cu câțiva ani în urmă, întors dintr-o lungă călătorie de afaceri din Chile, Feliciano a luat-o în brațe şi, cu aceeaşi bună dispoziție dintotdeauna, a vrut s-o ridice ca s-o ducă spre pat, dar nu a reuşit să o mişte din loc.

— Ce naiba, Paulina! Ce ai în chiloți, pietre? a râs.

— Doar osânză, a suspinat ea cu tristețe.

— Vreau să o văd!

— În nici un caz. De acum încolo în camera mea vii doar noaptea şi cu lampa stinsă.

O bucată de vreme cei doi, care se iubiseră fără falsă pudoare, au făcut dragoste pe întuneric. Paulina a rămas neclintită la rugămințile şi la furiile soțului, care nu s-a împăcat niciodată să o găsească sub un munte de aşternuturi în bezna camerei şi să o îmbrățişeze cu o grabă de misionar în timp ce ea îi ținea mâinile ca să nu-i pipăie cărnurile. Aceste lupte corp la corp îi extenuau şi îi lăsau cu nervii încinşi la roşu. În cele din urmă, sub pretextul mutării în noul conac din Nob Hill, Paulina şi-a instalat soțul în cealaltă extremitate a casei şi şi-a zăvorit camera. Sila față de propriul corp era mai puternică decât dorința pe care o avea pentru bărbatul ei. Gâtul îi dispărea sub o guşă dublă, sânii şi burta formau un singur promontoriu demn de un monsenior, picioarele nu o țineau decât câteva minute, nu se putea îmbrăca singură şi nici să-şi încheie încălțările; dar cu rochiile ei de mătase şi bijuteriile splendide, aşa cum apărea mereu, era chiar un spectacol. Grija ei cea mai mare era transpirația care i se prelingea printre colacii de grăsime şi mă întreba în şoaptă dacă mirosea urât, dar niciodată

nu am simțit decât aroma de apă de gardenie şi de talc. Contrar părerii de pe atunci cum că apa şi săpunul fac rău la bronhii, stătea cu orele plutind în cada ei de fier smălțuit, în care se simțea iarăşi uşoară ca în tinerețe. Se îndrăgostise de Feliciano pe când acesta era un tânăr frumuşel şi ambițios, stăpânul unor mine de argint din nordul Chilelui. Pentru dragostea aceasta a sfidat furia tatălui, Agustín del Valle, pe care îl găsim în textele de istorie din Chile ca întemeietor al unui minuscul şi prăpădit partid politic ultraconservator, dispărut de mai bine de două decenii, dar care din când în când reînvie ca o pasăre Phoenix jumulită şi patetică. Tot dragostea pentru acest bărbat a susținut-o atunci când a hotărât să-i interzică intrarea în dormitorul ei la o vârstă la care natura tânjeşte mai mult ca niciodată după o îmbrățişare. Spre deosebire de ea, Feliciano îmbătrânea frumos. Părul îi încărunțise, dar era acelaşi bărbățoi vesel, pătimaş şi cheltuitor. Paulinei îi plăceau tendința lui spre vulgaritate, ideea că acest domn care purta un nume sonor provenea din evrei sefarzi şi sub cămaşa de mătase cu inițială brodată se găsea un tatuaj de mare destrăbălat dobândit în port în timpul unei beții. Tânjea să audă iar porcărioarele pe care i le şoptea pe vremea în care se mai zbenguiau în pat cu lumina aprinsă şi ar fi dat orice să mai doarmă cu capul sprijinit de dragonul albastru desenat cu o cerneală de neşters pe umărul bărbatului ei. Nu a crezut niciodată că şi el dorea acelaşi lucru. Pentru Feliciano ea a fost mereu logodnica îndrăzneață cu care a fugit în tinerețe, singura femeie pe care o admira şi de care se temea. Cred acum că cei doi nu au încetat niciodată să se iubească, în ciuda forței de cicloni a luptelor pe care le dădeau şi care făceau să tremure pe toți cei care se găseau în casă. Îmbrățişările care înainte vreme îi făceau atât de fericiți se transformaseră în bătălii care se terminau cu armistiții pe termen lung şi răzbunări memorabile, precum patul florentin, dar nici o ofensă nu le-a distrus relația şi până în ultima clipă, când el a căzut mort de apoplexie, au rămas uniți printr-o complicitate de invidiat.

După ce căpitanul John Sommers s-a asigurat că mobila mitică era în căruță şi că vizitiul pricepuse ce are de făcut, a plecat pe jos spre Chinatown, cum făcea de fiecare dată când ajungea la San Francisco. Totuşi, de data asta n-a mai avut destulă energie şi după două cvartale a oprit o trăsură de piață. S-a urcat greoi, a dat adresa şi s-a sprijinit de spătar gâfâind. Simptomele începuseră în urmă cu un an, dar de câteva săptămâni se acutizaseră; abia se mai ținea pe picioare şi capul i se încețoşa, trebuia să lupte fără preget împotriva tentației de a se abandona indiferenței câlțoase care îi invada sufletul. Soră-sa Rose fusese prima care şi-a dat seama că ceva nu era în regulă, atunci el nu avea încă dureri. Se gândea la ea cu un zâmbet: era ființa cea mai iubită şi mai apropiată, era busola vieții lui rătăcitoare, mai reală în afecțiunea lui decât fiica lui Eliza sau oricare dintre femeile pe care le îmbrățişase în lungile lui peregrinări din port în port.

Rose Sommers îşi petrecuse tinerețea în Chile, alături de fratele mai mare, Jeremy, dar la moartea acestuia se întorsese în Anglia pentru a îmbătrâni în țara ei. Locuia la Londra, într-o căsuță situată foarte aproape de teatre şi de operă, un cartier cam scăpătat în care putea trăi după pofta inimii. De-acum nu mai era eleganta intendentă a fratelui Jeremy, de-acum putea da frâu liber tendinței ei excentrice. Obişnuia să se îmbrace ca o actriță în dizgrație când lua ceaiul la Savoy, sau ca o contesă rusă când îşi

plimba cățelul, era prietenă cu cerşetorii şi cu muzicanții ambulanți, îşi cheltuia banii pe fleacuri şi pomeni. „Nimic nu te face mai liber decât vârsta", îşi spunea numărându-şi ridurile, fericită. „Nu e vârsta, soro, ci situația economică pe care ți-ai făurit-o cu pana", răspundea John Sommers. Venerabila fată bătrână cu părul alb făcuse o mică avere scriind literatură pornografică. Ironia era, cugeta căpitanul, că exact acum, când Rose nu mai trebuia să se ascundă ca atunci când trăia în umbra fratelui lor Jeremy, renunțase la a mai scrie poveşti erotice şi se apucase să producă romane romantice într-un ritm năucitor şi cu un succes ieşit din comun. Nu era femeie a cărei limbă maternă să fie engleza, incluzând-o aici şi pe regina Victoria, care să nu fi citit măcar una din scrierile romanțioase ale lui Dame Rose Sommers. Titlul distins nu făcea decât să legalizeze o situație pe care Rose o luase cu asalt în urmă cu mulți ani. Dacă regina Victoria ar fi bănuit că autoarea ei preferată, căreia îi conferise personal titlul de Dame, era răspunzătoare de o vastă colecție de literatură indecentă semnată O doamnă anonimă, ar fi leşinat. Căpitanul era de părere că pornografia era delicioasă, dar romanele astea de amor erau un gunoi. Ani de-a rândul îşi luase sarcina să publice şi să distribuie poveştile interzise pe care Rose le producea sub nasul fratelui mai mare, care a murit convins că era o domnişoară virtuoasă a cărei unică misiune era să-i facă lui viața plăcută, „îngrijeşte-te, John, vezi că nu mă poți lăsa singură pe lume. Slăbeşti şi ai o culoare ciudată", îi repetase zi de zi când căpitanul o vizitase la Londra. De arunci o metamorfoză implacabilă îl transforma într-un fel de şopârlă.

Tao Chi'en tocmai scotea acele de acupunctura din urechile şi din brațele unui pacient când asistentul l-a anunțat că venise socru-său. Zhong yi-ul a aşezat cu grijă acele de aur în alcool pur, şi-a spălat mâinile într-un lighean, şi-a pus haina şi a ieşit să-şi primească musafirul, mirat că Eliza nu îl anunțase că tatăl ei urma să vină. Fiecare vizită a căpitanului provoca un adevărat cutremur. Familia îl aştepta cu nerăbdare, mai ales copiii, care nu se saturau să admire darurile exotice şi să asculte poveştile cu monştri marini şi pirați malaezieni ale acestui bunic colosal, înalt, masiv, cu pielea arsă de sarea tuturor mărilor, cu barbă sălbatică, glas de tunet şi ochi albaştri de copil inocent, căpitanul era o figură impunătoare în uniforma lui albastră, dar omul pe care Tao Chi'en l-a văzut aşezat într-un fotoliu din clinica lui era atât de micşorat, încât l-a recunoscut cu greu. L-a salutat respectuos, nu reuşise să scape de obişnuința de a se înclina după obiceiul chinezesc, îl cunoscuse pe John Sommers în tinerețe, pe când lucra ca bucătar pe vasul lui. „Mie îmi vorbeşti cu domnule, ai înțeles, chinezule?", îi poruncise la prima lor întâlnire. Pe-atunci aveam amândoi părul negru, se gândi Tao Chi'en cu o împunsătură în inimă la intuiția morții. Englezul s-a ridicat în picioare cu dificultate, i-a întins mâna apoi l-a strâns într-o îmbrățişare scurtă. Zhong yi-ul constată că acum el era cel mai înalt şi mai greu dintre ei doi.

— Eliza nu ştia că veniți astăzi, domnule?

— Nu. Dumneata şi cu mine trebuie să vorbim între patru ochi, Tao. Mă prăpădesc.

Doctorul chinez îşi dăduse seama de cum îl văzuse. Fără un cuvânt, l-a condus în cabinet, unde l-a ajutat să se dezbrace şi să se întindă pe un pat. Gol, socrul lui avea o înfățişare jalnică: pielea îngroşată, uscată şi de

culoare arămie, unghiile galbene, ochii injectați, pântecul umflat. A început prin a-l asculta, apoi i-a luat pulsul la încheietura mâinilor, la gât şi la glezne pentru a se convinge de ceea ce ştia deja.

— Aveți ficatul distrus, domnule. Mai beți?

— Nu-mi poți cere să renunț la o obişnuință de o viață, Tao. Crezi că cineva ar putea suporta meseria de marinar fără să mai tragă o duşcă?

Tao Chi'en a zâmbit. Englezul bea jumătate de sticlă de gin în zilele obişnuite şi una întreagă dacă era vreun motiv de supărare sau de sărbătoare, fără nici un fel de schimbare oricât de mică; nici măcar nu mirosea a băutură, pentru că duhoarea de mahorcă ieftină îi impregna hainele şi respirația.

— În plus, acum e cam târziu să mă căiesc, nu-i aşa? adăugă John Sommers.

— Puteți trăi un pic mai mult şi în condiții mai bune dacă vă lăsați de băut. De ce nu luați o pauză? Veniți să locuiți un timp cu noi, Eliza şi cu mine o să avem grijă până vă puneți pe picioare, a propus zhong yi-ul fără a-l privi, pentru ca acela să nu-i perceapă emoția. Ca de atâtea ori în meseria lui de medic, trebuia să lupte cu senzația de teribilă neputință care îl copleşea când îşi dădea seama de puținătatea resurselor ştiinței sale şi de imensitatea suferinței celorlalți.

— Cum îți închipui că o să mă las de bună voie pe mâna Elizei ca să mă condamne la abstinență! Cât timp mai am, Tao?

— Nu pot spune exact. Ar trebui să cereți şi altă părere.

— A dumitale este singura care merită respectată. De când mi-ai scos o măsea fără durere la jumătatea drumului între Indonezia şi coasta Africii, nici un alt doctor nu şi-a atins labele de mine. Cât o fi de atunci?

— Vreo cincisprezece ani. Mulțumesc pentru încredere, domnule.

— Doar cincisprezece ani? De ce mi se pare că ne cunoaştem de o viață?

— Poate că ne-am cunoscut într-o altă existență.

— Reîncarnarea mă înspăimântă, Tao. Imaginează-ți că în viața viitoare trebuie să fiu musulman. Ştiai că nenorociții ăştia nu beau alcool?

— Precis că asta vă este karma. În fiecare reîncarnare trebuie să rezolvăm lucrurile pe care le-am lăsat neterminate în cea precedentă, glumi Tao.

— Prefer iadul creştin, e mai puțin crud. Bun, nu-i spunem nimic Elizei, conchise John Sommers în timp ce se îmbrăca, luptând cu nasturii care nu ascultau de degetele lui tremurătoare. Dat fiind că aceasta poate fi ultima mea vizită, se cuvine ca ea şi nepoții mei să-şi amintească de mine ca de un om vesel şi sănătos. Plec liniştit, Tao, pentru că nimeni nu poate avea grijă de fata mea Eliza mai bine decât dumneata.

— Nimeni n-ar putea iubi-o mai mult decât mine, domnule.

— Când n-am să mai fiu, cineva va trebui să se ocupe de sora mea. Ştii că Rose a fost ca o mamă pentru Eliza...

— Nu vă faceți griji, Eliza şi cu mine vom avea grijă, l-a asigurat ginerele său.

— Moartea... vreau să spun... va fi rapidă şi demnă? Cum am să ştiu când va fi sfârşitul?

— Când o să vomitați sânge, domnule, spuse Tao Chi'en cu tristețe.

S-a întâmplat după trei săptămâni, în mijlocul Pacificului, în intimitatea cabinei căpitanului. De cum a reuşit să se ridice în picioare, bătrânul navigator a curățat urmele vomei, şi-a şters gura, şi-a schimbat cămaşa plină de sânge, şi-a aprins pipa şi s-a dus la prova, unde s-a aşezat să privească pentru ultima dată stelele care scânteiau pe cerul de catifea neagră. Câțiva marinari l-au văzut şi au aşteptat la distanță, cu chipiele în mână. Când i s-a terminat tutunul, căpitanul John Sommers şi-a trecut picioarele peste bord şi s-a lăsat să cadă fără zgomot în mare.

Severo del Valle a cunoscut-o pe Lynn Sommers într-o călătorie făcută împreună cu tatăl lui din Chile în California, în 1872, pentru a merge la unchii Paulina şi Feliciano, despre care se spuneau cele mai grozave bârfe în familie. Severo o văzuse de vreo două ori pe mătuşă-sa Paulina cu ocazia sporadicelor ei apariții la Valparaíso, dar până nu a cunoscut-o în mediul ei nord-american nu a înțeles suspinele de creştinească intoleranță ale familiei. Departe de mediul religios şi conservator din Chile, de bunicul Agustín înțepenit în scaunul lui de paralitic, de bunica Emilia cu dantelele ei lugubre şi cu clismele ei de ulei de in, departe de restul rudelor invidioase şi timorate, Paulina ajungea la adevăratele ei proporții de amazoană. La prima călătorie Severo del Valle era prea tânăr pentru a-şi da seama de puterea sau de averea acestor unchi celebri, dar nu i-au scăpat diferențele dintre aceştia şi restul tribului Del Valle. Abia când a revenit după nişte ani a priceput că se numărau printre familiile cele mai bogate din San Francisco, alături de magnații argintului, căilor ferate, băncilor şi transporturilor. În acea primă călătorie, avea cincisprezece ani pe atunci, aşezat la picioarele patului policrom al mătuşii Paulina, în timp ce ea îşi croia strategia războaielor ei comerciale, Severo şi-a hotărât viitorul.

— Ar trebui să te faci avocat, ca să mă ajuți să-mi distrug duşmanii pe baze legale, îl sfătui atunci Paulina între două muşcături de prăjitură cu cremă de lapte.

— Da, tanti. Bunicul Agustín zice că orice familie care se respectă trebuie să aibă un avocat, un medic şi un episcop, răspunse nepotul.

— Mai e nevoie şi de un creier pentru afaceri.

— Bunicul zice că comerțul nu este o meserie de domni.

— Spune-i că domnia nu se mănâncă, aşa că să şi-o bage în cur.

Băiatul auzise cuvântul ăsta urât doar din gura vizitiului familiei, un madrilen evadat dintr-o închisoare din Tenerife, care din rațiuni de neînțeles se mai căca şi în Dumnezeu şi în morții mă-sii.

— Şi mai lasă fasoanele astea, puiule, cur avem cu toții! exclamă Paulina moartă de râs văzând fața pe care o făcuse nepotul.

În aceeaşi după-amiază l-a luat cu ea la patiseria Elizei Sommers. San Francisco îl uimise pe Severo încă de pe vapor: un oraş luminos aşezat într-un peisaj verde de coline împădurite care coborau blând până la malul unui golf cu ape liniştite. De departe părea un oraş sever, din cauza croielii spaniole de străzi paralele şi transversale, dar de aproape avea un farmec neaşteptat. Obişnuit cu aspectul somnolent al portului Valparaíso, unde crescuse, băiatul a rămas zăpăcit de nebunia caselor şi clădirilor construite în diverse stiluri, unde luxul şi sărăcia se amestecau, de parcă ar fi fost ridicate în mare grabă. A văzut un cal mort şi acoperit de muşte la poarta unui magazin elegant care vindea viori şi piane cu coadă. Prin circulația

zgomotoasă de animale şi trăsuri îşi făcea drum o mulțime cosmopolită: americani, hispanici, francezi, irlandezi, italieni, germani, câțiva indieni şi foşti sclavi negri, acum liberi, dar încă respinşi şi săraci. Au dat o tură prin Chinatown şi într-o clipită s-au pomenit într-o țară a locuitorilor celestului imperiu, cum erau numiți chinezii şi pe care vizitiul îi gonea cu plesnituri de bici din calea fiacrului care se îndrepta către Piața Unirii. S-a oprit în fața unei case în stil victorian, simplă în comparație cu nebuniile de stucaturi, reliefuri şi rozete care se vedeau pe aici.

— Acesta este salonul de ceai al doamnei Sommers, singurul din aceste locuri. Cafea poți bea unde vrei, dar pentru o ceaşcă de ceai trebuie să vii aici. Yankeii detestă băutura asta nobilă de la Războiul de Independență, care a început când rebelii au ars ceaiul englezilor la Boston.

— Dar de-atunci nu a trecut un secol?

— Vezi şi tu, Severo, ce stupid poate fi patriotismul. Nu ceaiul era motivul deselor vizite ale Paulinei la acest local, ci patiseria faimoasă a Elizei Sommers, care impregna interiorul cu o aromă delicioasă de zahăr şi vanilie. Casa, una din multele importate din Anglia în perioada începuturilor oraşului San Francisco, împreună cu un manual de instrucțiuni pentru a fi asamblată precum o jucărie, avea două etaje încununate de un turn, ceea ce îi conferea un aer de biserică de țară. La parter unise două încăperi pentru a mări cofetăria, pusese fotolii cu picioare răsucite şi cinci măsuțe rotunde cu fețe de masă albe. La etaj se vindeau cutii cu bomboane făcute de mână cu cea mai bună ciocolată belgiană, marțipan cu migdale şi mai multe feluri de dulciuri creole din Chile, preferatele Paulinei del Valle. Serveau două angajate mexicane cu cozi lungi, şorțuri albe şi tichii scrobite, ghidate telepatic de micuța doamnă Sommers care, în contrast cu prezența impetuoasă a Paulinei, dădea impresia că aproape nu există. Moda rochiilor strânse în talie şi cu jupoane abundente era în avantajul Elizei, în schimb mărea şi mai mult volumul celeilalte; în plus, Paulina del Valle nu se zgârcea la metraje, franjuri, pampoane şi pliscuri, în ziua aceea era gătită ca o matcă de albine, în galben şi negru din cap până-n picioare, cu o pălărie cu pene şi un pieptar în dungi. Multe dungi. Năvălea în salon, aspira tot aerul şi la fiecare mişcare pe care o făcea ceştile zdrăngăneau şi pereții fragili din lemn gemeau. Văzând-o intrând, servitoarele au fugit să înlocuiască unul din scaunele delicate de trestie cu un fotoliu mai solid, în care doamna s-a aşezat grațios. Se mişca atent, căci credea că nimic nu urâțeste mai mult decât graba; în plus, evita să emită zgomote de babă, nu gâfâia, nu tuşea, nu ofta de oboseală în public, chiar dacă picioarele o dureau de nu mai putea. „Nu vreau să am glas de grasă", spunea, şi în fiecare zi făcea gargară cu zeamă de lămâie cu miere pentru a-şi păstra vocea subțire. Eliza Sommers, măruntă şi dreaptă ca o sabie, purtând o fustă albastru-închis şi o bluză ca pepenele galben închisă cu nasturi la încheieturi şi la gât, drept unică podoabă cu un colier de perle, părea deosebit de tânără. Vorbea o spaniolă cam ruginită de lipsă de practică şi o engleză cu accent britanic, sărind de la o limbă la alta în cadrul aceleiaşi fraze, ca şi Paulina. Averea doamnei Del Valle şi sângele ei aristocratic o situau mult deasupra nivelului social al celeilalte. O femeie care munceşte de plăcere precis are ceva de bărbat în ea, dar Paulina ştia că Eliza nu mai făcea parte din mediul în care crescuse în Chile şi că muncea nu de plăcere, ci de nevoie. Mai auzise şi că trăia cu un

chinez, dar indiscreția ei dărâmătoare nu fusese atât de mare încât să o întrebe direct.

— Doamna Eliza Sommers şi cu mine ne-am cunoscut în Chile în 1840; ea avea opt ani şi eu şaisprezece, dar acum suntem de aceeaşi vârstă, îi explică Paulina nepotului.

În timp ce fetele serveau ceaiul, Eliza Sommers asculta amuzată trăncăneala interminabilă a Paulinei, întreruptă doar pentru a mai lua o înghițitură de prăjitură. Severo a uitat de ele când a descoperit la altă masă o copilă minunată care lipea poze într-un album la lumina lămpilor cu gaz şi a delicatelor vitralii ale ferestrei, ce o învăluiau în sclipiri aurii. Era Lynn Sommers, fiica Elizei, o făptură de o frumusețe rară încă de pe atunci, de la doisprezece ani; mai mulți fotografi din oraş o foloseau ca model, chipul ei ilustra cărți poştale, afişe şi calendare cu îngeri care cântau la liră şi nimfe zburdalnice în decor de pădure de carton. Severo era încă la vârstă la care fetele constituie un mister mai curând respingător pentru băieți, dar a căzut pradă fascinației; stând în picioare lângă ea o privea cu gura căscată şi nu pricepea de ce îl durea pieptul şi îi venea să plângă. Eliza Sommers l-a scos din transă chemându-i să bea ciocolată. Fata a închis albumul fără să-l bage în seamă, de parcă nu l-ar fi văzut, şi s-a ridicat uşor, parcă plutea. S-a aşezat în fața ceştii fără să spună un cuvânt şi fără să ridice privirile, resemnată cu ocheadele impertinente ale tânărului, pe deplin conştientă de faptul că înfățişarea ei o despărțea de restul muritorilor, îşi purta frumusețea ca pe o infirmitate, sperând în secret că o să-i treacă, cu timpul.

După câteva săptămâni Severo se întorcea în Chile cu tatăl său, păstrând în minte vastitatea Californiei şi imaginea lui Lynn Sommers bine înfiptă în inimă.

Severo del Valle nu a revăzut-o pe Lynn decât nişte ani mai încolo. S-a întors în California la sfârşitul lui 1876 ca să locuiască la mătuşă-sa Paulina, dar nu a luat legătura cu Lynn până într-o miercuri din iarna lui 1879, şi atunci era deja prea târziu pentru amândoi. La cea de-a doua vizită la San Francisco, tânărul atinsese înălțimea definitivă, dar era încă costeliv, palid, stângaci şi neînlargul său, de parcă ar fi avut prea multe coate şi prea mulți genunchi. Trei ani mai târziu, când s-a oprit fără glas în fața lui Lynn, era un bărbat în puterea cuvântului, cu trăsăturile nobile ale strămoşilor săi spanioli, trupul flexibil al unui toreador andaluz şi aerul ascetic al unui seminarist. Mult i se schimbase viața de când o văzuse prima dată pe Lynn. Imaginea acestei fete tăcute cu moliciune de pisică în repaus l-a însoțit în anii grei ai adolescenței şi în durerea doliului. Tatăl lui, pe care îl adorase, a murit prematur în Chile, iar maică-sa, nedumerită cu acest fiu încă imberb, dar prea lucid şi ireverențios, l-a trimis să-şi termine studiile la un colegiu catolic din Santiago. L-au trimis însă înapoi, după puțin timp, împreună cu o scrisoare care explica în termeni seci că un măr putred le strică şi pe celelalte din butoi, sau ceva în genul ăsta. Atunci, mama cea plină de abnegație a făcut o peregrinare la o grotă miraculoasă, în genunchi, unde Fecioara, ingenioasă ca întotdeauna, i-a suflat soluția: să-l trimită în armată unde un sergent va rezolva problema. Timp de un an, Severo a mărşăluit cu trupa, a suportat rigoarea şi stupizenia regimentului şi a ieşit cu rang de ofițer de rezervă, hotărât să nu se mai apropie de o cazarmă câte zile o mai avea. De cum s-a văzut acasă s-a întors la vechii prieteni şi la salturile de

umoare de dinainte. De data asta unchii au participat la afacere. S-au reunit la sfat în sufrageria austeră din casa bunicului Agustín, în absența tânărului şi a mamei sale, care nu aveau drept de vot la masa patriarhală, în aceeaşi încăpere, acum treizeci şi cinci de ani, Paulina del Valle, cu țeasta rasă şi o tiară de diamante, sfidase bărbații casei pentru a se mărita cu Feliciano Rodríguez de Santa Cruz, bărbatul ales de ea. Acum, în fața bunicului erau aduse dovezile împotriva lui Severo: refuza să se spovedească şi să se împărtăşească, umbla cu țigani, i se găsiseră cărți trecute pe lista neagră, pe scurt, bănuiau că fusese recrutat de masonerie sau, mai rău, de liberali. Chile trecea printr-o perioadă de bătălii ideologice ireconciliabile şi pe măsură ce liberalii câştigau funcții în guvern, creştea furia ultraconservatorilor îmbibați de fervoare mesianică, precum cei din familia Del Valle, care doreau să-şi aplice ideile cu ajutorul anatemelor şi al gloanțelor, să zdrobească masonii şi anticlericalii şi să termine o dată cu liberalii. Nu erau dispuşi să tolereze un disident din sângele lor în sânul propriei familii. Ideea de a-l trimite în Statele Unite a fost a bunicului Agustín: „yankeii o să-l vindece de cheful de scandal", a pronosticat. L-au îmbarcat pentru California fără a-i cere părerea, îmbrăcat în doliu, cu ceasul de aur al răposatului său tată în buzunarul jiletcii, un bagaj sumar care includea un Crist mare cu coroană de spini şi o scrisoare sigilată pentru unchii săi Feliciano şi Paulina. Protestele lui Severo au fost doar formale, căci călătoria se potrivea planurilor sale. Îi părea rău doar că se desparte de Nívea, fata cu care toată lumea spera să-l vadă într-o bună zi însurat, conform vechii cutume a oligarhiei chiliene de a se căsători între veri. Se sufoca în Chile. Crescuse prins într-o plasă de dogme şi prejudecăți, dar contactul cu alți studenți de la colegiul din Santiago îi deschisese imaginația şi deşteptase în el o sclipire patriotică. Până atunci crezuse că nu existau decât două clase sociale, a lui şi a săracilor, despărțite de o neclară zonă gri a funcționarilor şi altor „chilieni la grămadă", cum spunea bunicul Agustín. La cazarmă şi-a dat seama că cei de teapa lui, cu pielea albă şi putere economică, abia de erau o mână de oameni; marea majoritate erau metişi şi săraci; dar la Santiago a descoperit că mai exista şi o puternică clasă mijlocie numeroasă, educată şi cu ambiții politice, de fapt coloana vertebrală a țării, din care făceau parte imigranți care fugiseră de războaie şi de mizerie, oameni de ştiință, educatori, filozofi, librari, oameni cu idei înaintate. A rămas uimit de oratoria noilor săi prieteni, ca un om care se îndrăgosteşte pentru prima dată. Dorea să schimbe Chile, să-l transforme pe de-a-ntregul, să-l purifice. S-a convins că conservatorii — cu excepția familiei sale, care, credea el, nu acționa din răutate ci din greşeală — făceau parte din oastea lui Satana, în cazul puțin probabil că Satana ar fi ceva mai mult decât o invenție pitorească, şi a hotărât să intre în politică imediat ce va fi independent. Ştia că mai sunt câțiva ani până atunci, de aceea a considerat călătoria în State ca un suflu de aer proaspăt; va putea observa democrația de invidiat a nord-americanilor şi să învețe din ea, să citească ce avea chef fără să-şi facă griji cu cenzura catolică şi să cunoască progresele modernității, în timp ce în restul lumii cădeau monarhii, se năşteau state noi, se colonizau continente şi se inventau minunății, în Chile parlamentul dezbătea dreptul adulterinilor de a fi înmormântați în cimitire sfințite. De față cu bunicul nu puteai pomeni de teoria lui Darwin, care era pe cale să

revoluționeze cunoaşterea umană, în schimb se putea pierde o după-amiază întreagă discutând despre minunile nesigure ale sfinților şi martirilor. Celălalt imbold pentru călătorie era amintirea micuței Lynn Sommers, care se suprapunea cu o perseverență uimitoare peste afecțiunea lui pentru Nívea, lucru pe care el nu îl admitea nici măcar în fundul sufletului.

Severo del Valle nu ştia când şi cum apăruse ideea de a se căsători cu Nívea, poate că nu ei au decis, ci familia, dar nici unul nu s-a revoltat împotriva destinului pentru că se cunoşteau şi se iubeau încă de copii. Nívea era dintr-o ramură a familiei care fusese îndestulată cât timp trăise tatăl, dar după moartea lui văduva a sărăcit. Un unchi cu avere, care va fi o figură proeminentă în vreme de război, don Francisco Jose Vergara, a ajutat la educația acestor nepoți. „Nu există sărăcie mai mare decât aceea a oamenilor care au scăpătat, pentru că ei trebuie să mimeze ceea ce nu au", îi mărturisise Nívea vărului ei Severo într-unul din momentele acelea de luciditate subită care o caracterizau. Era cu patru ani mai mică, dar mult mai matură; ea a fost cea care a dat tonul acestei iubiri de copii, conducându-l cu fermitate spre legătura romantică pe care o împărtăşeau când Severo a plecat în Statele Unite. În căsoaiele enorme în care îşi petreceau viața se găseau din abundență locuri perfecte pentru a se iubi. Pipăind prin întuneric, verii au descoperit cu o neîndemânare de cățeluşi secretele trupurilor lor. Se mângâiau curioşi, cercetând diferențele, fără a şti de ce el avea asta şi ea aia, zăpăciți de ruşine şi vină, tăcând tot timpul, pentru că ce nu se formula în cuvinte era ca şi cum nu s-ar fi întâmplat şi astfel păcatul era mai mic. Se explorau grăbiți şi speriați, conştienți că aceste jocuri între verişori nu puteau fi mărturisite nici la spovedanie, chiar dacă prin asta erau condamnați să meargă în iad. Mii de ochi îi spionau. Bătrânele servitoare care îi ştiau de când se născuseră protejau amorul acesta nevinovat, dar mătuşile nemăritate vegheau precum corbii; nimic nu scăpa acestor ochi uscați a căror unică funcție era să înregistreze fiecare clipă a vieții de familie, acestor limbi crepusculare care divulgau secretele şi întețeau certurile, totuşi mereu doar în sânul clanului. Nimic nu ieşea dintre pereții acestor case. Prima îndatorire a tuturor era să păstreze onoarea şi bunul renume al familiei. Nívea se dezvoltase târziu şi la cincisprezece ani încă avea corp de copiliță şi chip inocent, nimic din înfățişarea ei nu îi vădea forța de caracter: mică de statură, durdulie, cu nişte ochi mari şi negri drept unică trăsătură memorabilă, părea neînsemnată până când deschidea gura. În timp ce surorile ei îşi câştigau locul în rai citind cărți pioase, ea citea pe ascuns articolele şi cărțile pe care vărul Severo i le pasa pe sub masă şi clasicii pe care îi împrumuta de la unchiul Jose Francisco Vergara. Într-o perioadă în care aproape nimeni din mediul ei social nu vorbea de asta, ea a venit cu ideea sufragiului pentru femei. Când a pomenit prima oară de el, la un prânz în familie, în casa lui don Augustín del Valle s-a produs o explozie de spaimă. „Când o să voteze femeile şi săracii din țara asta?", a întrebat Nívea pe neaşteptate, uitând că în prezența adulților copiii nu deschideau gura. Bătrânul patriarh Del Valle a trântit un pumn în masă de au zburat paharele şi i-a poruncit să se ducă imediat la spovedanie. Nívea a îndeplinit tăcută pedeapsa dictată de sacerdot şi a notat în jurnal, cu patima care o caracteriza, că nu avea de gând să-şi găsească odihna până ce femeile nu-şi vor fi dobândit drepturile elementare, chiar dacă ar fi s-o izgonească din

familie. Avusese noroc de o învățătoare excepțională, sora Măria Escapulario, o călugăriță cu o inimă de leu ascunsă sub rasă, care constatase inteligență fetei, în prezența acestei fete care înghițea totul cu lăcomie, care punea întrebările pe care nici măcar ea însăşi nu şi le pusese vreodată, care o sfida cu un mod de a raționa neaşteptat pentru anii ei şi care plesnea de vitalitate şi sănătate în uniforma oribilă, călugărița se simțea răsplătită ca învățătoare. Nívea valora ea singură truda de a fi predat ani la rând unei mulțimi de fete bogate, dar slabe de minte. De dragul ei, sora Măria Escapulario încălca sistematic regulamentul colegiului, creat cu scopul precis de a transforma elevele în făpturi docile. Purta cu ea conversații care i-ar fi îngrozit pe maica stareță şi pe directorul spiritual al colegiului.

— Când eram de vârsta ta nu erau decât două alternative: ori te măritai ori intrai la mânăstire, i-a spus sora Măria Escapulario.

— Şi de ce ați ales-o pe cea de a doua, maică?

— Pentru că îmi oferea mai multă libertate. Cristos este un soț tolerant...

— Noi femeile ne-am ars, să facem copii şi să ascultăm, nimic mai mult, a suspinat Nívea.

— Nu trebuie să rămână aşa. Tu poți să schimbi lucrurile, i-a răspuns călugărița.

— Eu singură?

— Singură nu, mai sunt fete ca tine, care au ceva sub frunte. Am citit într-un ziar că există femei care sunt doctorițe, imaginează-ți.

— Unde?

— În Anglia.

— Dar e departe.

— Sigur, dar dacă ele o pot face acolo, într-o bună zi va fi posibil şi în Chile. Nu-ți pierde curajul, Nívea.

— Confesorul meu spune că gândesc mult şi mă rog puțin, măicuță.

— Dumnezeu ți-a dat creier ca să-l foloseşti; dar te previn că drumul revoltei e semănat cu pericole şi durere, e nevoie de mult curaj ca să-l urmezi. Şi poate că nu e inutil să rogi Divina Providență să te ajute un pic..., a sfătuit-o sora Măria Escapulario.

Atât de fermă ajunse hotărârea ei încât Nívea a scris în jurnal că ar renunța la căsătorie pentru a se dedica pe de-a-ntregul luptei pentru votul femeilor. Nu ştia că sacrificiul nu avea să fie necesar, căci se va mărita din dragoste cu un bărbat care o va urma în scopurile ei politice.

Severo s-a urcat pe vapor cu o mutră tristă pentru ca rudele să nu îşi dea seama cât era de mulțumit că părăsea Chile — ca nu cumva să se răzgândească — şi hotărât să profite cât mai mult din această aventură. S-a despărțit de vară-sa Nívea cu o sărutare furată, după ce i-a promis că o să-i trimită cărți interesante printr-un amic, pentru a evita cenzura familiei, şi o să-i scrie în fiecare săptămână. Ea se resemnase cu o despărțire de un an, fără a bănui că el îşi făcuse planuri să rămână în Statele Unite cât mai mult posibil. Severo nu a vrut să facă despărțirea şi mai amară împărtăşindu-i planurile lui, îi va explica în scrisori, hotărî. Oricum, erau prea tineri pentru a se căsători. O văzu în picioare pe cheiul din Valparaíso, înconjurată de restul familiei, cu rochia şi boneta de culoarea măslinei, făcându-i la

revedere cu mâna şi zâmbind cu greu. „Nu plânge şi nu se lamentează, de asta o iubesc şi am s-o iubesc mereu", spuse Severo cu voce tare împotriva vântului, hotărât să învingă dorințele inimii şi tentațiile lumii prin tenacitate. „Sfântă Fecioară, adu-mi-l înapoi sănătos", se rugă Nívea, muşcându-şi buzele, topită de dragoste, uitând complet că jurase să rămână celibatară până când îşi va fi îndeplinit datoria de sufragetă.

Junele Del Valle a tot pipăit scrisoarea bunicului Agustín de la Valparaíso la Panama, arzând s-o deschidă dar fără a îndrăzni, pentru că i se inculcase cu străşnicie că un domn nu are voie să citească o scrisoare străină şi nici să pună mâna pe bani străini. Până la urmă curiozitatea a fost mai puternică decât onoarea — era doar destinul lui în joc, s-a gândit — şi a desprins atent sigiliul cu briciul, apoi a expus plicul la aburii ceainicului şi l-a deschis cu mii de precauții. A descoperit astfel că planurile bunicului erau să fie trimis la o şcoală militară nord-americană. Ce păcat, adăuga bunicul, că Chile nu se găsea în război cu vreo țară vecină pentru ca nepotu-său să devină bărbat cu arma în mâna, cum era normal. Severo a aruncat scrisoarea în mare şi a scris alta, cu cuvintele lui, a pus-o în acelaşi plic şi a turnat lac topit peste sigiliul rupt. La San Francisco mătuşă-sa Paulina îl aştepta pe chei împreună cu doi lachei şi cu Williams, pomposul ei majordom. Era gătită cu o pălărie aiurită şi cu o grămadă de voaluri care fluturau în vânt şi care ar fi luat-o pe sus dacă nu ar fi fost atât de grea. A râs în hohote văzându-şi nepotul care cobora cu Cristul în brațe, apoi l-a strâns la pieptul ei de soprană, sufocându-l într-un munte de sâni şi într-un parfum de gardenie.

— Primul lucru de făcut e să scăpăm de monstruozitatea asta, a zis arătând statuia. Şi să-ți cumpăr haine, nimeni nu umblă îmbrăcat aşa pe aici.

— Costumul ăsta a fost al lui tata, lămuri Severo, umilit.

— Se vede, parcă eşti cioclu, a comentat Paulina şi imediat i-a părut rău, aducându-şi aminte că băiatul îşi pierduse de curând tatăl. Iartă-mă, Severo, n-am vrut să te jignesc. Taică-tu era fratele meu preferat, singurul din familie cu care se putea sta de vorbă.

— Mi-au ajustat nişte costume ale lui, ca să nu se piardă, a explicat Severo cu vocea spartă.

— Am început prost. Mă poți ierta?

— Lasă, tanti, nu face nimic.

Cu prima ocazie, tânărul i-a dat falsa scrisoare de la bunicul Agustín. I-a aruncat o privire destul de distrată şi l-a întrebat:

— Ce scria în cealaltă?

Cu urechile roşii ca focul, Severo a încercat să nege, dar ea nu l-a lăsat să se încurce în minciuni.

— Eu aş fi făcut la fel, nepoate. Vreau să ştiu ce spunea tata în scrisoare ca să-i pot răspunde, atât.

— Că să mă trimiteți la o şcoală militară sau la război, dacă este vreunul prin preajmă.

— Ai ajuns prea târziu, a fost. Dar acum masacrează indienii, dacă te interesează. Se descurcă bine indienii, imaginează-ți că tocmai l-au ucis pe generalul Custer plus mai bine de două sute de soldați din Regimentul 7 cavalerie, în Wyoming. Nu se vorbeşte decât despre asta. Se spune că un

indian numit Cu Ploaia pe Obraz, ce zici ce nume poetic, a jurat să se răzbune pe fratele generalului Custer şi că în luptă i-a smuls inima şi a mâncat-o. Mai vrei să fii soldat? a râs Paulina del Valle.

— Nu am vrut niciodată să fiu militar, astea sunt ideile bunicului Agustín.

— În scrisoarea pe care ai falsificat-o spune că vrei să fii avocat, văd că sfatul pe care ți l-am dat acum câțiva ani nu a căzut în gol. Asta îmi place, copile. Legile americane nu sunt precum cele chiliene, dar asta n-are a face. Ai să fii avocat. Ai să intri ucenic la cel mai bun birou de avocatură din California, nu degeaba am relații, l-a asigurat Paulina.

— Am să-ți fiu recunoscător toată viața, spus Severo, impresionat.

— Firește. Vezi să nu uiți, că viața e lungă şi nu se ştie când am să-ți cer o favoare.

— Poți conta pe mine, tanti.

A doua zi Paulina del Valle s-a prezentat cu Severo la biroul avocaților ei, aceiaşi care o slujiseră de mai bine de douăzeci şi cinci de ani câştigând comisioane enorme, anunțându-i fără nici un fel de introducere că spera ca nepotul ei să lucreze la ei începând cu lunea care vine ca să învețe meserie. Nu au putut s-o refuze. Mătuşa l-a instalat pe nepot în casa ei, într-o odaie însorită de la etaj, i-a cumpărat un cal bun, i-a asigurat un venit lunar, i-a pus profesor de engleză şi a început să-l prezinte în lume, pentru că nu există capital mai mare decât relațiile, spunea.

— Două lucruri aştept de la tine, fidelitate şi bună dispoziție.

— Nu şi să studiez?

— Asta e problema ta, băiatule. Ce faci cu viața ta nu e treaba mea nicicum.

Cu toate acestea, Severo a constatat în lunile următoare că Paulina urmărea îndeaproape progresele lui la firma de avocatură, ținea socoteala prietenilor şi a cheltuielilor şi ştia ce va face înainte chiar să o ştie el. Cum făcea oare ca să ştie atâtea era un mister, doar dacă nu cumva Williams, impenetrabilul majordom, organizase o rețea de urmărire. Omul conducea o armată de servitori, care-şi făceau treaba ca nişte umbre tăcute, locuiau într-o clădire separată în fundul parcului casei şi nu aveau voie să se adreseze stăpânilor decât dacă erau chemați. Nici cu majordomul nu puteau vorbi până nu aveau aprobarea jupânesei. I-a fost greu lui Severo să priceapă ierarhiile astea, în Chile lucrurile erau mult mai simple. Stăpânii, chiar şi cei mai despotici precum bunicul, tratau servitorii cu asprime, dar aveau grijă de nevoile lor şi îi considerau parte a familiei. Niciodată nu văzuse o servitoare dată afară; femeile veneau să muncească la casa lor din pubertate şi rămâneau până la moarte. Pălățelul din Nob Hill era foarte diferit de conacele severe ca o mânăstire în care îşi petrecuse copilăria, cu ziduri groase şi lugubre uşi zăbrelite, cu mobilă puțină pe lângă pereții goi. În casa mătuşii Paulina ar fi fost imposibil să faci inventarul celor conținute, de la clanțele şi robinetele de la baie din argint masiv până la colecțiile de figurine de porțelan, cutii ruseşti lăcuite, obiecte chinezeşti din fildeş şi tot felul de obiecte de artă sau de lux care erau la modă. Feliciano Rodríguez de Santa Cruz cumpăra ca să-şi impresioneze musafirii, dar nu era un barbar ca alți bogătaşi prieteni de-ai lui, care cumpărau cărțile la kilogram şi tablourile după culoare ca să se potrivească cu fotoliile. La rândul ei, Paulina

nu se simțea deloc legată de acele comori; singura piesă de mobilier pe care o comandase în toată viața era patul, şi o făcuse din raţiuni care n-aveau nicio legătură cu estetica sau cu luxul. Ceea ce o interesa era banul, pur şi simplu; pariul era să-l câştige cu şiretenie, să-l acumuleze cu tenacitate şi să-l investească cu înțelepciune. Nu dădea importanță lucrurilor pe care le cumpăra soțul ei, nici locului în care ajungeau, iar rezultatul era o casă ostentativă în care locatarii se simțeau străini. Picturile erau enorme, ramele tablourilor masive, subiectele forțate — Alexandru cel Mare cucerind Persia — şi mai erau şi sute de tablouri mai mici organizate tematic, care botezau încăperile: salonul de vânătoare, cel al marinelor, cel al acuarelelor. Perdelele erau de catifea groasă şi pline de ciucuri, iar oglinzile venețiene reflectau la infinit coloanele de marmură, vasele înalte de Sevres, statuile de bronz, urnele din care se revărsau florile şi fructele. Erau două saloane de muzică cu instrumente italieneşti de mare finețe, deşi nimeni din familie nu ştia să cânte la ele, şi Paulinei muzica îi dădea dureri de cap, cât şi o bibliotecă cu două etaje. În fiecare colț erau scuipători de argint cu inițiale aurite, pentru că în acest oraş de frontieră era absolut acceptabil să scuipi în public. Feliciano îşi avea camerele în aripa de răsărit şi nevastă-sa la acelaşi etaj, dar în extremitatea opusă a casei. Între ele, unite printr-un vast coridor, se înşirau odăile copiilor şi camerele musafirilor, goale toate exceptându-le pe a lui Severo şi a lui Matías, fiul cel mare, singurul care mai locuia aici. Lui Severo del Valle, obişnuit cu lipsa de confort şi cu frigul, care în Chile erau socotite bune pentru sănătate, i-au trebuit câteva săptămâni pentru a se deprinde cu îmbrățişarea oprimantă a pilotei şi pernelor de puf, cu vara eternă a sobelor şi surpriza cotidiană de a deschide robinetul de la baie şi a se întâlni cu un şuvoi de apă caldă, în casa bunicului closetele erau nişte căsuțe urât mirositoare în fundul curții, iar în diminețile de iarnă apa de spălat îngheța în lighean.

De obicei, ceasul siestei îi găsea pe tânărul nepot şi pe incomparabila lui mătuşă în patul mitologic, ea între cearşafuri, cu terfeloagele ei de contabilitate de o parte şi cu prăjiturile de alta, el aşezat la picioarele ei, între naiadă şi delfin, vorbind despre treburi de familie şi afaceri. Doar cu Severo îşi permitea Paulina asemenea intimitate, foarte puțini aveau acces în odăile ei private, dar cu el se simțea absolut în largul ei în cămaşă de noapte. Nepotul îi dădea satisfacții pe care nu i le dăduse nici unul dintre copiii ei. Cei doi fii mai mici duceau o viață de moştenitori bogați, având slujbe simbolice la conducerea afacerilor familiei, unul la Londra, celălalt la Boston. Matías, primul născut, era menit să conducă stirpea Rodríguez de Santa Cruz y del Valle, dar nu avea nici cea mai mică vocație pentru aceasta; departe de a urma paşii răzbătătorilor săi părinți, de a se interesa de întreprinderile lor sau de a zămisli alți băieți pentru a duce mai departe numele, îşi făcuse din hedonism şi burlăcie o formă de artă. „Nu e decât un neghiob bine îmbrăcat", îl defini într-o zi Paulina față de Severo, dar constatând cât de bine se aveau fiu-său şi nepotul a încercat să le uşureze prietenia născândă. „Maică-mea nu face nimic degeaba, precis că plănuieşte să mă salvezi de la pierzanie", glumea Matías. Severo nu avea pretenția să-şi salveze vărul, dimpotrivă, i-ar fi plăcut să semene cu acesta; prin comparație, se simțea țeapăn şi funebru. Totul îi plăcea la Matías: stilul său impecabil, ironia glaciară, uşurința cu care cheltuia banii fără să se uite.

— Vreau să te familiarizezi cu afacerile mele. Trăim într-o societate materialistă şi vulgară, în care femeile nu prea sunt respectate. Aici doar averea şi relaţiile au valoare, de asta am nevoie de tine: ai să fii ochii şi urechile mele, l-a anunţat Paulina pe nepotul ei, la câteva luni după sosire.

— Nu pricep nimic din afaceri.

— Dar pricep eu. Nu-ţi cer să gândeşti, asta e treaba mea. Tu să taci, să observi, să asculţi şi să-mi povesteşti. Apoi să faci ce-ţi spun eu fără să întrebi prea multe, ne-am înţeles?

— Nu-mi cere să fac înşelăciuni, tanti, a răspuns demn Severo.

— Văd că ai auzit oarece bârfe despre mine... Ascultă, fiule, legile au fost inventate de către cei puternici pentru a-i domina pe cei slabi, care sunt mult mai numeroşi. Nu sunt obligată să le respect. Am nevoie de un avocat în care să am încredere totală ca să fac ce am chef fără a intra în bucluc uri.

— Sper că într-o formă onorabilă...

— Of, copile! Aşa nu ajungem nicăieri. Onoarea ta va fi păstrată, cu condiţia să nu exagerezi.

Aşa au semnat un pact la fel de puternic ca legăturile de sânge care îi uneau. Paulina, care îl primise fără multe speranţe, convinsă că era o haimana şi de aia i-l trimiseseră din Chile, a avut o plăcută surpriză cu acest nepot inteligent şi cu sentimente nobile, în câţiva ani Severo a învăţat să vorbească engleza cu o uşurinţă pe care nimeni din familie nu o dovedise, a ajuns să cunoască întreprinderile mătuşii ca pe propria sa mână, a traversat de două ori cu trenul Statele Unite (o dată agrementată de atacul unor bandiţi mexicani), ba chiar a avut timp să ajungă avocat. Cu vară-sa Nívea purta o corespondenţă săptămânală care, cu anii, a devenit mai curând intelectuală decât romantică. Ea îi povestea noutăţi din familie şi din politica chiliana; el îi cumpăra cărţi şi îi decupa articole despre progresele sufragetelor din Europa şi Statele Unite. Vestea că în Congresul nord-american se primise un amendament privind acordarea dreptului de vot femeilor a fost sărbătorită de cei doi de la distanţă, deşi ambii au fost de acord că aşa ceva în Chile ar fi echivalat cu o nebunie. „Ce folos am, vere, că învăţ şi citesc atâta, dacă pentru o femeie nu e loc de acţiune în viaţa politică? Mama spune că n-am să mă pot mărita pentru că gonesc bărbaţii, că dacă vreau un bărbat să mă fac frumoasă şi să tac. Familia aplaudă cel mai mic semn de cunoaştere pe care îl dau fraţii mei — zic cel mai mic pentru că ştii cât sunt de tonţi —, dar când e vorba de mine consideră că e îngâmfare. Singurul care mă tolerează este unchiul Jose Francisco, pentru că îi dau ocazia să-mi vorbească despre ştiinţă, astronomie şi politică, teme despre care îi place să peroreze, deşi părerile mele nu-l interesează nicicum. Nici nu-ţi închipui cât invidiez bărbaţii ca tine, a căror scenă este lumea", scria tânăra. Dragostea nu mai ocupa decât câteva rânduri în scrisorile ei şi câteva vorbe în ale lui, de parcă ar fi făcut un acord tacit să uite mângâierile intense şi grăbite de prin colţuri. De două ori pe an, Nívea îi trimitea o fotografie, ca să vadă cum devenea femeie, el promitea şi uita mereu, aşa cum uita să-i spună că nici de Crăciunul acesta nu va veni acasă. Una mai grăbită să se mărite decât Nívea şi-ar fi ascuţit antenele ca să găsească un logodnic mai puţin alunecos, dar ea nu s-a îndoit niciodată de faptul că Severo del Valle va fi soţul ei. Era atât de sigură încât despărţirea prelungită cu anii nu o necăjea prea mult; era gata să aştepte până la sfârşitul

timpurilor, în ce-l priveşte, Severo păstra amintirea verişoarei sale ca pe simbolul a tot ce e bun, nobil şi pur.

Înfăţişarea lui Matías părea să justifice părerea maică-sii că era doar un neghiob bine îmbrăcat, dar numai neghiob nu era. Vizitase toate muzeele importante din Europa, se pricepea la artă, putea recita din toţi poeţii clasici şi era singurul care folosea biblioteca din casă. Îşi cultiva stilul propriu, amestec de boem şi dandy; de la primul avea obişnuinţa vieţii de noapte, de la al doilea mania pentru amănuntele vestimentaţiei. Era socotit cea mai bună partidă din San Francisco, dar se declara celibatar convins; prefera o conversaţie vulgară cu duşmanul lui cel mai rău, unei întâlniri cu cea mai frumoasă dintre fetele înamorate de el. Singurul lucru pe care îl avea în comun cu femeile era procreaţia, scop absurd în sine, obişnuia să spună. Pentru urgenţele dictate de natură prefera o profesionistă, dintre multele care se aflau la îndemână. Nu era de conceput o seară de bărbaţi care să nu se termine cu un brandy la bar şi o vizită la bordel; erau peste un sfert de milion de prostituate în ţară şi o bună parte dintre acestea îşi câştigau viaţa la San Francisco, de la sărmanele sing song girls din Chinatown până la domnişoarele fine din statele din sud, aruncate de Războiul Civil în viaţa galantă. Tânărul moştenitor, atât de puţin permisiv faţă de slăbiciunile feminine, făcea paradă de răbdare când era vorba de grosolănia amicilor lui boemi; aceasta era altă slăbiciune a lui, pe lângă preferinţa pentru ţigările subţiri şi negre, pe care le comanda în Egipt, şi crimele literare şi reale. Locuia în pălăţelul părintesc din Nob Hill şi dispunea de un apartament luxos în plin centru, prevăzut cu o mansardă spaţioasă, pe care o numea la gargonniere, unde picta din când în când şi făcea petreceri des. Se amesteca cu lumea boemă, nişte amărâţi care supravieţuiau într-o sărăcie stoică şi iremediabilă, poeţi, jurnalişti, fotografi, scriitori şi artişti aspiranţi, oameni fără familie care îşi duceau viaţa mai mult bolnavi, tuşind şi conversând, trăiau pe credit şi nu purtau ceas, căci pentru ei timpul nu se inventase, în spatele aristocratului chilian râdeau de hainele şi purtările lui, dar îl tolerau pentru că la el puteau găsi mereu câţiva dolari, o duşcă de whisky sau un loc în mansardă într-o noapte ceţoasă.

— Ai observat că Matías are purtări de fătălău? l-a întrebat odată Paulina pe soţul ei.

— Cum poţi să spui o asemenea prostie despre propriul tău fiu? Niciodată nu am avut aşa ceva în familia mea sau a ta! a răspuns Feliciano.

— Mai ştii tu un om normal care să-şi asorteze culoarea fularului cu tapetul pereţilor? a pufnit Paulina.

— În fine, la naiba! Eşti maică-sa şi e treaba ta să-i găseşti o logodnică. Băiatul are deja treizeci de ani şi tot holtei este şi ar fi bine s-o găseşti cât de curând, înainte de a deveni alcoolic, tuberculos sau ceva şi mai rău, a prevenit-o Feliciano, neştiind că era deja târziu pentru asemenea slabe formule de salvare.

Într-una din acele nopţi cu vânt îngheţat tipice verii la San Francisco, Williams, majordomul în frac, a bătut la uşa camerei lui Severo del Valle.

— Iertaţi deranjul, domnule, a murmurat cu o tuse discretă, intrând cu un candelabru cu trei lumânări în mâna înmănuşată.

— Ce s-a întâmplat, Williams? a întrebat Severo speriat, era prima dată că cineva îi întrerupea somnul în această casă.

— Mă tem că o mică neplăcere. Este vorba de don Matías, a spus Williams cu acea pompoasă deferență britanică, necunoscută în California, şi care suna mai degrabă ironic decât respectuos.

A explicat că la ceasul acesta târziu ajunsese un mesaj trimis de o doamnă de reputație îndoielnică, o anume Amanda Lowell, pe care domnul obişnuia să o frecventeze, persoană „din alt mediu", după cum se exprimă. Severo a citit biletul la lumina lumânărilor: doar trei rânduri cerând ajutor imediat pentru Matías.

— Trebuie să-i anunțăm pe unchii mei, poate că Matías a avut un accident, s-a speriat Severo del Valle.

— Uitați-vă la adresă, domnule, este în plin Chinatown. Mi se pare preferabil ca stăpânii să nu afle, a fost de părere majordomul.

— Asta-i bună! Credeam că nu ai secrete față de mătusă-mea Paulina.

— Încerc să nu-i provoc supărări, domnule.

— Şi ce sugerezi?

— Dacă nu vi se pare prea mult, să vă îmbrăcați, să vă luați armele şi să mă însoțiți.

Williams trezise un grăjdar ca să pregătească o trăsură, dar pentru că dorea ca afacerea să nu facă valuri a luat el însuşi hățurile şi s-a îndreptat fără ezitare pe străduțele întunecate şi pustii spre cartierul chinezesc, orientându-se după instinctul cailor, căci vântul stingea tot timpul felinarele echipajului. Severo a avut impresia că omul nu mergea pentru prima dată pe străduțele acelea, în curând au coborât şi au intrat pe jos printr-un pasaj terminat într-o curte întunecată, în care domnea un miros ciudat şi dulce, cam ca acela de nuci prăjite. Nu se vedea țipenie, singurul sunet era vântul, singura lumină se filtra printre gratiile unor ferestruici la nivelul solului. Williams a aprins un chibrit, a mai citit o dată adresa, apoi a împins fără altă ceremonie o uşă care dădea în curte. Severo, cu pistolul în mână, l-a urmat. Au intrat într-o încăpere mică, neaerisită, dar curată şi ordonată, în care de abia puteai respira de aroma densă a opiului, împrejurul unei mese centrale se găseau compartimente din lemn aliniate de-a lungul pereților, unul peste altul precum cuşetele dintr-un vapor, acoperite cu un preş şi cu o bucată de lemn scobit în chip de pernă. Erau pline de chinezi, câte doi pe prici, culcați pe o parte lângă nişte tăvi mici pe care se găseau o cutie cu o pastă neagră şi o lămpiță arzând. Noaptea era spre sfârşite şi drogul îşi făcuse efectul asupra majorității; oamenii zăceau în letargie cufundați în visele lor, doar doi sau trei mai aveau putere să treacă o vergea metalică prin opiu, să-l încălzească la lampă, să umple degetarul minuscul al pipei şi să aspire printr-o țeava de bambus.

— Dumnezeule, a murmurat Severo, care auzise de aşa ceva, dar nu văzuse niciodată de aproape.

— Cu voia dumneavoastră, e mai bun decât alcoolul, a răspuns Williams. Nu te face violent şi nu dăunează altuia, decât celui care fumează. Observați cât de liniştit şi curat e aici în comparație cu orice bar.

Un chinez bătrân îmbrăcat cu tunică şi pantaloni largi de bumbac veni şchiopătând în întâmpinarea lor. Ochişorii roşii abia i se zăreau prin ridurile adânci, avea o mustață veştedă şi căruntă, la fel şi coada anemică ce-i atârna pe spate, toate unghiile, cu excepția celor de la degetul gros şi arătător, erau atât de lungi că se răsuciseră în jurul lor precum cozile unei

moluşte antice, gura era ca o gaură neagră şi puținii dinți rămaşi erau pătați de tutun şi opiu. Acest tataie şontorog s-a adresat nou-veniților în chineză şi spre surprinderea lui Severo majordomul englez i-a răspuns cu nişte lătrături în aceeaşi limbă. A urmat o pauză foarte lungă în care nimeni nu s-a mişcat. Chinezul a răbdat privirea lui Williams ca şi cum l-ar fi studiat, în fine a întins mâna în care celălalt a depus douăzeci de dolari, pe care bătrânul i-a ascuns la piept sub tunică, după care a apucat un capăt de lumânare şi le-a făcut semn să-l urmeze. Au trecut printr-o a doua sală, apoi prin a treia şi a patra, toate identice cu prima, au mers de-a lungul unui coridor întortocheat, au coborât pe o scară scurtă şi s-au pomenit în alt coridor. Ghidul le-a făcut semn să aştepte şi s-a făcut nevăzut câteva minute care au părut că nu se mai termină. Severo, transpirat tot, ținea degetul pe trăgaciul armei, atent şi neîndrăznind să sufle o vorbă, în cele din urmă moşul s-a întors şi i-a dus printr-un labirint până în fața unei uşi închise, la care a rămas uitându-se cu o atenție absurdă, de parcă ar fi descifrat o hartă, până când Williams i-a mai pus nişte dolari în palmă, şi atunci a deschis-o. Au pătruns într-o încăpere şi mai mică decât celelalte, mai întunecată, mai plină de fum şi mai apăsătoare, pentru că se afla sub nivelul străzii şi nu avea aerisire, în rest era identică cu cele precedente. Pe priciurile de lemn se găseau cinci americani albi, patru bărbați şi o femeie matură, dar splendidă încă, cu o cascadă de păr roşcat despletit în jurul ei ca o pătură extravagantă. Judecând după hainele de bună calitate, erau persoane solvabile. Cu toții se găseau în aceeaşi stare de fericită stupoare, minus unul care zăcea pe spate abia respirând, cu cămaşa sfâşiată, brațele desfăcute în cruce, cu pielea ca creta şi ochii dați peste cap. Era Matías Rodríguez de Santa Cruz.

— Haideți, domnule, ajutați-mă, i-a poruncit Williams lui Severo del Valle.

Împreună l-au ridicat cu greu, fiecare trecându-şi câte un braț al bărbatului inconştient pe după gât şi aşa l-au purtat, ca pe un crucificat, cu capul atârnând şi trupul moale, cu picioarele târându-se pe podeaua de pământ bătut. Au refăcut lungul drum de întoarcere prin coridoarele înguste şi au traversat una după alta încăperile sufocante, până s-au trezit deodată în aer liber, în puritatea neobişnuită a nopții, unde au putut respira adânc, cu sete, amețiți. L-au aşezat cum au putut pe Matías în trăsură şi Williams i-a dus la acea garsonniere de a cărei existență Severo bănuia că angajatul mătuşii n-avea habar. Mare i-a fost mirarea când Williams a scos o cheie, a deschis uşa principală a clădirii, apoi a scos alta pentru a descuia uşa antreului.

— Nu e prima dată că îl salvați pe văru-meu, aşa-i?

— Să spunem doar că nu va fi ultima.

L-au întins pe Matías pe patul care se găsea într-un colț, după un paravan japonez, apoi Severo a început să-l spele cu prosoape ude pentru a-l face să se întoarcă din cerul în care se afla, în timp ce Williams pleca după medicul de familie, după ce avertizase că nu era cazul ca unchii să afle despre cele petrecute.

— Şi dacă vărul meu moare! exclamă Severo încă tremurând.

— În cazul acesta trebuie anunțați stăpânii, concedă Williams politicos.

Cinci zile s-a zbătut Matías în spasmele agoniei, otrăvit până la măduvă. Williams a adus un infirmier la mansardă ca să-l îngrijească şi a aranjat astfel lucrurile pentru ca absența lor să nu fie motiv de scandal în casă. Incidentul a creat o legătură ciudată între Severo şi Williams, o complicitate tacită pe care nu o traduceau niciodată în gesturi sau cuvinte. Cu altă persoană mai puțin ermetică decât majordomul, Severo s-ar fi gândit că împărtăşeşte un fel de prietenie sau măcar o simpatie, dar în jurul englezului se ridica un zid impenetrabil de rezervă. A început să-l observe mai atent, îşi trata angajații care erau sub ordinele lui cu aceeaşi politețe rece şi impecabilă cu care se adresa stăpânilor şi astfel reuşea să se facă temut. Nimic nu scăpa vigilenței sale, nici strălucirea tacâmurilor de argint uvrajat nici secretele fiecărui locatar al uriaşei case. Era imposibil să-i ghiceşti vârsta sau originea, părea că se oprise pe vecie la patruzeci de ani şi în afară de accentul britanic nu existau indicii despre trecutul lui. Îşi schimba mănuşile albe de treizeci de ori pe zi, costumul de stofă neagră era mereu proaspăt călcat, cămaşa albă din cel mai bun in olandez era scrobită precum cartonul şi pantofii străluceau ca oglinda. Sugea pastile de mentă pentru respirație proaspătă şi folosea apă de colonie, dar cu atâta discreție că singura dată când Severo a perceput aroma de mentă şi de lavandă a fost când s-au atins ca să-l ridice pe Matías cel inconştient în localul de fumat opiu. Tot atunci a observat muşchii tari sub haină, tendoanele întinse ale gâtului, forța şi flexibilitatea lui, nimic care să se potrivească cu atitudinea de lord englez scăpătat a acestui om.

Verii Severo şi Matías nu aveau în comun decât trăsăturile patriciene şi gustul pentru sport şi literatură, în rest parcă nu erau de acelaşi sânge; pe cât de hidalgo, entuziast şi naiv era primul, pe atât de cinic, indolent şi libertin al doilea, dar în ciuda temperamentelor lor opuse şi a anilor care-i despărțeau s-au împrietenit. Matías s-a încăpățânat să-l învețe scrima pe Severo, căruia îi lipseau eleganța şi viteza indispensabile acestei arte, şi să-l inițieze în plăcerile oraşului San Francisco, dar băiatul nu s-a dovedit un companion potrivit pentru petreceri pentru că adormea de-a-n-picioarele; lucra paisprezece ore pe zi la biroul de avocatură şi în restul timpului citea şi studia. Obişnuiau să înoate goi în piscina casei şi să se provoace la luptă corp la corp. Dansau unul în jurul celuilalt, la pândă, pregătindu-se pentru asalt şi în cele din urmă se luptau, țopăind înlănțuiți şi tot învârtindu-se, până ce unul din ei reuşea să-l supună pe celălalt, zdrobindu-l la pământ. Erau uzi de transpirație şi gâfâiau, excitați. Severo se depărta brusc, deconcertat, de parcă lupta fusese o îmbrățişare inadmisibilă. Vorbeau despre cărți şi îi comentau pe clasici. Matías iubea poezia şi când erau singuri recita pe dinafară, atât de emoționat de frumusețea versurilor încât îi curgeau lacrimile pe obraz. Severo se tulbura şi atunci, pentru că emoția intensă a celuilalt i se părea o formă de intimitate interzisă între bărbați. Pe el îl pasionau noutățile ştiințifice şi călătoriile de explorare, pe care le comenta cu Matías încercând în van să-l intereseze, dar singurele ştiri care reuşeau să moaie carapacea de indiferență a vărului său erau crimele locale. Matías întreținea o relație ciudată, bazată pe litri de whisky, cu Jacob Freemont, un ziarist bătrân şi deloc scrupulos, mereu în pană de bani, cu care împărtăşea aceeaşi fascinație morbidă pentru delicte. Freemont reuşea să publice încă reportaje polițiste în ziare, dar îşi pierduse definitiv reputația

în urmă cu mulți ani, când inventase povestea lui Joaquín Murieta, un presupus bandit mexican din timpul febrei aurului. Articolele sale creaseră un personaj mitic, care a exaltat ura populației albe împotriva hispanicilor. Pentru a liniști spiritele, autoritățile au oferit unui anume căpitan Harry Love o recompensă pentru a-l vâna pe Murieta. După trei luni de zile în care a bătut California în lung şi în lat, căpitanul a ales o soluție rapidă: a ucis şapte mexicani într-o ambuscadă şi s-a întors cu un cap şi o mână. Nimeni n-a putut identifica trofeele, dar isprava lui Love i-a liniştit pe albi. Macabrele trofee încă se găseau expuse într-un muzeu, deşi consensul era că Joaquín Murieta fusese o monstruoasă creație a presei în general şi a lui Jacob Freemont în particular. Aceasta şi alte episoade în care condeiul mincinos al jurnalistului a învălmăşit realitatea au sfârşit prin a-i conferi bine meritata faimă de şarlatan şi a-i închide uşile. Grație relației sale bizare cu Freemont, reporterul de crime, Matías reuşea să vadă victimele asasinate înainte de a fi duse pentru autopsie la morgă, spectacol care pe cât îi rănea sensibilitatea, pe atât de mult îl excita. Din aceste aventuri în sublumea crimei ieşea beat de oroare, se ducea direct la baia turcească unde timp de câteva ceasuri transpira mirosul morții care i se lipise de piele, după care se închidea în garsonniere şi picta scene oribile cu oameni tăiați în bucăți cu lovituri de cuțit.

— Ce înseamnă toate astea? l-a întrebat Severo văzând prima oară tablourile danteşti.

— Pe tine nu te fascinează ideea morții? Homicidul este o aventură teribilă, şi sinuciderea o soluție practică. Mă joc cu ideea ambelor. Există persoane care merită asasinate, nu crezi? Cât despre mine, ei bine, vere, nu am de gând să mor decrepit, prefer să-mi pun capăt zilelor cu aceeaşi grijă cu care îmi aleg costumele, de asta studiez crimele, ca să mă antrenez.

— Eşti nebun şi în plus nici nu ai talent, a conchis Severo.

— Un artist nu are nevoie de talent, doar de îndrăzneală. Ai auzit de impresioniști?

— Nu, dar dacă asta pictează nenorociții ăia, n-or să ajungă departe. Nu puteai căuta o temă mai agreabilă? O fată drăguță, de exemplu.

Matías a început să râdă şi l-a anunțat că miercuri va fi în garsonniere o fată realmente drăguță, cea mai frumoasă din San Francisco, după cum se spunea. Era model şi prietenii lui se băteau s-o imortalizeze în lut, pe pânză şi pe plăci fotografice, cu speranța adițională de a face dragoste cu ea. Se făceau pariuri cine va fi primul, dar până acum nimeni nu reuşise nici măcar să îi atingă mâna.

— Are un defect detestabil: virtutea. Este ultima virgină din California. Ți-ar plăcea s-o cunoşti?

Şi uite aşa a revăzut-o Severo del Valle pe Lynn Sommers. Până atunci se mulțumise să cumpere pe ascuns cărți poştale cu chipul ei în magazinele pentru turişti şi să le pitească între paginile cărților de drept, ca pe o comoară ruşinoasă. Se plimba de multe ori pe strada pe care se găsea salonul de ceai, lângă Piața Unirii, sperând să o vadă de departe, şi făcuse cercetări discrete pe lângă vizitiul care se ducea în fiecare zi să ia dulciuri pentru Paulina, dar niciodată nu îndrăznise să se ducă cinstit la Eliza Sommers şi să-i ceară voie să o viziteze pe fiică-sa. Orice acțiune directă i se părea o trădare ireparabilă față de Nívea, dulcea lui logodnică dintotdeauna;

dar cu totul altceva ar fi să se întâlnească din întâmplare cu Lynn, asta ar fi ca un joc al fatalității şi nimeni n-ar avea ce să-i reproşeze. Nici nu-i trecea prin minte că avea s-o vadă în atelierul vărului Matías în împrejurări atât de ciudate.

Lynn Sommers era produsul fericit al unui amestec de rase. Ar fi trebuit să se numească Lin Chi'en, dar părinții au decis să anglicizeze numele copiilor lor şi să le dea numele mamei, Sommers, pentru a le uşura viața în Statele Unite, unde chinezii erau tratați precum câinii. Pe băiatul cel mare l-au numit Ebanizer, în cinstea unui vechi prieten al tatălui, dar îi spuneau Lucky, norocosul, pentru că era puştiul cel mai norocos din Chinatown. Pe fata mai mică, născută şase ani mai târziu, au botezat-o Lin ca un omagiu adus primei soții a tatălui, înmormântată la Hong Kong cu mulți ani în urmă, dar când au înregistrat-o i-au dat ortografia engleză, Lynn. Prima soție a lui Tao Chi'en, care a dat numele fetei, fusese o creatură fragilă cu picioare minuscule bandajate, adorată de bărbatul ei şi care a murit foarte tânără, răpusă de epuizare. Eliza Sommers a învățat să conviețuiască cu amintirea stăruitoare a lui Lin, ajungând să o considere încă un membru al familiei, un fel de protectoare invizibilă care veghea la bunăstarea căminului ei. În urmă cu douăzeci de ani, trezindu-se însărcinată din nou, a rugat-o pe Lin să o ajute să ducă sarcina la bun sfârşit, pentru că mai pierduse câteva şi nu credea că trupul ei destul de muncit va putea reține fătul. Astfel i-a explicat lui Tao Chi'en, care de fiecare dată venise în ajutorul soției cu toate resursele lui de medic tradițional — zhong yi — şi în plus o ducea la cei mai buni specialişti în medicină occidentală din California.

— De data asta se va naşte o fetiță sănătoasă, l-a asigurat Eliza.

— De unde ştii?

— Pentru că i-am cerut-o lui Lin.

Eliza a rămas convinsă că prima sotie a ajutat-o în timpul sarcinii, i-a dat forță să nască fata şi apoi, ca o zână din poveşti, s-a aplecat peste leagăn pentru a-i meni copilei darul frumuseții. „Se va numi Lin", a anunțat epuizată, primindu-şi fetița în brațe; dar Tao Chi'en s-a speriat: nu era o idee bună să primească numele unei femei care murise atât de tânără. În cele din urmă au căzut de acord să schimbe ortografia ca să nu ispitească nenorocul. „Se pronunță tot aşa, e singurul lucru care contează", a conchis Eliza.

Din partea mamei, Lynn Sommers avea sânge englezesc şi chilian, din partea tatălui avea genele chinezilor înalți din nord. Bunicul lui Tao Chi'en, un umil tămăduitor, lăsase moştenire descendenților săi de parte bărbătească cunoştințele despre plantele medicinale şi descântecele potrivite bolilor trupului şi ale minții. Tao Chi'en, ultimul din neamul acesta, a îmbogățit ştiința paternă ucenicind pentru a ajunge zhong yi pe lângă un înțelept din Canton şi învățând o viață întreagă nu doar medicina tradițională chineză, ci tot ce găsea despre ştiința medicală a Occidentului, îşi construise un prestigiu solid în San Francisco, îl consultau medici americani şi avea o clientelă multirasială, dar nu avea voie să lucreze în spitale, şi activitatea îi era limitată la cartierul chinezesc, unde cumpărase o casă mare în care clinica era la parter şi locuința la etaj. Faima îl apăra: nimeni nu se băga în acțiunea pe care o desfăşura pentru sing song girls, aşa erau numite în Chinatown jalnicele sclave ale traficului sexual, doar

copile extrem de tinere. Tao Chi'en îşi luase sarcina de a salva cât mai multe dintre ele din bordeluri. Tong-urile (bande care controlau, supravegheau şi vindeau protecţie în comunitatea chineză) ştiau că el cumpără micile prostituate pentru a le da o nouă şansă departe de California, îl amenințaseră de vreo două ori, dar nu au ajuns la măsuri drastice pentru că mai devreme sau mai târziu oricare dintre ei putea avea nevoie de serviciile celebrului zhong yi. Cât timp Tao Chi'en nu se plângea autorităților americane, acționa fără zarvă şi salva fetele una câte una, cu o răbdătoare trudă de furnică, puteau să-l tolereze, pentru că nu făcea nicio pagubă enormelor profituri ale afacerii. Singura persoană care îl trata pe Tao Chi'en ca pe un pericol public era Ah Toy, proxeneta cu cel mai mare succes din San Francisco, patroana mai multor saloane specializate în adolescente asiatice. Numai ea importa câteva sute de astfel de copile pe an, sub ochii impasibili ai funcționarilor yankei mituiți cum trebuie. Ah Toy îl ura pe Tao Chi'en şi, cum spusese nu o dată, mai bine murea decât să-l cheme din nou să o examineze. O făcuse o singură dată, învinsă de tuse, şi atunci amândoi înțeleseseră, fără a fi nevoie de cuvinte, că erau şi vor fi duşmani de moarte. Fiecare sing song girl salvată de Tao Chi'en era ca un spin înfipt sub unghiile lui Ah Toy, deşi fata nu îi aparținea. Era o chestiune de principiu, atât pentru ea cât şi pentru el.

Tao Chi'en se scula înainte de răsăritul soarelui şi ieşea în grădină, unde îşi făcea exercițiile marțiale pentru a-şi menține trupul în formă şi mintea limpede. Apoi medita un ceas şi jumătate, după care punea de ceai. O trezea pe Eliza cu o sărutare şi o ceaşca cu ceai verde, pe care ea îl sorbea încet stând în pat. Era un moment sacru pentru ei: ceaşca de ceai pe care o beau împreună pecetluia noaptea pe care o petrecuseră strâns îmbrățişați. Ceea ce se întâmpla între ei în spatele uşii închise a camerei compensa toată truda zilei. Dragostea lor începuse ca o prietenie suavă țesută lent în mijlocul unei încâlceli de obstacole, de la nevoia de a se înțelege în engleză şi a depăşi prejudecățile de cultură şi de rasă, până la diferența de vârstă. Trăiseră şi munciseră împreună sub acelaşi acoperiş mai bine de trei ani până a se încumeta să traverseze granița invizibilă care îi despărțea. A trebuit ca Eliza să străbată în cerc mii de mile într-o călătorie interminabilă în căutarea unui iubit ipotetic care îi scăpa printre degete ca o umbră, să lase pe drum trecutul şi inocența ei făcute zdrențe şi să-şi înfrunte obsesiile în fața căpățânii decapitate şi macerate în gin a legendarului bandit Joaquín Murieta, pentru a înțelege că destinul ei era alături de Tao Chi'en. În schimb zhong yi-ul ştiuse asta dinainte şi aşteptase cu tăcuta tenacitate a unei iubiri mature.

Din noaptea în care Eliza s-a încumetat în sfârşit să străbată cei opt metri de coridor care despărțeau camera ei de cea a lui Tao Chi'en, viața lor s-a schimbat cu totul, de parcă trecutul ar fi fost retezat cu o lovitură de secure, începând cu noaptea aceea ardentă n-a mai existat nici cea mai mică posibilitate sau tentație de a da înapoi, doar provocarea de a-şi făuri un loc într-o lume care nu tolera amestecul de rase. Eliza a venit desculță şi în cămaşă de noapte pe întuneric la uşa lui Tao Chi'en, convinsă că o va găsi descuiată, căci bănuia că şi el o dorea tot atât de mult ca ea, dar deşi era sigură era îngrozită de deznodământul ireparabil al hotărârii pe care o luase. Ezitase mult să facă pasul, pentru că zhong yi era protectorul ei, tatăl,

fratele ei, cel mai bun prieten, singura ei familie pe acest pământ străin. Se temea să nu piardă totul dacă îi devenea amantă, dar stătea de-acum în fața uşii şi dorința de a-l atinge a fost mai puternică decât argumentele rațiunii. A intrat în cameră şi la lumina unei lumânări de pe masă l-a văzut stând pe pat cu picioarele încrucişate, îmbrăcat în tunică şi pantaloni de bumbac alb, aşteptând-o. Eliza n-a mai apucat să se întrebe câte nopți o fi petrecut astfel, atent la zgomotul paşilor ei pe culoar, pentru că o zăpăcise propria ei îndrăzneală şi tremura de sfiiciune şi dorință. Tao Chi'en nu i-a lăsat timp să dea înapoi. A venit spre ea, a deschis brațele şi ea a înaintat orbeşte până s-a lipit de pieptul lui, aspirând mirosul atât de bine cunoscut al bărbatului, o aromă salină de apă de mare, agățată cu ambele mâini de tunica lui pentru că i se muiau genunchii, în timp ce un val de explicații țâşnea neîncetat de pe buzele ei amestecându-se cu cuvintele de dragoste chinezeşti pe care le şoptea el. A simțit că brațele lui o ridicau şi o depuneau cu blândețe pe pat, a simțit răsuflarea lui caldă pe gât, mâinile care o apucau şi a cuprins-o un zbucium care a făcut-o să tremure, căindu-se şi fiindu-i frică.

De când îi murise soția la Hong Kong, Tao Chi'en se consolase din când în când cu îmbrățişările grăbite ale femeilor plătite. De mai bine de şase ani nu mai făcuse dragoste cu dragoste, dar nu îngădui ca graba să-l domine. Străbătuse de atâtea ori trupul Elizei cu gândul şi o cunoştea atât de bine, că a fost ca a urma depresiunile dulci şi micile doline ale unei hărți. Ea credea că în brațele primului ei iubit cunoscuse dragostea, dar intimitatea cu Tao Chi'en i-a arătat întreaga măsură a ignoranței sale. Pasiunea care o răvăşise la şaisprezece ani, pentru care traversase lumea pe jumătate şi îşi riscase viața de mai multe ori, fusese un miraj care acum i se părea absurd; pe atunci se îndrăgostise de dragoste, mulțumindu-se cu fărâmiturile pe care i le dădea un bărbat preocupat mai mult de plecare decât de ea. Îl căutase patru ani, convinsă fiind că tânărul idealist pe care îl cunoscuse în Chile se transformase în California într-un bandit grozav pe nume Joaquín Murieta. În tot acest timp Tao Chi'en a aşteptat-o cu calmul lui proverbial, sigur că mai devreme sau mai târziu ea va traversa coridorul care îi separa. El a mers cu ea când capul lui Joaquín Murieta fusese expus spre bucuria americanilor şi învățarea de minte a hispanicilor. A crezut că Eliza nu va rezista în fața trofeului respingător, dar ea s-a proptit lângă recipientul în care se găsea capul presupusului criminal şi l-a privit impasibilă, de parcă ar fi fost o varză murată, până a fost sigură că nu era cel pe care îl căutase atâția ani. Adevărul este că identitatea lui nu mai avea vreo importanță, pentru că de-a lungul acelei călătorii, mergând pe urmele unei iubiri imposibile, Eliza dobândise ceva la fel de valoros ca şi dragostea: libertatea. „Acum sunt liberă", a fost tot ce a spus în fața căpățânii. Tao Chi'en a înțeles atunci că în sfârşit se lepădase de fostul ei iubit, că-i era egal dacă trăia sau murise căutând aur în munții Sierra Nevada; în orice caz, că nu-l va mai căuta iar dacă tipul urma să apară într-o bună zi, va fi în stare să-l vadă la adevărata lui valoare. Tao Chi'en a luat-o de mână şi au părăsit sinistra expoziție. Afară au respirat aerul proaspăt şi au mers în pace, gata să înceapă altă etapă din viața lor.

Noaptea în care Eliza a intrat în camera lui Tao Chi'en a fost foarte diferită de îmbrățişările clandestine şi grăbite cu primul iubit din Chile, în noaptea aceea a descoperit câteva dintre multiplele posibilități ale plăcerii şi

s-a inițiat în profunditatea unei iubiri care avea să rămână singura pentru tot restul vieții sale. Cu mult calm, Tao Chi'en a eliberat-o de straturile de frică şi de amintirile inutile, a mângâiat-o cu o perseverență neobosită până când a încetat să tremure şi a deschis ochii, până când s-a relaxat sub degetele lui măiestre, până când a simțit-o ondulând, deschizându-se, iluminându-se; a auzit-o gemând, strigându-l, rugându-l; a văzut-o învinsă şi umedă, dispusă să se dăruie şi să-l primească pe deplin, până ce nici unul n-a mai ştiut unde erau, cine erau, unde se termină el şi unde începe ea. Tao Chi'en a condus-o mai presus de orgasm, la o dimensiune misterioasă unde dragostea şi moartea se aseamănă. Au simțit că spiritele lor cresc, că dorința şi memoria dispar, că se abandonează unei lumini unice şi imense. S-au îmbrățişat în acest spațiu extraordinar recunoscându-se, poate pentru că mai fuseseră aici împreună în viețile lor anterioare şi vor mai fi în multe altele care vor veni, a sugerat Tao Chi'en. Erau amanții eterni, karma lor era să se caute şi să se tot regăsească, a spus emoționat; dar Eliza i-a răspuns râzând că nu era vorba de ceva atât de solemn precum karma, ci pur şi simplu de cheful de a face amor, că adevărul curat era că de câțiva ani murea de poftă să se culce cu el şi că spera ca pe viitor lui Tao să nu-i scadă entuziasmul, căci asta va fi prioritatea ei în viață. Au zburdat toată noaptea şi o bună parte din ziua următoare, până ce foamea şi setea i-au silit să iasă din cameră împleticiți, beți şi fericiți, continuând să se țină de mână de frică să nu se trezească şi să descopere că totul nu fusese decât o halucinație.

Patima care i-a unit din noaptea aceea şi pe care au alimentat-o cu nespusă grijă i-a susținut şi i-a apărat în clipele inevitabile de restrişte. Cu timpul, pasiunea a virat spre tandrețe şi râs, au încetat să mai exploreze cele două sute douăzeci şi două de moduri de a face dragoste pentru că trei sau patru erau de ajuns şi nu mai era necesar să se uimească reciproc. Cu cât se cunoşteau mai bine, cu atât îşi erau mai dragi, începând cu acea primă noapte au dormit strânşi ca un nod, respirând aceeaşi răsuflare şi visând aceleaşi vise; dar viața nu le era uşoară, fuseseră alături aproape treizeci de ani într-o lume în care un cuplu ca al lor nu-şi avea locul. De-a lungul anilor micuța femeie albă şi chinezul înalt ajunseseră să fie o imagine familiară în Chinatown, dar niciodată nu au fost acceptați pe de-a-ntregul. Au învățat să nu se atingă în public, să se aşeze separat la teatru şi să umble pe stradă la câțiva paşi distantă. Erau hoteluri sau restaurante în care nu puteau intra împreună, iar când s-au dus în Anglia, ea să-şi viziteze mama adoptivă, pe Rose Sommers, el să țină conferințe despre acupunctura la clinica Hobbs, nu au putut călători cu vaporul la clasa întâi, nici să împartă aceeaşi cabină, deşi noaptea ea se strecura pe ascuns să doarmă cu el. S-au căsătorit discret după ritul budhist, dar faptul nu avea valoare legală. Lucky şi Lynn erau înregistrați drept copii nelegitimi recunoscuți de tată. Tao Chi'en reuşise să obțină cetățenia la capătul unor sforării şi peşcheşuri interminabile, era printre puținii care scăpaseră de Decretul de Excludere a Chinezilor, una din legile discriminatorii din California. Admirația şi loialitatea pentru patria adoptivă erau necondiționale, după cum a dovedit-o în Războiul Civil, când a traversat continentul pentru a se înrola voluntar pe front şi a munci ca asistent al medicilor yankei pe parcursul celor patru ani de conflict, dar se simțea străin şi dorința lui era ca, după o viață întreagă petrecută în America, să fie înmormântat la Hong Kong.

Familia Elizei Sommers şi a lui Tao Chi'en locuia într-o casă spațioasă şi confortabilă, mai solidă şi de factură mai bună decât celelalte din Chinatown. În jurul lor se vorbea în special cantoneza şi totul, de la mâncare până la ziare, era chinezesc. Câteva cvartale mai încolo era La Mision, cartierul hispanic, prin care Eliza Sommers mergea să se plimbe de dragul de a vorbi spaniola, dar ziua şi-o petrecea printre americani aproape de Piața Unirii, unde îşi avea eleganta ceainărie. Cu prăjiturile ei ajutase de la bun început la susținerea familiei, pentru că mare parte din câştigurile lui Tao Chi'en ajungeau în mâini străine: ce nu era folosit pentru ajutorarea bieților peoni chinezi când erau bolnavi sau treceau prin perioade de restrişte, ajungea în bordelurile clandestine cu fetițe sclave. Salvarea acestor făpturi de la o viață ticăloasă devenise misiunea sacră a lui Tao Chi'en, lucru pe care Eliza Sommers l-a priceput imediat şi l-a acceptat ca pe altă trăsătură caracteristică a soțului ei, încă un motiv din multele pentru care îl iubea. Pusese la punct afacerea cu prăjituri pentru a nu-l deranja cerându-i bani; avea nevoie de independență pentru a da copiilor cea mai bună educație americană, căci dorea ca ei să se integreze perfect în Statele Unite şi să trăiască fără limitările impuse chinezilor şi hispanicilor. Cu Lynn a reuşit, dar cu Lucky planurile i-au eşuat, pentru că băiatul se mândrea cu originea sa şi nu năzuia să plece din Chinatown.

Lynn îşi adora tatăl — era imposibil să nu iubeşti acest om blând şi generos — dar se ruşina de rasa lui. Înțelesese devreme că singurul loc pentru chinezi era cartierul lor şi că în restul oraşului erau detestați. Sportul preferat al băieților albi era să arunce cu pietre în celeşti sau să le taie coada după ce îi băteau bine. Ca şi maică-sa, Lynn trăia cu un picior în China şi cu altul în Statele Unite, ambele nu vorbeau decât engleza şi se îmbrăcau şi se pieptănau după moda americană, deşi în casă purtau tunică şi pantalon de mătase, în afară de oasele lungi şi ochii orientali Lynn nu avea nimic de la taică-său, iar de la maică-sa avea şi mai puțin; nimeni nu ştia de unde îi venea frumusețea deosebită. N-a avut niciodată voie să se joace pe stradă, ca frate-său Lucky, pentru că în Chinatown femeile şi fetele din familiile bogate trăiau într-o recluziune totală, în rarele ocazii când mergea prin cartier, o făcea ținută de mână de tatăl ei şi cu privirile în pământ, pentru a nu provoca mulțimea aproape exclusiv masculină. Amândoi atrăgeau atenția, ea prin frumusețe, el pentru că se îmbrăca precum un yankeu. Tao Chi'en renunțase de mult la părul purtat în coada tipică a chinezilor şi îl purta scurt şi pieptănat peste cap, purta costume negre impecabile, cămaşă cu guler tare şi pălărie înaltă. Totuşi, în afara cartierului chinezesc Lynn circula în plină libertate, ca oricare fată albă. Îşi făcuse educația într-o şcoală presbiteriană, unde învățase rudimentele creştinismului care, adăugate practicilor budhiste ale tatălui, au dus-o la convingerea că Cristos era reîncarnarea lui Buddha. Mergea singură la cumpărături, la lecțiile de pian şi în vizită la colegele de liceu, seara se instala în salonul de ceai unde îşi făcea temele şi se distra recitind romanele romantice pe care le cumpăra cu zece cenți bucata sau pe care i le trimitea de la Londra bunica Rose. Strădaniile Elizei Sommers de a o face să prindă interes pentru bucătărie sau oricare altă activitate domestică au fost în zadar, fata nu părea făcută pentru treaba de zi cu zi.

Crescând, Lynn şi-a păstrat chipul de înger străin şi trupul i s-a

umplut de tulburătoare linii curbe. Fotografii de-ale ei circulaseră şi înainte, fără consecinţe notabile, dar totul s-a schimbat după ce a împlinit cincisprezece ani, când formele i s-au definitivat iar ea a devenit conştientă de atracţia devastatoare pe care o exercita asupra bărbaţilor, înspăimântată de consecinţele acestei forţe teribile, mama ei a încercat să controleze impulsul seducător al fiicei, pisând-o cu norme de modestie şi învăţând-o să meargă precum un soldat, fără să-şi mişte umerii şi şoldurile, dar degeaba: bărbaţii de orice vârstă, rasă şi condiţie se întorceau după ea. Înţelegând avantajele frumuseţii ei, Lynn a încetat să tune şi să fulgere împotriva ei, ca atunci când era mică, şi a hotărât că o scurtă bucată de vreme va fi model pentru artişti, până când va sosi Făt-Frumos călare pe calul lui înaripat ca s-o ia de nevastă. Cât timp fusese copil, părinţii toleraseră fotografiile cu zâne şi leagăne ca pe un capriciu inocent, dar au socotit că a se expune în faţa camerei în noua ei înfăţişare de femeie era un risc imens. „Să pozezi nu e o meserie decentă, e destrăbălare curată", a stabilit cu tristeţe Eliza Sommers, dându-şi seama că nu o va face să renunţe la fanteziile ei şi nici s-o apere de capcanele frumuseţii. I-a împărtăşit neliniştea lui Tao Chi'en, într-unul din acele momente perfecte în care se odihneau după ce făcuseră dragoste, iar el i-a explicat că fiecare îşi are karma sa, că nu e posibil să conduci viaţile altora, doar să schimbi uneori drumul propriei vieţi; dar Eliza nu avea de gând ca nenorocirea să o surprindă neprevenită. O însoţise mereu pe Lynn la şedinţele de fotografie, având grijă să fie decente — nici gând de coapse dezgolite din raţiuni artistice — şi acum, când fata avea nouăsprezece ani, era dispusă să fie de două ori mai atentă.

— E un pictor care se ţine de capul lui Lynn. Vrea să-i pozeze pentru un tablou cu Salomeea, îi spuse într-o zi bărbatului.

— Cu cine? întrebă Tao Chi'en abia ridicând ochii de pe Enciclopedia de medicină.

— Salomeea, aceea cu cele şapte văluri, Tao. Citeşte Biblia.

— Dacă e din Biblie e de bine, presupun, murmură el distrat.

— Dar ştii cum era moda pe timpul Sfântului Ioan Botezătorul? Dacă nu sunt atentă o să-ţi picteze fata cu sânii goi!

— Păi să fii atentă, zâmbi Tao luând-o de talie, aşezând-o pe cărţoiul pe care îl ţinea în poală şi avertizând-o să nu se lase pradă imaginaţiei.

— Vai, Tao, ce ne facem cu Lynn?

— Nimic, Eliza, o să se căsătorească şi o să ne facă nepoţei.

— Dar e încă o copilă!

— În China ar fi deja prea târziu să-şi găsească un soţ.

— Suntem în America şi n-o să se mărite cu un chinez, hotărî ea.

— De ce? Nu-ţi plac chinezii? glumi zhong yi-ul.

— Nu există bărbat ca tine în toată lumea, Tao, dar cred că Lynn se va căsători cu un alb.

— Din câte ştiu, americanii nu ştiu să facă amor.

— Poate că îi înveţi tu, se îmbujora Eliza, lipindu-şi nasul de gâtul lui.

Lynn a pozat pentru tabloul cu Salomeea purtând un tricou de culoarea pielii pe sub văluri, sub privirea neobosită a maică-sii, dar Eliza Sommers n-a mai putut fi la fel de fermă când i s-a oferit fetei uriaşa onoare de a servi de model pentru statuia Republicii care urma să se ridice în centrul Pieţei Unirii. Campania de strângere a fondurilor durase luni de zile,

oamenii dădeau fiecare ce putea, elevii câțiva cenți, văduvele câțiva dolari, magnații ca Feliciano Rodríguez de Santa Cruz cecuri grase. Ziarele publicau în fiecare zi suma adunată în ziua precedentă până a fost de ajuns pentru a comanda monumentul unui sculptor faimos adus special din Philadelphia pentru ambițiosul proiect. Familiile cele mai distinse din oraş se întreceau în serbări şi baluri pentru ca artistul să aleagă modelul dintre fiicele lor; se ştia de-acum că modelul Republicii va fi simbolul oraşului San Francisco şi toate fetele aspirau la această onoare. Sculptorul, un om modern şi cu idei îndrăznețe, a căutat fata ideală săptămâni în şir, dar nici una nu l-a mulțumit. Pentru a reprezenta puternica națiune americană, compusă din imigranți cutezători veniți din cele patru puncte cardinale, dorea pe cineva de rasă amestecată, a dat de ştire. Finanțatorii proiectului şi oficialitățile oraşului s-au îngrozit; albii nu puteau concepe că oameni de altă culoare decât a lor erau umani pe de-a-ntregul şi nici nu voiau să audă de vreo mulatră care să domine oraşul de la înălțimea obeliscului din Piața Unirii. California o fi ea avangarda în materie de artă, erau de părere ziarele, dar chestia cu mulatra era prea de tot. Sculptorul era pe punctul de a ceda presiunii, optând pentru o descendentă a unor danezi, când a intrat din întâmplare în patiseria Elizei Sommers ca să se consoleze cu un eclair cu ciocolată, şi a văzut-o pe Lynn. Era exact femeia pe care o căutase pentru statuie: înaltă, bine făcută, cu oase perfecte, având nu numai demnitate de împărătească şi chip cu trăsături clasice, ci şi aerul exotic pe care îl dorea el. Avea mai mult decât armonie, ceva special, un amestec de orient şi occident, de senzualitate şi inocență, de forță şi delicatețe, care l-a subjugat total. Când a anunțat-o pe mamă că îi alesese fata ca să-i fie model, convins fiind că făcea o uriaşă onoare modestei familii de patiseri, s-a lovit de o rezistență încăpățânată. Eliza Sommers se săturase să-şi piardă vremea păzind-o pe Lynn prin studiourile fotografilor, care n-aveau altceva de făcut decât să apese cu degetul pe un buton. Ideea de a o face în cazul omulețului ăsta care plănuia o statuie de bronz înaltă de câtiva metri i se părea epuizantă, dar Lynn era atât de mândră la perspectiva de a fi Republica încât nu s-a mai putut opune. Sculptorul s-a dat de ceasul morții pentru a o convinge pe mamă că o tunică scurtă era ținuta potrivită, ea nevăzând nici o legătură între republica nord-americană şi vestimentația grecească, până la urmă s-a hotărât ca Lynn să pozeze cu brațele şi picioarele dezgolite, dar cu sânii acoperiți.

Lynn trăia departe de preocupările maică-sii de a-i păzi virtutea, pierdută în lumea ei de fantezii romantice, în afară de fizicul ei neliniştitor, nu se deosebea prin nimic; era o fată obişnuită, ca atâtea altele, care copia versuri în caiete cu pagini roz şi colecționa miniaturi de porțelan. Langoarea ei nu era eleganță, ci lene, melancolia ei nu era mister, ci goliciune a minții. „Lăsați-o în pace, atâta timp cât trăiesc eu, Lynn n-o să ducă lipsă de nimic", promisese Lucky nu o dată, fiind singurul care şi-a dat seama de cât de toantă era soră-sa.

Lucky, cu câțiva ani mai mare decât Lynn, era chinez sadea. Cu rare excepții, de exemplu când era vorba de o chestie legală sau când trebuia să se fotografieze, se îmbrăca în bluzon, pantaloni largi, cingătoare la brâu şi galenți cu talpă de lemn, dar pe cap purta întotdeauna pălărie de cow-boy. Nu avea nimic din ținuta distinsă a tatălui, din delicatețea mamei sau din

frumusețea surorii; era scund, cu picioare scurte, căpățâna pătrățoasă şi tenul verzui, dar reuşea să fie atrăgător prin zâmbetul irezistibil şi optimismul molipsitor, care-i venea din siguranța de a se afla sub semnul norocului. Era convins că nu i se putea întâmpla nimic rău, fericirea şi norocul îi erau hărăzite prin născare, îşi descoperise darul la nouă ani, jucând fân tan pe stradă cu alți băieți; a venit acasă anunțând că de acum încolo numele lui va fi Lucky, nu Ebanizer, şi nu a mai răspuns dacă nu era strigat aşa. Norocul l-a urmat pretutindeni, câştiga la toate jocurile şi deşi era zburdalnic şi obraznic n-a avut niciodată probleme cu tong-urile sau cu autoritățile albilor. Până şi polițaii irlandezi sucombau în fața faptului că era simpatic, şi în timp ce ceilalți din gaşcă primeau bătaie, el ieşea din încurcătură cu o glumă sau o jonglerie din multele pe care le ştiau face mâinile lui de scamator. Tao Chi'en nu se resemna cu zvăpăiala singurului său fiu şi blestema steaua cea bună care îl făcea să scape de truda muritorilor de rând. Nu fericire dorea pentru el, ci transcendență. Se întrista văzându-l cum trece prin lume ca o pasăre mulțumită, cu atitudinea asta avea să i se strice karma. El credea că sufletul urcă spre cer prin milă şi suferință, învingând obstacolele prin noblețe şi generozitate, dar dacă drumul lui Lucky era mereu uşor, cum avea oare să se autodepăşească? Se temea ca în viitor să nu se reîncarneze în vreo gânganie. Tao Chi'en dorea ca întâiul său născut, care trebuia să-l ajute la bătrânețe şi să-i cinstească amintirea după ce va fi murit, să continue nobila tradiție familială de a vindeca, visa chiar să-l vadă ajuns primul medic chino-american cu diplomă; dar lui Lucky îi era silă de poțiunile urât mirositoare şi de acele de acupunctura, nimic nu-l scârbea mai tare decât bolile altora şi nu pricepea ce plăcere găsea taică-său la o vezică umflată sau un obraz plin de bube. Până a împlini şaisprezece ani şi a ieşi în stradă a trebuit să-l ajute pe Tao Chi'en în sala de consultații, unde acesta îl bătea la cap cu numele leacurilor şi la ce erau bune şi încerca să-l învețe arta subtilă de a lua pulsuri, echilibra energia şi identifica umori, subtilități care băiatului îi intrau pe o ureche şi îi ieşeau pe cealaltă, dar măcar nu îl traumatizau, precum textele ştiințifice de medicină occidentală pe care tatăl lui le studia cu zel. Ilustrațiile care înfățişau corpuri fără piele, cu muşchi, vene şi oase la vedere, dar cu chiloți, îl îngrozeau. Nu-i lipseau aşadar pretextele pentru a pleca din sala de consultație, dar era întotdeauna disponibil când era vorba de a ascunde vreuna dintre nenorocitele sing song girls pe care tatăl lui le aducea acasă. Această activitate secretă şi periculoasă era exact pe măsura lui. Nu se găsea cineva mai potrivit ca el pentru a conduce fetele epuizate chiar sub nasul tong-urilor, cineva mai dibaci în a le scoate din cartier după ce se mai puneau pe picioare, cineva mai ingenios în a le face dispărute pe veci în cele patru puncte cardinale ale libertății. Nu o făcea mişcat de milă, ca Tao Chi'en, ci de exaltarea de a provoca riscul şi a-şi pune la încercare norocul.

Până să împlinească nouăsprezece ani, Lynn Sommers refuzase deja mai multi pretendenți şi se obişnuise cu omagiile masculine, pe care le primea cu dispreț de regină, căci nici unul dintre admiratori nu se potrivea imaginii de prinț romantic, nici unul nu pronunța cuvintele pe care bunica Rose le scria în romanele ei, pe toți îi considera vulgari, nedemni de ea. Crezu că s-a întâlnit cu destinul sublim la care era îndrituită când l-a

cunoscut pe singurul bărbat care nu a privit-o de două ori, Matías Rodríguez de Santa Cruz. Îl văzuse de departe de câteva ori, pe stradă sau în trăsură cu Paulina del Valle, dar nu schimbaseră nici o vorbă, el era mai mare, trăia în cercuri la care Lynn nu avea acces şi de n-ar fi fost povestea cu statuia Republicii poate că nu s-ar fi întâlnit niciodată.

Sub pretextul de a superviza costisitorul proiect, în atelierul sculptorului se întâlneau politicienii şi magnaţii care finanţaseră statuia. Artistul era iubitor de glorie şi de viaţă bună; în timp ce lucra, aparent preocupat de modelul care urma să fie turnat în bronz, se bucura de robusta companie masculină, de sticlele de şampanie, stridiile proaspete şi havanele fine pe care i le aduceau musafirii. Pe o estradă, luminată de oberlichtul din tavan prin care intra lumina naturală, Lynn Sommers stătea în echilibru pe vârfuri cu braţele ridicate, într-o poziţie în care era imposibil să stai mai mult de câteva minute, cu o cunună de laur într-o mână şi un pergament cu Constituţia americană în cealaltă, îmbrăcată într-o tunică uşoară şi plisată care îi atârna de la un umăr până la genunchi, descoperindu-i trupul în aceeaşi măsură în care i-l acoperea. San Francisco era o piaţă bună pentru goliciunea feminină, în toate barurile se vedeau tablouri cu odalisce rotunjoare, fotografii de curtezane cu fundul gol şi fresce în ghips cu nimfe urmărite de satiri neobosiţi; un model care ar fi pozat absolut goală ar fi provocat mai puţină curiozitate decât fata asta care refuza să se dezbrace şi nu se despărţea de ochiul de veghe al maică-sii. Eliza Sommers, îmbrăcată în culori închise, şedea foarte ţeapănă pe un scaun lângă estrada pe care poza fiică-sa, veghea fără să accepte stridiile şi şampania cu care încercau să o distragă. Moşulicii ăştia veneau mânaţi de desfrâu, nu de dragul artei, asta era limpede ca apa. N-avea cum să le interzică prezenţa, dar cel puţin putea să fie sigură că fata nu accepta invitaţii şi, în măsura posibilului, nu râdea la glumele lor şi nu răspundea întrebărilor fără sens. „Nimic nu este gratis pe lume. Pentru zdrăngănelele astea vei plăti scump", o avertiza atunci când fata se îmbufna că trebuie să refuze un cadou. Pozatul pentru statuie s-a dovedit a fi un proces interminabil şi plictisitor, Lynn se alegea cu cârcei la picioare şi înţepenea de frig. Erau primele zile de ianuarie şi sobele din colţuri nu reuşeau să încălzească spaţiul cu acoperiş înalt şi plin de curent. Sculptorul lucra cu paltonul pe el şi enervant de încet, stricând azi ce făcuse ieri, de parcă nu ar fi avut o idee clară, în ciuda sutelor de schiţe ale Republicii prinse pe pereţi.

Într-o nenorocită zi de marţi şi-a făcut apariţia Feliciano Rodríguez de Santa Cruz împreună cu fiul său Matías. Auzise de modelul cel exotic şi dorea să o cunoască înainte ca monumentul să fie ridicat în piaţă, numele să-i apară în ziare şi fata să ajungă o pradă inaccesibilă, în ipoteza că statuia va ajunge să fie inaugurată, în ritmul în care mergeau lucrurile era foarte posibil ca înainte de a fi turnată în bronz opoziţia să câştige bătălia şi totul să se ducă naibii; erau mulţi cei care ţineau la ideea că Republica trebuia să fie anglo-saxonă. În bătrâna inimă de afemeiat a lui Feliciano se zbătea încă ardoarea cuceririi, de aceea venise. Trecuse de şaizeci de ani, dar faptul că modelul nu împlinise nici douăzeci nu-i părea o piedică de netrecut; era convins că prea puţine erau lucrurile care nu se puteau cumpăra cu bani. I-a fost de ajuns o clipă ca să evalueze lucrurile văzând-o pe Lynn pe estradă, atât de tânără şi de vulnerabilă, dârdâind în tunica

indecentă, şi atelierul plin de masculi gata să o devoreze, dar nu mila pentru fată sau teama de competiție cu ceilalți antropofagi i-a tăiat impulsul inițial de a o curta, ci Eliza Sommers. O recunoscu imediat, deşi o văzuse arareori. Nu bănuia că modelul despre care auzise atâtea comentarii era fiica unei prietene a nevesti-sii.

Lynn Sommers nu şi-a dat seama de prezența lui Matías decât după jumătate de oră, când sculptorul a terminat şedința şi a putut lepăda cununa de laur şi pergamentul şi coborî de pe estradă. Mama ei i-a pus o pătură pe umeri şi i-a dat o ceaşcă cu ciocolată, conducând-o după paravan ca să se îmbrace. Matías stătea lângă geam privind în stradă gânditor; ochii lui erau singurii care nu erau ațintiți spre ea. Lynn a observat imediat frumusețea virilă, tinerețea şi rasa acestui bărbat, hainele distinse, ținuta mândră, meşa de păr castaniu care îi cădea într-o dezordine studiată pe frunte, mâinile perfecte cu inele de aur la degetele mici. Mirată că se vede astfel nebăgată în seamă, s-a prefăcut că se împiedică pentru a atrage atenția. Mai multe mâini s-au întins să o sprijine, mai puțin cele ale acestui dandy de la geam, care abia de a măturat-o cu privirea, de parcă ar fi fost o mobilă. Şi atunci, cu imaginația galopând, Lynn a hotărât, deşi nu avea nici un motiv de care să se lege, că bărbatul era îndrăgostitul din romanele de amor: în sfârşit, îşi găsise destinul, în timp ce se îmbrăca după paravan sfârcurile i se întăriseră ca nişte pietricele.

Indiferența lui Matías nu era prefăcută, adevărul e că nu a băgat-o în seamă pe fată pentru că se găsea acolo din motive care erau departe de concupiscență: trebuia să vorbească cu taică-său despre bani şi nu găsise alt prilej. Era în găleată, avea imediat nevoie de un cec ca să plătească datoriile de joc într-un tripou din Chinatown. Tatăl îl prevenise că nu avea de gând să-i mai dea bani pentru asemenea distracții şi, de n-ar fi fost vorba de o problemă de viață şi moarte, cum îi dăduseră de înțeles cât se poate de limpede creditorii, s-ar fi descurcat până la urmă cerându-i maică-sii.

Numai că de data asta celeştii nu erau dispuşi să aştepte iar Matías a presupus corect că vizita la sculptor avea să-l binedispună pe taică-său şi va fi uşor să obțină banii. De abia după câteva zile, la un chef cu amicii săi boemi, a aflat că se găsise în prezența lui Lynn Sommers, cea mai râvnită fată a momentului. A trebuit să facă un efort ca să-şi amintească de ea şi s-a întrebat dacă ar recunoaşte-o în cazul în care s-ar încrucişa cu ea pe stradă. Când s-au făcut pariurile pentru primul care o va seduce, s-a înscris din inerție, apoi, cu insolența obişnuită, a declarat că o va face în trei etape. Prima, a spus, va fi să o convingă să vină singură la garsonniere pentru a o prezenta amicilor, a doua, să o convingă să pozeze goală în fața lor, a treia, să se culce cu ea, totul în decurs de o lună. Când îl invita pe văru-său Severo del Valle să o cunoască miercuri seara pe femeia cea mai drăguță din San Francisco împlinea prima etapă a pariului. Fusese uşor să o cheme pe Lynn cu un semn discret prin geamul salonului de ceai al maică-sii, să o aştepte la colț când ieşise inventând un pretext oarecare, să meargă cu ea preț de câteva cvartale spunându-i nişte poveşti care ar fi stârnit ilaritatea oricărei femei cu oarece experiență şi să-i dea întâlnire la studioul lui, avertizând-o să vină singură. Ba chiar s-a simțit frustrat, credea că o să fie mai complicat, înainte de întâlnirea de miercuri nici nu a trebuit să se străduiască prea mult să o seducă, au fost de ajuns nişte priviri languroase,

o atingere a buzelor pe obrazul ei, câteva răsuflări şi fraze ultrabanale şoptite la ureche, pentru a o dezarma pe fata care tremura în faţa lui, gata de dragoste. Lui Matías i se părea jalnică această dorinţă a femeilor de a se dărui şi a suferi, era exact ce detesta el mai mult la femei, de aceea se înţelegea atât de bine cu Amanda Lowell, cu care împărtăşea aceeaşi atitudine cinică în ce priveşte sentimentele şi acelaşi respect pentru plăcere. Hipnotizată ca un şoricel în faţa unei cobre, Lynn avea în fine un destinatar pentru arta înfloritã a bileţelelor de amor şi gravurile cu domnişoare melancolice şi cavaleri sclivisiţi. Habar nu avea că Matías arăta misivele romantice amicilor de chef. Când vru să i le arate şi lui Severo del Valle, acesta refuză, încă nu ştia că erau de la Lynn Sommers, dar ideea de a-şi bate joc de sentimentele unei fete nevinovate îi repugna. „Văd, vere, că tot un domn ai rămas, dar nu-ţi face griji, asta se vindecă la fel de uşor ca virginitatea", a comentat Matías.

În miercurea aceea, Severo del Valle a dat curs invitaţiei vărului său de a o cunoaşte pe femeia cea mai drăguţă din San Francisco, aşa cum anunţase, şi a constatat că nu era singurul convocat; cel puţin şase boemi se găseau în garsonniere bând şi fumând, precum şi femeia roşcată pe care o zărise câteva clipe cu vreo doi ani înainte, când se dusese cu Williams să-l salveze pe Matías dintr-un local de fumat opiu. Ştia de cine e vorba, vărul lui îi vorbise de ea şi numele circula prin lumea spectacolelor uşoare şi a vieţii de noapte. Era Amanda Lowell, bună prietenă cu Matías, cu care obişnuia să râdă în parte de scandalul pe care îl iscase pe când era amanta lui Feliciano Rodríguez de Santa Cruz. Matías îi promisese că la moartea părinţilor îi va face cadou patul cu Neptun pe care Paulina del Valle îl comandase la Florenţa într-un moment de ciudă. Vocaţia de curtezană îi cam trecuse Amadei Lowell, la maturitate descoperise că majoritatea bărbaţilor sunt neruşinaţi şi plicticoşi, dar cu Matías avea o afinitate profundă, în ciuda deosebirilor fundamentale dintre ei. În miercurea aceea s-a ţinut deoparte, trântită pe o sofa şi bând şampanie, conştientă de faptul că de data asta nu ea era centrul atenţiei. Fusese invitată pentru ca Lynn Sommers să nu se pomenească singură între bărbaţi la prima întâlnire, ca nu cumva să plece intimidată.

În curând s-a auzit bătând la uşă şi faimosul model al Republicii a intrat înfăşurat într-un palton gros de lână cu glugă. Când şi-a scos haina a arătat vederii un chip virginal încununat de părul negru cu cărare la mijloc şi strâns la spate într-un coc simplu. Severo del Valle a simţit că inima îi sare din piept şi tot sângele i se adună în cap, lovindu-i tâmplele ca toba regimentului. Nici prin cap nu-i trecuse că victima pariului pus de văru-său ar fi Lynn Sommers. Nu a fost în stare să scoată nici un cuvânt, nici măcar să o salute cum făceau ceilalţi; a mers de-a-ndaratelea până la un colţ şi acolo a rămas o oră întreagă, cât a ţinut vizita tinerei, privind-o fix, paralizat de zbucium. Nu avea nici o îndoială în ce priveşte deznodământul pe care îl va avea pariul pus de grupul de bărbaţi. Lynn Sommers îi apărea precum mielul dus la cuţit, neştiutor de soarta sa. Un val de ură pentru Matías şi companionii lui l-a cuprins, amestecată cu o furie surdă împotriva lui Lynn. Nu înţelegea cum de nu pricepea fata asta ce i se întâmplă, cum de nu vedea capcana complimentelor cu dublu sens, a cupei de şampanie pe care i-o tot umpleau, a trandafirului roşu pe care Matías i-l prindea în păr, totul atât de

previzibil şi de vulgar că îţi făcea greaţă. „Sau poate că e o tâmpită fără scăpare", s-a gândit scârbit de ea la fel ca de ceilalţi, dar copleşit de o dragoste de neevitat, care aşteptase ani în şir prilejul de a încolţi şi acum izbucnea, zăpăcindu-l.

— Te simţi rău, vere? îl întrebă Matías batjocoritor, întinzându-i un pahar.

N-a putut răspunde şi s-a uitat în altă parte pentru a-şi ascunde intenţiile asasine, dar celălalt ghicise ce simţea şi era gata să ducă gluma mai departe. Când Lynn Sommers a declarat că trebuie să plece, după ce promisese că va reveni săptămâna următoare să pozeze „artiştilor" pentru fotografii, Matías l-a rugat pe vărul său să o conducă acasă. Şi astfel Severo del Valle s-a pomenit între patru ochi cu cea care a reuşit să-l depărteze de dragostea tenace pe care i-o purta Nívea. A mers alături de Lynn de-a lungul celor câteva cvartale care despărţeau studioul lui Matías de ceainăria Elizei Sommers, atât de tulburat încât n-a fost în stare să facă conversaţie, oricât de banală. Era prea târziu ca să-i dezvăluie povestea cu pariul, ştia că Lynn era îndrăgostită de Matías la fel de teribil cât era el îndrăgostit de ea. Nu l-ar fi crezut, s-ar fi simţit jignită şi, chiar dacă i-ar fi explicat că pentru Matías ea nu era decât o jucărie, tot s-ar fi dus direct la tăiere, orbită de amor. Tot ea a fost cea care a rupt tăcerea stânjenitoare pentru a-l întreba dacă el era vărul din Chile de care pomenise Matías. Pentru Severo a fost limpede că fata nu-şi amintea deloc de prima lor întâlnire petrecută cu ani în urmă, când ea lipea poze în album la lumina strecurată prin vitraliile ferestrei, că nu bănuia că el o iubea de atunci cu tenacitatea primei iubiri, că nu observase că dădea târcoale cofetăriei şi adesea se încrucişa cu ea pe stradă. Pur şi simplu, ochii ei nu îl înregistraseră. Când şi-a luat la revedere i-a dat cartea lui de vizită, s-a înclinat ca să-i sărute mâna şi a bâlbâit că dacă vreodată are nevoie de el să nu ezite să-l cheme. Din ziua aceea l-a evitat pe Matías şi s-a cufundat în studiu şi muncă pentru a şi-o goni din minte pe Lynn Sommers şi pariul cel umilitor. Miercurea următoare, când vărul lui l-a invitat la a doua şedinţă, cea în care fata urma să se dezbrace, l-a insultat. Săptămâni în şir n-a fost în stare să scrie nici un rând către Nívea, nici să deschidă scrisorile ei, pe care le punea deoparte, copleşit de vină. Se simţea murdar, de parcă ar fi participat şi el la bravada menită a o pângări pe Lynn Sommers.

Matías Rodríguez de Santa Cruz a câştigat pariul fără a se strădui prea tare, dar pe parcurs şi-a pierdut cinismul şi fără să vrea s-a pomenit băgat în ce se temea mai mult pe lumea asta: o încurcătură sentimentală. Nu a ajuns să se îndrăgostească de frumoasa Lynn Sommers, dar dragostea ei fără condiţii şi nevinovăţia cu care i s-a dăruit au reuşit să-l tulbure. Fata i s-a dăruit cu o încredere totală, dispusă la tot ce ar fi dorit el, nepunându-i la îndoială motivele şi neluând în calcul urmările. Şi-a dat seama de puterea absolută pe care o exercita asupra ei când a văzut-o goală în mansardă, roşie de ruşine, acoperindu-şi pubisul şi sânii cu mâinile, în mijlocul amicilor care se prefăceau că fotografiază, neascunzându-şi excitaţia de câini în călduri produsă de jocul acela nemilos. Corpul lui Lynn nu avea forma de clepsidră la modă pe vremea aceea, nici gând de şolduri şi sâni opulenţi despărţiţi de o talie neverosimilă, era subţire şi sinuoasă, cu picioare lungi şi sâni rotunzi cu sfârcuri brune, pielea avea culoarea fructelor de vară şi

mantia părului negru şi drept îi cădea până la jumătatea spatelui. Matías a admirat-o ca pe un obiect de artă în plus din multele pe care le colecționa, i s-a părut delicioasă, dar şi-a dat seama cu satisfacție că nu era defel atras de ea. Fără a se gândi la ea, vrând doar să se mândrească în fața amicilor şi din pură cruzime, îi spuse să întindă brațele. Lynn îl privi câteva secunde şi apoi se supuse, în timp ce lacrimi de ruşine îi curgeau pe obraji. Plânsul acela neaşteptat a produs o tăcere înghețată, bărbații au privit în altă parte şi au rămas lângă aparatele de fotografiat neştiind ce să facă clipele treceau la nesfârşit. Atunci Matías, ruşinat pentru prima oară în viața lui, a luat un palton şi a acoperit-o pe Lynn, luând-o în brațe. „Plecați, gata, s-a terminat?!" le-a spus oaspeților, care s-au retras unul după altul, nedumeriți. Rămas singur cu ea, Matías a luat-o pe genunchi şi a început s-o legene ca pe un copil, cerându-i iertare în gând, dar nefiind în stare să o spună cu voce tare, în timp ce fata plângea în tăcere. Până la urmă a dus-o cu blândețe în spatele paravanului, la pat, şi s-a întins lângă ea îmbrățişând-o ca un frate, mângâind-o pe păr, sărutând-o pe frunte, tulburat de un sentiment necunoscut şi atotputernic pe care nu-l ştia numi. Nu o dorea, voia doar să o apere şi să-i redea întreaga nevinovăție, dar pielea neverosimil de suavă a fetei, părul ca o ființă vie care îl învăluia şi aroma ei de măr l-au copleşit. Dăruirea fără rezervă a acestui trup nubil care se deschidea la atingerea mâinilor lui l-a surprins şi nici nu şi-a dat seama când s-a pomenit explorând-o, sărutând-o cu o ardoare pe care nici o altă femeie nu i-o trezise, vârându-i limba în gură, în urechi, peste tot, zdrobind-o, pătrunzând-o într-o patimă de neoprit, călărind-o fără milă, orbit, furibund, izbucnind în sfârşit într-un orgasm devastator. Pentru o clipă s-au întâlnit în altă dimensiune, cu trupul şi spiritul gol. Matías a întrezărit revelația unei intimități pe care până atunci o evitase, neştiind că poate exista măcar, a trecut de ultima frontieră şi s-a pomenit pe malul celălalt, golit de voință. Avusese mai mulți amanți, femei şi bărbați — de care îşi amintea, dar niciodată nu-şi pierduse astfel controlul, ironia, distanța, noțiunea propriei individualități de neatins, pentru a se topi pur şi simplu în altă ființă omenească, într-un fel, şi el îşi pierduse virginitatea acum. Totul nu durase mai mult de o fracțiune infimă de timp, a fost însă de ajuns ca să-l îngrozească; s-a reîntors în trupul său epuizat şi s-a rezidit imediat în armura sarcasmului dintotdeauna. Când Lynn a deschis ochii, el nu mai era bărbatul cu care făcuse dragoste, ci cel dinainte, dar ea nu avea experiență ca s-o ştie. Îndurerată, însângerată şi fericită, s-a lăsat pradă unei dragoste iluzorii, în timp ce Matías o ținea în brațe deşi mintea lui era departe. Au stat aşa până s-a întunecat iar ea a înțeles că trebuie să se întoarcă la ceainărie. Matías a ajutat-o să se îmbrace şi a condus-o până aproape de salonul maică-sii. „Să mă aştepți, mâine vin la aceeaşi oră", i-a şoptit ea când s-au despărțit.

Severo del Valle nu a ştiut nimic de cele întâmplate atunci sau mai târziu până după trei luni. În aprilie 1879 Chile a declarat război vecinilor săi Peru şi Bolivia, pentru o poveste de teritoriu, salpetru şi mândrie. Începuse Războiul Pacificului. Când vestea a ajuns la San Francisco, Severo s-a prezentat în fața unchiului şi a mătuşii anunțând că se ducea să lupte.

— Păi n-a fost vorba că nu mai calci niciodată într-o cazarmă? i-a reamintit Paulina.

— Asta e altceva, patria mea e în pericol.

— Tu eşti civil.

— Sunt sergent în rezervă.

— Războiul se va fi terminat înainte să ajungi tu în Chile. Să vedem ce scriu ziarele şi ce părere are familia ta, l-a sfătuit mătuşa. Nu te pripi.

— E de datoria mea, i-a răspuns Severo, gândindu-se la bunicul său, patriarhul Agustín del Valle, care murise recent, ajuns la dimensiunile unui cimpanzeu, dar păstrându-şi intact caracterul rău.

— Datoria ta este să stai aici cu mine. Războiul e bun la afaceri. Acum e momentul să speculăm cu zahărul.

— Cu zahăr?

— Nici una din cele trei țări nu-l produce, iar în vremuri grele oamenii mănâncă mai multe dulciuri, l-a asigurat Paulina.

— De unde ştii, tanti?

— Din proprie experiență, băiatule.

Severo s-a dus să-şi facă bagajele, dar nu a plecat cu vaporul care ridica ancora spre sud peste câteva zile, cum avea de gând, ci la sfârşitul lui octombrie, în seara aceea mătusă-sa i-a spus că urmau să primească o vizită ciudată şi că dorea să fie de față, pentru că soțul ei era plecat într-o călătorie şi afacerea avea nevoie de sfaturile unui avocat. La orele şapte, cu aerul disprețuitor pe care îl afişa când era obligat să aibă de a face cu oameni de condiție socială inferioară, Williams a introdus un chinez înalt cu părul sur, îmbrăcat în negru riguros, şi o femeie mărunțică cu aspect tineresc şi obişnuit, dar la fel de trufaşă ca Willliams însuşi. Tao Chi'en şi Eliza Sommers s-au pomenit în salonul cu fiare, cum era numit de obicei, înconjurați de lei, elefanți şi alte animale africane, care îi priveau de pe pereți, din ramele lor aurite. Paulina o vedea frecvent pe Eliza la cofetărie, dar niciodată nu se întâlniseră în alt loc, făceau parte din lumi diferite. Nu îl cunoştea nici pe acest chinez care, judecând după cum o ținea de braț, trebuia că era iubitul sau soțul ei. S-a simțit ridicolă în palatul ei de patruzeci şi cinci de încăperi, îmbrăcată în satin negru şi acoperită de diamante în fața cuplului modest care o saluta simplu, păstrând distanța. A observat că fiul ei Matías îi primea tulburat, cu o înclinare a capului, fără să le întindă mâna, şi că rămânea deoparte, în spatele unui birou de palisandru, prefăcându-se ocupat cu curățarea pipei, în ce-l priveşte, Severo del Valle a ghicit fără umbră de îndoială motivul prezenței părinților lui Lynn Sommers în casa lor şi ar fi vrut să se găsească la o mie de leghe depărtare. Intrigată şi cu antenele în alertă, Paulina nu a pierdut timpul oferindu-le ceva de băut, i-a făcut un semn lui Williams să se retragă şi să închidă uşa. „Ce pot face pentru dumneavoastră?" a întrebat. Şi atunci Tao Chi'en a pornit să explice calm că fiica lor Lynn era însărcinată, că autorul faptei era Matías şi că aştepta unica reparație posibilă. Pentru prima dată în viață, matroana del Valle şi-a pierdut uzul vorbirii. A rămas pe scaun, cu gura căscată ca o balenă eşuată, iar când şi-a recăpătat glasul a scos un croncănit.

— Mamă, nu am nimic de a face cu oamenii ăştia. Nu îi cunosc şi nu ştiu despre ce vorbesc, a spus Matías din spatele biroului de palisandru, ținând în mână pipa sculptată în fildeş.

— Lynn ne-a mărturisit totul, l-a întrerupt Eliza, ridicându-se, cu o

voce spartă, dar fără lacrimi.

— Dacă vreți bani... Începu să zică Matías, dar maică-sa l-a blocat cu o privire feroce.

— Vă rog să-l scuzați, le spuse oaspeților. Fiul meu e la fel de mirat ca şi mine. Sunt sigură că putem aranja povestea asta în mod decent, cum se cuvine...

— Lynn vrea să se căsătorească, fireşte. Ne-a spus că vă iubiți, se adresă, în picioare şi el, lui Matías, care îi răspunse printr-un hohot de râs care suna ca un lătrat de câine.

— Îmi păreți oameni respectabili, spuse Matías. Dar fata dumneavoastră nu este, toți prietenii mei pot depune mărturie. Nu ştiu care din ei e răspunzător de nenorocirea ei, în mod sigur nu eu.

Eliza Sommers îşi pierduse toată culoarea din obraji, era albă ca varul şi tremura, gata să se prăbuşească. Tao Chi'en o apucă zdravăn de braț şi o conduse spre uşă ca pe o invalidă. Severo del Valle credea că moare de durere şi ruşine, de parcă el ar fi fost singurul vinovat de cele întâmplate. Le-a luat-o înainte să deschidă uşa şi i-a condus până la ieşire, unde aştepta o trăsură de piață. Nu ştia ce să le spună. Când s-a reîntors în salon a apucat să audă sfârşitul certei.

— N-am de gând să tolerez bastarzi din sângele meu pe aici! țipa Paulina.

— Defineşte-ți pozițiile, mamă. Pe cine crezi, pe propriul tău fiu sau pe o cofetăreasă şi un chinez? răspundea Matías, trântind uşa după el.

În acea seară Severo l-a înfruntat pe Matías. Avea destule informații pentru a deduce faptele şi avea de gând să-l dezarmeze pe vărul lui printr-un interogatoriu tenace, dar nu a fost nevoie pentru că acela a spus totul de la bun început. Se simțea prins într-o situație absurdă de care nu era vinovat, i-a spus; Lynn Sommers se ținuse de el şi i se dăruise pe tavă; el nu a avut niciodată intenția de a o seduce, pariul fusese fanfaronadă pură. De două luni tot încerca să se despartă de ea fără să sufere, se temea să nu facă o prostie, era una dintre fetele astea isterice în stare să se arunce în mare din dragoste, i-a explicat. A admis că Lynn era doar o copilă şi că fusese virgină când i se aruncase în brațe, cu capul plin de poeme dulcege şi absolut neştiutoare în ale sexului, dar a repetat că nu avea nici o obligație față de ea, că niciodată nu-i vorbise de dragoste şi cu atât mai puțin de căsătorie. Fetele ca ea aduceau complicații, de aceea fugea de ele ca de ciumă, a adăugat. Nu şi-a imaginat că scurta lui întâlnire cu Lynn va avea asemenea urmări. Au fost împreună de câteva ori şi o sfătuise să-şi facă după aceea spălaturi cu oțet şi muştar, de unde să ştie că era atât de uimitor de fertilă. În orice caz, era gata să acopere cheltuielile cu copilul, banii erau cea mai mică problemă, dar nu avea de gând să-i dea numele, nu exista nici o dovadă că ar fi fost al lui. „N-am să mă căsătoresc nici acum nici vreodată mai târziu, Severo. Cunoşti pe cineva care să aibă mai puțină vocație burgheză decât mine?"

După o săptămână Severo del Valle s-a dus la clinica lui Tao Chi'en, după ce răsucise de mii de ori în minte scârboasa misiune pe care i-o încredințase văru-său. Zong yi-ul terminase cu ultimul pacient din ziua aceea şi l-a primit în sala de aşteptare de la parter. A ascultat impasibil oferta lui Severo.

— Lynn nu are nevoie de bani, pentru asta are părinți, a spus fără ca

nici un fel de emoție să răzbată din spusele sale. Oricum, vă mulțumesc pentru grijă, domnule Del Valle.

— Cum se simte domnişoara Sommers? a întrebat Severo, umilit de demnitatea celuilalt.

— Fiica mea încă mai crede că e vorba de o neînțelegere. Este convinsă că în curând domnul Rodríguez de Santa Cruz va veni să-i ceară mâna, nu din datorie, ci din dragoste.

— Domnule Chi'en, nu ştiți cât aş da să pot schimba lucrurile. Adevărul este că vărul meu e bolnav, nu se poate căsători, îmi pare extrem de rău... a murmurat Severo del Valle.

— Nouă ne pare şi mai rău. Pentru vărul dumneavoastră Lynn nu e decât o distracție, pentru Lynn el este viața ei, a spus Tao Chi'en cu blândețe.

— Aş vrea să-i ofer o explicație fiicei dumneavoastră, as putea s-o văd, vă rog?

— Trebuie s-o întreb pe ea. Deocamdată nu vrea să vadă pe nimeni, dar am să vă anunț dacă se răzgândeşte, i-a răspuns doctorul chinez conducându-l la uşă.

Severo del Valle a aşteptat trei săptămâni vreun semn de la Lynn, până când n-a mai suportat şi s-a dus la ceainărie ca s-o roage pe Eliza Sommers să-i dea voie să vorbească cu fiica ei. Se aştepta la o împotrivire fără drept de apel, dar ea l-a primit învăluită în aroma de zahăr şi vanilie la fel de senină ca şi Tao Chi'en. La început, Eliza se învinovățise de cele petrecute: nu fusese atentă, nu ştiuse să-şi apere fata iar acum viața ei era distrusă. A plâns în brațele bărbatului ei până când acesta i-a reamintit că la şaisprezece ani ea trecuse printr-o experiență similară: acelaşi amor nesfârşit, iubitul care o părăsea, sarcina şi teroarea; diferența era că Lynn nu era singură, nu trebuia să fugă de acasă şi să străbată jumătate din lume în cala unei corăbii în căutarea unui bărbat nedemn, cum făcuse ea. Lynn venise să le spună părinților ei, iar ei aveau imensul noroc de a o putea ajuta, spusese Tao Chi'en. În China sau în Chile ar fi fost pierdută, societatea nu ar ierta-o, dar în California, pământ fără tradiții, era loc pentru toți. Zhong yi-ul şi-a strâns mica familie şi a explicat că bebeluşul era un dar al cerului şi trebuiau să-l aştepte cu bucurie; lacrimile erau rele pentru karma lui, dăunau copilului din burta mamei şi îi meneau o viață de nesiguranță. Băiețelul sau fetița ce avea să vină era binevenit; unchiul Lucky şi chiar şi el, bunicul, vor fi demni înlocuitori ai tatălui absent. Cât despre dragostea neîmpărtăşită a lui Lynn, ei bine, o să se gândească mai târziu la asta. Părea atât de entuziasmat de perspectiva de a fi bunic, încât Eliza s-a ruşinat de părerile ei, şi-a şters lacrimile şi nu s-a mai învinuit. Dacă pentru Tao Chi'en compasiunea pentru fiică-sa conta mai mult decât onoarea familiei, a hotărât că şi pentru ea trebuie să fie la fel; datoria ei era s-o apere pe Lynn, restul nu avea importanță. Asta i-a spus cu amabilitate în ziua aceea în salonul de ceai lui Severo del Valle. Nu înțelegea de ce insista chilianul să vorbească cu fata, dar a pus o vorbă bună şi finalmente tânăra a acceptat să-l vadă. Lynn abia de-şi mai amintea de el, dar l-a primit sperând că vine ca un emisar al lui Matías. În lunile care au urmat vizitele lui Severo del Valle la familia Chi'en au devenit obişnuință. Venea seara, după ce-şi termina treaba, lăsa calul priponit la poartă şi apărea cu pălăria într-o mână

şi cu un cadou în cealaltă, astfel că odaia lui Lynn s-a umplut încet-încet cu jucării şi îmbrăcăminte pentru bebeluş. Tao Chi'en l-a învăţat să joace mah-jong şi petrecea ceasuri întregi cu Eliza şi cu Lynn tot mutând frumoasele piese de fildeş. Lucky nu participa, i se părea o pierdere de vreme să joci fără miză, în schimb Tao Chi'en nu juca decât în sânul familiei: renunţase încă din tinereţe să joace pe bani şi era convins că dacă şi-ar fi încălcat legământul i s-ar fi întâmplat o nenorocire. Se obişnuiseră într-atâta cu prezenţa lui Severo, încât dacă întârzia se uitau la ceas, nedumeriţi. Pentru Eliza Sommers era o ocazie să vorbească cu el spaniola şi să-şi amintească de Chile, ţara aceea de departe unde nu mai călcase de mai bine de treizeci de ani, dar pe care continua să o considere patria ei. Comentau amănuntele războiului şi schimbările politice: după mai multe decenii de guvernare conservatoare ieşiseră învingători liberalii, iar lupta pentru a supune puterea clerului şi a face reforme învrăjbea acum fiecare familie chiliană. Majoritatea bărbaţilor, oricât de catolici ar fi fost, aspirau la modernizarea ţării, dar femeile, mult mai religioase, se ridicau împotriva taţilor şi soţilor şi apărau Biserica. Aşa cum explica Nívea în scrisori, oricât de liberal era guvernul, soarta celor săraci rămânea aceeaşi; mai spunea că, aşa cum fusese mereu, femeile din aristocraţie şi clerul aveau în mână frâiele puterii. Separarea Bisericii de Stat era fără îndoială un mare pas înainte, scria fata pe ascuns de clanul Del Valle, care nu admitea asemenea idei, dar tot aceleaşi familii controlau situaţia. „Hai să înfiinţăm alt partid, Severo, unul care să urmărească dreptatea şi egalitatea", scria ea, însufleţită de discuţiile ei clandestine cu sora Măria Escapulario.

În sudul continentului Războiul Pacificului continua cu tot mai multă cruzime, în timp ce armatele chiliene se pregăteau să înceapă campania în deşertul din nord, un teritoriu la fel de sălbatic şi neospitalier precum luna, unde aprovizionarea trupelor era o întreprindere titanică. Singura modalitate de a transporta soldaţii la locul în care urmau să se dea luptele era pe mare, dar flota peruviană nu era dispusă să permită acest lucru. Severo del Valle credea că războiul se va decide în favoarea chilienilor, a căror organizare şi ferocitate i se păreau imbatabile. Nu doar armamentul şi firea războinică vor hotărî deznodământul conflictului, îi explica el Elizei Sommers, ci exemplul personal al câtorva bărbaţi eroici care înflăcăraseră sufletul naţiei.

— Cred că soarta războiului s-a hotărât în mai, doamnă, într-o luptă navală în dreptul portului Iquique. Acolo, o vetustă fregată chiliana s-a luptat cu o forţă peruviană mult superioară. Era condusă de Arturo Prat, un tânăr căpitan foarte religios şi mai curând timid, care nu lua parte la chefurile şi bairamurile mediului militar şi care ieşea atât de puţin în evidenţă că şefii nu-şi puneau mari speranţe în curajul lui. În ziua aceea s-a transformat într-un erou care a galvanizat spiritul tuturor chilienilor.

Eliza cunoştea detaliile, le citise într-un număr vechi din ziarul Times din Londra, unde episodul fusese descris ca „... una dintre bătăliile cele mai glorioase care s-au dat vreodată; o bătrână corabie de război, mai să se desfacă în bucăţi, a rezistat trei ore şi jumătate în faţa unei baterii de pe uscat şi a unui cuirasat puternic, păstrându-şi drapelul arborat." Nava peruviană condusă de amiralul Miguel Grâu, şi el un erou al ţării sale, s-a năpustit cu toată viteza asupra fregatei chiliene, străpungând-o cu ciocul de proră, moment pe care căpitanul Prat l-a folosit ca să iasă la abordare urmat

de unul din oamenii săi. Ambii au murit după câteva minute, uciși de gloanțele inamice. La al doilea atac au ieşit mai mulți, urmând exemplul căpitanului, căzând şi ei sub gloanțe; până la urmă, trei sferturi din echipaj a pierit înainte ca fregata să se scufunde. Un eroism atât de nesăbuit a sădit curaj compatrioților şi a impresionat până şi duşmanii, amiralul Grâu repeta uimit „Bine se luptă chilienii ăştia!"

— Grâu e un domn. A strâns el însuşi spada şi obiectele personale ale lui Prat şi i le-a înmânat văduvei, a continuat Severo povestea, adăugind că după bătălie consemnul sfânt în Chile era „să luptăm până la victorie sau să murim", precum acei viteji.

— Dar dumneata, Severo, nu ai de gând să pleci la război? l-a întrebat Eliza.

— Ba da, foarte curând, a răspuns tânărul ruşinat, neştiind ce mai aşteaptă ca să-şi facă datoria, între timp, Lynn lua proporții fără a-şi pierde nimic din grație sau din frumusețe. A renunțat la rochiile care nu o mai cuprindeau şi a trecut la tunicile vesele de mătase cumpărate în Chinatown. Ieşea foarte puțin, deşi maică-sa insista că trebuie să meargă pe jos. Uneori Severo del Valle o lua cu trăsura şi o ducea să se plimbe în parcul Presidio sau pe plajă, unde se instalau pe o pătură să ia o gustare şi să citească, el, ziarele şi cărțile de legi, ea, romanele romantice în povestea cărora nu mai credea, dar în care tot mai găsea refugiu. Severo trăia de pe o zi pe alta, de la o vizită la alta la familia Chi'en, singurul lui scop era să o vadă pe Lynn. Nu mai scria scrisori către Nívea. De multe ori luase condeiul în mână ca să-i spună că iubea pe alta, dar rupea scrisorile înainte de a le expedia pentru că nu găsea cuvintele prin care să o rupă cu logodnica lui fără a o răni de moarte, în plus, Lynn nu îi sugerase prin nimic că putea să-şi imagineze viitorul alături de ea. Nu vorbeau despre Matías, aşa cum nici el nu pomenea niciodată de Lynn, deşi întrebarea plutea în aer. Severo s-a ferit să povestească acasă despre noua lui prietenie cu familia Chi'en, presupunând că nimeni nu bănuia, cu excepția țanțoşului majordom Williams, care nu trebuia informat pentru că oricum o ştia, aşa cum ştia tot ce mişcă în casa-palat. După două luni de când Severo ajungea târziu acasă şi cu un zâmbet idiot lipit pe chip, Williams l-a dus în pod şi la lumina unei lămpițe cu spirt i-a arătat un balot acoperit cu cearşafuri. Le-a dat la o parte şi a apărut un leagăn strălucitor.

— Este din argint lucrat, argint din minele stăpânilor din Chile, în el au dormit toți copiii acestei familii. Dacă vreți, puteți să-l luați, a fost tot ce i-a spus.

Cuprinsă de ruşine, Paulina del Valle nu a mai călcat în salonul de ceai, incapabilă să refacă lunga prietenie cu Eliza Sommers care se făcuse țăndări. A trebuit să renunțe la dulciurile chiliene care ani în şir fuseseră slăbiciunea ei, şi să se resemneze cu patiseria franțuzească a bucătarului personal. Forța ei înrobitoare, atât de potrivită la a mătura obstacolele şi a-i îndeplini scopurile, se întorcea acum împotriva ei; condamnată la a nu putea face nimic, era mistuită de nerăbdare, inima i se zbătea în piept. „Mă omoară nervii, Williams", se plângea, devenită pentru prima dată doar o muiere plângăcioasă. Se gândea că, având un soț care o înşela şi trei fii descreierați, pesemne că existau destui copii nelegitimi din sângele ei semănați pe ici, pe colo, aşa că nu trebuia să se consume atât; cu toate astea, aceşti bastarzi

ipotetici nu aveau nume, nici chip, dar pe ăsta îl avea sub nas. Măcar de n-ar fi fost vorba de Lynn Sommers! Nu putea uita vizita Elizei şi a chinezului pe care nu mai ținea minte cum îl cheamă, imaginea acestui cuplu demn în salon o umplea de durere. Matías o sedusese pe fată, nicio logică sau convenienţă nu putea schimba acest adevăr pe care intuiția ei îl acceptase din prima clipă. Tăgăduirile fiului şi comentariile lui sarcastice despre virtutea îndoielnică a lui Lynn nu făcuseră decât să-i întărească convingerea. Copilul pe care fata îl purta în pântec trezea în ea un uragan de sentimente ambivalente, pe de o parte o furie surdă împotriva lui Matías, pe de alta o duioşie inevitabilă pentru primul ei nepot sau prima ei nepoată. Imediat ce Feliciano s-a întors din călătorie i-a povestit totul.

— Chestiile astea se întâmplă la tot pasul, Paulina, nu trebuie să faci din asta o tragedie. Jumătate din plozii Californiei sunt bastarzi. Important este să evităm scandalul şi să strângem rândurile în jurul lui Matías. Familia în primul rând, a fost părerea lui Feliciano.

— Copilul ăla face parte din familia noastră! a argumentat.

— Nici nu s-a născut şi l-ai şi inclus în familie! O ştiu eu pe Lynn Sommers asta. Am văzut-o pozând aproape goală în atelierul unui sculptor, exhibându-se în mijlocul unui cerc de bărbați, oricare dintre ei poate fi iubitul ei. Nu-ți dai seama?

— Tu nu-ți dai seama, Feliciano.

— Aşa se poate ajunge la un şantaj care să nu se termine niciodată, îți interzic să ai cel mai mic contact cu oamenii ăştia, iar dacă apar pe aici, am eu grijă, a hotărât Feliciano dintr-un foc.

Din ziua aceea Paulina nu a mai deschis subiectul de față cu fiul sau cu soțul ei, dar nu s-a putut abține şi s-a mărturisit credinciosului ei Williams, care avea calitatea de a o asculta până la sfârşit şi a nu-şi face cunoscută părerea, decât dacă i-o cerea. Se gândea că s-ar simți ceva mai bine dacă ar putea să o ajute pe Lynn Sommers, dar de data asta toată averea ei nu-i era de niciun folos.

Au fost nişte luni teribile pentru Matías; nu numai că încurcătura cu Lynn îi dădea bila peste cap, dar i s-au agravat şi durerile de articulații, de nu mai putea face scrimă şi a trebuit să renunțe şi la alte sporturi. Se trezea în dureri atât de mari că se întreba dacă nu era timpul să se gândească la sinucidere, idee cu care cocheta de când aflase de ce boală suferă, dar după ce se dădea jos din pat şi începea să se mişte se simțea mai bine şi îi revenea cheful de viață. I se umflau încheieturile mâinilor şi genunchii, îi tremurau mâinile iar opiul a încetat să mai fie o distracție în Chinatown, devenind o necesitate. Amanda Lowell, buna lui amică de petreceri şi singura confidentă, a fost cea care i-a arătat avantajele injecțiilor cu morfină, mai eficientă, curată şi elegantă decât o pipă cu opiu: o doză minimă şi durerea dispărea iar liniştea se instaura. Scandalul cu bastardul care era pe drum a sfârşit prin a-l termina nervos, aşa că la jumătatea verii a anunțat brusc că peste câteva zile pleacă în Europa, poate că schimbarea de aer, apele termale din Italia şi medicii englezi îi vor uşura suferința. N-a mai spus că avea de gând să se întâlnească la New York cu Amanda Lowell pentru a continua călătoria împreună, pentru că numele ei nu se pronunța niciodată în casă, unde amintirea scoțienei roşcovane îi provoca lui Feliciano indigestie iar Paulinei o furie surdă. Plecarea precipitată a lui Matías era determinată nu

doar de atacurile bolii şi de dorința de a se depărta de Lynn Sommers, ci şi de noi datorii la cărți, cum s-a aflat la puțin timp după plecarea sa, când doi chinezi circumspecți şi-au făcut apariția în biroul lui Feliciano pentru a-l avertiza cu cea mai mare politețe că ori plăteşte suma pe care o datorează fiul său, plus dobânda de rigoare, ori cineva din onorabila lui familie pățeşte ceva realmente neplăcut. Singurul răspuns al magnatului a fost să-i dea în brânci afară din birou în stradă, apoi l-a chemat pe Jacob Freemont, ziaristul expert în lumea interlopă a oraşului. Omul l-a ascultat cu simpatie, fiind bun amic cu Matías, apoi l-a dus la şeful poliției, un australian cu faimă tulbure care îi datora niscaiva favoruri, cerându-i să rezolve afacerea în stilul lui. „Singurul mod pe care îl cunosc este să fie plătiți", a spus ofițerul, pornind să explice că nimeni nu se punea cu tong-urile din Chinatown. Avusese ocazia să vadă trupuri spintecate de sus până jos, cu viscerele frumos puse într-o cutie alături. Erau răzbunări între celeşti, desigur, a adăugat; măcar în cazul albilor se străduiau să pară un accident. Nu băgase de seamă câți oameni piereau în incendii inexplicabile, zdrobiți de copitele cailor pe o stradă liniştită, înecați în apele calme ale golfului sau striviți de cărămizi care cădeau nu se ştie cum de pe o clădire în construcție? Feliciano Rodríguez de Santa Cruz a plătit. Când Severo del Valle i-a spus că Matías plecase în Europa şi nu avea să se întoarcă prea curând, Lynn Sommers a început să plângă şi a tot plâns timp de cinci zile, în ciuda tranchilizantelor pe care i le administra Tao Chi'en, până când maică-sa i-a tras două palme şi a obligat-o să privească realitatea în față. Făcuse o imprudență şi-acum trebuia să plătească urmările; nu mai era o fetiță, avea să fie mamă şi trebuia să fie recunoscătoare că are o familie dispusă s-o ajute, pentru că altele în situația ei erau aruncate în stradă unde îşi câştigau pâinea într-un mod greşit, şi bastarzii ajungeau la orfelinat; era timpul să accepte faptul că iubitul ei se topise în zare, trebuia să fie şi mamă şi tată pentru copil şi să se maturizeze odată, pentru că toți cei din casă se cam saturaseră de capriciile ei; de douăzeci de ani nu făcea decât să primească; să nu creadă cumva că o să-şi petreacă zilele trântită în pat şi bocind; şi să facă bine să-şi sufle nasul şi să se îmbrace, pentru că aveau să iasă la plimbare şi aşa vor face de două ori pe zi, că plouă sau tună, s-a înțeles? Da, Lynn ascultase şi înțelesese, cu ochii căscați de surpriză şi obrajii arzând de singurele palme primite în viața ei. S-a îmbrăcat şi a ascultat fără un cuvânt. Din clipa aceea s-a înțelepțit dintr-o dată, şi-a asumat soarta cu o seninătate uimitoare, nu s-a mai lamentat, a înghițit doctoriile lui Tao Chi'en, făcea lungi plimbări cu maică-sa, ba chiar a fost în stare să râdă în hohote aflând că proiectul statuii Republicii se dusese dracului, cum a explicat frate-său Lucky, dar nu din cauza modelului ci pentru că sculptorul o şterse cu banii în Brazilia.

La finele lunii august Severo del Valle s-a încumetat în sfârşit să-i vorbească lui Lynn Sommers de sentimentele lui. Ea se simțea greoaie ca un elefant şi nu se recunoştea în oglindă, dar pentru Severo era mai frumoasă ca oricând. Se întorceau încinşi dintr-o plimbare, el a scos batista ca să-i şteargă fruntea şi gâtul, dar nu a apucat să-şi ducă gestul la bun sfârşit. Fără să ştie cum, s-a pomenit aplecat peste ea, apucând-o strâns de umeri şi sărutând-o pe gură în plină stradă. I-a cerut să se mărite cu el şi ea i-a spus simplu că niciodată nu va iubi alt bărbat în afară de Matías Rodríguez de

Santa Cruz.

— Nu-ți cer să mă iubeşti, Lynn, dragostea pe care ți-o port ajunge pentru amândoi, a răspuns Severo vorbindu-i ceremonios, cu dumneata, ca întotdeauna. Bebeluşul are nevoie de un tată. Dă-mi ocazia să vă protejez pe amândoi şi-ți promit că, cu timpul, voi deveni demn de dragostea dumitale.

— Tata zice că în China oamenii se căsătoresc fără a se cunoaşte şi învață să se iubească după aceea, dar nu e cazul meu, Severo, sunt sigură de asta. Îmi pare atât de rău...

— Nu va trebui să locuieşti cu mine, Lynn. Imediat ce naşti am să plec în Chile. Tara mea e în război şi am amânat destul să-mi fac datoria.

— Şi dacă nu te întorci din război?

— Cel puțin copilul va avea numele meu şi moştenirea după tata, pe care o mai am. Nu este mult, dar destul ca să studieze. Iar dumneata, dragă Lynn, vei fi respectabilă...

În aceeaşi seară Severo a scris pentru Nívea scrisoarea pe care nu o putuse scrie înainte. I-a spus totul în patru fraze, fără preambul şi fără scuze, înțelegând că ea nu ar fi acceptat s-o facă altfel. Nici măcar nu a îndrăznit să-şi ceară iertare pentru pierderea de dragoste şi de timp din aceşti patru ani de logodnă epistolară, căci astfel de socoteli meschine ar fi fost nedemne de inima generoasă a verişoarei sale. A chemat un servitor care să pună a doua zi scrisoarea la poştă şi s-a trântit îmbrăcat pe pat, epuizat. A dormit fără vise prima dată după mult timp. După o lună, Severo del Valle şi Lynn Sommers se căsătoreau într-o mică ceremonie, de față fiind familia ei şi Williams, singurul pe care Severo îl invitase de acasă. Ştia că majordomul îi va spune mătuşă-sii Paulina şi a hotărât să aştepte să facă ea primul pas întrebându-l. Nu anunțase pe nimeni, pentru că Lynn îi ceruse maximă discreție până după ce se va fi născut copilul şi îşi va fi recăpătat aspectul normal; n-avea curaj să se arate cu pântecul ăsta ca un dovleac şi cu fața plină de pete, aşa i-a zis. Seara Severo s-a despărțit de noua lui soție cu un sărut pe frunte şi s-a dus să se culce ca de obicei în camera lui de flăcău.

A fost săptămâna în care în apele Pacificului s-a mai dat o bătălie navală, flota chiliana învingând cele două cuirasate inamice. Amiralul peruvian Miguel Grâu, cel care în urmă cu câteva luni înmânase spada căpitanului Prat văduvei sale, a murit la fel de eroic ca acela. Pentru Peru a fost un dezastru pentru că pierderea controlului maritim a însemnat ruperea comunicărilor şi fărâmițarea şi izolarea trupelor. Chilienii au devenit stăpânii mării, au putut să-şi transporte trupele până la punctele nevralgice din nord şi au avansat în teritoriul inamic ajungând să ocupe Lima. Severo del Valle urmărea ştirile cu aceeaşi pasiune ca şi ceilalți compatrioți ai lui din Statele Unite, dar dragostea pentru Lynn îi depăşea de departe patriotismul şi nu s-a grăbit să se întoarcă.

În lunea a doua din octombrie, Lynn s-a trezit cu cămaşa udă şi a țipat de oroare, crezând că urinase. „E rău, i s-a rupt apa prea devreme", i-a spus Tao Chi'en soției sale, dar în fața fiică-sii a apărut surâzător şi liniştit. După zece ore, când contracțiile erau aproape imperceptibile şi familia obosise tot jucând mah-jong ca să o distreze pe Lynn, Tao Chi'en s-a hotărât să recurgă la ierburile lui. Viitoarea mamă glumea sfidătoare: astea erau durerile facerii despre care o preveniseră atâta? Păi erau mai uşor de

suportat decât crampele produse de mâncarea chinezească. Era mai degrabă plictisită decât incomodată şi îi era foame, dar taică-său nu i-a dat voie decât să bea apă şi ceaiuri medicinale, în timp ce îi aplica acupunctura destinată a grăbi naşterea. Combinaţia de medicamente şi ace de aur şi-a produs efectul, drept care pe seară, când Severo del Valle a sosit în vizita cotidiană, l-a găsit pe Lucky, schimbat la faţă, la intrare şi casa zgâlţâită de gemetele lui Lynn şi de zarva produsă de o moaşă chinezoaică, care în loc să vorbească striga şi alerga de colo-colo cu cârpe şi ulcioare cu apă. Tao Chi'en o tolera pentru că în domeniul acesta avea mai multă experienţă decât el, totuşi nu i-a permis să o chinuiască pe Lynn asezându-se călare pe ea sau cărându-i pumni în burtă, cum avea de gând. Severo del Valle a rămas în salon, lipit de perete, încercând să se facă nevăzut. Fiecare vaiet al fetei îi sfâşia inima, îi venea să fugă cât mai departe, dar nu putea să se mişte din loc şi nici să scoată o vorbă. Aşa se găsea când a apărut Tao Chi'en, impasibil şi îmbrăcat cu grijă ca de obicei.

— Pot aştepta aici? Nu deranjez? Cu ce pot fi de folos? s-a bâlbâit, ştergându-şi transpiraţia care îi curgea pe gât.

— Nu deranjezi deloc, tinere, dar nu o poti ajuta pe Lynn, treaba asta trebuie să o facă ea singură. Dar o poţi ajuta pe Eliza, care nu se simte tocmai bine.

Eliza Sommers trecuse prin efortul naşterii şi, ca orice femeie, ştia că era ca un prag de moarte. Cunoştea drumul ostenitor şi misterios prin care corpul se deschide pentru a face drum altei vieţi; îşi amintea de clipa în care începi să te rostogoleşti fără opreliştе pe o pantă, zbătându-te şi împingând fără control, îşi amintea teroarea, suferinţa şi uimirea nemaipomenită când în sfârşit copilul se desprinde şi se iveşte. Cu toată înţelepciunea sa de zhong yi, Tao Chi'en şi-a dat seama mai târziu decât ea că ceva nu era în regulă cu Lynn. Leacurile chinezeşti provocaseră contracţii puternice, dar copilul avea poziţie greşită şi era împiedicat de oasele mamei. Era vorba de o naştere uscată şi grea, a explicat Tao, dar fiica lor era puternică, totul era ca Lynn să rămână calmă şi să nu se obosească mai mult decât era cazul; era o cursă de rezistenţă, nu de viteză, a mai spus. Într-o pauză, la fel de epuizată ca şi fiică-sa, Eliza Sommers a ieşit din cameră şi a dat de Severo pe coridor. I-a făcut semn şi el o urmă, nedumerit, în cămăruţa cu altarul, unde nu mai fusese până atunci. Pe o măsuţă joasă se găseau o cruce simplă, o statuetă a zeiţei chineze a milei, Kuan Yin, iar în mijloc un vulgar desen în peniţă al unei femei în tunică verde cu două flori la urechi. A mai văzut două lumânări aprinse şi farfurii cu apă, orez şi petale de flori. Eliza a îngenuncheat în faţa altarului pe o pernă de mătase portocalie şi s-a rugat lui Cristos, lui Buddha şi spiritului lui Lin, prima soţie a lui Tao, să o ajute pe Lynn să nască. Severo a rămas în picioare mai în spate, murmurând inconştient rugăciunile catolice învăţate în copilărie. Au stat astfel o bucată de vreme, uniţi prin frică şi prin dragostea pentru Lynn, până când Tao Chi'en şi-a chemat soţia ca să-l ajute: o trimisese acasă pe moaşă şi avea de gând să răsucească bebeluşul şi să-l scoată cu mâna. Severo a rămas cu Lucky să fumeze afară, în timp ce Chinatown începea să se trezească.

Marţi dimineaţa copilul s-a născut. Mama, scăldată în sudoare şi tremurând, se lupta să nască, nu mai ţipa, doar gâfâia, atentă la indicaţiile tatălui, în cele din urmă, a strâns din dinţi, s-a apucat de zăbrelele patului

şi s-a scremut cu o hotărâre brutală, şi atunci a apărut un smoc de păr negru. Tao Chi'en a apucat căpşorul şi a tras ferm şi blând în acelaşi timp până ce au apărut umerii, apoi a răsucit trupul şi l-a extras iute dintr-o singură mişcare, în timp ce cu mâna cealaltă desprindea mațul vinețiu din jurul gâtului. Eliza Sommers a primit în brațe un ghemotoc însângerat, o fetiță minusculă cu fața turtită şi pielea albăstrie, în timp ce Tao Chi'en tăia cordonul ombilical şi se ocupa de partea a doua a naşterii, bunica spăla fetița cu un burete şi o bătea pe spate ca să respire. Când a auzit strigătul cu care îşi anunța intrarea în lume şi a constatat că începea să aibă o culoare normală, a aşezat-o pe burta lui Lynn. Epuizată, încă pulsând din tot corpul, aceasta s-a ridicat într-un cot ca s-o vadă şi şi-a pus-o la piept, sărutând-o şi urându-i bun venit într-un amestec de engleză, spaniolă, chineză şi cuvinte inventate. O oră mai târziu, Eliza i-a chemat pe Severo şi pe Lucky să vadă fetița. Au găsit-o dormind liniştită în leagănul de argint lucrat care fusese al familiei Rodríguez de Santa Cruz, îmbrăcată în mătase galbenă şi cu o scufie roşie pe cap, care o făcea să semene cu un spiriduş mititel. Lynn dormea, palidă şi liniştită, între cearşafuri curate, iar alături de ea Tao Chi'en îi controla pulsul.

— Ce nume îi puneți? a întrebat îndoioşat Severo del Valle.

— Lynn şi dumneata trebuie să hotărâți, a răspuns Eliza.

— Eu?

— Păi nu eşti dumneata tatăl? a întrebat Tao Chi'en, făcându-i glumeț cu ochiul.

— Se va numi Aurora pentru că s-a născut în zori, a murmurat Lynn fără a deschide ochii.

— În chineză numele este Lai-Ming, înseamnă zori de zi, a spus Tao Chi'en.

— Bine ai venit pe lume Lai-Ming, Aurora del Valle..., a zâmbit Severo, sărutând fetița pe frunte, convins că asta era ziua cea mai fericită din viața lui şi că făptura aceasta zbârcită îmbrăcată ca o păpuşă chinezească era fiica lui de parcă într-adevăr i-ar purta sângele. Lucky şi-a luat nepoata în brațe şi a pornit să-i sufle în față respirația lui care mirosea a tutun şi a sos de soia.

— Ce faci! a exclamat bunica, încercând să i-o smulgă.

— Îi suflu aer ca să-i transmit bafta mea. Ce alt cadou care să merite as putea să-i dau lui Lai-Ming, a râs unchiul.

La cină, când Severo del Valle a ajuns la conacul din Nob Hill cu vestea că se căsătorise cu Lynn Sommers acum o săptămână şi că azi s-a născut fetița, uluiala unchilor lui a fost atât de mare încât ai fi zis că le-ar fi pus pe masa din sufragerie un câine mort.

— Şi toți l-au învinuit pe Matías! Am ştiut tot timpul că nu el era tatăl, dar niciodată nu mi-am închipuit că ai fost tu, a aruncat Feliciano după ce şi-a mai revenit.

— Nu sunt tatăl biologic, dar sunt tatăl legal. Fata se numeşte Aurora del Valle, a lămurit Severo lucrurile.

— Ce îndrăzneală de neiertat! Ai trădat familia asta, care te-a primit ca pe un fiu! mugi unchiul.

— Nu am trădat pe nimeni. M-am căsătorit din dragoste.

— Dar femeia aia nu era îndrăgostită de Matías?

— Femeia aia se numeşte Lynn şi este soția mea, îți cer să o tratezi cu respectul cuvenit, spuse Severo pe un ton sec, ridicându-se în picioare.

— Eşti un idiot, Severo, eşti completamente idiot! l-a insultat Feliciano şi a ieşit trântind uşa furios.

Impenetrabilul Williams, care tocmai intra să controleze servirea deserturilor, nu şi-a putut reprima un zâmbet iute de complicitate înainte de a se retrage discret. Paulina a ascultat nevenindu-i să creadă cum Severo îi spunea că peste câteva zile pleacă la război în Chile, că Lynn rămâne cu părinții ei în Chinatown şi că, dacă lucrurile ies bine, se va întoarce ca să-şi asume rolul de soț şi tată.

— Stai jos, nepoate, să vorbim ca oamenii. Matías e tatăl fetiței, aşa-i?

— Întreabă-l pe el, tanti.

— Acum înțeleg.. Te-ai căsătorit ca să-ți pui obrazul pentru Matías. Fiul meu e un cinic şi tu eşti un romantic... Ce idee să-ți distrugi viața pentru o extravaganță!

— Te înşeli, tanti. Nu mi-am distrus viața, dimpotrivă, cred că e singura şansă să fiu fericit.

— Cu o femeie care iubeşte pe altul? Cu o fiică ce nu e a ta?

— Timpul ajută. Dacă mă întorc din război, Lynn o să învețe să mă iubească şi fetita va creşte crezând că sunt taică-său.

— Matías se poate întoarce înaintea ta.

— Asta nu schimbă nimic.

— Matías nu trebuie decât să spună un cuvânt pentru ca Lynn să-l urmeze până la capătul lumii.

— Este un risc inevitabil.

— Ți-ai pierdut capul, nepoate. Oamenii ăştia nu fac parte din mediul nostru social, decretă Paulina del Valle.

— Este familia cea mai decentă din câte cunosc, tanti.

— Văd că n-ai învățat nimic de la mine. Ca să ai succes pe lumea asta trebuie să-ți faci socotelile înainte de a acționa. Eşti un avocat cu viitor strălucit şi porți unul dintre numele cele mai vechi din Chile. Crezi tu că societatea o s-o accepte pe nevastă-ta? Cât despre vară-ta Nívea, nu cumva te aşteaptă?

— Povestea asta s-a terminat.

— În fine, gafa e făcută şi răs-făcută, Severo, bănuiesc că e prea târziu pentru căință. Să încercăm să dregem lucrurile cum putem. Banii şi poziția socială contează mult şi aici şi în Chile. Am să te ajut cum pot, nu degeaba sunt bunica copilei ăsteia, cum ai zis că o cheamă?

— Aurora, dar bunicii ei îi spun Lai-Ming.

— Poartă numele Del Valle, e de datoria mea să o ajut, dat fiind că Matías s-a spălat pe mâini de afacerea asta mizerabilă.

— Nu e nevoie, tanti. Am aranjat ca Lynn să primească banii din moştenirea mea.

— Banii nu sunt niciodată în plus. Măcar am să pot să-mi văd nepoata, nu-i aşa?

— Trebuie să-i întreb pe Lynn şi pe părinții ei, a promis Severo del Valle.

Erau încă în sufragerie când a apărut Williams cu un mesaj urgent care anunța că Lynn avea hemoragie şi se temeau pentru viața ei, să vină

imediat. Severo a plecat ca din puşcă în Chinatown. Când a ajuns, mica familie era strânsă în jurul patului în care se găsea Lynn, şi erau atât de tăcuți de parcă ar fi pozat pentru un tablou tragic. O clipă l-a străfulgerat o speranță nebunească văzând totul curat şi ordonat, fără nici un fel de urme după naştere, fără cârpe murdare sau miros de sânge, dar apoi a văzut expresia de durere de pe chipurile lui Tao, al Elizei şi al lui Lucky. Aerul din odaie devenise uşor; Severo a respirat adânc, înecându-se, ca pe vârful unui munte. S-a apropiat tremurând de pat şi a văzut-o pe Lynn întinsă cu mâinile pe piept, cu ochii închişi şi trăsăturile transparente: o frumoasă sculptură de alabastru cenuşiu. I-a luat o mână, tare şi rece ca gheața, s-a aplecat peste ea şi a constatat că abia mai respira şi avea buzele şi degetele albastre, i-a sărutat palma cu un gest interminabil, udând-o cu lacrimi, distrus de tristețe. Ea a mai apucat să şoptească numele lui Matías, apoi a suspinat de două ori şi s-a dus la fel de uşor cum trecuse plutind prin lumea asta. O tăcere desăvârşită a primit misterul morții, au rămas nemişcați un timp nedefinit aşteptând ca spiritul lui Lynn să se ridice. Severo a auzit un urlet prelung ce venea din fundul pământului şi îl străbătea din tălpi până în creştet, dar nu putea să-i iasă pe gură. Urletul l-a invadat pe dinăuntru, l-a umplut şi i-a izbucnit în cap, într-o explozie tăcută. A rămas pe loc, îngenuncheat lângă pat, chemând-o fără glas pe Lynn, neputând crede destinului care îi răpise dintr-o dată femeia la care visase ani în şir, luându-i-o tocmai când credea că o găsise. După o eternitate a simțit o mână pe umăr şi a dat de ochii atât de schimbați ai lui Tao Chi'en, i s-a părut că îi şopteşte „gata, gata", ceva mai în spate Eliza Sommers şi Lucky plângeau îmbrățişați, şi a înțeles că era un intrus în durerea acestei familii. Atunci şi-a amintit de fetiță. S-a dus la leagănul de argint clătinându-se ca un om beat, a luat-o în brațe pe micuța Aurora, a dus-o la pat şi a apropiat-o de chipul lui Lynn, ca să-şi ia rămas-bun de la maică-sa. Apoi s-a aşezat şi a legănat-o neconsolat.

Aflând Paulina del Valle de moartea lui Lynn Sommers, a cuprins-o un val de bucurie şi a scos un strigăt de triumf, după care ruşinea de a avea astfel de sentimente a readus-o cu picioarele pe pământ. Întotdeauna îşi dorise o fiică, încă de la prima ei sarcină visase să aibă o fată pe care s-o cheme ca pe ea, Paulina, şi să fie prietena şi tovarăşa ei cea mai bună. Cu fiecare băiat pe care îl năştea se simțea înşelată, dar acum, în plină maturitate, primea acest dar căzut din cer: o nepoată pe care s-o poată creşte ca pe propria ei fiică, cineva cu care să împartă toate bucuriile pe care le ofereau dragostea şi banul, cineva cu care să-şi petreacă bătrânețea, se gândea ea. Dacă scăpa de Eliza Sommers, putea obține bebeluşul în numele lui Matías. Tocmai sărbătorea norocul acela imprevizibil cu o ceaşcă de ciocolată şi trei prăjituri cu cremă, când Williams îi aduse aminte că fetița era din punct de vedere legal fiica lui Severo del Valle, singurul în stare să-i hotărască viitorul. Şi mai bine, a tras ea concluzia, pentru că măcar nepotul era aici, pe când a-l aduce pe Matías din Europa şi a-l convinge să-şi ceară fiica era o treabă îndelungată. Nu şi-a imaginat nicidecum reacția lui Severo când i-a spus ce planuri are.

— Din punct de vedere legal tu eşti tatăl, aşa că poți aduce chiar mâine dimineață fetița acasă, i-a spus Paulina.

— Nu, tanti. Părinții lui Lynn rămân cu nepoata lor cât timp voi merge

la război; vor s-o crească şi sunt de acord, i-a răspuns nepotul pe un ton ultimativ pe care nu i-l auzise înainte.

— Eşti nebun? Nu o putem lăsa pe nepoată-mea pe mâinile Elizei Sommers şi ale chinezului ăluia!

— Şi de ce nu? Sunt bunicii ei.

— Vrei să crească în Chinatown? Noi putem să-i dăm educație, oportunități, lux, un nume respectabil. Tot ce nu sunt ei în stare să-i dea.

— Îi vor da dragoste.

— Şi eu! Nu uita că-mi datorezi mult, nepoate. Iată o ocazie ca să-mi plăteşti şi să faci ceva pentru fetița asta.

— Îmi pare rău, tanti, s-a hotărât. Aurora rămâne la bunicii materni.

Şi astfel Paulina del Valle a mai trecut printr-una din multele momente de criză din viața ei. Nu-i venea să creadă că acest nepot pe care îl credea aliatul ei fără condiții, care ajunsese să-i fie încă un fiu, putea să o trădeze într-un mod atât de josnic. Atâta a țipat, a insultat, a încercat să-l convingă în van şi s-a sufocat, că Williams a trebuit să cheme un doctor ca să-i administreze o doză de tranchilizante potrivită dimensiunilor ei, ca să doarmă. Când s-a trezit, după treizeci de ore, nepotul se găsea la bordul unui vapor care mergea în Chile. Cu forțe unite, soțul ei şi Williams au convins-o că nu era cazul să recurgă la violență, cum avea de gând, căci oricât de coruptă ar fi fost justiția la San Francisco, nu exista bază legală pentru a lua bebeluşul de la bunicii materni, mai ales că presupusul tată aşa lăsase scris. I-au mai sugerat şi să nu uzeze de trucul răsuflat de a da bani pentru fetiță, căci putea să se întoarcă împotriva ei şi s-o plesnească peste ochi. Singurul drum posibil era diplomația, până s-o întoarce Severo del Valle, şi atunci puteau ajunge la un acord, au sfătuit-o, dar ea nu s-a astâmpărat şi după două zile a apărut la ceainăria Elizei Sommers cu o propunere pe care, era sigură, cealaltă bunică nu putea s-o refuze. Eliza a primit-o în doliu după fiică, dar luminată de mângâierea nepoatei, care dormea placid alături. Când a dat cu ochii de leagănul de argint care fusese al băieților ei aşezat lângă fereastră, Paulina a tresărit, dar şi-a amintit pe dată că ea îi dăduse voie lui Williams să i-l dea lui Severo şi şi-a muşcat buzele, doar nu era aici ca să se bată pentru un leagăn, oricât de prețios ar fi fost, ci pentru a negocia pentru nepoțică. Vorba ei, „nu câştigă cine are dreptate, ci acela care se tocmeşte mai bine". Şi în cazul de față i se părea evident nu numai că dreptatea era de partea ei, dar şi că nimeni n-o bătea la arta tocmelii. Eliza a ridicat bebeluşul din leagăn şi i l-a pus în brațe. Paulina a ținut acel colet minuscul, atât de uşor că nu părea să conțină altceva decât scutece, simțind că inima i se umple de un sentiment absolut nou. „Doamne, Doamne", repeta copleşită de slăbiciunea aceasta necunoscută care îi muia genunchii şi o făcea să suspine. S-a aşezat pe un fotoliu cu nepoata care se pierdea în pieptul enorm, legănând-o, în timp ce Eliza Sommers îi comanda ceaiul şi prăjiturile pe care i le servea în vremea în care Paulina era clienta cea mai asiduă a cofetăriei, în acele câteva minute Paulina del Valle şi-a revenit din emoție şi şi-a aşezat artileria în poziție de atac. A început prin a prezenta condoleanțe pentru moartea lui Lynn şi a admis că fiul ei Matías era neîndoielnic tatăl Aurorei, ajunge să te uiți la ea ca să fii sigur: semăna cu toți cei din stirpea Rodríguez de Santa Cruz y del Valle, îi părea atât de rău că Matías era în Europa din motive de sănătate şi

nu putea încă să ceară fata. Apoi şi-a exprimat dorința de a sta ea cu nepoțica, dat find că Eliza muncea atâta, avea puțin timp şi mai puține posibilități, neîndoielnic nu putea să-i ofere Aurorei acelaşi nivel de trai pe care l-ar avea în casa din Nob Hill. A spus-o cu tonul cu care faci o favoare, încercând să ascundă neliniştea ce-i comprima gâtlejul şi tremurul mâinilor. Eliza Sommers a răspuns că mulțumea pentru propunerea atât de generoasă, dar era sigură că împreună cu Tao Chi'en putea avea grijă de Lai-Ming, aşa cum le ceruse Lynn cu limbă de moarte. Fireşte, a adăugat, Paulina era oricând binevenită în viața fetiței.

— Nu trebuie să creăm confuzie în ce priveşte paternitatea lui Lai-Ming, a mai spus Eliza. După cum şi dumneata şi fiul dumitale au asigurat în urmă cu câteva luni, el nu a avut de-a face cu Lynn. A spus limpede că tatăl poate fi oricare dintre amicii lui.

— Sunt lucruri care se spun la supărare, Eliza. Matías nu s-a gândit ce spune, s-a bâlbâit Paulina.

— Faptul că Lynn s-a căsătorit cu domnul Severo del Valle dovedeşte că fiul dumitale spunea adevărul, Paulina. Nepoata mea nu are legături de sânge cu dumneata, dar repet, o poți vedea când doreşti. Cu cât o iubeşte mai multă lume, cu atât mai bine pentru ea.

În următoarea jumătate de oră cele două femei s-au înfruntat precum gladiatorii, fiecare în stilul ei. Paulina del Valle a trecut de la linguşeală la hărțuire, de la rugăminți la formula disperată a mituirii, iar după ce a dat greş cu toate, la amenințări, fără ca cealaltă bunică să se clintească cu jumătate de centimetru din poziția ei, exceptând faptul că a luat-o pe micuță în brațe şi a pus-o înapoi în leagăn. Paulina nu şi-a dat seama când i s-a urcat furia la cap, a pierdut complet situația de sub control şi a sfârşit urlând că o să vadă Eliza Sommers cine e familia Rodríguez de Santa Cruz, câtă putere avea în oraşul ăsta şi cum putea s-o aducă la ruină, cu afacerea ei cretină cu prăjituri cu tot, şi pe chinezul ei aşijderea, că nimănui nu-i convine să ajungă duşmanul Paulinei del Valle, că mai devreme sau mai târziu o să-i ia fetița, să fie sigură de asta, încă nu s-a născut omul care s-o înfrunte. Cu o lovitură a mâinii a măturat ceştile fine de porțelan şi dulciurile chiliene, care au aterizat pe duşumea într-un nor de zahăr, şi a plecat pufnind ca un taur de coridă. O dată aşezată în trăsură, sângele bătându-i în tâmple şi inima zbuciumându-se sub straturile de osânză strânse în corset, a început să plângă în hohote, aşa cum nu plânsese de când îşi pusese zăvor la uşă şi rămăsese singură în marele pat mitologic. Ca şi atunci, dăduse greş cu arma ei cea mai bună: talentul de a se tocmi ca un negustor arab, care îi adusese atâtea succese în alte capitole din viața ei. Pierduse totul pentru că avusese ambiții prea mari.

PARTEA A DOUA 1880-1896

Există o poză de a mea de când aveam trei sau patru ani, singura din vremea aceea care a supraviețuit avatarurilor sorții şi hotărârii Paulinei del Valle de a-mi şterge originile. Este un carton uzat pus într-o ramă de voiaj, un fel de etui de metal şi catifea, atât de la modă în secolul al XIX-lea şi care nu se mai folosesc acum. În fotografie se vede o copiliță foarte mică, gătită ca o mireasă chineză, cu o tunică lungă de mătase brodată peste un pantalon în altă nuanță; e încălțată cu nişte papuci delicați montați pe pâslă albă şi protejați cu o folie subțire de lemn; părul închis la culoare stă adunat într-un coc prea înalt pentru statura ei şi este ținut de două ace groase, poate de aur sau de argint, unite printr-o mică ghirlandă din flori. Fetița ține în mână un evantai deschis şi poate că râde, dar trăsăturile abia se disting, chipul e ca o lună albă şi ochii două pete negre, în spatele ei se zăresc căpățâna mare a unui dragon de hârtie şi stelele strălucitoare ale focurilor de artificii. Fotografia a fost făcută în timpul sărbătorii de Anul Nou la San Francisco. Nu-mi aduc aminte de momentul acela şi nu o recunosc pe fetița din fotografie.

În schimb, mama mea Lynn Sommers apare în mai multe fotografii pe care le-am salvat de la uitare prin tenacitate şi relații bune. Acum câțiva ani am fost la San Francisco să-l cunosc pe unchiul meu Lucky şi m-am apucat să bat librăriile vechi şi studiourile fotografilor în căutarea calendarelor şi a cărților poştale pentru care poza; îmi mai sosesc şi acum, mi le trimite Lucky când le descoperă.

Mama era foarte drăguță, e tot ce pot spune despre ea, pentru că nici pe ea nu o recunosc în pozele astea. Nu mi-o amintesc, desigur, a murit când m-am născut eu, dar femeia din calendare este o străină, nu am nimic din ea, nu reuşesc să o vizualizez ca pe maică-mea, nu e decât un joc de lumini şi umbre pe o hârtie. Nu pare a fi nici sora unchiului meu Lucky, el fiind un chinez cu picioare scurte şi capul mare, cu înfățişare vulgară, dar ce om bun. Semăn mai mult cu tata, de la el am tipul spaniol; din păcate, am luat prea puțin din rasa extraordinarului meu bunic Tao Chi'en. Dacă acest bunic nu ar reprezenta amintirea cea mai clară şi stăruitoare din viața mea, dragostea mea cea mai veche de care se fac țăndări toți bărbații pe care i-am cunoscut, căci nici unul nu se ridică la înălțimea lui, nu aş crede că în vinele mele curge sânge chinezesc. Tao Chi'en trăieşte mereu alături de mine. Îl văd, înalt, vesel, tot timpul îmbrăcat impecabil, cu părul cărunt, ochelari rotunzi şi cu o privire de o bunătate iremediabilă în ochii oblici, în amintirile mele zâmbeşte mereu, câteodată îl aud cum îmi cântă în chineză. Mă înconjoară, mă însoțeşte, mă îndrumă, exact cum i-a spus bunică-mii Eliza că va face după moartea ei. Există un dagherotip al acestor doi bunici ai mei de când erau tineri, înainte de a se căsători: ea aşezată pe un scaun cu spătar înalt, el în picioare în spatele ei, amândoi îmbrăcați în stilul american de atunci şi privind în obiectiv cu un fel de spaimă. Portretul, pe care l-am salvat în cele din urmă, stă pe noptiera mea şi este ultimul lucru pe care îl văd înainte de a stinge veioza, dar mi-ar fi plăcut să-l am cu mine în copilărie, când aveam atâta nevoie de prezența acestor bunici.

De când îmi amintesc, m-a chinuit acelaşi coşmar. Imaginile visului

stăruitor rămân cu mine ore în şir, stricându-mi ziua şi cheful. Mereu aceeaşi scenă: merg pe străzile goale ale unui oraş necunoscut şi exotic, de mână cu cineva căruia nu apuc niciodată să-i văd chipul, îi văd doar picioarele şi vârful pantofilor lustruiți. Deodată suntem înconjurați de nişte copii în pijamale negre care dansează o horă îndrăcită. O pată închisă la culoare, poate sânge, se întinde pe caldarâm în timp ce cercul de copii se strânge inexorabil, tot mai amenințător, în jurul persoanei care mă ține de mână. Ne încercuiesc, ne împing, trag de noi, ne despart; caut mână prietenă şi dau de gol. Strig fără glas, cad fără zgomot şi mă trezesc cu inima care stă să-mi iasă din piept. Uneori rămân tăcută mai multe zile, sub impresia visului, încercând să dezleg straturile lui misterioase, să descopăr vreun amănunt, care până atunci mi-a scăpat, în stare să-mi dea cheia pentru a-i descoperi înțelesul. Sunt zile în care sufăr de un fel de febră rece, trupul mi se închide şi mintea îmi este prinsă într-un tărâm înghețat, în starea aceasta de paralizie m-am aflat în primele săptămâni petrecute în casa Paulinei del Valle. Aveam cinci ani când am fost adusă în micul palat din Nob Hill şi nimeni nu şi-a dat osteneala să-mi explice de ce dintr-o dată viața mea lua o întorsătură dramatică, unde erau bunicii mei Eliza şi Tao, cine era doamna aceea monumentală plină de bijuterii care mă privea de pe un fel de tron cu ochii plini de lacrimi. Am fugit să mă ascund sub o masă şi, după cum mi s-a povestit, acolo am rămas ca un câine bătut. Pe vremea aceea, Williams era majordomul casei Rodríguez de Santa Cruz — adevărul este că e greu de imaginat — şi el a găsit a doua zi soluția de a mă scoate cu mâncarea pusă într-o tavă trasă de o sfoară: au tras de sfoară şi eu mă târam după tavă că muream de foame până au reuşit să mă extragă din refugiu, dar de fiecare dată când mă trezeam după coşmar, iar mă ascundeam sub masă. Asta a durat un an de zile, până când am venit în Chile şi în zăpăceala călătoriei şi a instalării la Santiago mania asta mi-a trecut.

Coşmarul meu este în alb-negru, tăcut şi fără drept de apel, are calitatea eternității. Presupun că acum am destule informații pentru a-i pricepe înțelesul, totuşi continuă să mă chinuie. Din cauza acestor vise sunt diferită, exact ca oamenii care, având o boală din născare sau o diformitate fizică, trebuie să depună un efort constant ca să ducă o viață normală. La ei defectul e vizibil, la mine nu se vede, dar există, pot să-l compar cu atacurile de epilepsie, care vin pe neaşteptate şi lasă în urmă o stare de confuzie. Noaptea mă culc cu frică, nu ştiu ce se va întimpla în timpul somnului şi cum mă voi trezi. Am încercat mai multe leacuri pentru demonii mei nocturni, de la lichior de portocale cu câteva picături de opiu până la transa hipnotică şi alte forme de necromanție, dar nimic nu îmi garantează un somn liniştit, doar o bună companie. Până acum, singurul remediu sigur este să dorm ținând pe cineva în brațe. Ar trebui să mă mărit, aşa mă sfătuiesc toți, dar am mai făcut-o o dată şi a fost o calamitate, nu pot tenta iarăşi soarta. La treizeci de ani şi fără soț sunt un fel de sperietoare de păsări, prietenele mă privesc cu milă, deşi poate că unele mă invidiază pentru independența mea. Nu sunt singură, am o dragoste secretă, fără obligații şi fără condiții, motiv de scandal oriunde, dar mai ales aici unde ne e dat să trăim. Nu sunt nici necăsătorită nici văduvă nici divorțată, trăiesc în limbul „despărțitelor", unde ajung nenorocitele care preferă batjocura

publică faptului de a trăi cu un bărbat pe care nu-l iubesc, şi cum poate fi altfel în Chile, unde căsătoria e eternă şi inexorabilă? În unele dimineți extraordinare, când trupurile noastre, al meu şi al iubitului meu, ude de sudoare şi muiate de vise împărtăşite, zac încă în starea aceea semiconştientă de tandrețe absolută, fericite şi încrezătoare ca nişte copii adormiți, cădem în tentația de a vorbi despre căsătorie, de plecarea în altă parte, de exemplu în Statele Unite, unde e mult spațiu şi nu ne cunoaşte nimeni, pentru a trăi împreună ca orice cuplu normal, dar pe urmă ne trezeşte soarele care ne bate în geam şi nu mai vorbim de asta, pentru că amândoi ştim că n-am putea trăi în altă parte decât în acest Chile plin de cataclisme geologice şi micime omenească, dar şi de vulcani aspri şi culmi ninse, lacuri imemoriale presărate cu smaralde, râuri spumoase şi păduri înmiresmate, țară îngustă ca o fâşie, patrie cu oameni săraci şi încă inocenți, în pofida atâtor abuzuri atât de diverse. Nici el nu ar putea pleca, nici eu nu m-aş sătura să-l fotografiez. Mi-ar plăcea să am copii, asta da, dar am acceptat în cele din urmă că nu voi fi mamă; nu sunt sterilă, fertilitatea mea se manifestă în alte aspecte. Nívea del Valle spune că o ființă omenească nu se defineşte prin capacitatea reproductivă, lucru care pare o ironie spus de ea, care a născut peste o duzină de copii. Dar aici nu este vorba de copiii pe care nu-i voi avea sau de iubitul meu, ci de întâmplările care m-au făcut să fiu cine sunt. Îmi dau seama că scriind aceste amintiri trebuie să trădez pe alții, e inevitabil. „Adu-ți aminte că rufele murdare se spală în familie", îmi tot repetă Severo del Valle, care a crescut, ca noi toți, cu deviza asta. „Scrie cu onestitate şi nu lua în seamă sentimentele altora, pentru că orice ai spune, tot te vor urî", mă sfătuieşte în schimb Nívea. Aşa că să mergem mai departe.

Fiind deci imposibil să scap de coşmaruri, măcar încerc să scot oarece profit de pe urma lor. Am observat că după o noapte de felul ăsta rămân într-o stare halucinată şi febrilă, starea cea mai potrivită pentru creație. Fotografiile mele cele mai bune le-am făcut în zile ca acestea, când singura mea dorință era să mă bag sub masă, aşa cum făceam în primele perioade petrecute acasă la bunica Paulina. Visul cu copiii în pijamale negre m-a îndreptat către fotografie, sunt sigură. Când Severo del Valle mi-a făcut cadou un aparat de fotografiat, primul lucru care mi-a trecut prin minte a fost că dacă reuşesc să-i fotografiez pe dracii ăia am să-i învinge. Aveam treisprezece ani şi am încercat de multe ori. Am inventat tot felul de sisteme complicate cu rotițe şi sfori ca să activez obiectivul pregătit în timp ce dormeam, până mi-a fost limpede că făpturile malefice erau invulnerabile în fața tehnologiei. Dacă observi atent un obiect sau un trup aparent comun, el se transformă în ceva sacru. Obiectivul fotografic poate să descopere secretele pe care ochiul sau mintea nu le captează, totul dispare cu excepția a ceea ce a surprins camera. Fotografia este un exercițiu de observație şi rezultatul ține de noroc: între miile de negative care umplu sertarele atelierului meu foarte puține sunt excepționale. Unchiul meu Lucky s-ar simți înşelat dacă ar afla cât de puțin a contat în munca mea răsuflarea lui de baftă pe care mi-a dat-o la naştere. Camera fotografică este un aparat simplu, orice tâmpit poate s-o folosească, chestia e să creezi cu ea combinația aceea de adevăr şi frumusețe care se numeşte artă. Căutarea e mai ales spirituală. Caut adevăr şi frumusețe în transparența unei frunze de

toamnă, în forma perfectă a unui melc pe plajă, în curba unui spate de femeie, în textura unui trunchi de copac bătrân, dar şi în alte forme alunecoase ale realității. Uneori, în timp ce lucrez la o imagine în camera obscură, apare sufletul unui om, emoția unei întâmplări sau esența vitală a unui obiect, şi-atunci recunoştința îmi explodează în piept şi plâng, e inevitabil. Spre astfel de revelație tinde meseria mea.

Severo del Valle a dispus de mai multe săptămâni de navigație ca să o plângă pe Lynn Sommers şi să mediteze la ce va fi viața lui mai departe. Se simțea răspunzător pentru fetița Aurora şi, înainte de a se îmbarca, redactase un testament pentru ca mica moştenire pe care o avea de la tatăl lui şi economiile lui să ajungă la ea în caz că lui i se întâmplă ceva. Între timp, primea lună de lună dobânzile. Ştia că părinții lui Lynn o îngrijeau mai bine decât oricine şi bănuia că oricât de bogată era, mătuşă-sa Paulina nu va încerca să o ia cu forța, pentru că nu i-ar da voie soțul de teama unui scandal public.

Aşezat la prova vasului cu privirile pierdute pe marea fără sfârşit, Severo a ajuns la concluzia că nu se va consola niciodată cu pierderea lui Lynn. Nu voia să trăiască fără ea. Să piară în luptă era lucrul cel mai bun pe care i-l putea rezerva viitorul: să moară curând şi repede, era tot ce cerea. Luni la rând, dragostea pentru Lynn şi hotărârea de a o ajuta îi ocupaseră timpul şi gândurile, de aceea şi-a amânat atâta întoarcerea, în timp ce toți chilienii de vârsta lui se înrolau în masă. La bord mai erau câțiva tineri care mergeau cu acelaşi scop de a se înrola — să îmbraci uniforma era o chestiune de onoare — şi împreună cu care comenta ştirile din război transmise prin telegraf, în cei patru ani petrecuți în California, Severo ajunsese să se dezrădăcineze de țara sa, răspunsese chemării războiului ca o modalitate de a se abandona doliului, dar nu simțea nici cea mai mică fervoare belicoasă. Cu toate acestea, pe măsură ce vasul naviga spre sud, s-a molipsit de entuziasmul celorlalți. S-a gândit din nou să-şi servească patria, aşa cum dorea în perioada şcolii, pe când discuta politică în cafenele cu ceilalți studenți. Presupunea că foştii lui colegi luptau de nişte luni bune, timp în care el se învârtea prin San Francisco asteptând să se facă ora la care să o viziteze pe Lynn şi să joace mah-jong. Cum să justifice asemenea laşitate în fața amicilor şi rudelor? În timp ce medita astfel, imaginea lui Nívea îi tot dădea târcoale. Vară-sa nu ar fi înțeles întârzierea cu care venea să-şi apere patria pentru că, dacă ar fi fost bărbat, ar fi fost prima care să plece pe front, era convins de asta. Măcar ei nu avea să-i explice, mai bine murea sub gloanțe decât să dea ochii cu ea, avea nevoie de mult mai mult curaj pentru a o înfrunta pe Nívea după ce se purtase cu ea cum se purtase, decât pentru a lupta împotriva celui mai feroce duşman. Nava înainta cu o încetineală care te scotea din țâțâni, în ritmul ăsta urmau să ajungă în Chile când războiul se va fi terminat, socotea nerăbdător. Era sigur că victoria va fi a lor, în ciuda avantajului numeric al adversarului şi a inepției arogante a comandamentului chilian. Comandantul-şef al armatei şi amiralul flotei de război erau nişte bătrânei care nu reuşeau să se pună de acord pentru strategia cea mai elementară, dar chilienii aveau mai multă disciplină militară decât peruvienii şi bolivienii. „A trebuit ca Lynn să moară pentru ca eu să mă hotărăsc să mă întorc în Chile să-mi îndeplinesc datoria patriotică, sunt un păduche", mârâia printre dinți, cuprins de ruşine.

Portul Valparaíso strălucea în lumina radioasă a lui decembrie când au lăsat ancora. Intrând în apele teritoriale din Chile şi Peru zăriseră câteva nave de război ale ambelor flote făcând manevre, dar până nu s-au oprit la Valparaíso nu au perceput vreun semn al războiului. Portul era foarte schimbat faţă de cum şi-l amintea Severo. Oraşul era militarizat, vedeai trupe aşteptând să plece, drapelul chilian flutura pe clădiri şi era o mare agitaţie de bărci şi remorchere în jurul navelor de război, în schimb vedeai foarte puţine nave de pasageri. Tânărul o anunţase pe maică-sa de data sosirii, dar nu se aştepta să o vadă în port, pentru că de câţiva ani locuia la Santiago cu fraţii lui mai mici iar drumul din capitală era complicat. De aceea nu şi-a dat osteneala să caute cu privirile oameni cunoscuţi, aşa cum făceau majoritatea pasagerilor. Şi-a luat valiza, i-a dat câteva monede unui marinar ca să ia restul bagajelor şi a coborât inspirând cu putere aerul salin al oraşului în care se născuse. Ajuns pe uscat, se clătina ca un om beat, în săptămânile petrecute pe mare se obişnuise cu legănarea valurilor şi acum îi venea greu să păşească pe pământ ferm. A fluierat după un hamal care să-l ajute să care bagajele şi se uita după o trăsură care să-l ducă acasă la bunică-sa Emilia, unde avea de gând să stea câteva zile până la înrolare. Atunci cineva l-a apucat de braţ. S-a întors mirat şi s-a pomenit nas în nas cu ultima persoană pe care dorea să o vadă pe lumea asta: vară-sa Nívea. I-au trebuit câteva clipe să o recunoască şi să-şi revină. Fata pe care o lăsase acum patru ani se transformase într-o femeie necunoscută, tot măruntă de statură, dar mult mai subţire şi bine făcută. Singurul lucru neschimbat la ea era expresia inteligentă şi concentrată. Purta o rochie de vară din tafta albastră şi o pălărie de pai cu o panglică lungă de organdi alb legată sub bărbie, care îi încadra faţa ovală cu trăsături fine, în care ochii negri străluceau neliniştiţi şi jucăuşi. Era singură. Severo nu reuşi să o salute, rămase uitându-se la ea cu gura căscată. Când redeveni lucid o întrebă, zăpăcit, dacă primise ultima lui scrisoare, era vorba de cea în care o anunţa de căsătoria cu Lynn Sommers. Pentru că nu-i mai scrisese de atunci încoace, bănuia că nu ştia nimic de moartea lui Lynn sau de naşterea Aurorei, deci verişoara lui nu avea cum să ghicească că era văduv şi tată fără să fi fost nicicând soţ.

— Vorbim mai târziu, acum lasă-mă să-ţi spun bine ai venit. Am o trăsură care aşteaptă, l-a întrerupt.

O dată cuferele încărcate în trăsură, Nívea i-a poruncit vizitiului s-o ia încet pe malul mării, aşa aveau timp să vorbească mai mult până să ajungă acasă, unde îl aştepta restul familiei.

— M-am purtat cu tine ca un om fără suflet, Nívea. Singurul lucru pe care-l pot spune în favoarea mea este că niciodată n-am vrut să te fac să suferi, spuse încet Severo neîndrăznind să o privească.

— Recunosc că am fost furioasă pe tine, Severo, trebuia să-mi muşc limba ca să nu te blestem, dar acum mi-a trecut ciuda. Cred că ai suferit mai mult decât mine. Adevărul este că îmi pare tare rău de soţia ta.

— De unde ştii ce s-a întâmplat?

— Am primit o telegramă semnată de un oarecare Williams.

Prima reacţie a lui Severo a fost una de furie, cum de îndrăznea majordomul să se amestece astfel în viaţa lui privată, dar apoi a fost recunoscător pentru că telegrama cu pricina îl scutea de explicaţii

dureroase.

— Nu aştept să mă ierți, doar să mă uiți, Nívea. Mai mult decât oricine, tu meriți să fii fericită...

— Dar cine ți-a spus că vreau să fiu fericită, Severo? Este ultimul adjectiv pe care l-aş folosi ca să definesc viitorul la care aspir, îmi doresc o viață interesantă, aventuroasă, diferită, pasionată, în fine, orice altceva decât fericită.

— Ah, vară-mea, ce minunat că nu te-ai schimbat aproape deloc! În orice caz, peste două zile am să mărşăluiesc cu armata spre Peru şi, sincer să fiu, sper să mor cu cizmele în picioare, pentru că viața mea nu mai are nici un sens.

— Dar fiică-ta?

— Văd că Williams ți-a dat toate detaliile. Este la bunicii ei şi n-o să ducă lipsă de bani, am lăsat-o la adăpost de griji şi de nevoi.

— Cum o cheamă?

— Aurora.

— Aurora del Valle... frumos nume. Încearcă să te întorci întreg din război, Severo, pentru că atunci când ne vom căsători fetita asta precis va fi prima noastră fiică, spuse Nívea îmbujorându-se.

— Ce-ai spus?

— Te-am aşteptat toată viața, mai pot aştepta un pic. Nu e grabă, mai am de făcut destule până să mă mărit. Lucrez.

— Lucrezi? De ce? exclamă Severo scandalizat: nici o femeie din familia sa sau din altă familie cunoscută nu lucra.

— Ca să învăț! Unchiul meu Jose Fernando m-a angajat ca să-i pun în ordine biblioteca şi-mi dă voie să citesc ce vreau. Îți aduci aminte de el?

— Foarte puțin, nu e vorba de cel care s-a căsătorit cu o moştenitoare şi are un palat la Vina del Mar?

— Chiar el, e rudă cu mama. Nu cunosc alt om mai înțelept şi mai bun decât el, şi în plus bărbat bine, deşi nu chiar ca tine, râse fata.

— Nu râde de mine, Nívea.

— Era drăguță soția ta?

— Foarte drăguță.

— Trebuie să-ți depăşeşti doliul, Severo. Poate că războiul îți va folosi. Se spune că nu poți uita o femeie frumoasă, sper să înveți să trăieşti fără ea, dar fără s-o uiți. Am să mă rog să te îndrăgosteşti din nou, deie Domnul să fiu eu aceea, bolborosi Nívea luându-l de mână.

Şi atunci Severo del Valle a simțit o durere imensă în piept, ca o lovitură de lance care îi străpungea coastele, şi a suspinat din rărunchi, apoi a început să plângă necontrolat, repetând întruna Lynn, Lynn. Nívea l-a tras spre ea înconjurându-l cu brațele ei subțiri, încercând să-l liniştească bătându-l uşor pe spate, ca pe un copil.

Războiul Pacificului a început pe mare şi a continuat pe uscat, cu lupte corp la corp la baionetă şi cu cuțite încovoiate în cele mai aride şi nemiloase zone deşertice din lume, în provinciile care astăzi reprezintă nordul statului Chile, dar înainte de război aparțineau Peruului şi Boliviei. Armatele peruviene şi boliviene erau slab pregătite pentru luptă, erau puțin numeroase, prost înarmate, iar sistemul de aprovizionare era atât de deficitar încât unele bătălii şi încăierări s-au dat din cauza lipsei de apă de

băut sau pentru că roțile carelor de luptă pline cu lăzi cu gloanțe se înfundau în nisip. Chile era o țară expansionistă, cu economie solidă, avea marina militară cea mai bună din America de Sud şi o armată de peste şaizeci de mii de oameni. Avea faimă de civism într-un continent de caudillos rustici, corupție sistematică şi revoluții sângeroase; austeritatea caracterului chilian şi soliditatea instituțiilor sale trezeau invidia națiunilor vecine, şcolile şi universitățile ei atrăgeau profesori şi studenți străini. Influența imigranților englezi, germani şi spanioli reuşise să impună oarecare moderație năvalnicului temperament creol. Armata primea instrucție prusacă şi nu cunoştea zăbavă, căci în anii de dinainte de Războiul Pacificului luptase în sudul țării împotriva indienilor, în zona numită La Frontera: până acolo ajunsese brațul civilizator, mai departe începea impredictibilul teritoriu indigen, unde până atunci doar misiunile iezuite se aventuraseră. Nemaipomeniții războinici araucani, care se luptau fără preget încă de pe vremea cuceririi spaniole, nu dădeau înapoi nici în fața gloanțelor nici a celor mai mari atrocități, dar picau unul după altul răpuşi de alcool. Luptând împotriva lor, soldații învățau ce este ura. Curând, peruvieni şi bolivieni au ajuns să se teamă de chilieni, duşmani sângerosi care îşi lichidau prizonierii şi răniții cu cuțitul sau glonțul. Atâta ură şi frică au provocat chilienii la trecerea lor, încât au produs o violentă antipatie internațională, care s-a tradus într-o serie interminabilă de reclamații şi litigii diplomatice, exacerbând în adversarii lor hotărârea de a lupta până la moarte, pentru că degeaba s-ar fi predat. Trupele peruviene şi boliviene erau formate dintr-o mână de ofițeri, din contingente de soldați prost echipați şi din mase de indigeni recrutați cu forța, care abia ştiau să lupte şi la prima ocazie dezertau, în schimb, liniile chiliene se bazau pe o majoritate de civili, la fel de îndârjiți în luptă ca militarii, care se băteau din pasiune patriotică şi nu se predau. Uneori condițiile erau infernale. Mergând prin deşert se târau într-un nor de praf sălciu, morți de sete, cu nisipul până la jumătatea coapsei, sub un soare nemilos şi cu rania şi muniția în spate, cu puşca în mână, disperați. Variola, tifosul şi febra îi decimau; în spitalele militare erau mai mulți bolnavi decât răniți în luptă. Când Severo del Valle a intrat în armată, compatrioții săi ocupau Antofagasta — singura provincie maritimă a Boliviei — şi provinciile peruviene Tarapacâ, Arica şi Tacna. La jumătatea anului 1880 a murit după un atac cerebral în plină campanie în deşert ministrul de Război şi al Marinei, lăsând guvernul în derută totală, în cele din urmă, preşedintele a numit în locul lui un civil, pe don Jose Francisco Vergara, unchiul lui Nívea, călător neobosit şi cititor vorace, căruia i-a fost dat să ia sabia în mână la patruzeci şi şase de ani şi să conducă războiul. A fost printre primii care a prins de veste că în timp ce Chile avansa în cucerirea nordului, în sud Argentina îi lua pe şest Patagonia, dar nimeni nu l-a luat în seamă, considerând acel teritoriu tot atât de inutil ca luna de pe cer. Vergara era un om strălucit, cu purtări fine şi memorie bună, era interesat de orice, de la botanică până la poezie, era incoruptibil şi lipsit total de ambiție politică. A pus la punct strategia de luptă cu aceeaşi minuție calmă cu care îşi conducea afacerile, în pofida lipsei de încredere a soldaților şi spre surpriza tuturor, şi-a purtat trupele chiliene direct la Lima. Aşa cum a spus nepoata lui Nívea, „războiul este o treabă prea serioasă ca să fie lăsată pe seama militarilor". Vorba a ieşit din sânul familiei şi s-a adăugat

acelor judecăți lapidare care ajung să intre în anecdotica unei țări.

La finele anului chilienii se pregăteau pentru a da asaltul final asupra Limei. Severo del Valle lupta de unsprezece luni, băgat până în gât în jeg, sânge şi barbaria cea mai nemiloasă, în timpul acesta amintirea lui Lynn Sommers ajunsese zdrențe, nu mai o visa pe ea, ci trupurile sfârtecate ale camarazilor cu care împărțise tainul cu o zi în urmă. Războiul era înainte de toate marş forțat şi răbdare; momentele de luptă aproape că erau o uşurare după plictiseala mobilizării şi aşteptării. Când putea să se aşeze şi să fumeze o țigară, profita să scrie câteva rânduri pentru Nívea în acelaşi ton de camaraderie pe care îl folosise întotdeauna cu ea. Nu vorbea de dragoste, dar încet-încet şi-a dat seama că ea avea să fie singura femeie din viața lui şi că Lynn Sommers nu fusese decât o lungă fantezie. Nívea îi scria regulat, deşi nu toate scrisorile îi parveneau, şi îi povestea de familie, de viața în oraş, de rarele întâlniri cu unchiul Jose Francisco şi de cărțile pe care i le recomanda acesta, îi vorbea şi de transformarea spirituală prin care trecea, de cum se depărta de anumite rituri catolice care i se păreau dovezi de păgânism, pentru a căuta rădăcinile unui creştinism mai curând filozofic decât dogmatic, îi era teamă ca nu cumva Severo, cufundat într-o lume aspră şi crudă, să-şi piardă sufletul şi să ajungă de nerecunoscut. I se părea intolerabil că era obligat să ucidă, încerca să nu se gândească la asta, dar era greu să treci peste poveştile cu soldați străpunşi cu cuțitul, cu trupuri decapitate, femei violate şi copii înfipți în baionetă. Oare Severo lua parte la atrocitățile astea? Putea oare un om care fusese martor la astfel de fapte să se reîntoarcă la pace, să fie soț şi tată de familie? Putea să-l iubească, cu toate astea? Severo del Valle era muncit de aceleaşi întrebări în timp ce regimentul lui se pregătea să atace, la câțiva kilometri de capitala Peruului. La sfârşitul lui decembrie contingentul chilian era gata de acțiune în valea de la sud de Lima. Se pregătiseră cu grijă, se bazau pe o armată numeroasă, cu catâri şi cai, muniții, hrană şi apă, veliere pentru transportul soldaților, plus patru spitale de campanie cu şase sute de paturi şi două corăbii transformate în spitale sub steagul Crucii Roşii. Unul dintre comandanți a ajuns pe jos cu brigada intactă, după ce străbătuse o mulțime de mlaştini şi munți, apărând ca un prinț mongol urmat de o mie cinci sute de chinezi cu femeile, copiii şi animalele lor. Văzându-i, Severo del Valle s-a crezut victima unei halucinații în care întreg Chinatown-ul dezertase din San Francisco pentru a se pierde în acelaşi război ca şi el. Pitorescul comandant recrutase chinezii pe drum: erau imigranți care munceau în condiții de sclavie şi, prinşi între două focuri şi fără a nutri o lealitate deosebită pentru nici una dintre părți, hotărâseră să se alăture forțelor chiliene, în timp ce creştinii ascultau misa înainte de a intra în luptă, asiaticii şi-au organizat propria ceremonie, apoi preoții militari i-au stropit pe toți cu apă sfințită. „Era ca la circ", i-a scris Severo vară-sii în ziua aceea, fără să bănuiască atunci că va fi ultima lui scrisoare, însuflețind soldații şi conducând îmbarcarea a mii şi mii de oameni, animale, tunuri şi provizii, ministrul Vergara în persoană a stat în picioare de la şase dimineața, sub un soare arzător, până când s-a înnoptat.

Peruvienii organizaseră două linii de apărare la câțiva kilometri de oraş, în locuri de acces dificil pentru asaltanți. Colinelor abrupte şi nisipoase se adăugau parapeți puternici, baterii şi tranşee protejate de saci cu nisip

pentru trăgători, în plus, instalaseră mine ascunse în nisip, care explodau dacă trăgeai în ele. Cele două linii de apărare erau unite între ele şi cu oraşul Lima prin cale ferată, pentru a asigura transportul oamenilor, al răniților şi al proviziilor. Severo del Valle şi camarazii lui ştiau încă înainte de a începe atacul de la jumătatea lunii ianuarie a anului 1881 că victoria, dacă victorie va fi, avea să coste multe vieți.

În acea seară de ianuarie trupele erau gata pentru marşul asupra capitalei. După ce au mâncat şi au ridicat tabăra au ars barăcile de lemn şi s-au împărțit în trei grupuri cu gândul de a ataca apărarea inamică prin surprindere, la adăpostul cetii groase. Mergeau în tăcere, fiecare cu echipamentul greu în spate şi cu puşca în mână, gata să atace „frontal şi în stil chilian", după cum hotărâseră generalii, conştienți de faptul că arma cea mai bună de care dispuneau era curajul şi sălbăticia soldaților beți de violență. Severo del Valle văzuse circulând bidoanele cu rachiu şi praf de puşcă, un amestec incendiar care ardea măruntaiele, dar conferea o vitejie de neoprit. Gustase o dată, după care timp de două zile vomitase şi îl duruse capul, aşa că prefera să suporte lupta la rece. Marşul în liniştea şi întunericul pampei i s-a părut interminabil, în ciuda unor scurte momente de pauză. După miezul nopții, mulțimea imensă s-a oprit să se odihnească un ceas. Intenționau să cadă asupra unei mici stațiuni de băi de lângă Lima înainte de ivirea zorilor, dar ordinele contradictorii şi confuzia comandanților au stricat planul. Nu se ştia cam nimic despre starea avangardei, unde părea că lupta începuse deja, ceea ce a obligat oamenii epuizați să meargă mai departe, fără pauză. Urmând exemplul celorlalți, Severo s-a eliberat de raniță, mantie şi ce mai avea, şi-a pus baioneta la armă şi a pornit să alerge orbeşte înainte strigând cât îl ținea pieptul ca o fiară înfuriată, de-acum nemaifiind vorba să atace inamicul prin surprindere, ci de a-l speria. Peruvienii aşteptau şi decum i-au avut în cătare au tras asupra lor o ploaie de plumb. Peste ceață s-au adăugat fumul şi praful, acoperind orizontul cu o mantie de nepătruns, în timp ce văzduhul se umplea de groază din cauza trompetelor care chemau la atac, a urletelor şi țipetelor bătăliei, a zbieratelor celor răniți, a cailor care nechezau şi a tunurilor care trăgeau. Solul era minat, dar chilienii înaintau oricum cu sălbaticul strigăt „să-i căsăpim!" pe buze. Severo del Valle şi-a văzut doi camarazi zburând în bucăți după ce călcaseră pe o mină, la câțiva paşi de el. N-a stat să cugete că următoarea explozie putea să-l atingă pe el, nu era timp de gândit căci deja primii husari săreau peste tranşeele inamice, săreau în şanțuri cu cuțitul în dinți şi baioneta pentru atac, masacrând şi murind între şiroaie de sânge. Peruvienii supraviețuitori au dat înapoi şi atacanții au prins să escaladeze colinele, forțând apărarea de pe laturi. Fără să ştie ce face, Severo del Valle s-a pomenit cu sabia în mână spintecând un om, apoi trăgând din plin în ceafa altuia care fugea. Furia şi oroarea îl copleşiseră pe de-a-ntregul, ca şi ceilalți, se transformase într-o fiară. Uniforma îi era ruptă şi plină de sânge, o bucată de măruntaie i se lipise de o mânecă, nu mai avea glas de atâta strigat şi blestemat, îşi pierduse frica şi identitatea, nu era decât o maşină de ucis, lovind orbeşte, mânat de un singur gând: să ajungă în vârful colinei.

La şapte dimineața, după două ore de luptă, primul drapel chilian flutura pe una dintre culmi iar Severo, în genunchi pe un deal, a văzut cum o mulțime de soldați peruvieni se retrăgea în debandadă pentru a se regrupa

imediat în curtea unui conac, unde au primit în formație şarja frontală a cavaleriei chiliene, în câteva minute, acolo s-a dezlănțuit iadul. Severo, care venea în fugă, vedea strălucirea săbiilor în aer şi auzea urletele de durere. Când a ajuns la conac, duşmanul fugea din nou, gonit de trupele chiliene. Acum i-a ajuns la urechi glasul comandantului care îi ordona să-şi regrupeze oamenii pentru a ataca localitatea. A fost o scurtă pauză cât timp se organizau rândurile, ceea ce i-a dat un moment de respiro; s-a lăsat să cadă la pământ, tremurând tot şi gâfâind, cu mâinile încleştate pe armă. A socotit că înaintarea era o nebunie, căci numai regimentul lui nu putea face față trupelor inamice numeroase adăpostite prin case şi clădiri, lupta avea să se ducă din poartă în poartă; dar misiunea lui nu era să gândească, ci să urmeze ordinele superiorului şi să transforme satul peruvian în cenuşă, moloz şi moarte. După câteva minute mărşăluia în fruntea camarazilor săi, în timp ce proiectilele îi fluierau pe lângă urechi. Au pătruns pe două coloane, pe ambele laturi ale străzii principale. Majoritatea locuitorilor fugise la vestea „vin chilienii!", dar cei rămaşi erau hotărâți să lupte cu ce le cădea în mână, de la cuțite de bucătărie până la oale cu apă clocotită aruncate de la balcon. Regimentul lui Severo avea ordinul de a merge din casă în casă până când eliberează satul, sarcină deloc uşoară pentru că era plin de soldați adăpostiți pe acoperişuri; în copaci, după ferestrele şi uşile caselor. Severo avea gâtul uscat şi ochii inflamați, abia vedea la un metru în fața lui; aerul plin de fum şi de praf era irespirabil, zăpăceala era atât de mare că nimeni nu ştia ce face, pur şi simplu îi imitau pe cei dinaintea lor. Deodată a auzit o grindină de gloanțe şi şi-a dat seama că nu mai putea avansa, trebuia să se adăpostească. A forțat uşa cea mai apropiată şi a năvălit în casă cu sabia sus, orbit de contrastul dintre soarele de afară şi semiîntunericul dinăuntru. Avea nevoie de câteva minute pentru a-şi reîncărca arma, dar nu a avut parte de ele: un urlet sfâşietor l-a luat pe neaşteptate, paralizându-l şi a zărit o siluetă care stătuse ghemuită într-un colț şi acum se năpustea asupra sa cu o secure. A apucat să-şi apere capul cu brațele şi să se tragă înapoi. Securea s-a abătut ca un fulger pe piciorul lui stâng, țintuindu-l de duşumea. Severo del Valle n-a ştiut ce se întâmplase, a reacționat din pur instinct. Cu toată forța, a apucat arma cu baioneta pusă, a înfipt-o în burta atacantului, apoi a ridicat-o cu un efort brutal. Un şuvoi de sânge l-a stropit în față. Şi atunci şi-a dat seama că inamicul era o fată. O spintecase, în genunchi, îşi ținea intestinele care începeau să se reverse pe duşumeaua de scânduri. Ochii amândurora s-au încrucişat într-o privire care nu se mai sfârşea, întrebându-se în tăcerea eternă a acestei clipe cine erau, de ce se înfruntau în felul ăsta, de ce se goleau de sânge, de ce trebuiau să moară. Severo a vrut să o ajute, dar nu se putea mişca şi a simțit abia atunci durerea atroce din picior, care urca precum o limbă de foc până la inimă. Atunci alt soldat chilian s-a năpustit în casă, a cântărit dintr-o privire situația, a împuşcat femeia trăgând din plin, căci murise oricum, a apucat securea şi, trăgând cu putere, l-a eliberat pe Severo. „Trebuie să plecăm repede, locotenente, artileria o să înceapă imediat!" l-a îndemnat, dar Severo pierdea sânge cu găleata, leşina, îşi revenea pentru câteva clipe apoi întunericul îl cuprindea iarăşi. Soldatul i-a pus bidonul la gură şi l-a obligat să soarbă o înghițitură bună, apoi a improvizat un garou cu batista legată sub genunchi, l-a luat în spate şi l-a

scos târâş. Afară, alte mâini l-au ajutat şi patruzeci de minute mai târziu, când artileria chiliana mătura satul, transformând staţiunea de băi în moloz şi fiare răsucite, Severo aştepta în curtea spitalului alături de sute de cadavre sfârtecate şi de mii de răniţi aruncaţi în mocirlă şi chinuiţi de muşte, să vină moartea sau să-l salveze o minune. Suferinţa şi mizeria îl copleşeau, mai cădea în câte un leşin îndurător şi când se trezea vedea cerul care devenea negru. După căldura ucigătoare a zilei a venit frigul umed adus de ceaţa deasă, camanchaca, ce cobora o dată cu noaptea, în clipele de trezie îşi aducea aminte de rugăciunile învăţate în copilărie şi se ruga pentru o moarte rapidă, în timp ce Nívea îi apărea ca un înger, avea impresia că o vede aplecată peste el, îmbărbătându-l, spălându-i fruntea cu o batistă udă, spunându-i cuvinte de dragoste. Repeta numele ei implorând fără glas un pahar cu apă.

Bătălia pentru Lima s-a terminat la orele şase după-amiaza. În zilele următoare, când au putut socoti morţii şi răniţii, au stabilit că douăzeci la sută dintre luptătorii ambelor armate pieriseră în acele ore. Mult mai mulţi aveau să moară mai târziu din cauza rănilor infectate. Au improvizat spitale de campanie într-o scoală şi în mai multe corturi. Vântul purta duhoarea de hoit la kilometri distanţă. Medicii şi infirmierii, epuizaţi, îi îngrijeau pe cei aduşi în măsura posibilităţilor, dar erau peste două mii cinci sute de răniţi din rândurile chilienilor şi probabil cel puţin şapte mii printre supravieţuitorii trupelor peruviene. Răniţii se adunau pe coridoare şi în curţi, întinşi pe jos, până le venea rândul. Cei cu răni grave erau imediat luaţi în primire, iar Severo del Valle încă nu era în agonie, în ciuda pierderii de forţe, de sânge şi de speranţă, astfel că brancardierii l-au tot amânat pentru alţii. Acelaşi soldat care îl luase în spate ca să-l ducă la spital i-a spintecat cizma cu cuţitul, i-a scos cămaşa plină de sânge cu care a improvizat un bandaj pentru piciorul distrus pentru că nu se găseau nici pansamente, nici medicamente, nici fenol dezinfectant, nici opiu sau cloroform, totul se terminase sau se rătăcise în dezordinea luptei. „Din când în când să slăbiţi garoul ca să nu se gangreneze piciorul, locotenente", i-a recomandat, înainte de a pleca i-a urat noroc şi i-a făcut cadou bunurile lui cele mai de preţ: un pachet de tutun şi bidonul cu restul de rachiu. Severo nu a ştiut cât a stat în curtea aceea, poate o zi, poate două. Când în sfârşit l-au luat de acolo ca să-l ducă la doctor, era inconştient şi deshidratat, dar când l-au mişcat durerea a fost atât de mare că s-a trezit urlând. „Rabdă, locotenente, încă nu a sosit ce e mai rău", i-a spus unul dintre brancardieri. S-a pomenit într-o sală mare, cu duşumeaua acoperită de nisip, peste care două ordonanţe aruncau tot timpul alte găleţi ca să absoarbă sângele, apoi umpleau aceleaşi găleţi cu membrele amputate pe care le duceau afară să le dea foc într-un rug uriaş, care impregna toată valea cu miros de carne pârlită. Nefericiţii soldaţi erau operaţi pe patru mese de lemn acoperite cu tablă, pe jos erau vase cu apă sângerie în care se clăteau bureţii cu care opreau sângerarea monturilor şi grămezi de cârpe rupte în fâşii pe post de bandaje, totul murdar şi plin de nisip şi rumeguş. Pe o masă mai încolo era un întreg instrumentar de tortură — cleşti, foarfeci, fierăstraie, ace — pătat de sânge uscat. Urletele celor operaţi umpleau locul iar mirosul de putreziciune, vomă şi excremente era de nerespirat. Doctorul s-a nimerit să fie un imigrant din Balcani cu aer dur, cu siguranţa şi rapiditatea unui

chirurg experimentat. Avea barba nerasă de două zile, ochii roşii de oboseală şi un sorț gros din piele plin de sânge proaspăt. A scos garoul improvizat de pe piciorul lui Severo şi i-a fost de ajuns o privire ca să constate că infecția începuse şi să decidă amputarea. Era neîndoielnic faptul că în acele zile tăiase o mulțime de membre, căci nici măcar nu a clipit.

— Ai ceva băutură, soldat? l-a întrebat cu accent străin evident.

— Apă, implora Severo cu limba uscată ca iasca.

— Apă bei după aceea. Acum ai nevoie de ceva care să te amorțească un pic, dar nu mai avem nici un strop de trăscău.

Severo a arătat spre bidon. Medicul l-a obligat să tragă trei sorbituri zdravene, explicându-i că nu aveau anestezice, iar cu restul a îmbibat nişte cârpe şi a şters instrumentele, după care le-a făcut semn ordonanțelor să se aşeze de-a dreapta şi de-a stângă pacientului ca să-l țină. „Ăsta e ceasul adevărului", s-a gândit Severo încercând să şi-o imagineze pe Nívea ca să nu moară cu imaginea fetei pe care o căsăpise cu baioneta. Un infirmier a făcut un garou nou şi l-a ținut zdravăn de coapsă. Chirurgul a luat un scalpel, l-a înfipt la douăzeci de centimetri sub genunchi şi, cu o mişcare circulară dibace, a tăiat carnea până la tibie şi peroneu. Severo del Valle a mugit de durere şi a leşinat imediat, dar ordonanțele nu i-au dat drumul, ba chiar l-au ținut şi mai bine pe masă, în timp ce doctorul trăgea înapoi pielea şi muşchii, descoperind oasele; apoi a apucat un ferăstrău şi din trei mişcări sigure le-a tăiat. Infirmierul a extras din mont vasele sanguine tăiate iar doctorul le-a ligaturat cu o îndemânare incredibilă, după care a slăbit puțin garoul şi a acoperit osul amputat cu carne şi piele şi a făcut cusăturile. L-au bandajat rapid şi l-au dus pe sus într-un colț al sălii pentru a face loc altui rănit care a ajuns zbierând pe masa chirurgului. Totul durase mai puțin de şase minute.

În zilele care au urmat bătăliei trupele chiliene au intrat în Lima. Dacă e să ne luăm după ştirile oficiale publicate în ziarele din Chile, au făcut-o în ordine; conform memoriei locuitorilor Limei a fost un carnagiu, care s-a adăugat nelegiuirilor soldaților peruvieni înfrânți şi furioşi, căci se simțeau trădați de şefii lor. O parte din populația civilă fugise, iar familiile bogate au căutat siguranța în vapoarele din port, în consulate şi pe o plajă apărată de marinari străini, unde corpul diplomatic instalase corturi pentru refugiați sub drapele neutre. Cei rămaşi să-şi apere bunurile aveau să-şi amintească toată viața scenele infernale cu soldățime beată şi nebună de violență. Au jefuit şi au incendiat casele, au violat, lovit şi omorât pe oricine a vrut să-i oprească, inclusiv femei, copii şi bătrâni. În cele din urmă o parte dintre regimentele peruviene a depus armele şi s-a predat, dar mulți soldați s-au dispersat în devălmăşie în drum spre munți. După două zile, generalul peruvian Andres Câceres părăsea oraşul ocupat cu un picior rupt, ajutat de nevastă şi de doi ofițeri credincioşi, pentru a se pierde pe cărările munților. Jurase că atâta timp cât va respira, va continua să lupte.

În portul Callao căpitanii peruvieni au ordonat echipajelor să părăsească corăbiile şi au incendiat flota în întregime. Exploziile l-au trezit pe Severo del Valle care s-a pomenit într-un colț, culcat pe nisipul împuțit din sala de operații, alături de alții care, ca şi el, trecuseră prin supliciul amputării. Cineva îl acoperise cu o pătură şi îi pusese alături o ploscă cu apă, a întins mâna dar tremura atât de tare că nu a putut să scoată dopul şi

a rămas cu ea pe piept, gemând, până când s-a apropiat o tânără vivandieră şi l-a ajutat să bea. A golit-o dintr-o sorbire apoi, sfătuit de femeia care luptase alături de bărbaţi luni în şir şi se pricepea să îngrijească răniţii tot atât de bine ca un doctor, şi-a umplut gura cu tutun şi l-a mestecat lacom ca să amortizeze spasmele şocului operatoriu. „Să omori este uşor, să supravieţuieşti e greu, puiule", i-a spus vivandieră. „Mi-e frică", a încercat să spună Severo, poate că nu l-a auzit dar i-a ghicit spaima, pentru că şi-a scos de la gât un mic medalion de argint şi i l-a pus în mână. „Maica Domnului să te apere", a şoptit şi l-a sărutat repede pe buzele arse. Severo a rămas cu atingerea acestor buze şi cu medalionul strâns în mâini. Tremura, îi clănţăneau dinţii şi ardea de febră; adormea sau leşina uneori, când se trezea durerea îl năucea. După nişte ceasuri vivandieră cu cozi negre s-a întors şi i-a dat nişte cârpe ude ca să-şi şteargă sudoarea şi sângele uscat şi o farfurie de tablă cu un terci de porumb, o bucată de pâine uscată şi o cană cu cafea de cicoare, un lichid călduţ şi negru de care nici nu s-a atins de slăbiciune şi greaţă. Şi-a ascuns capul sub pătură, pradă suferinţei şi disperării, a gemut şi a plâns ca un copilaş până a adormit din nou. „Ai pierdut mult sânge, fiule, dacă nu mănânci ai să mori", l-a trezit un capelan care se preumbla pe acolo consolând răniţii şi făcând maslu pentru muribunzi. Atunci Severo del Valle şi-a adus aminte că venise la război ca să moară. Acesta îi fusese scopul când o pierduse pe Lynn Sommers, dar acum când moartea era aici, aplecată peste el ca un vultur, aşteptând să-i dea lovitura finală, instinctul vieţii l-a scuturat. Dorinţa de a se salva era mai puternică decât chinul înfiorător care îl străpungea de la picior până la ultima fibră din corp, decât tristeţea, nesiguranţa şi durerea. A priceput că departe de a se lăsa să moară, dorea cu disperare să rămână pe lume, să trăiască în orice stare şi orice condiţii, oricum, şchiop, învins, cum o fi, dar să trăiască. Ca orice soldat, ştia că doar unul din zece amputaţi reuşea să-şi revină după pierderea de sânge şi să scape de cangrena, nu se putea altfel, era vorba de noroc. A hotărât că va fi unul din supravieţuitori. S-a gândit că minunata lui verişoară Nívea merita un bărbat întreg, nu un mutilat, nu dorea ca ea să-l vadă ajuns o zdreanţă, nu putea să suporte mila ei. Dar cum închidea ochii, o vedea lângă el, o vedea pe Nívea, neatinsă de violenţa războiului sau de urâciunea acestei lumi, aplecată asupra lui cu chipul ei inteligent, ochii negri şi zâmbetul jucăuş, şi-atunci orgoliul i s-a topit ca sarea în apă. A fost sigur că ea îl va iubi chiar dacă are o jumătate de picior mai puţin, aşa cum îl iubise înainte. A apucat lingura cu degete înţepenite, a încercat să-şi controleze tremuratul, s-a obligat să deschidă gura şi a înghiţit terciul scârbos de mălai, acum rece şi acoperit de muşte.

Regimentele chiliene au intrat biruitoare în Lima în februarie 1881 şi au încercat de atunci să impună o pace forţată după înfrângerea Peruului. După ce s-a liniştit confuzia barbară din primele săptămâni, mândrii învingători au lăsat un contingent de zece mii de oameni pentru a controla naţiunea ocupată, şi ceilalţi au luat drumul sudului ca să-şi capete laurii bine câştigaţi, ignorând olimpian miile de soldaţi învinşi care reuşiseră să fugă în munţi, de unde aveau de gând să continue lupta. Victoria fusese atât de zdrobitoare, că generalii nu-şi puteau imagina că peruvienii aveau să-i hărţuiască timp de trei ani buni. Sufletul acelei rezistenţe încăpăţânate a fost legendarul general Câceres, care scăpase printr-o minune de moarte şi

plecase rănit groaznic în munți să reînvie sămânța rezistentă a curajului într-o armată zdrențăroasă de soldați fantasmagorici şi cete de indieni, cu care a reuşit să ducă un război crud de gherilă, ambuscadă şi hărțuială. Soldații lui Câceres, în uniforme ponosite, adesea desculți, nemâncați şi disperați, luptau cu cuțite, sulițe, ghioage, pietre şi cu câteva flinte vechi, dar beneficiau de avantajul terenului. Aleseseră bine câmpul de luptă pentru a înfrunta un inamic disciplinat şi înarmat, deşi nu mereu destul de aprovizionat, pentru că să ajungi pe aceste înălțimi abrupte era o treabă pentru condori. Se ascundeau între culmile înzăpezite, în peşteri şi râpe, pe ghețarii înalți, unde atmosfera era atât de rarefiată şi pustietatea atât de adâncă încât doar ei, oamenii muntelui, puteau supraviețui. Soldații chilieni cădeau leşinați din cauza lipsei de oxigen, le ieşea sângele pe urechi şi înghețau în trecătorile înzăpezite ale Anzilor. În timp ce urcau cu greu, pentru că inima lor nu era făcută pentru astfel de efort, indienii platourilor înalte se cățărau precum lamele cărând în spate o greutate egală cu a lor, fără altă hrană decât carnea amară a vulturilor şi un ghemotoc verde de frunze de cola pe care îl mestecau neîncetat. Au fost trei ani de război fără pauză şi fără prizonieri, dar cu mii de morți. Forțele peruviene nu au câştigat decât o singură bătălie, într-un sat fără valoare strategică, apărat de şaizeci şi şapte de soldați chilieni, dintre care unii bolnavi de tifos. Apărătorii aveau doar o sută de gloanțe de om, dar au luptat toată noaptea cu o asemenea bravură împotriva a sute de soldați şi indieni, că în zorii zilei, când rămăseseră numai trei, ofițerii peruvieni i-au implorat să se predea, pentru că li se părea o ticăloşie să-i ucidă. Nu au făcut-o, au continuat să se lupte şi au pierit cu baioneta în mână strigând numele patriei. Cu ei se găseau trei femei, pe care cetele indigene le-au târât în mijlocul pieței însângerate, le-au violat şi le-au căsăpit. Una dintre ele născuse noaptea în biserică, în timp ce bărbatul ei se lupta afară, au căsăpit şi copilul nou-născut. Au mutilat cadavrele, le-au despicat burta, le-au scos măruntaiele şi, după cum se zvonea în Santiago, indienii le-au mâncat la frigare. Bestialitatea aceea nu a fost singulară, barbaria a fost identică de ambele părți ale războiului. Predarea finală şi semnarea tratatului de pace s-au realizat în octombrie 1883, după ce trupele lui Câceres au fost înfrânte într-o ultimă bătălie, un masacru la cuțit şi baionetă care a lăsat peste o mie de morți întinşi pe câmpul de luptă. Chile a lăsat Peru fără trei provincii. Bolivia şi-a pierdut singura ieşire la mare şi a fost obligată să semneze un armistițiu interminabil care a durat douăzeci de ani, de-abia atunci a semnat tratatul de pace.

Împreună cu mii de alți răniți, Severo del Valle a fost adus în Chile pe un vapor. Dacă mulți au murit de cangrenă sau de tifos şi dizenterie în ambulanțele militare improvizate, el s-a salvat mulțumită vară-sii Nívea, care de cum a aflat, l-a căutat pe unchiul ei, ministrul Vergara, şi nu l-a lăsat până nu l-a găsit pe Severo, l-a scos dintr-un spital în care nu era decât un număr printre mii de bolnavi care se găseau acolo în condiții groaznice şi l-a trimis la Valparaíso cu primul transport disponibil. A mai emis şi un permis special pentru nepoata sa, pentru ca aceasta să poată pătrunde în incinta militară a portului şi i-a desemnat un locotenent să o ajute. Când Severo del Valle a fost coborât pe o targa, nu l-a recunoscut: pierduse douăzeci de kilograme, era murdar, părea un cadavru galben şi hirsut, cu o barbă de

câteva săptămâni, şi avea ochii îngroziți şi deliranți ai unui nebun. Nívea şi-a revenit din şoc cu aceeaşi voință de amazoană care o ajuta în toate împrejurările vieții şi l-a salutat cu un „salut, vere, ce bine-mi pare că te văd" vesel, la care Severo nu a putut răspunde. A fost atât de uşurat să o vadă că şi-a acoperit fața cu mâinile ca să nu-l vadă plângând. Locotenentul organizase un mijloc de transport şi, dând curs ordinelor primite, i-a condus pe rănit şi pe Nívea direct la palatul ministrului de la Vina del Mar, unde soția acestuia pregătise totul. „Soțul meu zice să stai aici până te pui pe picioare, fiule", l-a anunțat imediat. Medicul familiei Vergara a pus la bătaie toate resursele ştiinței pentru a-l face bine, dar după o lună, când rana încă nu se cicatrizase şi Severo se lupta în continuare cu febra, Nívea a priceput că avea sufletul bolnav de ororile războiului şi singurul leac pentru atâtea remuşcări era dragostea, aşa că a optat pentru măsuri extreme.

— Am să le cer voie părinților mei să ne căsătorim, i-a spus.

— Sunt pe moarte, Nívea, a suspinat el.

— Mereu găseşti câte o scuză, Severo! Agonia nu a fost niciodată o piedică în calea căsătoriei.

— Vrei să fii văduvă fără a fi fost soție? Nu vreau să pățeşti ce am pățit eu cu Lynn.

— N-am să fiu văduvă pentru că n-ai să mori. Ce-ar fi să mă ceri frumos în căsătorie, vere? Să-mi spui, de pildă, că sunt femeia vieții tale, îngerul tău, muza ta sau ceva în genul ăsta. Dar inventează ceva, omule! Spune-mi că nu poți trăi fără mine, măcar asta e ceva adevărat, nu-i aşa? Recunosc că nu are niciun haz să fiu doar eu romantică în relația asta.

— Eşti nebună, Nívea. Nici măcar nu sunt un bărbat întreg, sunt un invalid nenorocit.

— Îți mai lipseşte ceva în afară de o bucată de picior? a întrebat alarmată.

— Ți se pare puțin lucru?

— Dacă toate celelalte sunt la locul lor, mi se pare că ai pierdut puțin, a râs ea.

— Atunci, te rog, mărită-te cu mine, a şoptit el, extrem de uşurat şi cu un suspin în gât, prea slăbit ca s-o îmbrățişeze.

— Nu plânge, vere, sărută-mă; pentru asta n-ai nevoie de picior, i-a răspuns înclinându-se peste pat cu acelaşi gest pe care îl văzuse de atâtea ori în delirul lui.

Trei zile mai târziu s-au căsătorit printr-o ceremonie scurtă într-unul din frumoasele saloane ale rezidenței ministrului, în prezența ambelor familii. Date fiind împrejurările, a fost o căsătorie privată, dar chiar dacă au venit numai rudele apropiate, tot s-au adunat nouăzeci şi patru de persoane. Severo a apărut palid şi slab, cu părul tuns a la Byron, obrazul ras şi îmbrăcat de gală, cu cămaşă cu guler tare, nasturi de aur şi cravată de mătase, într-un scaun cu rotile. Nu a fost timp pentru confecționarea rochiei de mireasă şi nici o zestre potrivită pentru Nívea, dar surorile şi verişoarele ei i-au umplut două lăzi cu lucruri pe care le brodaseră ani în şir pentru propria lor zestre. Şi-a pus o rochie de satin alb şi o tiară de perle şi diamante pe care le-a împrumutat mătuşa, în fotografia de nuntă apare radioasă în picioare lângă scaunul soțului. Seara a fost o masă în familie la care Severo del Valle nu a luat parte, pentru că emoțiile zilei îl sfârşiseră.

După plecarea invitaților, mătuşa a condus-o pe Nívea în camera pe care i-o pregătise, „îmi pare tare rău că prima ta noapte de femeie măritată trebuie să fie aşa", a îngăimat buna ei mătuşă, înroşindu-se. „Nu-ți face griji, tanti, am să mă consolez cu rugăciuni", i-a răspuns tânăra. A aşteptat ca toată lumea din casă să adoarmă şi când a fost sigură că doar vântul sărat se mai mişca printre copacii din grădină, a ieşit în cămaşă de noapte, a străbătut lungile coridoare ale palatului străin şi a intrat în camera lui Severo. Călugărița angajată să vegheze somnul bolnavului dormea răscrăcănată într-un fotoliu, dar Severo era treaz, aşteptând-o. A pus un deget la buze cerându-i să tacă, a stins lămpile şi s-a băgat în pat.

Nívea fusese educată la călugărițe şi provenea dintr-o familie de tip vechi, în care funcțiile corpului nu erau niciodată menționate, cu atât mai puțin cele legate de reproducere, dar ea avea douăzeci de ani, o inimă pasionată şi memorie bună. Îşi amintea perfect jocurile clandestine cu vărul ei în colțurile întunecoase, forma trupului lui Severo, neliniştea plăcerii niciodată satisfăcute, fascinația păcatului. Pe atunci pudoarea şi vina îi inhibau şi ieşeau din colțurile interzise tremurând, extenuați şi cu pielea arzându-le. În anii în care fuseseră departe unul de altul avusese timp să retrăiască fiecare clipă petrecută cu vărul ei şi să transforme curiozitatea copilăriei într-o iubire adâncă. În plus, profitase din plin de biblioteca unchiului Jose Francisco Vergara, om cu gândire liberală şi modernă, care nu accepta nici o limită în calea curiozității intelectuale şi nu admitea cu atât mai puțin cenzura religioasă, în timp ce Nívea clasifica opurile de ştiință, de artă şi de război, descoperise din întâmplare modalitatea de a deschide un sertar secret şi se pomenise în fața unei cantități deloc neglijabile de romane de pe lista neagră a bisericii şi texte erotice, ba chiar şi o amuzantă colecție de desene japoneze şi chinezeşti care prezentau cupluri cu picioarele în sus, în poziții imposibile din punct de vedere anatomic, dar în stare să inspire chiar şi pe cel mai mare ascet, cu atât mai mult o persoană atât de imaginativă cum era ea. Totuşi, textele cele mai didactice au fost romanele pornografice scrise de o Doamnă Anonimă, foarte prost traduse din engleză în spaniolă, pe care fata le-a luat una câte una ascunse în geantă, le-a citit cu atenție şi le-a pus la loc, precauție inutilă, pentru că unchiul ei era la război şi nimeni din palat nu mai intra în bibliotecă. Îndrumată de cărțile acelea şi-a explorat trupul, a învățat rudimentele celei mai vechi arte a omenirii şi s-a pregătit pentru ziua în care avea să poată aplica teoria în practică. Ştia, fireşte, că face un păcat groaznic — întotdeauna plăcerea este un păcat —, dar s-a abținut să discute tema cu duhovnicul ei pentru că i s-a părut că plăcerea pe care şi-o provoca şi avea să şi-o provoace şi mai târziu merita riscul infernului. Se ruga ca moartea să n-o ajungă brusc şi să apuce, înainte de a-şi da obştescul sfârşit, să mărturisească orele de delectare pe care i le produceau cărțile. Niciodată nu se gândise însă că antrenamentul acela solitar îi va sluji să-l readucă la viață pe bărbatul pe care îl iubea şi cu atât mai puțin că o va face la mai puțin de trei metri de o călugăriță adormită. După prima noapte cu Severo, Nívea avea grijă să-i lase făpturii lui Dumnezeu o ceaşcă cu ciocolată fierbinte şi nişte pişcoturi înainte de a-i spune noapte bună soțului şi de a pleca în camera ei. Ciocolata conținea o doză de valeriană în stare să adoarmă o cămilă. Severo del Valle nu şi-a închipuit niciodată că nevinovata lui

verişoară ar fi în stare de asemenea isprăvi extraordinare. Rana de la picior, care îi provoca dureri înțepătoare, febră şi slăbiciune, îl limita la un rol pasiv, dar lipsa lui de forță era suplinită de inițiativa şi ştiința ei. Nu-şi închipuise că asemenea lucruri erau posibile şi era convins că numai creştineşti nu erau, dar asta nu l-a împiedicat să se bucure din plin. Dacă n-ar fi cunoscut-o pe Nívea din copilărie ar fi zis că vară-sa se antrenase într-un harem turcesc, dar chiar dacă îl neliniştea felul în care domnişoara învățase atâtea trucuri de curtezană, a avut inteligența să nu pună întrebări. A urmat-o docil în călătoria simțurilor cât îl ținea corpul, lăsând pe drum ultimele îndoieli. Se căutau sub aşternut în formele descrise de pornografii din biblioteca onorabilului ministru de război şi în altele pe care le inventau mânați de dorință şi de dragoste, dar limitate de montul înfăşurat în bandaje şi de călugărița care sforăia în fotoliu. Zorii îi prindeau palpitând îmbrățişați, cu gurile unite şi respirând la unison; la primele raze ale soarelui în geam, ea se strecura ca o umbră în camera ei. Jocurile de odinioară au devenit adevărate maratoane de concupiscență, se mângâiau cu o poftă vorace, se sărutau, se lingeau şi se pătrundeau peste tot, totul pe întuneric şi în liniştea cea mai adâncă, înăbuşindu-şi suspinele şi muşcând perna când ajungeau la extaz în acele nopți prea scurte. Timpul zbura: nici nu apuca bine Nívea să se strecoare ca o fantomă în camera şi în patul lui Severo şi era dimineață. Nu lipeau geană de geană, nu puteau pierde nici măcar un minut din binecuvântatele lor întâlniri. A doua zi, el dormea ca un prunc nou-născut până la prânz, dar ea se scula dimineața cu expresie de somnambulă şi îşi făcea treburile de rutină. După-amiezile Severo del Valle se odihnea pe terasă în scaunul lui cu rotile şi privea apusul soarelui pe mare, în timp ce soția lui dormea alături pe broderiile ei. De față cu alții se purtau ca doi frați, nu se atingeau, aproape că nu se priveau, dar în jurul lor aerul ardea de nerăbdare. Numărau orele, aşteptând în delir să ajungă în pat. Ceea ce făceau noaptea ar fi îngrozit doctorul, ambele familii, societatea întreagă, ca să nu mai vorbim de călugăriță, între timp, rudele şi prietenii comentau abnegația acestei tinere atât de pure şi catolice condamnată la o dragoste platonică şi forța morală a lui Severo, care îşi pierduse un picior şi îşi distrusese viața apărând patria. Bârfele cumetrelor întindeau zvonul că pe câmpul de luptă îşi pierduse nu numai piciorul, ci şi atributele virile. Sărăcuții, spuneau între suspine, nebănuind ce bine se distrau cei doi destrăbălați. După o săptămână de când măicuța era anesteziată cu ciocolată şi ei făceau amor ca egiptenii, rana se cicatrizase şi febra dispăruse. Nu trecuseră două luni şi Severo del Valle mergea în cârje şi vorbea de un picior de lemn, în timp ce Nívea vomita pe ascuns în oricare din cele douăzeci şi trei de băi ale palatului. Când n-a mai fost chip să ascundă sarcina familiei surpriza generală a fost atât de mare încât s-a spus că era vorba de un miracol. Cea mai scandalizată a fost călugărița, fără doar şi poate, dar Severo şi Nívea au bănuit tot timpul că, în ciuda dozei superlative de valeriană, femeia cea sfântă a avut ocazia să învețe destule; se prefăcea adormită ca să nu piardă plăcerea de a-i spiona. Singurul care a bănuit cum procedaseră şi care a elogiat isprava cu un râs în hohote a fost ministrul Vergara. Când Severo făcea primii paşi cu piciorul artificial iar pântecul soției sale nu mai putea fi ascuns, i-a ajutat să se instaleze în altă casă şi i-a dat o slujbă lui Severo del Valle. „Țara şi partidul liberal au nevoie

de bărbați îndrăzneți ca tine", i-a spus, deşi, spre cinstirea adevărului, cea îndrăzneață era Nívea.

Nu l-am cunoscut pe bunicul meu Feliciano Rodríguez de Santa Cruz, a murit două luni înainte de venirea mea în casa lor. L-a lovit apoplexia pe când se afla în capul mesei la un banchet în conacul din Nob Hill şi s-a înecat cu o bucată de plăcintă cu carne de cerb şi cu vin negru franțuzesc. Mai multe persoane au reuşit să-l ridice de pe jos şi l-au întins muribund pe o canapea. Frumosul lui cap de prinț arab se odihnea pe pieptul Paulinei del Valle care încerca să-i dea curaj repetându-i: „Nu muri, Feliciano, ştii că o văduvă nu mai este invitată nicăieri... Respiră, omule! Dacă respiri, îți promit că chiar azi scot zăvorul de la camera mea." Se spune că Feliciano a mai apucat să zâmbească înainte de a i se inunda inima de sânge. Există nenumărate portrete ale acelui chilian robust şi vesel; e uşor să mi-l imaginez viu, pentru că în nici unul nu pozează pictorului sau fotografului, peste tot impresia este că a fost surprins într-un gest spontan. Râdea cu dinți de rechin, gesticula în timp ce vorbea, se mişca la fel de sigur şi de neruşinat ca un pirat. La moartea lui, Paulina s-a prăbuşit; depresia ei a fost atât de adâncă încât nu a putut participa nici la funeralii nici la omagiile numeroase care s-au organizat pentru el în tot oraşul. Cei trei fii erau absenți, aşa că majordomul Williams şi avocații familiei s-au ocupat de funeralii. Cei doi fii mai mici au ajuns după câteva săptămâni, dar Matías era în Germania, cu scuza problemelor de sănătate, şi nu a venit să-şi consoleze mama. Pentru prima dată în viață, Paulina şi-a pierdut cochetăria, pofta de mâncare şi interesul pentru dosarele de contabilitate, refuza să iasă şi îşi petrecea zilele în pat. A interzis să fie văzută în halul ăsta, singurii care îi ştiau durerea erau servitoarele şi Williams, care se făcea că nu vede şi se limita să vegheze de la o distanță prudentă ca s-o poată ajuta dacă i-ar fi cerut-o. Într-o seară s-a oprit întâmplător în fața marii oglinzi aurite care acoperea o jumătate de perete din baie şi a văzut cum arăta: o vrăjitoare bătrână şi grasă, cu un căpşor de broască țestoasă acoperit de o claie de lațe cenuşii. A scos un țipăt de groază. Niciun bărbat pe lumea asta, cu atât mai puțin Feliciano, nu merită atâta abnegație, şi-a spus. Atinsese fundul, acum trebuia să înfigă piciorul în nisip şi să iasă din nou la suprafață. A sunat servitoarele şi le-a poruncit să o ajute să facă baie şi să aducă coaforul. Din ziua aceea şi-a revenit din doliu cu o voință de fier, fără alte ajutoare decât grămezi de dulciuri şi băi prelungite în cadă. Noaptea o prindea cu gura plină şi în baie, dar n-a mai plâns. În preajma Crăciunului a ieşit din izolare cu câteva kilograme în plus şi perfect refăcută şi a constatat cu surprindere că în absența ei lumea continuase să se învârtească şi că nimeni nu îi dusese lipsa, ceea ce a reprezentat ultimul imbold pentru a se pune definitiv pe picioare. Nu va permite să fie ignorată, a hotărât, împlinise şaizeci de ani şi avea de gând să mai trăiască treizeci, chiar de ar fi doar ca să-i enerveze pe ceilalți. Va purta doliu câteva luni, era cel mai mic lucru pe care-l putea face din respect pentru Feliciano, dar lui nu i-ar fi plăcut să o vadă în chip de văduvă greacă ce se îngroapă pentru tot restul zilelor în văluri negre. S-a apucat să-şi compună o garderobă nouă în culori pastel pentru anul următor şi să plănuiască un voiaj de plăcere prin Europa, întotdeauna vrusese să meargă în Egipt, dar Feliciano era de părere că era o țară de nisip şi de mumii, unde toate lucrurile interesante se petrecuseră acum trei mii de

ani. Acum era singură şi-şi putea realiza visul. Totuşi, şi-a dat seama curând cât i se schimbase viaţa şi ce puţin o preţuia societatea din San Francisco; toată averea ei nu ajungea ca să i se ierte originea hispanică şi accentul de bucătăreasă. Aşa cum spusese în glumă, nimeni nu o invita, nu mai era prima care să primească invitaţii la petreceri, nu i se cerea să inaugureze un spital sau un monument, numele ei nu mai era menţionat în paginile mondene şi abia dacă o salutau la operă. Era exclusă. Pe de altă parte, îi venea foarte greu să-şi sporească afacerile, în absenţa soţului nu avea cine s-o reprezinte în mediile financiare. A făcut un calcul minuţios al averii sale şi a constatat că cei trei fii ai ei reuşeau să facă praf banii mai repede decât putea ea să-i câştige, că existau datorii peste datorii şi că, înainte de a muri, Feliciano făcuse nişte investiţii foarte proaste fără să o consulte. Nu era atât de bogată pe cât credea, dar nu s-a dat bătută. L-a chemat pe Williams şi i-a ordonat să angajeze un decorator care să schimbe saloanele, un maestru bucătar pentru banchetele pe care voia să le dea de Anul Nou, un agent de voiaj cu care să vorbească despre Egipt şi un croitor care să-i creeze rochiile cele noi. Aşa stăteau lucrurile şi aşa încerca să-şi revină din spaima văduviei cu măsuri de urgenţă când a apărut o fetiţă îmbrăcată în poplin alb, cu o bonetă din dantelă şi botine de lac, pe care o ţinea de mână o femeie în doliu. Erau Eliza Sommers şi nepoata ei Aurora, pe care Paulina del Valle nu le văzuse de cinci ani.

— Îţi aduc fata, aşa cum ai vrut, Paulina, a spus Eliza cu tristeţe.

— Dumnezeule mare, dar ce s-a întâmplat? a întrebat Paulina încremenită de surpriză.

— Mi-a murit soţul.

— Amândouă suntem văduve...

Eliza Sommers i-a explicat că nu putea avea grijă de nepoată pentru că trebuia să ducă trupul lui Tao Chi'en în China, după cum îi promisese. Paulina del Valle l-a chemat pe Williams şi l-a rugat să ducă fetiţa în grădină şi să-i arate păunii în timp ce ele stăteau de vorbă.

— Când crezi că te întorci, Eliza?

— Călătoria poate să fie foarte lungă.

— Nu vreau să prind drag de fetiţă şi peste câteva luni să trebuiască s-o dau înapoi. Mi s-ar rupe inima.

— Asta n-o să se întâmple, Paulina, îţi promit. Dumneata îi poţi oferi nepoatei mele o viaţă mult mai bună decât pot eu să-i dau. Locul meu nu e nicăieri, fără Tao n-are nici un rost să trăiesc în Chinatown. Sunt o străină oriunde, dar vreau ca Lai-Ming să aibă rădăcini, o familie şi o educaţie bună. Ar fi de competenţa lui Severo del Valle, tatăl ei legal, să se ocupe de ea, dar el e departe şi are alţi copii acum. Ai vrut mereu să iei fetiţa, aşa că m-am gândit că...

— Ai făcut foarte bine, Eliza, a întrerupt-o Paulina. Apoi a ascultat până la sfârşit tragedia care se abătuse peste Eliza Sommers şi a aflat toate amănuntele despre Aurora, inclusiv despre rolul pe care îl avea Severo del Valle în destinul ei. Pe nesimţite, toată ciuda şi toată mândria ei s-au topit şi s-a pomenit îmbrăţişând-o înduioşată pe femeia pe care cu câteva minute mai devreme o considera cea mai mare duşmancă, mulţumindu-i pentru incredibila generozitate de a-i fi încredinţat nepoata şi jurându-i că avea să fie o bunică adevărată, sigur, nu atât de bună ca ea şi Tao Chi'en, dar

hotărâtă să-şi consacre restul zilelor creşterii şi fericirii Aurorei. Va fi prima ei misiune pe această lume.

— Lai-Ming e o fetiță isteață. În curând o să întrebe cine e tatăl ei. Până de curând credea că taică-său, bunicu-său, cel mai bun prieten şi Dumnezeu erau aceeaşi persoană, Tao Chi'en, a adăugat Eliza.

— Ce să-i spun atunci?

— Spune-i adevărul, e cel mai uşor de înțeles, a sfătuit-o Eliza.

— Că fiul meu Matías este tatăl biologic şi nepotul meu Severo este tatăl legal?

— De ce nu? Şi mai spune-i că pe mama ei o chema Lynn Sommers şi era o tânără bună şi frumoasă, a şoptit Eliza cu glasul care i se frângea.

Cele două bunici au căzut de acord că, pentru a nu zăpăci şi mai mult copila, era mai bine să o despartă definitiv de familia ei maternă, să nu mai vorbească chinezeşte şi să nu mai aibă contact cu nimeni din trecut. La cinci ani încă nu ai uzul rațiunii, a fost concluzia lor; cu timpul, micuța Lai-Ming îşi va uita originile şi trauma faptelor recente. Eliza Sommers a promis că nu va încerca nicicum să comunice cu fetița, iar Paulina del Valle că o va adora ca pe fiica pe care şi-o dorise atâta şi nu o avusese. S-au despărțit cu o îmbrățişare scurtă şi Eliza a ieşit pe o uşă de serviciu, pentru ca nepoata ei să n-o vadă plecând.

Îmi pare tare rău că aceste bune doamne, bunicile mele Eliza Sommers şi Paulina del Valle, mi-au hotărât soarta fără să am voie să iau parte în niciun fel. Cu aceeaşi voință colosală cu care la optsprezece ani evadase din mânăstire cu capul ras pentru a fugi cu iubitul ei, iar la douăzeci şi opt făcuse avere cărând ghețuri preistorice cu vaporul, bunică-mea Paulina s-a apucat să-mi şteargă originea. Şi ar fi reuşit, dacă în ultimul moment o întorsătură a destinului nu i-ar fi zădărnicit planul, îmi amintesc foarte bine prima mea impresie despre ea. Mă văd intrând într-un palat cățărat pe un deal, străbătând grădini cu oglinzi de apă şi arbori tăiați artistic, văd scările de marmură cu câte un leu de bronz în mărime naturală de ambele laturi, uşa dublă din lemn închis la culoare şi holul imens luminat de vitraliile colorate ale cupolei majestuoase care încununa acoperişul. Niciodată nu fusesem într-un loc ca acela, eram fascinată şi speriată deopotrivă. Imediat după asta m-am pomenit în fața unui jilț aurit în care stătea Paulina del Valle, regină pe tronul ei. Tot revăzând-o de multe ori instalată în acelaşi jilț, îmi imaginez uşor cum putea să arate în acea primă zi: gătită cu o grămadă de bijuterii şi îmbrăcată într-o cantitate de material suficientă pentru a ajunge pentru perdele, impunătoare, în preajma ei, toți ceilalți dispăreau. Avea glas frumos, o mare eleganță naturală şi dinții albi şi regulați, rezultat al unei plăci dentare din porțelan. Pe atunci pesemne că avea părul cărunt, dar şi-l vopsea în acelaşi castaniu din tinerețe şi îi sporea volumul cu câteva meşe iscusit aşezate, astfel ca părul strâns în coc să pară cât un turn. Nu văzusem până atunci o ființă de asemenea dimensiuni, perfect adecvată mărimii şi somptuozității locuinței. Acum, când ştiu în sfârşit ce s-a întâmplat în zilele care au precedat acel moment, înțeleg că spaima mea nu trebuie pusă în legătură doar cu această bunică formidabilă; când am fost adusă la ea frica făcea parte din bagajele mele, alături de valijoară şi de păpuşa chinezească pe care le țineam strâns. După ce m-a plimbat prin grădină şi m-a aşezat într-o sufragerie imensă şi

goală în fața unei cupe cu înghețată, Williams m-a dus în salonul acuarelelor, unde bănuia că mă aşteaptă bunică-mea Eliza, dar acolo am dat de Paulina del Valle, care s-a apropiat de mine cu fereală, de parcă ar fi vrut să prindă o mâță pusă pe fugă, şi mi-a spus că mă iubeşte mult şi că de-acum înainte am să locuiesc în casa asta mare şi am să mă joc cu multe păpuşi, ba chiar cu un poney şi o trăsurică.

— Eu sunt bunica ta, m-a lămurit.

— Unde e bunica mea adevărată? se spune că am întrebat.

— Sunt bunica ta adevărată, Aurora. Cealaltă bunică a plecat într-o călătorie lungă, mi-a explicat Paulina.

Am rupt-o la fugă, am traversat holul cu cupolă, m-am rătăcit în bibliotecă, am ajuns în sufragerie şi m-am băgat sub masă, unde am rămas ghemuită, mută de nedumerire. Era o piesă de mobilier enormă acoperită cu o placă de marmură verde şi cu picioare sculptate cu cariatide, imposibil de clintit din loc. Curând au venit Paulina del Valle, Williams şi doi servitori, cu gândul de a mă ademeni afară, dar eu mă mişcăm ca o nevăstuică cum vedeam că se apropie vreo mână. „Lăsați-o, doamnă, o să iasă singură", a sugerat Williams, dar orele treceau şi eu continuam să mă adăpostesc sub masă, aşa că mi-au adus încă o farfurie cu înghețată, o pernă şi o pătură. „Când adoarme, o scoatem", spusese Paulina del Valle, dar eu nu am dormit, în schimb am făcut pipi stând pe vine, perfect conştientă că fac o măgărie, dar prea speriată să mă duc la baie. Am rămas sub masă chiar şi în timp ce Paulina cina; din tranşeea mea îi vedeam picioarele groase încălțate în pantofiori de atlaz peste care se revărsa carnea şi pantalonii negri ai servitorilor care slujeau la masă. S-a aplecat cu eforturi deosebite de două ori ca să-mi facă cu ochiul, dar eu mi-am ascuns fața în genunchi. Muream de foame, de oboseală şi de nevoia de a mă duce la toaletă, dar eram tot atât de mândră ca Paulina del Valle şi nu m-am predat uşor. Puțin mai târziu, Williams a strecurat sub masă o tavă cu a treia înghețată, fursecuri şi o bucată mare de tort de ciocolată. Am aşteptat să se depărteze şi când m-am simțit în siguranță am vrut să mănânc, dar cu cât întindeam mai mult mâna cu atât mai departe era tava pe care majordomul o legase cu o sfoară şi o trăgea. Când am reuşit să apuc un fursec mă găseam afară din refugiu, dar în sufragerie nu era nimeni, aşa că am înfulecat bunătățile şi am zburat iar sub masă de cum am auzit un zgomot. Acelaşi lucru s-a repetat dimineața, până când tot mergând după tava năzdrăvană m-am pomenit la uşă, unde mă aştepta Paulina del Valle care mi-a pus în brațe un cățel galben.

— Uite, e pentru tine, Aurora. Şi cățelul ăsta este singur şi speriat.

— Pe mine mă cheamă Lai-Ming.

— Te cheamă Aurora del Valle, mi-a răspuns sec.

— Unde e baia, am şoptit cu picioarele încrucişate, şi astfel a început legătura mea cu colosala bunică pe care mi-o hărăzise soarta. M-a instalat într-o cameră de lângă a ei şi mi-a dat voie să dorm cu cățelul pe care l-am botezat Caramela pentru că era exact de această culoare. La miezul nopții m-am deşteptat din coşmarul cu copiii în pijamale negre şi, fără să stau pe gânduri, m-am dus drept la patul legendar al Paulinei del Valle, aşa cum înainte mă vâram în fiecare dimineață în patul bunicului meu, ca să mă răsfețe. Eram obişnuită să fiu primită de brațele tari ale lui Tao Chi'en, nimic nu mă liniştea mai mult decât mirosul lui de mare şi litania de cuvinte dulci

rostite în chineză pe care mi le spunea pe jumătate adormit. Nu ştiam că un copil normal nu intră în dormitorul celor mari, cu atât mai puțin dacă aceştia sunt în pat; crescusem într-un contact fizic permanent, pupată şi legănată îndelung de bunicii materni, să fiu luată în brațe era singura modalitate de alinare sau de odihnă pe care o cunoşteam. Când m-a văzut, Paulina del Valle m-a respins scandalizată şi eu am început să mă tângui încetişor la unison cu cățelul; pesemne că aveam amândoi un aer atât de jalnic că ne-a făcut semn să venim. M-am urcat în pat şi mi-am tras cearşafurile peste cap. Presupun că am adormit imediat, oricum, m-am trezit ghemuită lângă sânii ei mari parfumați cu gardenie, cu cățelul la picioare. Primul lucru pe care l-am făcut când m-am trezit între delfinii şi naiadele florentine a fost să întreb de bunicii mei Eliza şi Tao. I-am căutat peste tot în casă şi în grădină, după care m-am aşezat lângă uşă aşteptând să vină să mă ia. Asta s-a repetat toată săptămâna, în ciuda cadourilor, plimbărilor şi răsfățurilor cu care mă copleşea Paulina. Sâmbătă am fugit. Niciodată nu mă aflasem singură pe stradă şi eram incapabilă să mă orientez, dar instinctul m-a făcut să cobor dealul, aşa am ajuns în centrul oraşului San Francisco, unde m-am învârtit câteva ceasuri, copleşită, până am văzut doi chinezi cu un cărucior cu rufe de spălat şi m-am luat după ei la o distanță prudentă pentru că semănau cu unchiul meu Lucky. Se duceau în Chinatown — acolo erau toate spălătoriile din oraş — şi de cum am intrat în cartier m-am simțit în siguranță, deşi nu cunoşteam numele străzilor sau adresa bunicilor. Eram timidă şi prea speriată ca să cer ajutor, astfel că am continuat să merg fără țintă, purtată de mirosurile de mâncare, sunetul limbii şi înfățişarea sutelor de mici prăvălii pe care le colindasem de atâtea ori de mână cu bunicul Tao Chi'en. La un moment dat oboseala m-a învins, m-am aşezat pe pragul unei clădiri dărăpănate şi am adormit. M-au trezit zgâlțâiala şi mârâielile unei bătrâne care din cauza sprâncenelor fine trasate cu cărbune la mijlocul frunții părea o mască. Am scos un țipăt de surpriză, dar era deja prea târziu s-o şterg, mă apucase zdravăn de mână. M-a luat pe sus în timp ce dădeam din picioare şi m-a închis într-o chichineață infectă. Mirosul era groaznic şi de foame şi frică mi s-a făcut rău şi am început să vomit. Habar nu aveam unde mă aflam. De cum mi-a trecut greața am început să-l strig cât mă ținea gura pe bunicul şi-atunci femeia s-a întors şi mi-a cârpit nişte palme care mi-au tăiat respirația; niciodată nu fusesem bătută şi cred că mai mare decât durerea a fost mirarea. Mi-a poruncit în cantoneză să tac naibii dacă nu vreau să mă bată cu o prăjină de bambus, apoi m-a dezbrăcat şi m-a cercetat din cap până-n picioare, mai ales la gură, urechi şi organele genitale, mi-a pus o cămaşă curată şi a plecat luându-mi hainele cu ea. Am rămas din nou singură în maghernița care se întuneca pe măsură ce scădea lumina care se strecura printr-un mic luminator.

Cred că aventura aceea m-a marcat, căci au trecut douăzeci şi cinci de ani şi tot îmi mai aduc aminte de orele care nu se mai terminau. Pe atunci nu vedeai în Chinatown fetițe singure pe stradă, familiile lor aveau mare grijă de ele pentru că într-o clipă de neatenție puteau dispărea în tentaculele prostituției infantile. Eu eram prea mică, dar adesea erau răpite sau cumpărate copile de vârsta mea pentru a fi învățate de mici la tot felul de depravări. Femeia s-a întors după câteva ceasuri, era întuneric deplin, însoțită de un tânăr. S-au uitat la mine la lumina unei lămpi şi s-au pus să

discute însufleţit în limba lor, pe care o cunoşteam, dar am priceput puţin pentru că eram extenuată şi moartă de frică. Mi s-a părut că aud de câteva ori numele bunicului Tao Chi'en. Au plecat iar, lăsându-mă singură şi dârdâind de frig şi de frică nu ştiu cât timp. Când uşa s-a redeschis, lumina lămpii m-a orbit, m-am auzit strigată pe numele meu chinezesc, Lai-Ming, şi am recunoscut vocea de neconfundat a unchiului Lucky. M-a ridicat în braţe şi n-am mai ştiut nimic, uşurarea era prea mare. Nu-mi amintesc de drumul în trăsură şi nici de clipa în care m-am revăzut în palatul din Nob Hill în faţa bunică-mii Paulina. Nu mai ştiu nici ce s-a întâmplat în săptămânile care au urmat, pentru că am fost bolnavă de varicelă; a fost o perioadă confuză, cu multe schimbări şi contradicţii.

Acum, când pun cap la cap crâmpeie din trecut, pot spune cu certitudine că m-a salvat norocul unchiului Lucky. Femeia care mă răpise pe stradă s-a dus atunci la un reprezentant al tong-ului din care făcea parte, căci nimic nu mişca în Chinatown fără cunoştinţa şi aprobarea acestor bande, întreaga comunitate aparţinea acestor tong-uri, fraternităţi închise şi zeloase care îşi strângeau membrii cerându-le lealitate şi comisioane în schimbul protecţiei, relaţiilor pentru ca să poată munci şi pentru a duce în China trupurile chinezilor morţi pe sol american. Bărbatul mă văzuse de mână cu bunicul de multe ori şi, printr-o întâmplare fericită, ţinea de acelaşi tong ca şi Tao Chi'en. El l-a chemat pe unchiul meu. Primul impuls al lui Lucky a fost să mă ia acasă la el, pentru ca proaspăta lui soţie, recent comandată în China după catalog, să aibă grijă de mine, dar apoi şi-a dat seama că instrucţiunile părinţilor trebuie respectate. După ce m-a depus la Paulina del Valle, bunica Eliza a plecat să îngroape trupul lui Tao Chi'en la Hong Kong. Atât ea cât şi Tao Chi'en repetaseră mereu că pentru mine cartierul chinezesc din San Francisco era o lume prea mică, doreau ca eu să fac parte din Statele Unite. Deşi nu împărtăşea acest principiu, Lucky nu putea să nu asculte de dorinţa părinţilor, aşa că a plătit răpitorilor suma convenită şi m-a dus înapoi la Paulina del Valle. Aveam să-l revăd abia după douăzeci de ani, când l-am căutat pentru a afla ultimele detalii despre povestea mea.

Trufaşa familie a bunicilor mei paterni a locuit la San Francisco treizeci şi şase de ani, fără să lase multe amintiri. Am mers pe urmele lor. Astăzi, pălăţelul din Nob Hill este transformat într-un hotel şi nimeni nu-şi aminteşte de primii lui stăpâni. Căutând la bibliotecă ziare vechi am găsit numele familiei menţionat adesea în paginile mondene, de asemenea povestea statuii Republicii şi numele mamei. Mai există şi o scurtă ştire despre moartea bunicului Tao Chi'en, un ferpar foarte elogios scris de un anume Jacob Freemont, cât şi un anunţ de condoleanţe din partea Societăţii de Medicină care exprimă gratitudinea pentru contribuţiile pe care zhong yi Tao Chi'en le-a avut în medicina occidentală. Lucru rar, căci pe atunci populaţia chineză era aproape invizibilă, se năştea, trăia şi murea la marginea evenimentelor americane, dar prestigiul lui Tao Chi'en depăşise limitele Chinatown-ului şi ale Californiei, ajunsese până în Anglia, unde prezentase câteva conferinţe despre acupunctură. Fără aceste mărturii tipărite, cea mai mare parte a protagoniştilor acestei istorii ar fi pierit duşi de vântul uitării.

Escapada mea în Chinatown în căutarea bunicilor materni s-a

adăugat altor motive care au determinat-o pe bunică-mea Paulina del Valle să se întoarcă în Chile. Şi-a dat seama că nicio petrecere oricât de somptuoasă şi nicio risipă nu erau în stare să-i readucă poziția socială pe care o avusese pe când trăia bărbatul ei. Îmbătrânea singură, departe de copii, de rude, de limba şi de pământul ei. Banii rămaşi nu erau destui ca să trăiască în căsoiul cu patruzeci şi cinci de încăperi ca până atunci, dar reprezentau o avere uriaşă în Chile, unde totul era mai ieftin, în plus, îi căzuse în brațe o nepoată cam ciudată pe care trebuia să o dezrădăcineze complet de trecutul ei chinezesc, dacă voia să o transforme într-o domnişoară chiliana. Fiindu-i teamă să nu fug iar, a angajat o dădacă englezoaică ce trebuia să mă vegheze zi şi noapte. Şi-a anulat planurile de călătorie în Egipt şi banchetele de Anul Nou, dar a grăbit refacerea garderobei şi a purces metodic să-şi împartă banii între Statele Unite şi Anglia, trimițând în Chile doar suma indispensabilă pentru instalare, căci situația politica i se părea instabilă. A scris o lungă misivă lui Severo del Valle, ca să se împace cu el, să-i povestească ce i se întâmplase lui Tao Chi'en şi decizia Elizei Sommers de a-i încredința fata, explicându-i în detaliu avantajele. Severo del Valle a înțeles motivele şi a fost de acord, pentru că avea deja doi copii şi nevastă-sa îl aştepta pe al treilea, dar nu a renunțat la tutela legală, aşa cum îi cerea mătuşă-sa.

Avocații Paulinei au ajutat-o să aranjeze finanțele şi să vândă conacul, în timp ce majordomul Williams s-a ocupat de aspectele practice ale mutării în sudul lumii şi de ambalarea lucrurilor stăpânei, pentru că aceasta nu voia să vândă nimic, ca să nu zică gurile rele că era strâmtorată. Planul era ca Paulina să se îmbarce cu mine, cu dădaca englezoaică şi câțiva servitori de încredere, iar Williams să trimită în Chile bagajele, după care era liber şi rămânea cu o suculentă gratificație în lire sterline. Avea să fie ultimul serviciu în slujba ei. Cu o săptămână înainte de plecarea ei, majordomul i-a cerut o întrevedere între patru ochi.

— Iertați-mă, doamnă, dar pot afla de ce am decăzut în ochii dumneavoastră?

— Ce spui, Williams! Doar ştii cât te apreciez şi cât de recunoscătoare îți sunt pentru câte ai făcut.

— Totuşi, nu mă luați în Chile…

— Pentru Dumnezeu, omule! Nici nu mi-a trecut prin cap. Ce să facă un majordom britanic în Chile? Nimeni nu are aşa ceva acolo. Ar râde lumea şi de mine şi de dumneata. Te-ai uitat pe hartă? Țara asta e foarte departe şi nimeni nu vorbeşte engleza, ai duce o viață foarte neplăcută. Nu am dreptul să-ți cer asemenea sacrificiu, Williams.

— Dacă-mi permiteți, despărțirea de dumneavoastră ar fi un sacrificiu şi mai mare.

Paulina del Valle s-a oprit şi l-a privit cu ochii rotunjiți de uimire. Şi-a dat seama pentru prima dată că Williams era mai mult decât un automat în redingotă neagră cu cozi şi mănuşi albe. A văzut un bărbat de vreo cincizeci de ani, lat în spate şi plăcut la chip, cu un păr bogat de culoarea piperului şi ochi pătrunzători; avea mâini puternice de matelot şi dinții galbeni de nicotină, deşi niciodată nu îl văzuse fumând sau mestecând tutun. Au rămas tăcuți, ea privindu-l, el suportându-i privirile fără pic de stânjeneală.

— Doamnă, spuse în cele din urmă în limbajul indirect care îl

caracteriza, nu pot să nu observ greutățile prin care treceți de când sunteți văduvă.

— Îți bați joc de mine?

— Nici nu-mi trece prin gând, doamnă.

— Aha, îşi drese ea vocea după o lungă pauză.

— Probabil că vă întrebați de ce vă spun toate astea.

— Să spunem că ai reuşit să mă faci curioasă, Williams.

— Mă gândesc că dacă nu pot să vă urmez în Chile în calitate de majordom, poate că nu ar fi o idee chiar proastă să o fac în calitate de soț.

Paulina del Valle a crezut că se despică duşumeaua sub ea şi că pică cu scaun cu tot în fundul pământului. Primul gând a fost că omul se țicnise, nu era altă explicație, dar constatând calmul şi atitudinea demnă ale majordomului şi-a înghițit ocările care îi stăteau pe buze.

— Dați-mi voie să vă explic punctul meu de vedere, doamnă. Nu pretind, fireşte, să-mi exercit rolul de soț sub aspect sentimental. Nu aspir nici la averea dumneavoastră, care va fi în perfectă siguranță, şi puteți lua măsurile legale în acest sens. Rolul meu ar fi practic acelaşi: să vă ajut la tot ce-mi stă în puteri cu discreție maximă. Presupun că în Chile, ca şi în restul lumii, o femeie singură are de înfruntat destule neplăceri. Ar fi o onoare pentru mine să ies în față pentru dumneavoastră.

— Şi ce câştigi cu aranjamentul ăsta ciudat? a întrebat Paulina fără a putea ascunde o nuanță muşcătoare.

— Pe de o parte, respect. Pe de alta, recunosc că gândul de a nu vă mai vedea mă chinuie de când ați plănuit să plecați. Am trăit alături de dumneavoastră o jumătate din viața mea, m-am obişnuit.

Paulina a rămas mută o lungă bucată de vreme, tot învârtind în minte curioasa propunere a angajatului ei. Aşa cum era expusă, era o afacere bună, cu avantaje pentru ambii: el s-ar bucura de o viață bună pe care n-ar putea s-o ducă altfel, ea ar merge la braț cu un tip bine care, dacă îl priveai atent, părea cât se poate de distins. De fapt, părea un nobil britanic. Doar imaginându-şi mutra rudelor ei din Chile şi invidia surorilor, a pufnit în râs.

— Dar eşti cu cel puțin zece ani mai tânăr decât mine şi cu treizeci de kilograme mai uşor, nu ți-e teamă de ridicol?

— Eu nu. Dar dumneavoastră nu vă e teamă să fiți văzută cu cineva de condiția mea?

— Eu nu mă tem de nimic în viața asta şi mă încântă să-mi scandalizez semenii. Care ți-e numele mic, Williams?

— Frederick.

— Frederick Williams... Frumos nume, cât se poate de aristocratic.

— Cu regret vă spun că e singurul lucru aristocratic pe care îl am, doamnă, a zâmbit Williams.

Şi aşa s-a întâmplat că o săptămână mai târziu bunică-mea Paulina, noul ei soț, coaforul, dădaca, două cameriste, un valet, un servitor şi cu mine am plecat cu trenul la New York cu o parte din cufere şi de acolo ne-am îmbarcat spre Europa pe o navă britanică. L-am luat cu noi şi pe Caramela, care era în perioada de creştere în care câinii vor să copuleze cu tot ce întâlnesc în cale, în cazul de față cu o blană de vulpe a bunică-mii. Blana avea de jur împrejur cozi întregi iar Caramela, supărat de pasivitatea cu care îi acceptau avansurile, le-a făcut praf cu dinții. Furioasă, Paulina del Valle a

fost pe punctul de a-l zvârli peste bord, dar criza mea de spaimă i-a salvat pielea. Bunica ocupa o suită de trei camere, Frederick Williams una identică pe partea opusă a culoarului. Ea îşi petrecea zilele mâncând tot timpul, schimbându-şi tot timpul rochiile, învățându-mă aritmetică pentru ca în viitor să-i pot ține contabilitatea şi povestindu-mi istoria familiei sale ca să ştiu de unde veneam, fără a-mi spune niciodată cine e tatăl meu, de parcă aş fi apărut în clanul Del Valle prin generație spontanee. Dacă o întrebam de mama şi de tata îmi spunea că muriseră şi nu avea importanță, pentru că având o bunică aşa ca ea era de ajuns şi prea de ajuns, între timp, Frederick Williams juca bridge şi citea ziare englezeşti, exact ca ceilalți pasageri de la clasa întâi. Îşi lăsase favoriți şi o mustață bogată cu vârfurile geminate, care îi dădeau un aer important, şi fuma pipă şi trabuce cubaneze. I-a mărturisit bunicii că era un fumător împătimit şi că cel mai greu îi fusese în timpul cât era majordom să se abțină să fumeze în public, acum putea în sfârşit să savureze tutunul şi să arunce la gunoi pastilele de mentă pe care le cumpăra în cantități industriale şi care-i perforaseră stomacul, în epoca aceea în care bărbații cu situație aveau burtă şi guşă dublă, silueta mai curând zveltă şi atletică a lui Williams era o raritate în societatea înaltă, deşi purtările lui impecabile erau mult mai convingătoare decât cele ale bunică-mii. Seara, înainte de a coborî amândoi în salonul de dans, veneau să-mi spună noapte bună în cabina pe care o împărțeam cu dădaca. Era un spectacol să-i vezi, ea pieptănată şi machiată de coafor, îmbrăcată de gală şi sclipind de bijuterii precum un idol grăsan, el pe post de prinț-consort distins. Uneori îi spionam uimită din uşa salonului: Frederick Williams o manipula pe Paulina del Valle pe pista de dans cu siguranța cuiva obişnuit să mute din loc baloturi grele.

Am ajuns în Chile după un an, când averea nesigură a bunicii se redresase încă o dată grație speculațiilor cu zahăr pe care le făcuse în timpul Războiului Pacificului. Teoria ei se dovedise exactă: lumea mănâncă mai multe dulciuri în vremuri de restrişte. Sosirea noastră a coincis cu cel mai celebru rol pe care incomparabila Sarah Bernhardt venise să-l prezinte la teatru, cel din Dama cu camelii. Celebra actriță nu a reuşit să emoționeze publicul aşa cum făcuse în restul universului civilizat, pentru că mitocănească societate chiliana n-a avut nici un fel se simpatie pentru curtezana tuberculoasă, tuturor li s-a părut normal să se sacrifice pentru amantul ei, nu vedeau rațiunea pentru atâta dramă şi atâtea camelii ofilite. Faimoasa actriță s-a convins că venise într-o țară de idioți, părere pe care Paulina del Valle o împărtăşea pe deplin. Bunica se plimbase cu toată suita prin mai multe oraşe din Europa, dar nu-şi împlinise visul de a merge în Egipt presupunând că nu putea găsi acolo o cămilă care să-i suporte greutatea şi că trebuia să ajungă la piramide pe jos, sub un soare de lavă topită. În 1886 eu aveam şase ani, vorbeam un amestec de chineză, engleză şi spaniolă, dar ştiam să fac cele patru operații aritmetice de bază şi eram în stare să convertesc incredibil de uşor francii francezi în lire sterline şi pe acestea în mărci germane sau lire italiene, încetasem să plâng la tot pasul după bunicul Tao şi bunica Eliza, dar mă chinuiau regulat aceleaşi coşmaruri inexplicabile. Exista o gaură neagră în memoria mea, ceva tot timpul prezent şi periculos pe care nu reuşeam să-l precizez, ceva necunoscut care mă teroriza, mai ales pe întuneric sau în mijlocul unei mulțimi. Nu suportam să fiu înconjurată de lume, mă porneam să țip ca

apucată de draci şi bunică-mea Paulina trebuia să mă liniştească învăluindu-mă în îmbrăţişarea ei de urs. Mă obişnuisem să mă refugiez la ea în pat când mă trezeam speriată, astfel s-a creat între noi o intimitate care, sunt convinsă, m-a salvat de la demenţa şi teroarea în care m-aş fi cufundat în alte condiţii. Tot trebuind să mă consoleze, Paulina del Valle s-a schimbat imperceptibil faţă de noi toţi, în afară de Frederick Williams. A devenit mai drăgăstoasă şi mai tolerantă, ba chiar a şi slăbit puţin, tot alergând după mine şi fiind atât de ocupată că uita de dulciuri. Cred că mă adora. O spun fără falsă modestie, căci mi-a dovedit-o de multe ori, m-a ajutat să cresc dându-mi toată libertatea posibilă pentru timpurile acelea, aţâţându-mi curiozitatea şi arătându-mi lumea. Nu-mi dădea voie să fiu sentimentală sau să mă vait, „nu trebuie să priveşti în urmă" era una din devizele ei. Făcea tot felul de glume cu mine, unele destul de grosolane, până când am învăţat să-i răspund cu aceeaşi monedă, asta a dat tonul relaţiei noastre, într-o zi am găsit în curte o şopârlă strivită de roata unei trăsuri, care rămăsese la soare mai multe zile şi era fosilizată, fixată definitiv într-o formă tristă de reptilă fleşcăită. Am luat-o de jos şi am păstrat-o fără un scop precis, până mi-a venit ideea. Stăteam la birou făcându-mi temele la matematică şi bunica a intrat neatentă în cameră; am mimat un acces violent de tuse şi a venit să mă bată pe spate. M-am aplecat înainte, cu faţa în mâini şi, spre oroarea bunei femei, am „scuipat" şopârla care mi-a aterizat în poală. Atât de îngrozită a fost bunica văzând dihania care cică-mi ieşise din plămâni, că a căzut în fund, dar pe urmă a râs la fel de tare ca şi mine iar eu păstrez ca amintire animăluţul disecat între paginile unei cărţi. E greu de priceput de ce femeia asta atât de puternică se temea să-mi spună adevărul despre trecutul meu. Bănuiesc că în ciuda atitudinii sfidătoare faţă de convenţii n-a reuşit niciodată să treacă peste prejudecăţile de clasă. Ca să mă protejeze de faptul că fusesem respinsă mi-a ascuns cu grijă sfertul meu de sânge chinez, modestia socială a mamei şi faptul că în realitate eram o bastardă. Este singurul lucru pe care îl reproşez uriaşei mele bunici.

În Europa l-am cunoscut pe Matías Rodríguez de Santa Cruz y del Valle. Paulina nu şi-a ţinut promisiunea făcută bunicii Eliza Sommers de a-mi spune adevărul şi în loc de a mi-l prezenta ca pe tatăl meu a spus că era alt unchi dintre numeroşii unchi pe care-i are orice copil chilian, căci orice rudă sau prieten de familie destul de bătrân ca să poarte acest titlu cu oarecare demnitate începe să fie numit automat unchi sau mătuşă, de aceea i-am spus mereu unchiule Frederick bunului de Williams. Am aflat că Matías era tatăl meu după mulţi ani, când s-a întors în Chile să moară şi mi-a spus-o chiar el. Omul nu mi-a făcut o impresie memorabilă, era slab, palid şi de treabă, părea tânăr când stătea jos, dar mult mai bătrân când încerca să se mişte. Mergea în baston şi lângă el se găsea tot timpul un servitor care îi deschidea uşile, îi punea pardesiul, îi aprindea ţigările şi îi dădea paharul cu apă de pe măsuţa de alături, căci efortul de a întinde braţul era prea mare pentru el. Mătuşa Paulina mi-a explicat că acel unchi al meu suferea de artrită, boală foarte dureroasă care îl făcea fragil precum cristalul, drept care trebuia să fiu foarte atentă cum mă apropii de el, aşa mi-a spus. Bunica avea să moară câtiva ani mai târziu neştiind că fiul ei cel mare suferea de sifilis, nu de artrită. Stupoarea pe care a produs-o în familia Del Valle sosirea bunicii la Santiago a fost monumentală. De la Buenos Aires

am traversat Argentina pe uscat ca să ajungem în Chile, un adevărat safari, având în vedere cantitatea de bagaje care venea din Europa plus cele unsprezece valize cu cumpărăturile făcute la Buenos Aires. Am mers în trăsuri, cu încărcătura cărată de o caravană de catâri şi însoţită de paznici înarmaţi sub conducerea unchiului Frederick, pentru că umblau bandiţi de o parte şi de alta a graniţei, dar din păcate nu ne-au atacat şi am ajuns în Chile fără nimic interesant de povestit despre trecerea Arizilor. Pe drum am pierdut doica (s-a înamorat de un argentinian şi a preferat să rămână) şi o servitoare (răpusă de tifos), dar unchiul Frederick avea grijă să angajeze oameni pentru ajutor la fiecare etapă a pelerinajului nostru. Paulina hotărâse să se instaleze la Santiago, în capitală, socotind după atâţia ani petrecuţi în Statele Unite că micul port Valparaíso, unde se născuse, ar fi prea mic pentru ea. În plus, se obişnuise să fie departe de clan iar ideea de a-şi vedea rudele în fiecare zi, obiceiul de temut al oricărei familii chiliene, o îngrozea. Totuşi, nici în Santiago n-a scăpat de ei, acolo locuind două surori măritate „bine", cum vorbeau despre ei membrii clasei de sus, presupunând, bănuiesc, că restul lumii intra în categoria „proastă". Nepotul ei Severo del Valle, care locuia şi el în capitală, a venit cu nevastă-sa să ne salute de cum am sosit. Am de la prima întâlnire cu ei o amintire mai limpede decât cea din Europa cu tatăl meu, pentru că mi-au arătat o afecţiune atât de exagerată încât m-am speriat. Lucrul cel mai notabil la Severo era că în ciuda şchiopătatului şi a bastonului părea un prinţ din poveştile cu poze — rareori mi-a fost dat să văd un bărbat mai frumos — iar la Nívea că avea un pântec mare şi rotund. Pe vremea aceea procrearea era socotită un lucru indecent şi femeile însărcinate din burghezie se claustrau în casă, dar ea nu încerca să-şi ascundă condiţia, ba chiar o exhiba indiferentă la jena pe care o producea. Pe stradă, lumea încerca să nu o privească, de parcă ar fi fost diformă sau ar fi umblat goală. Eu nu văzusem până atunci aşa ceva şi când am întrebat ce păţise doamna, bunica Paulina mi-a spus că, sărăcuţa, înghiţise un pepene. Pe lângă chipeşul ei soţ, Nívea părea un şoricel, dar ajungea să vorbeşti două minute cu ea ca să te cucerească cu încântarea şi energia ei neobişnuite.

Santiago era un oraş frumos situat într-o vale roditoare, înconjurat de munţi înalţi verzi vara şi înzăpeziţi pe timp de iarnă, oraş liniştit, somnolent, ce mirosea a un amestec de grădini înflorite şi balegă de cal. Avea un aer franţuzit, cu copacii lui bătrâni, pieţele maure, portalurile şi pasajele, femeile elegante, prăvăliile rafinate care vindeau lucrurile cele mai fine aduse din Europa şi din Orient, aleile şi promenadele pe care cei bogaţi îşi arătau trăsurile şi caii minunaţi. Străzile erau străbătute de vânzători ambulanţi care-şi strigau mărfurile umile purtate în coşuri, alergau haite de câini vagabonzi iar sub acoperişuri cuibăreau porumbei şi vrăbii. Clopotele bisericilor băteau toate orele, cu excepţia perioadei de siestă, când străzile rămâneau goale şi oamenii se odihneau. Era un oraş seniorial, foarte diferit de San Francisco, cu pecetea lui inconfundabilă de loc de frontieră şi cu aerul său cosmopolit şi colorat. Paulina del Valle a cumpărat un conac pe Ejercito Libertador (Armata eliberatoare), strada cea mai aristocratică, aproape de Alameda de las Delicias (Aleea Desfătărilor), pe care trecea în fiecare primăvară trăsura napoleoniană cu cai cu panaş şi gardă de onoare a preşedintelui republicii în drum spre parada militară de ziua naţională din Parcul lui Marte. Casa nu se putea compara cu splendoarea pălăţelului din

San Francisco, dar pentru Santiago era de o opulență enervantă. Cu toate acestea, nu etalarea belşugului sau lipsa de tact a lăsat cu gura căscată mica societate a capitalei, ci soțul cu pedigree pe care Paulina del Valle „şi-l cumpărase", cum se spunea, şi glumele care circulau despre imensul pat aurit cu figuri mitologice marine, în care cine ştie ce păcate făcea cuplul ăsta de bătrâiori. Pe Williams îl bănuiau de titluri nobiliare şi de intenții rele. Ce motiv ar putea să aibă un lord britanic, atât de fin şi de arătos, să se căsătorească cu o femeie al cărei caracter prost era bine cunoscut şi destul de mai bătrână decât el? Nu putea fi decât un conte ruinat, un vânător de zestre dispus să o jumulească şi-apoi să o părăsească. De fapt cu toții îşi doreau ca lucrurile să fi stat aşa, ca să-i mai reteze din nas arogantei mele bunici, totuşi nimeni nu îndrăznea să râdă de soțul ei, fideli tradiției chiliene de a fi ospitalieri cu străinii, în plus, Frederick Williams şi-a câştigat respectul unanim cu purtările lui excelente, cu felul prozaic de a privi viața şi cu ideile lui monarhice, socotea că toate relele societății se datorau indisciplinei şi lipsei de respect pentru ierarhie. Deviza celui ce fusese un servitor atâtia ani era „fiecare la locul său şi un loc pentru fiecare". Ajuns soțul bunică-mii, şi-a asumat rolul de oligarh cu aceeaşi naturalețe cu care înainte îşi îndeplinea destinul de slujitor; atunci nu încerca să se amestece între cei de sus, acum n-avea de a face cu cei de jos; separarea claselor i se părea indispensabilă pentru a evita haosul şi vulgaritatea. În familia aceasta de barbari pasionați care era clanul Del Valle, Williams producea stupoare şi admirație cu politețea lui exagerată şi calmul lui impasibil, rezultate ale anilor în care fusese majordom. Ştia doar câteva cuvinte spanioleşti şi tăcerea lui forțată trecea drept înțelepciune, orgoliu şi mister. Singurul capabil să-l demaşte pe presupusul lord britanic era Severo del Valle, dar nu a făcut-o, pentru că îl aprecia pe fostul servitor şi o admira pe mătuşa asta care îşi râdea de toată lumea împăunându-se cu fațosul ei bărbat.

Bunica Paulina s-a lansat într-o campanie de caritate publică pentru a reduce la tăcere invidia şi bârfele pe care le produceau averea ei. Se pricepea, pentru că crescuse în țara asta, unde a-i ajuta pe săraci este o sarcină obligatorie pentru orice femeie de lume. Cu cât se sacrificau mai mult pentru săraci bătând spitalele, azilurile, orfelinatele şi casele de raport, cu atât mai sus urcau în stima generală şi de aceea îşi clamau pomenile în toate părțile. A ignora această obligație însemna să-ți atragi priviri crucişe şi admonestările clerului, aşa că nici măcar Paulina del Valle nu ar fi putut scăpa de sentimentul de vină şi de teama de a-şi pierde fericirea veşnică. M-a antrenat şi pe mine în treburile acestea, dar mărturisesc că mă simțeam stânjenită când ajungeam într-o mahala mizeră cu trăsura noastră luxoasă plină de alimente, cu doi lachei care împărțeau darurile unor ființe jerpelite care ne mulțumeau cu multă umilință şi cu ura sticlind în ochi.

Educația a trebuit să mi-o fac acasă, pentru că am fugit din toate stabilimentele religioase în care m-a înscris bunica. Familia ajunsese s-o convingă că internatul era singura modalitate de a mă transforma într-un copil normal, că aveam nevoie de compania altor copii pentru a-mi depăşi timiditatea patologică şi de mâna fermă a călugărițelor pentru a deveni supusă. „Ai răsfățat-o prea mult pe fetița asta, Paulina, devine un monstru", o băteau la cap, şi bunică-mea a sfârşit prin a crede evidențelor. Dormeam cu Caramela în pat, mâncam şi citeam ce aveam chef, îmi petreceam zilele

jucându-mă cu imaginația, fără multă disciplină pentru că nimeni din jurul meu nu-şi dăduse osteneala să mi-o impună, cu alte cuvinte: mă bucuram de o copilărie destul de fericită. Nu am suportat internatele cu călugărițele bigote şi mulțimea de fete care îmi readuceau în minte coşmarul cu copiii în pijamale negre, nu am suportat rigoarea regulamentelor, monotonia programului şi frigul din aceste mânăstiri coloniale. Nu mai ştiu de câte ori s-a repetat această rutină: Paulina del Valle mă îmbrăca în alb de sus până jos, îmi repeta instrucțiunile pe un ton amenințător, mă lua practic pe sus şi mă lăsa cu bagaje cu tot în mânile unei novice zdravene, după care o ştergea cât de repede o țineau picioarele, cuprinsă de remuşcări. Erau colegii pentru fete bogate în care domneau supunerea şi urâțenia, iar scopul final era să primim o spoială de cultură cât să nu fim ignorante de tot, spoiala aceasta având valoare pe piața matrimonială, dar nu destulă ca să ne punem întrebări. Ideea era să renunți la voința proprie în favoarea binelui colectiv, ca să devenim bune catolice, mame pline de abnegație şi soții ascultătoare. Călugărițele trebuiau să înceapă prin a ne stăpâni corpul, izvor de deşertăciune şi alte păcate; nu ne lăsau să râdem, să alergăm, să ne jucăm în aer liber. Făceam baie o dată pe lună, îmbrăcate în nişte cămăşi lungi ca să nu ne arătăm ruşinea ochilor lui Dumnezeu, care este peste tot. Se pleca de la principiul că învățătura intră cu bățul, astfel că nu făceau economie la severitate. Ne inculcau frica de Dumnezeu, de dracul, de adulți, de rigla cu care ne loveau peste degete, de pietricelele pe care ne puneau să stăm când ne pedepseau, de propriile noastre gânduri şi dorințe, frica de frică. Niciodată nicio vorbă de laudă, de teamă să nu devenim îngâmfate, în schimb pedepse din belşug pentru a ne căli caracterul, între aceste ziduri groase supraviețuiau colegele mele în uniformă, cu cozile atât de strâns împletite că ajungea să le sângereze pielea capului şi cu mâinile pline de degeraturi din cauza frigului etern. Contrastul cu căminele lor, unde erau răsfățate ca nişte prințese în timpul vacanțelor, pesemne că le putea scoate din minți chiar şi pe cele mai tari. Eu nu am suportat. O dată am reuşit să câştig complicitatea unui grădinar şi am sărit gardul. Nu ştiu cum am ajuns singură pe strada Ejercito Libertador, unde m-a primit Caramela isterizat de bucurie, dar Paulina del Valle aproape că a făcut infarct când m-a văzut apărând cu rochia plină de noroi şi cu ochii umflați. Am petrecut acasă câteva luni până când presiunile din afară au obligat-o să repete experimentul. A doua oară m-am ascuns între nişte arbuşti din curte unde am rămas toată noaptea cu gândul de a muri de frig şi de foame, îmi imaginam chipurile călugărițelor şi ale familiei în fața cadavrului meu şi-mi plângeam de milă, biata fată, să moară la o vârstă atât de fragedă. A doua zi, şcoala a anunțat-o pe Paulina del Valle că dispărusem şi ea a venit în trombă să ceară explicații, în timp ce o novice îmbujorată o conducea împreună cu Frederick Williams la biroul stareței, eu m-am făcut nevăzută ştergând-o din bălăriile în care mă ascunsesem la trăsura care aştepta în curte, m-am urcat fără ca vizitiul să prindă de veste şi m-am ghemuit sub banchetă. Cu forțe unite, Frederick Williams, vizitiul şi stareța au aburcat-o pe bunică-mea în trăsură, în timp ce aceasta țipa că dacă nu am să fiu găsită repede, or să vadă ei cine e Paulina del Valle. Dar când am ieşit din ascunzătoare înainte de a ajunge acasă, şi-a uitat lacrimile de amărăciune, m-a apucat de ceafă şi mi-a tras o chelfăneală care a durat cât am mers mai

multe cvartale, până când unchiul Frederick a liniştit-o. Disciplina nu era însă punctul tare al bunei doamne: aflând că nu mâncasem de o zi şi că petrecusem noaptea sub cerul liber, m-a acoperit de sărutări şi m-a dus să-mi dea înghețată. Din cea de a treia instituție în care a vrut să mă înscrie am fost respinsă din start pentru că la întrevederea cu directoarea am asigurat-o că îl văzusem pe dracul şi că avea labele verzi, în cele din urmă bunica s-a dat bătută. Severo del Valle a convins-o că nu avea rost să mă chinuie, puteam să învăț cele necesare acasă, cu profesori particulari. Copilăria mi-a fost traversată de o serie de institutoare engleze, franceze şi germane care au sucombat succesiv în fața apei contaminate din Chile şi toanelor Paulinei del Valle; nefericitele s-au întors în țările lor cu diaree cronică şi amintiri rele. Educația mea a fost destul de accidentată până la apariția unei învățătoare chiliene excepționale, domnişoara Matilde Pineda, care m-a învățat cam toate lucrurile importante pe care le ştiu, în afară de bunul-simț, pe care nu-l avea nici ea. Era pasionată şi idealistă, scria poezie filozofică pe care nu a reuşit să o publice niciodată, suferea de o foame nepotolită de cunoaştere şi în fața slăbiciunilor celorlalți dovedea o intransigență proprie ființelor prea inteligente. Nu admitea lenea; nu aveai voie să spui „nu pot" în prezența ei. Bunica o angajase pentru că se declara agnostică, socialistă şi partizană a sufragiului feminin, trei motive arhisuficiente pentru a nu fi primită în nicio instituție educativă. „Să vedem dacă reuşeşti să mai micşorezi fățărnicia conservatoare şi patriarhală a acestei familii", i-a spus Paulina del Valle la prima întrevedere, sprijinită de Frederick Williams şi de Severo del Valle, singurii care au întrezărit talentul domnişoarei Pineda, toți ceilalți susținând că femeia aia avea să hrănească monstrul care creştea deja în mine. Mătuşile au taxat-o imediat de „golancă parvenită" şi au pus-o în gardă pe bunica împotriva acestei femei din clasa de jos care se băga pe sub pielea omului, cum ziceau, în schimb Williams, cel mai mare adept al claselor din câți am cunoscut, a simpatizat-o. Şase zile pe săptămână, fără să lipsească o dată, învățătoarea venea la şapte dimineața acasă la bunica, unde o aşteptam toată în alb, scrobită toată, cu unghiile curate şi cozile proaspăt împletite. Luam micul dejun într-o mică sufragerie de toată ziua comentând ştirile importante din ziar, după care aveam lecții două ore, iar apoi, până la sfârşitul zilei, mergeam la muzeu şi la librăria „Secolul de Aur" să cumpărăm cărți şi să luăm ceaiul cu librarul, don Pedro Tey, vizitam artişti, mergeam să observăm natura, făceam experiențe de chimie, citeam poveşti, scriam poezii şi puneam în scenă piese din teatrul clasic cu personaje de carton. Ea a fost cea care i-a sugerat bunicii ideea de a înființa un club de doamne pentru a canaliza operele de caritate şi în loc să dea săracilor haine purtate sau mâncarea ce le prisosea în bucătărie, să creeze un fond, să-l administreze ca pe o bancă şi să împrumute bani femeilor pentru a-şi deschide o mică afacere: o crescătorie de găini, un atelier de croitorie, nişte albii mari ca să spele rufe pentru alții, un căruț pentru a transporta diverse mărfuri, în fine, necesarul pentru a ieşi din sărăcia absolută în care supraviețuiau împreună cu copiii lor. Nu şi bărbaților, spunea domnişoara Pineda, căci banii împrumutați lor s-ar duce pe vin şi, oricum, proiectele sociale ale guvernului aveau grijă de ei, în schimb, de femei şi de copii nimeni nu se ocupa în mod serios. „Oamenii nu vor cadouri, vor să-şi câştige traiul cu demnitate", a explicat învățătoarea mea, iar Paulina del Valle a priceput imediat şi s-a

apucat de treabă cu acelaşi entuziasm pe care-l punea în cele mai lacome planuri ale ei de a face bani. „Cu o mână apuc tot ce pot şi cu cealaltă dau, aşa omor doi iepuri dintr-un foc: mă distrez şi îmi asigur un loc în cer", râdea în hohote originala de bunică-mea. Ba chiar a dus iniţiativa mai departe, nu numai că a creat Clubul Doamnelor pe care îl conducea cu eficienţa ei obişnuită (le teroriza pe celelalte cucoane), a finanţat şi şcoli, dispensare medicale ambulatorii şi a organizat un sistem destinat să adune ce nu se vindea în piaţă sau la brutării, dar în stare bună, care se împărţea la orfelinate şi aziluri.

Când Nívea venea în vizită, mereu gravidă şi cu copiii în braţele câte unei dădace, domnişoara Matilde Pineda lăsa tabla şi în timp ce servitoarele purtau de grijă cârdului de plozi, noi luam ceaiul şi cele două femei croiau planuri pentru o societate mai dreaptă şi mai nobilă. Deşi n-avea nici timp şi nici bani de aruncat, Nívea era cea mai tânără şi mai activă dintre doamnele din club. Uneori mergeam să o vedem pe fosta ei profesoară, sora Măria Escapulario, care conducea un azil pentru călugăriţe bătrâne, căci nu mai avea voie să-şi exercite pasiunea de educatoare; congregaţia hotărâse că ideile ei înaintate nu erau recomandate pentru fete de şcoală şi că răul era mai mic dacă avea grijă de nişte babe ramolite decât dacă semăna revolta în capul unor copii. Sora Măria Escapulario avea o chilie mică într-o clădire dărăpănată, dar cu o grădină vrăjită unde ne primea recunoscătoare, pentru că iubea conversaţia intelectuală, plăcere de neatins în azilul ei. Îi aduceam cărţile pe care ni le cerea şi pe care le cumpăram din prăfuita librărie Secolul de Aur. Îi mai duceam şi pişcoturi sau câte o tartă pentru ceaiul pe care îl pregătea pe o spirtieră cu parafină şi îl servea în ceşti ciobite. Pe timp de iarnă rămâneam în chilie, călugăriţa aşezată pe singurul scaun disponibil, Nívea şi domnişoara Pineda pe pat iar eu pe jos, dar dacă vremea era bună ne plimbam prin grădina minunată, printre arbori centenari, hăţişuri de iasomie, trandafiri, camelii şi multe alte flori într-o dezordine încântătoare şi care mă ameţeau cu parfumul lor amestecat. Nu pierdeam niciun cuvânt din acele conversaţii, deşi fireşte că pricepeam foarte puţin; de-atunci nu mi-a fost dat să ascult discursuri atât de pasionate, îşi şopteau secrete, mureau de râs şi vorbeau de orice, numai de religie nu, din respect pentru ideile domnişoarei Matilde Pineda, care susţinea că Dumnezeu este o invenţie a bărbaţilor pentru a-i controla pe alţi bărbaţi şi mai ales pe femei. Sora Măria Escapulario şi Nívea erau catolice, dar nici una nici alta nu păreau fanatice, spre deosebire de majoritatea celor care se găseau în preajma mea în acea perioadă, în Statele Unite nimeni nu vorbea de religie, dar în Chile se comenta şi la desert. Din când în când bunica şi unchiul Frederick mă duceau la slujbă ca să fim văzute, căci nici măcar Paulina del Valle, cu toată îndrăzneala şi cu toată averea ei, nu-şi putea permite luxul de a nu veni la biserică. Familia şi societatea nu ar fi tolerat aşa ceva.

— Eşti catolică, bunico? o întrebam de fiecare dată când trebuia să amân o plimbare sau o carte ca să merg la slujbă.

— Crezi tu că se poate să nu fii catolic în Chile?

— Domnişoara Pineda nu merge la slujbă.

— Şi uite ce rău îi merge, sărăcuţa. Dacă s-ar duce, cu inteligenţa ei ar putea fi directoare de scoală...

Contrar oricărei logici, Frederick Williams s-a adaptat foarte bine cu

enorma familie Del Valle şi cu Chile. Avea pesemne măruntaie de oţel, căci doar el nu a făcut viermişori în burtă de la apa de băut şi era în stare să mănânce mai multe empanadas fără să-i ia foc stomacul. Nici un chilian dintre cunoştinţele noastre, cu excepţia lui Severo del Valle şi a lui don Jose Francisco Vergara, nu vorbea engleza — cea de a doua limbă a oamenilor cu educaţie era franceza, în ciuda numeroasei populaţii britanice din portul Valparaíso — aşa că Williams nu a avut încotro şi s-a apucat să înveţe spaniola, îi dădea lecţii domnişoara Pineda şi după câteva luni a reuşit să se facă înţeles într-o spaniolă bolovănoasă dar funcţională, putea citi ziarele şi să ia parte la viaţa socială din Clubul Uniunii, unde juca bridge cu Patrick Egan, diplomatul nord-american care conducea legaţia. Bunica a reuşit să-l înscrie în Club insinuând că era de origine aristocratică înrudită cu curtea regală engleză, lucru pe care nimeni nu şi-a dat osteneala să-l verifice, deoarece titlurile de noblеţe fuseseră abolite din vremea Independenţei şi, pe de altă parte, ajungea să te uiţi la el ca să fii convins de asta. Prin definiţie, membrii Clubului Uniunii aparţineau „familiilor cunoscute" şi erau „bărbaţi cu stare" (femeile nu îi treceau pragul) şi dacă ar fi descoperit identitatea lui Frederick Williams oricare din acei boieroi s-ar fi bătut în duel pentru ruşinea de a fi fost dus de nas de un fost majordom din California ajuns cel mai fin, mai elegant şi mai cult dintre membrii clubului, cel mai bun jucător de bridge şi, neîndoielnic, unul dintre cei mai bogaţi. Williams se ţinea la curent cu afacerile, pentru a o consilia pe bunica, şi cu politica, temă obligatorie de conversaţie mondenă. Se declara conservator convins, ca aproape toţi din familie, şi regreta faptul că Chile nu avea o monarhie ca în Marea Britanie, democraţia părându-i-se vulgară şi puţin eficientă. La mesele duminicale obligatorii din casa bunicii discuta cu Severo şi cu Nívea, singurii liberali ai clanului. Ideile lor erau divergente, dar toţi trei se respectau reciproc şi eu cred că în secret râdeau de ceilalţi membri ai primitivului trib Del Valle, în rarele ocazii în care îl aveam printre noi pe don Jose Francisco Vergara, cu care ar fi putut conversa în engleză, Frederick Williams păstra o distanţă respectuoasă; era singurul care reuşea să-l intimideze prin superioritatea sa intelectuală, probabil singurul care ar fi detectat imediat condiţia sa de fost servitor. Bănuiesc că mulţi se întrebau cine eram eu şi de ce mă adoptase Paulina, dar subiectul nu se comenta în prezenţa mea; la prânzurile duminicale de familie se adunau vreo douăzeci de verişori de vârste diferite, dar nici unul nu m-a întrebat vreodată de părinţii mei, le era de ajuns să ştie că port acelaşi nume ca al lor ca să mă accepte.

Bunică-mii i-a venit mai greu să se adapteze în Chile decât soţului ei, în ciuda faptului că numele şi averea îi deschideau toate uşile. Se sufoca de micimea şi mitocănia mediului, tânjea după libertatea de dinainte; nu degeaba trăise mai bine de treizeci de ani în California, dar de cum şi-a deschis uşile conacului a ajuns să conducă viata mondenă din Santiago, pentru că a făcut-o cu clasă şi tact, ştiind foarte bine cât de urâţi sunt în Chile bogătaşii şi cu atât mai mult înfumuraţii. Nici gând de lachei în livrea ca în vremurile din San Francisco, doar nişte servitoare discrete îmbrăcate în negru şi cu şorţ alb; nici gând de petreceri faraonice care dădeau casa peste cap, ci reuniuni potolite cu aer de familie, ca să nu fie acuzată că face pe cucoana mare sau că e parvenită, cel mai rău epitet posibil. Dispunea,

fireşte, de echipaje opulente, de caii cei mai invidiaţi şi de loja personală la Teatrul Municipal, cu salonaş şi bufet şi unde servea invitaţilor săi îngheţată şi şampanie, în ciuda vârstei şi a tonajului, Paulina del Valle dicta moda, pentru că tocmai venise din Europa şi se presupunea că era la curent cu stilul şi evenimentele moderne. În acea societate austeră şi cuminte a devenit farul influenţelor străine, singura doamnă din cercul ei care vorbea engleza, primea reviste şi cărţi de la New York şi Paris, îşi comanda stofele, pantofii şi pălăriile direct de la Londra şi fuma în public aceleaşi ţigări egiptene pe care le fuma fiul ei Matías. Cumpăra obiecte de artă şi la masa ei se serveau feluri nemaivăzute, pentru că până şi cele mai ajunse familii mai mâncau încă precum neciopliţii căpitani din timpurile Conquistei: supă, tocană, friptură, fasole şi deserturi coloniale greţoase. Când bunică-mea a servit prima dată foie gras şi o varietate de brânzeturi importate din Franţa, doar domnii care fuseseră în Europa le-au putut mânca. La mirosul varietăţilor de Camembert şi Port-Salut unei doamne i s-a făcut rău şi a trebuit s-o ia la goană spre baie. Casa bunicii era centrul de reuniune al artiştilor şi literaţilor tineri de ambele sexe, care veneau să-şi prezinte operele, evident în cadrul obişnuit al clasei înalte, căci dacă cineva nu era de rasă albă şi nu avea un nume cunoscut, trebuia să fie extrem de talentat pentru a fi acceptat, sub acest aspect Paulina nu se deosebea de restul înaltei societăţi chiliene. La Santiago, reuniunile intelectuale se ţineau în cafenele şi cluburi, şi nu asistau decât bărbaţi, ideea fiind că femeile erau mai potrivite să mestece în oală decât să scrie versuri. Iniţiativa bunicii de a include în salonul ei şi artişti de genul feminin s-a dovedit o noutate oarecum licenţioasă.

Viaţa mi s-a schimbat în conacul de pe Ejercito Libertador. Pentru prima dată după moartea bunicului Tao Chi'en am avut o senzaţie de stabilitate, de trai în mijlocul a ceva ce nu se mişcă şi nu se schimbă, un soi de fortăreaţă bine înfiptă în pământ. M-am apucat să cercetez toată clădirea pas cu pas, ungher cu ungher, chiar şi acoperişul unde stăteam cu orele privind porumbeii, chiar şi camerele de serviciu, deşi acolo nu aveam voie. Enorma proprietate dădea în două străzi şi avea două intrări, cea principală pe Ejercito Libertador şi cea a personalului, pe strada din spate, cuprindea zeci de saloane, camere, grădini, terase, ascunzători, poduri şi scări. Efa salonul roşu, cel albastru şi cel aurit, care se foloseau doar la ocazii, era o minunată galerie de cristal în care ne petreceam timpul printre jardiniere de faianţă chinezească, ferigi şi colivii cu canari. În sufrageria principală era o frescă pompeiană care ocupa toţi pereţii de jur împrejur, mai multe vitrine cu o colecţie de porţelanuri şi argintărie, un candelabru cu lacrimi de cristal şi o fereastră mare în faţă căreia apa ţâşnea tot timpul dintr-o fântână maură.

De îndată ce bunica a renunţat să mă trimită la şcoală şi orele cu domnişoara Pineda au devenit rutină, am devenit foarte fericită. Când întrebam ceva, magnifica mea profesoară nu îmi dădea răspunsul, ci îmi arăta cum să-l descopăr singură. M-a învăţat cum să-mi ordonez gândirea, cum să cercetez, să citesc şi să ascult, să caut alternative, să rezolv probleme vechi cu soluţii noi, să discut logic. M-a învăţat, în primul rând, să nu cred orbeşte, să mă îndoiesc şi să întreb chiar şi când era vorba de un adevăr aparent irefutabil, de pildă superioritatea bărbatului faţă de femeie

sau a unei rase sau clase sociale asupra alteia, idei noi într-o țară patriarhală unde indienii nici nu erau pomeniți şi unde dacă apucai să cobori din ierarhia claselor sociale cu o treaptă dispăreai din memoria colectivă. A fost prima femeie intelectuală din viața mea. Cu toată inteligența şi educația ei, Nívea nu se putea compara cu profesoara mea: ea se distingea prin intuiție şi prin uriaşa ei generozitate, îşi avansa epoca cu jumătate de secol, dar niciodată nu a pozat ca intelectuală, nici măcar la faimoasele reuniuni ale bunicii, unde strălucea cu pasionatele ei discursuri sufragiste şi cu îndoielile ei teologice. Ca aspect, domnişoara Pineda era tot ce poate fi mai chilian cu putință, acel amestec de element spaniol şi indian care produce femei scunde, late în solduri, cu ochii şi părul negru, pometi înalți şi mers greoi, de parcă ar fi țintuite de pământ. Dar mintea era ceva neobişnuit pentru vremea şi condiția ei, provenea dintr-o familie nevoiaşă din sud, tatăl ei lucra la căile ferate şi dintre cei opt frați numai ea a terminat şcoala. Era discipola şi prietena lui don Pedro Tey, patronul librăriei Secolul de Aur, un catalan cu purtări aspre şi inimă mare, care îi orienta lecturile şi îi împrumuta sau dăruia cărțile pe care nu le putea cumpăra. La orice discuție, oricât de banală, Tey trebuia să contrazică. L-am auzit, de pildă, decretând că sud-americanii sunt nişte maimuțe cu pornire spre risipă, petrecere şi lene, dar a fost de ajuns ca domnişoara Pineda să fie de acord, că imediat a cotit-o, adăugind că măcar erau mai buni decât compatrioții săi, veşnic supărați şi gata să se bată în duel pentru orice fleac. Se înțelegeau foarte bine, deşi era imposibil să fie de acord în vreo privință. Don Pedro Tey era probabil cu cel puțin douăzeci de ani mai în vârstă decât profesoara mea, dar când se puneau pe discutat diferența aceasta dispărea, el întinerea prin entuziasm, ea creştea prin prestanță şi maturitate.

În zece ani Severo şi Nívea au avut şase copii şi au continuat să procreeze până la cincisprezece. O ştiu pe Nívea de mai bine de douăzeci de ani şi mereu avea un bebeluş în brațe, dacă nu i-ar plăcea atât de mult copiii, fertilitatea i s-ar părea un blestem. „Ce n-aş da să-mi educi dumneata copiii", suspina ea când o întâlnea pe domnişoara Pineda. „Sunt mulți, doamnă Nívea, şi Aurora îmi este prea de ajuns", răspundea profesoara mea. Severo ajunsese un avocat renumit, unul dintre stâlpii cei mai tineri ai societății şi un membru marcant al partidului liberal. Nu era de acord cu multe puncte din politica Preşedintelui, de asemenea liberal, şi pentru că nu era în stare să-şi ascundă criticile, nu a fost niciodată chemat să facă parte din guvern. Opiniile sale l-au făcut să formeze ceva mai târziu un grup disident care a trecut în opoziție la izbucnirea Războiului Civil, la fel ca Matilde Pineda şi prietenul ei de la librăria Secolul de Aur. Unchiul Severo mă prefera între duzinile de nepoți pe care îi avea, zicea că sunt „adoptata" sa şi îmi spunea că el îmi dăduse numele Del Valle, dar de fiecare dată când îl întrebam dacă ştie cine era tatăl meu bun îmi răspundea evaziv: „să zicem că eu sunt acela". Subiectul îi provoca bunicii dureri de cap, iar dacă o asediam pe Nívea, mă trimitea la Severo. Era un cerc care nu se închidea niciodată.

— Bunico, nu pot trăi cu atâtea mistere, i-am spus o dată Paulinei del Valle.

— De ce nu? Oamenii care au o copilărie nasoală ajung mai creativi.

— Sau o iau razna, am sugerat.

— În familia Del Valle nu există nebuni de legat, Aurora, doar excentrici, ca în orice familie care se respectă, m-a asigurat.

Domnişoara Matilde Pineda mi-a jurat că îmi ignora originea dar că nu trebuia să-mi fac griji, pentru că important nu este de unde vii, ci unde ajungi, dar când mi-a predat teoria genetică a lui Mendel a admis că există motive serioase pentru a ne afla strămoşii. Şi dacă tatăl meu o fi fost un dement care omora fete?

Schimbarea a început din ziua în care am ajuns la pubertate. M-am trezit cu cămaşa de noapte mânjită cu o substanță asemănătoare ciocolatei, m-am ascuns în baie ca să mă spăl ruşinată şi am descoperit că nu era caca: aveam sânge între picioare. Am fugit speriată să-i spun bunicii şi pentru prima dată nu am găsit-o în marele pat imperial, lucru neobişnuit pentru cineva care nu se scula înainte de prânz. Am gonit pe scări în jos, urmată de Caramela care lătra, am dat buzna în birou ca un cal speriat şi acolo am dat de Severo şi de Paulina del Valle, el îmbrăcat de drum, ea într-un halat de mătase vişinie care o făcea să semene cu un episcop în Săptămâna Mare.

— Am să mor! am strigat repezindu-mă la ea.

— Acum nu e momentul, mi-a răspuns sec.

De ani de zile lumea se plângea de guvern şi de câteva luni bune se zvonea că Preşedintele Balmaceda era pe cale să devină un dictator, întrerupând astfel cincizeci şi şapte de ani de respect pentru Constituție. Constituția aceasta, redactată de aristocrație în ideea de a guverna etern, conferea puteri enorme executivului; când puterea a intrat pe mâinile unui om care avea păreri contrare, clasa de sus s-a revoltat. Balmaceda, om strălucit şi cu idei moderne, nu făcuse rău, în definitiv. Impulsionase educația mai mult decât oricare guvernant de până atunci, apărase salpetrul chilian de companiile străine, înființase spitale şi tot felul de lucrări publice, mai ales căi ferate, deşi începea multe şi nu reuşea să le şi termine; Chile era o putere militară şi navală, o țară prosperă şi avea moneda cea mai solidă din America Latină. Dar aristocrația nu îl ierta că ridicase clasa mijlocie şi că încerca să guverneze împreună cu aceasta, iar clerul nu putea tolera separația Bisericii de Stat, căsătoria civilă în loc de cea religioasă şi legea care stipula că în cimitire puteau fi îngropați oameni de orice credință. Până atunci era o întreagă tevatură să te îngrijeşti de decedații care în viață nu fuseseră catolici, cât şi de atei sau de sinucigaşi, care adesea ajungeau în râpe sau în mare. Din cauza acestor măsuri, femeile l-au abandonat în masă pe Preşedinte. Deşi nu aveau putere politică erau stăpâne la ele acasă şi aveau o influență teribilă. Clasa mijlocie, pe care Balmaceda o sprijinise, i-a întors la rândul ei spatele, dar el a tratat faptul cu infatuare, obişnuit să poruncească şi să fie ascultat, precum oricare potentat din vremea aceea. Familia lui poseda pământuri imense, o provincie întreagă cu gări, cale ferată, sate şi sute de țărani; bărbații din clanul său nu aveau faimă de stăpâni blajini, ci de tirani grosolani care dormeau cu arma sub pernă şi pretindeau respect orb din partea supuşilor. Probabil de aceea avea pretenția să guverneze țara ca pe propria lui feudă. Era un bărbat înalt şi dichisit, viril, cu frunte înaltă şi ținută nobilă, copil născut dintr-o dragoste romanțioasă, crescut pe şaua calului, cu biciul într-o mână şi pistolul în alta. Făcuse seminarul, dar nu era făcut pentru sutană, era pasionat şi

vanitos. Era poreclit Ciufulitul pentru că tot timpul îşi schimba pieptănătura, mustăţile şi favoriţii; se bârfea despre hainele prea elegante pe care le comanda la Londra. Lumea râdea de oratoria lui grandilocventă şi de declaraţiile de iubire arzătoare pentru Chile, spunea că se identificase într-atât cu patria încât nu o putea concepe decât cu el la cârmă, „a mea sau a nimănui" era o vorbă care i se punea în cârcă. Anii de guvernare l-au izolat iar spre sfârşit ajunsese să aibă o atitudine instabilă care oscila între manie şi depresie, dar chiar şi duşmanii săi cei mai înverşunaţi îl considerau un mare om de stat şi o persoană extrem de onestă, aşa cum fuseseră aproape toţi preşedinţii chilieni care, spre deosebire de caudillos din celelalte ţări din America Latină, plecau de la guvernare mai săraci decât veniseră. Avea viziunea viitorului, visa să creeze o mare naţiune, dar i-a fost dat să trăiască sfârşitul unei epoci şi uzura unui partid care stătuse prea mult la putere. Ţara şi lumea se schimbau, regimul liberal se corupsese. Preşedinţii îşi desemnau succesorul şi autorităţile civile şi militare falsificau alegerile; câştiga mereu partidul de guvernământ graţie forţei atât de nimerit numită brută: pentru candidatul oficial votau până şi morţii şi absenţii, se cumpărau voturi iar cei nehotărâţi erau înfricoşaţi cu bâta. Preşedintele se înfrunta cu opoziţia implacabilă a conservatorilor, cu câteva grupări liberale disidente, cu clerul în întregime şi cu cea mai mare parte a presei. A fost prima dată când extremele spectrului politic s-au unit pentru o cauză unică: răsturnarea guvernului, în fiecare zi manifestanţii opoziţiei se adunau în piaţă şi poliţia călare îi dispersa; în timpul ultimului turneu pe care l-a făcut prin provincie, Preşedintele a trebuit să fie apărat cu sabia de soldaţi, mulţimile îl huiduiau şi aruncau în el cu legume. A rămas imperturbabil în faţa acestor dovezi de nemulţumire, parcă nu îşi dădea seama că naţia alunecă în haos. După spusele lui Severo del Valle şi ale domnişoarei Matilde Pineda, optzeci la sută din populaţie detesta guvernul şi lucrul cel mai corect ar fi fost ca Preşedintele să renunţe, căci atmosfera tensionată ajunsese de nesuportat şi oricând ar fi putut izbucni ca un vulcan. Ceea ce s-a şi întâmplat în dimineaţa aceea de ianuarie a anului 1891, când marina s-a revoltat şi Congresul l-a destituit pe Preşedinte.

— Se va declanşa o represiune teribilă, tanti. Mă duc în nord să lupt. Te rog să ai grijă de Nívea şi de copii, că eu cine ştie când mă întorc, l-am auzit spunând pe Severo.

— Ai mai pierdut un picior în război, Severo, dacă ţi-l pierzi şi pe celălalt ai să ajungi un pitic.

— N-am ce face, o să mă omoare şi dacă rămân în Santiago.

— Nu fi melodramatic, nu suntem la operă!

Dar Severo del Valle era mai bine informat decât mătuşa lui, ceea ce s-a vădit după câteva zile, când s-a dezlănţuit teroarea. Reacţia Preşedintelui a fost să dizolve Congresul, să se proclame dictator şi să numească un oarecare Joaquín Godoy pentru a organiza represiunea, un sadic ce credea că „bogaţii să plătească pentru că sunt bogaţi, săracii pentru că sunt săraci, iar pe popi să-i împuşcăm pe toţi!". Armata a rămas fidelă guvernului şi ceea ce începuse ca o revoltă politică s-a transformat într-un război civil înfricoşător în care s-au confruntat cele două ramuri ale forţelor armate. Cu sprijinul hotărât al şefilor armatei, Godoy a purces să-i arunce la închisoare pe toţi congresiştii opoziţiei pe care a reuşit să pună laba. S-a terminat cu

garanțiile cetățeneşti, au început percheziţiile şi torturile sistematice, în timp ce Preşedintele s-a închis în palat, scârbit de aceste metode, dar convins că nu existau altele pentru a-i învinge pe inamicii săi politici. „Aş prefera să nu am cunoştinţă de aceste măsuri", a fost auzit spunând nu o dată. Pe strada pe care era librăria Secolul de Aur nu se putea dormi noaptea sau merge ziua din cauza urletelor celor care erau biciuiți. Fireşte, nu se vorbea despre asta în prezența copiilor, dar eu aflam totul pentru că ştiam toate colțurile casei şi spionam conversațiile adulților, oricum, altceva nu prea era de făcut în lunile acelea. Dacă afară războiul era în fierbere, înăuntru trăiam ca într-o claustrare mânăstirească de lux. Bunica Paulina a primit-o pe Nívea împreună cu tot regimentul ei de copii, doici şi guvernante şi a închis casa ca pentru asediu, convinsă că nimeni nu va îndrăzni să atace o doamnă cu poziția ei socială şi căsătorită cu un cetățean britanic. Pentru orice eventualitate, Frederick Williams a arborat steagul englezesc pe acoperiş şi şi-a uns armele.

Severo del Valle a plecat să lupte în nord exact la timp, pentru că a doua zi au venit să facă percheziție acasă la el şi dacă l-ar fi găsit ar fi ajuns în beciurile poliției politice, unde erau torturați în parte bogați şi săraci. Nívea fusese partizana regimului liberal, ca şi Severo, dar a devenit o feroce oponentă a lui în momentul în care Preşedintele a vrut să-şi impună succesorul prin înşelăciune şi a încercat să zdrobească Congresul, în lunile Revoluției, în timp ce aştepta doi gemeni şi creştea şase copii, a avut timp şi curaj să activeze de partea opoziției în nişte modalități care ar fi costat-o viața dacă ar fi fost prinsă. O făcea pe ascuns de bunica Paulina, care dăduse ordine categorice să rămânem nevăzuți pentru a nu atrage atenția autorităților, dar cu ştirea lui Williams. Domnişoara Matilde Pineda se afla la extrema cealaltă față de Frederick Williams, pe cât de monarhist era el, pe atât de socialistă era ea, dar ura față de guvern îi unea. Într-una din camerele din spate, unde bunică-mea nu intra niciodată, au instalat o mică tiparniță cu ajutorul lui don Pedro Tey şi tipăreau manifeste şi pamflete revoluționare pe care domnişoara Matilde Pineda le distribuia din casă în casă, ascunzându-le sub palton. M-au pus să jur că n-o să suflu o vorbă nimănui despre ce se petrecea în acea cameră şi nici n-am suflat, secretul părându-mi-se un joc fascinant, deşi nu bănuiam pericolul care ne amenința familia. Când s-a terminat Războiul Civil am înțeles că pericolul era real, căci în ciuda poziției Paulinei del Valle nimeni nu era la adăpost de brațul lung al poliției politice. Casa bunicii nu era sanctuarul pe care îl credeam, faptul că era o văduvă cu avere, relații şi nume bun nu ar fi ferit-o de percheziție şi poate că nici de închisoare. De partea noastră erau confuzia acelor luni şi faptul că majoritatea populației se întorsese împotriva guvernului — era imposibil să controlezi atâta lume. Existau partizani ai Revoluției chiar şi în sânul poliției, care îi făceau scăpați pe cei pe care trebuiau să-i prindă, în fiecare casă la a cărei uşă bătea domnişoara Pineda ca să distribuie manifestele, era primită cu brațele deschise.

În sfârşit, Severo şi rudele sale se găseau de aceeaşi parte a baricadei, căci conflictul făcuse să se unească conservatorii cu o parte a liberalilor. Restul familiei Del Valle s-a retras la moşii, cât mai departe de Santiago, iar tinerii s-au dus să lupte în nord, unde se aduna un contingent de voluntari sprijiniți de marina răsculată. Armata, credincioasă guvernului, credea că va

învinge mâna asta de civili răzvrătiți în câteva zile, nu şi-a imaginat cu câtă rezistență avea să se confrunte. Escadra şi revoluționarii s-au îndreptat spre nord pentru a ocupa minele de salpetru, cea mai mare sursă de venit a țării, unde erau cantonate regimentele armatei regulate. În prima înfruntare serioasă au învins trupele guvernului iar după bătălie au ucis răniții şi prizonierii, aşa cum procedaseră adeseori cu zece ani în urmă, în timpul Războiului Pacificului. Brutalitatea măcelului i-a înflăcărat într-atâta pe revoluționari încât la următoarea confruntare au obținut o victorie zdrobitoare. A fost rândul lor să masacreze învinşii. La jumătatea lunii martie congresmenii, cum erau numiți răzvrătiții, controlau cinci provincii din nord şi formaseră o Junta de Guvernare, în timp ce, în sud, preşedintele Balmaceda îşi pierdea susținătorii minut după minut. Ce mai rămăsese din trupele leale din nord trebui să se retragă spre sud ca să se alăture grosului armatei; cincisprezece mii de oameni au traversat pe jos munții, au intrat în Bolivia, au trecut în Argentina, apoi au trecut din nou munții pentru a ajunge la Santiago. Au intrat în capitală morți de oboseală, bărboşi şi zdrențăroşi după ce mărşăluiseră mii de kilometri printr-o natură nemiloasă cu văi şi munți, călduri infernale şi ghețuri eterne, vânând pe drum lame şi vigonii în podişurile înalte, adunând dovleci şi prinzând tatu în pampas şi păsări pe culmi. Au fost primiți ca nişte eroi. Ispravă ca a lor nu se văzuse din timpurile străvechi ale mândrilor conquistadori spanioli, dar nu au participat toți la primire pentru că opoziția crescuse precum o avalanşă de neoprit. Casa noastră a rămas cu obloanele trase şi porunca bunicii era ca nimeni să nu iasă în stradă, dar eu nu am rezistat curiozității şi m-am cățărat pe acoperiş să văd defilarea.

Arestările, jafurile, torturile şi perchezițiile îi țineau pe jar pe cei din opoziție, nu exista familie nedezbinată, frica nu ierta pe nimeni. Trupele făceau razii ca să recruteze tineri, apăreau pe neaşteptate la înmormântări, nunți, pe ogoare şi în fabrici ca să prindă bărbații care aveau vârsta potrivită pentru a ține o armă şi să-i ia cu forța. Agricultura şi industria au paralizat din lipsă de mână de lucru. Atotputernicia militarilor a devenit de nesuportat şi Preşedintele şi-a dat seama că trebuia să-i pună stavilă, dar când a vrut s-o facă era deja prea târziu, soldații şi-o luaseră în cap şi s-a temut că-l vor destitui ca să instaureze o dictatură militară, de mii de ori mai de temut decât represiunea impusă de poliția politică a lui Godoy. „Nimic mai periculos ca puterea nepedepsită", ne avertiza Nívea. Am întrebat-o pe domnişoara Matilde Pineda care era deosebirea între cei de la guvern şi revoluționari şi mi-a răspuns că şi unii şi alții luptau pentru legitimitate. Când am întrebat-o acelaşi lucru pe bunica, mi-a spus că nici una, cu toții erau nişte canalii.

Teroarea ne-a bătut la uşă când zbirii l-au arestat pe don Pedro Tey ca să-l ducă în beciurile sinistre ale lui Godoy. Bănuiau, pe drept cuvânt, că era răspunzător pentru manifestele politice împotriva guvernului care circulau peste tot. Într-o seară de iunie, una din acele seri cu ploaie mocănească şi vânt pătrunzător, pe când cinam în sufrageria de toată ziua, uşa s-a deschis dintr-o dată şi a dat buzna domnişoara Matilde Pineda, zăpăcită, lividă şi udă leoarcă.

— Ce se întâmplă, a întrebat bunica, deranjată de lipsa de politețe a profesoarei.

Domnişoara Pineda ne-a spus pe nerăsuflate că bandiții lui Godoy descinseseră la librăria Secolul de Aur, lovind în stingă şi în dreapta, şi-l ridicaseră pe don Pedro Tey ducându-l într-o trăsură închisă. Bunica a rămas cu furculița în aer aşteptând ceva în plus care să justifice scandaloasa apariție a femeii; pe domnul Tey abia de-l cunoştea şi nu pricepea ce era atât de urgent în vestea aceasta. Habar n-avea că librarul venea acasă la noi aproape zi de zi, intra pe uşa din spate şi scotea pamfletele revoluționare la o tiparniță ascunsă sub propriul ei acoperiş, în schimb, Nívea, Williams şi domnişoara Pineda puteau ghici consecințele dacă nefericitul de Tey ar fi fost obligat să mărturisească şi ştiau că mai devreme sau mai târziu o va face, metodele lui Godoy nu lăsau loc de îndoială. Am văzut privirile disperate pe care le schimbau cei trei şi deşi nu îmi dădeam seama de dimensiunea celor petrecute, am bănuit motivul.

— E din cauza maşinii pe care o ținem în camera din fund? am întrebat.

— Ce maşină? a exclamat bunica.

— Nici o maşină, am zis, amintindu-mi de pactul secret, dar Paulina del Valle nu m-a lăsat să continuu, m-a apucat de o ureche şi m-a zgâlțâit cu o furie neobişnuită.

— Te-am întrebat ce maşină, mucoasa dracului!

— Lasă fata, Paulina. N-are nimic de a face cu treaba asta. E vorba de o tiparniță, a spus Frederick Williams.

— O tiparniță? Aici, în casa mea? a urlat bunica.

— Mă tem că da, tanti, a şoptit Nívea.

— Nenorocire! Ce ne facem? — şi matroana şi-a pus mâinile în cap, bodogănind că propria ei familie o trădase, că aveam să plătim pentru asemenea imprudență, că eram nişte idioți, că o primise pe Nívea cu brațele deschise şi uite cum o răsplătea, că Frederick nu ştia oare că asta ne putea costa capul, doar nu eram în Anglia nici în California, oare când o să priceapă cum stau lucrurile în Chile, că nu mai voia s-o vadă niciodată pe domnişoara Pineda şi să nu mai pună piciorul în casa ei sau să mai vorbească cu nepoată-sa.

Frederick Williams a cerut trăsura şi a anunțat că se duce să „rezolve problema", ceea ce, departe de a o linişti pe bunica, nu a făcut decât să o înspăimânte şi mai mult. Domnişoara Matilde Pineda mi-a făcut un semn de rămas-bun, a ieşit şi nu am văzut-o decât după mulți ani. Williams s-a dus direct la Legația americană şi a cerut să vorbească cu mister Patrick Egon, amicul şi partenerul lui de bridge, care la ceasul acela se găsea în fruntea unui banchet oficial împreună cu alți membri ai corpului diplomatic. Egon sprijinea guvernul, dar era şi cât se poate de democrat, ca mai toți yankeii, şi detesta metodele lui Godoy. A ascultat între patru ochi cele relatate de Williams şi s-a pus imediat în mişcare pentru a vorbi cu ministrul de interne, care l-a primit în aceeaşi noapte, dar i-a explicat că nu avea căderea să intervină în favoarea arestatului. Totuşi, a reuşit să fie primit a doua zi la prima oră de Preşedinte. A fost noaptea cea mai lungă din câte am trăit în casa bunicii. Nimeni nu s-a culcat. Eu am petrecut-o ghemuită cu Caramela în brațe într-un fotoliu într-un colț al salonului în timp ce în jur servitorimea făcea bagajele, dădacele umblau cu copiii lui Nívea adormiți în brațe şi bucătăresele aranjau coşuri cu alimente, în trăsuri au ajuns chiar şi două

colivii cu păsările preferate ale bunicii. Williams şi grădinarul, care era de încredere, au demontat tiparnița, au îngropat piesele în fundul celei de a treia curți şi au ars toate hârtiile compromițătoare, în zori, cele două trăsuri şi patru servitori înarmați şi călări erau gata să ne scoată din Santiago. Restul personalului plecase să se refugieze în biserica cea mai apropiată, de unde aveau să fie luați mai târziu de alte trăsuri. Frederick Williams nu a vrut să vină cu noi.

— Sunt răspunzător de cele întâmplate şi rămân să apăr casa, a spus.

— Viața ta e mult mai prețioasă decât casa şi decât tot ce am, te rog, vino cu noi, l-a implorat Paulina del Valle.

— Nu vor îndrăzni să se atingă de mine, sunt cetățean britanic.

— Nu fi naiv, Frederick, crede-mă, nimeni nu e în siguranță în vremurile astea.

Dar nu a fost chip să-l convingă. M-a sărutat pe obraji, a ținut îndelung mâinile bunicii într-ale lui şi şi-a luat rămas-bun de la Nívea, care respira ca un tipar de mare scos din apă, nu ştiu dacă de frică sau doar fiindcă era borțoasă. Am plecat când un soare timid începea să lumineze culmile înzăpezite ale munților, ploaia se oprise şi cerul se anunța senin, dar sufla un vânt rece care se strecura prin crăpăturile trăsurii. Bunica mă ținea strâns la piept şi era învelită în capa din piei de vulpe, aceeaşi ale cărei cozi le devorase Caramela într-o criză de dezmăț. Avea buzele cusute de furie şi sperietură, dar nu uitase de coşurile cu merinde şi de cum am ieşit din Santiago le-a deschis şi s-a pus pe o masă îmbelşugată cu pui fripți, ouă răscoapte, prăjituri cu cremă, brânzeturi, pâine de casă, vin şi lapte de migdale, care trebuiau să ne țină tot drumul.

Unchii Del Valle, care se refugiaseră la țară când începuse răscoala din ianuarie, ne-au primit încântați: veneam după şapte luni în care se plictisiseră cumplit şi le aduceam veşti. Veştile erau rele, dar şi mai rău era să nu le primeşti deloc. Mi-am revăzut verii, iar acele zile de mare tensiune pentru cei adulți, pentru copii au fost de vacanță; ne îndopam cu lapte proaspăt muls, cu brânză de vaci şi conserve păstrate din vara trecută, călăream, alergam prin ploaie umplându-ne de noroi, ne jucam în grajduri şi poduri, dădeam reprezentații de teatru şi cântam în cor cu efecte deprimante, căci nici unul nu aveam aptitudini muzicale. La casă se ajungea pe un drum numai curbe străjuit de plopi înalți în mijlocul unei văi rustice, unde plugul lăsase puține urme şi tamazlâcurile păreau abandonate; mai vedeam şi nişte şiruri de bețe uscate şi ca roase de molii care, după spusele bunicii, erau viță de vie. Dacă pe drum ne încrucişam cu un țăran, acesta îşi scotea pălăria de pai şi, cu ochii în pământ, îşi saluta stăpânii cu „înălțimea voastră". Bunica venise la țară obosită şi prost dispusă, dar după câteva zile a arborat o umbrelă şi, cu Caramela pe urme, a străbătut împrejurimile plină de curiozitate. Am văzut-o cum cerceta bețele răsucite de viță de vie şi colecta mostre de pământ, pe care le păstra în nişte săculeți misterioşi. Casa, în formă de U, era din cărămidă şi olane, fără nici un pic de eleganță, dar avea aerul încântător al unor ziduri care văzuseră multă istorie. Pe timp de vară, era un paradis de arbori încărcați de fructe dulci, parfum de flori, ciripit de păsările şi murmur de albine harnice, dar iarna semăna cu o cucoană bătrână şi bombănitoare sub ploile reci şi cerul înnorat. Ziua începea foarte devreme şi se termina la apusul soarelui, când ne adunam în

camerele uriaşe luminate slab de lumânări şi lămpi cu gaz. Era frig, dar ne aşezam în jurul meselor rotunde acoperite cu o pânză groasă sub care se puneau brasero-uri aprinse, ca să ne încălzim picioarele, şi beam vin roşu fiert cu zahăr, coji de portocală şi scorţişoară, numai aşa se putea înghiţi. Unchii Del Valle produceau acest vin aspru pentru a fi consumat în familie, dar bunica susținea că nu era făcut pentru un gâtlej omenesc, ci pentru a dizolva vopsea. Orice moşie care se respecta cultiva viță de vie şi îşi producea propriul vin, unele mai bune decât altele, dar acesta era deosebit de aspru. Pe tavanele de lemn păianjenii îşi țeseau delicatele dantele şi şoriceii zburdau liniştiți, pentru că pisicile casei nu se cățărau atât de sus. Pereții, văruiți sau vopsiți cu albastru de indigo, străluceau în goliciunea lor, dar pretutindeni se găseau statuete de sfinți şi imagini ale lui Isus pe cruce. La intrare era un manechin cu cap, mâini şi picioare de lemn, cu ochi de sticlă albastră şi păr de om, care o reprezenta pe Fecioara Maria şi era în permanență împodobit cu flori proaspete şi străjuit de lumânări aprinse, în fața căruia cu toții ne închinam când treceam pe acolo, nu ieşeai şi nu intrai fără să o saluți pe Maica Domnului. O dată pe săptămână i se schimbau hainele, avea un dulap plin cu rochii renascentiste, iar pentru procesiuni îi puneau bijuterii şi o capă de hermină mătuită de trecerea anilor. Mâncam de patru ori pe zi în cadrul unor ceremonii îndelungate, nu apuca să se termine una şi începea următoarea, astfel că bunica se ridica de la masă doar ca să doarmă sau să meargă la capelă. La şapte dimineața asistam la slujba ținută de părintele Teodoro Riesco, care locuia în casa unchilor mei, un preot destul de bătrân ca să aibă virtutea toleranței; în ochii lui nu exista păcat care să nu poată fi iertat, cu excepția trădării lui Iuda; până şi oribilul Godoy putea găsi alinarea la sânul Domnului, spunea. „Asta nu, părinte, dacă poate fi iertare pentru Godoy, eu prefer să mă duc în iad cu Iuda şi cu toți copiii mei", l-a contrazis Nívea. După ce soarele apunea, familia se aduna împreună cu copiii, servitorii şi țăranii ca să se roage. Fiecare apuca o lumânare aprinsă şi mergeam în şir spre capela rustică din extremitatea sudică a casei. Au început să-mi placă aceste rituri zilnice care marcau calendarul, anotimpurile şi viețile, mă făceam utilă aranjând florile din altar şi curățând artofoarele de aur. Cuvintele sfinte erau poezie:

Nu Dumnezeu mă face să-mi doresc raiul ceresc pe care mi-l promiți, nici iadul cel temut nu mă îndeamnă să nu te mai jignesc din când în când.

Doar tu mă mişti, Isuse, când te văd țintuit pe-o cruce şi batjocorit; atât de adânc rănitul trup; ocările şi moartea ta mă mişcă.

Iubirea ta mă mişcă într-atât încât de n-ar fi rai, tot te-aş iubi, de n-ar fi iad, de tine tot m-aş teme.

Ca să te iubesc nu trebuie să-mi dai, chiar de n-aş aştepta ce-aştept, tot te-aş iubi, la fel cum te iubesc şi-acum.

Cred că un lucru destul de important s-a îmblânzit şi în inima tare a bunicii, pentru că începând cu acea şedere la țară s-a apropiat puțin de religie, a început să meargă la biserică de plăcere, nu doar pentru a fi văzută, a încetat să blesteme clerul din obişnuință ca până atunci, iar când ne-am întors la Santiago a comandat o frumoasă capelă cu vitralii colorate în casa din Ejercito Libertador, unde se ruga în felul ei. Catolicismul nu îi venea bine, de aceea l-a ajustat pe măsura ei. După rugăciunea de seară, ne întorceam cu lumânările în salonul mare pentru a lua cafeaua cu lapte,

femeile țeseau sau brodau iar noi, copiii, ascultam terorizați poveştile cu strigoi pe care ni le povesteau unchii. Nimic nu ne înspăimânta mai tare ca imbunche, o ființă malefică din mitologia indigenă. Se spunea că indienii răpeau nou-născuții ca să-i transforme în astfel de ființe vrăjitoreşti, le coseau pleoapele şi anusul, îi creşteau în peşteri, îi hrăneau cu sânge, le rupeau picioarele, le răsuceau capetele spre spate şi le băgau un braț sub pielea spatelui, astfel dobândeau tot felul de puteri supranaturale. De teamă să nu ajungă să fie mâncați de vreun imbunche, copiii nu scoteam nasul afară din casă după apusul soarelui şi unii, era şi cazul meu, dormeau cu capul sub pătură, chinuiți de coşmaruri teribile. „Ce superstițioasă eşti tu, Aurora! Nu există imbunche. Crezi tu că un copil poate supraviețui unor astfel de torturi?" încerca bunica să mă facă să raționez, dar nu exista argument în stare să-mi potolească clănțănitul dinților.

Petrecându-şi viața mai tot timpul însărcinată, Nívea nu îşi pierdea timpul cu socoteli şi calcula apropierea naşterii după frecvența cu care avea nevoie de oala de noapte. După ce s-a ridicat două nopți la rând de treisprezece ori, a anunțat la micul dejun că era timpul să fie chemat doctorul şi, într-adevăr, chiar în ziua aceea au început contracțiile. Doctori nu se găseau prin aceste locuri, aşa că cineva a sugerat să fie chemată moaşa din satul cel mai apropiat, care s-a dovedit a fi o pitorească meica, o indiancă mapuche fără vârstă, brumărie din cap până-n picioare: pielea, părul împletit în cozi şi îmbrăcămintea îi erau vopsite în aceeaşi culoare vegetală. A venit călare, cu o traistă cu plante, uleiuri şi siropuri medicinale, acoperită cu o manta prinsă în piept cu o enormă închizătoare de argint făcută din vechi monede coloniale. Mătuşile s-au speriat pentru că meica părea ieşită direct din străfundurile Araucaniei, dar Nívea a primit-o cu încredere; încercarea nu o speria, mai trecuse prin asta de şase ori. Indianca vorbea foarte puțin spaniola, dar părea să-şi cunoască meseria şi după ce şi-a dat jos mantaua am văzut că era curată. Tradiția era ca în camera lăuzei să nu intre femeile care nu născuseră, astfel că tinerele s-au dus cu copiii în cealaltă extremitate a casei şi bărbații s-au adunat în sala de biliard să joace, să bea şi să fumeze. Nívea a fost dusă în camera cea mai mare împreună cu indianca şi câteva femei mai în vârstă din familie, care se rugau şi ajutau pe rând. Au pus la fiert două găini negre pentru o supă consistentă menită să fortifice mama înainte şi după naştere, au fiert şi nişte borraja pentru ceai, în caz de horcăieli sau slăbiciune la inimă. Curiozitatea mea a fost mai puternică decât amenințările bunicii că o să-mi tragă o chelfăneală dacă mă prinde pe lângă Nívea, drept care m-am strecurat în încăperile din dos ca să spionez. Am văzut servitoarele care aduceau pânzeturi albe şi lighene cu apă caldă şi ulei de romaniță pentru masaje la burtă, pături şi cărbuni pentru brasero, căci nimic nu era mai de temut decât gheața la pântec sau răceala în timpul naşterii. Auzeam o rumoare permanentă de conversații şi râsete; nu mi se părea că după uşa aceea ar fi fost o atmosferă de frică sau de suferință, dimpotrivă, părea că femeile petrec. Dar cum din ascunzătoarea mea nu puteam să văd nimic, iar boarea spectrală a coridoarelor întunecate îmi zbârlea părul de pe ceafă, m-am plictisit repede şi am plecat să mă joc cu verii mei, dar pe înserat, când familia s-a adunat în capelă, m-am apropiat iarăşi, între timp glasurile încetaseră şi se auzeau limpede gemetele lăuzei, murmurul rugăciunilor şi

ploaia care bătea pe acoperiş. M-am ghemuit într-un colţ al coridorului şi tremuram de frică să nu vină indienii să răpească bebeluşul... şi dacă meica era o vrăjitoare care transforma copiii nou-născuţi în imbunches? Cum de nu se gândise Nívea la eventualitatea aceasta înspăimântătoare? Eram gata să mă întorc în goană la capelă, unde era lumină şi lume, dar tocmai atunci a ieşit o femeie să aducă ceva, a lăsat uşa întredeschisă şi am zărit ce se petrecea înăuntru. Nu m-a văzut nimeni, căci culoarul era întunecat şi în cameră era lumină multă de la două lămpi cu seu şi lumânări aprinse peste tot. În colţuri, trei braseros aprinse menţineau o temperatură mult mai mare decât în restul casei, iar o oală în care fierbeau frunze de eucalipt impregna aerul cu o aromă proaspată de pădure. Nívea, îmbrăcată cu o cămaşă scurtă, vestă şi ciorapi groşi de lână, stătea pe vine pe o pătură, cu ambele mâini ţinându-se de două frânghii groase atârnate de grinzile tavanului şi ţinută din spate de meica indiancă ce murmura încet cuvinte într-o limbă necunoscută. Pântecul umflat şi plin de vine albastre al mamei părea, în lumina tremurătoare a lumânărilor, ceva monstruos, ceva străin de corpul ei şi neomenesc. Nívea se scremea scăldată în sudoare, cu părul lipit pe frunte, ochii închişi şi înconjuraţi de cearcăne vinete şi buzele umflate. Una dintre mătuşi se ruga în genunchi lângă o măsuţă pe care puseseră o statuetă a Sfântului Ramon Nonato, patronul lehuzelor, singurul sfânt care nu se născuse normal, ci fusese scos din burta mamei după ce i-au tăiat-o; alta stătea lângă indiancă cu o găleată cu apă caldă şi un teanc de cârpe curate. A fost o scurtă pauză în care Nívea a tras aer în piept şi meica a venit în faţa ei ca să-i maseze pântecul cu mâinile ei grele, de parcă aranja copilul pe dinăuntru. Deodată un şuvoi de lichid sangvinolent a îmbibat pătura. Meica l-a stăvilit cu o pânză care s-a udat imediat, apoi cu încă una şi tot aşa. „Binecuvântat să fie", a repetat indianca de trei ori în spaniolă. Nívea s-a apucat de frânghii şi s-a scremut atât de tare că tendoanele gâtului şi vinele de pe frunte păreau gata să plesnească. Un muget surd i-a scăpat de pe buze şi atunci ceva i s-a ivit între picioare, ceva pe care meica l-a apucat delicat şi l-a ţinut o clipă, până când Nívea şi-a recăpătat suflul şi s-a sforţat din nou şi copilul a ieşit. Am crezut că o să leşin de spaimă şi greaţă, şi am ieşit mergând de-a-ndaratelea pe coridorul lung şi sinistru.

După un ceas, în timp ce servitoarele strângeau cârpele murdare şi tot ce se mai folosise la naştere pentru a le da foc — în felul ăsta se evitau hemoragiile, credeau —, iar meica împacheta placenta şi cordonul ombilical pentru a le îngropa sub un smochin, după obiceiul locului, restul familiei se adunase în salon în jurul părintelui Teodoro Riesco să-i mulţumească lui Dumnezeu pentru naşterea celor doi gemeni, doi băieţi care aveau să poarte cu onoare numele Del Valle, cum se exprimase preotul. Două mătuşi ţineau nou-născuţii în braţe, bine înfăşaţi în plăpumioare de lână şi cu bonete tricotate pe cap, şi toţi din familie se apropiau pe rând să-i sărute pe frunte, spunând „Dumnezeu să-l apere", ca să nu fie deocheaţi fără intenţie. Eu n-am fost în stare să le urez bun-venit verilor mei aşa cum o făceau ceilalţi pentru că mi s-au părut nişte gândaci deosebit de urâţi, iar imaginea pântecului albăstriu din care Nívea i-a expulzat ca o materie însângerată avea să mă bântuie toată viaţa.

În a doua săptămână a lunii august Frederick Williams a venit după noi, extrem de elegant, ca de obicei, şi foarte liniştit, de parcă riscul de a

ajunge pe mâna poliției politice nu fusese decât o halucinație colectivă. Bunica şi-a primit soțul ca o logodnică, cu ochii strălucitori şi obrajii îmbujorați de emoție, i-a întins mâinile şi el le-a sărutat cu ceva mai mult decât simplul respect; am înțeles atunci că acest cuplu ciudat era unit prin nişte legături foarte asemănătoare tandreței. Pe atunci ea avea în jur de şaizeci şi cinci de ani, vârstă la care alte femei erau nişte babe învinse de dolii succesive şi de necazurile vieții, dar Paulina del Valle părea invincibilă, îşi vopsea părul, cochetărie pe care nu şi-o permitea nici o doamnă din mediul ei, şi îşi sporea pieptănătura cu meşe false; punea aceeaşi vanitate în modul de a se îmbrăca, în ciuda faptului că era grasă, şi se machia cu atâta artă încât nimeni nu punea la îndoială roşul obrajilor şi negrul genelor. Frederick Williams era vizibil mai tânăr şi se pare că femeile îl găseau foarte atrăgător, pentru că mereu îşi agitau evantaiele şi scăpau batistele când era el de față. Niciodată nu l-am văzut răspunzând acestor complimente, în schimb părea total dedicat soției sale. M-am întrebat adesea dacă relația lui Frederick Williams cu Paulina del Valle a fost doar un aranjament de convenință, dacă a fost atât de platonică precum credeau toți sau dacă nu a existat între ei o anumită atracție. Au ajuns să se iubească? Nimeni nu va şti pentru că el nu a atins vreodată subiectul iar bunică-mea, care a sfârşit prin a-mi spune lucrurile cele mai private, a luat cu ea răspunsul pe lumea cealaltă.

Am aflat de la unchiul Frederick că grație intervenției personale a Preşedintelui don Pedro Tey fusese eliberat înainte ca Godoy să apuce să-i smulgă o mărturisire, astfel că ne puteam întoarce la casa din Santiago şi că de fapt numele familiei noastre nu ajunsese niciodată pe listele poliției. După nouă ani, când a murit bunica Paulina şi i-am revăzut pe domnişoara Matilde Pineda şi pe don Pedro Tey, am aflat amănuntele, de care bunul de Frederick Williams a vrut să ne ferească. După ce au percheziționat librăria, au bătut angajații şi făcut grămezi de sute de cărți pe care le-au incendiat, l-au dus pe librarul catalan în sediile lor sinistre şi i-au aplicat tratamentul obişnuit. La sfârşitul bătăilor Tey şi-a pierdut cunoştința fără să fi suflat o vorbă, atunci i-au aruncat o găleată cu apă cu excremente în cap, l-au legat de un scaun şi aşa a petrecut restul nopții. A doua zi, pe când era dus din nou la tortură, a apărut ministrul nord-american Patrick Egon cu un decret al Preşedintelui care cerea eliberarea prizonierului. L-au lăsat să plece nu înainte de a-l preveni că dacă spune un singur cuvânt despre cele petrecute îl aşteaptă plutonul de execuție. L-au dus plin de sânge şi de rahat la trăsura ministrului, unde îl aşteptau Frederick Williams şi un doctor, şi l-au transportat la Legația Statelor Unite în calitate de azilant. După o lună a căzut guvernul şi don Pedro Tey a plecat de la legație pentru a face loc familiei Preşedintelui destituit, care a găsit adăpost sub acelaşi drapel. Librarul a petrecut câteva luni grele până ce i s-au vindecat rănile şi oasele umerilor au redevenit mobile, după care a repus pe picioare negoțul cu cărți. Chinurile prin care trecuse nu l-au frânt, nu i-a trecut prin minte să se întoarcă în Catalonia şi a continuat să fie mereu în opoziție, oricare ar fi fost guvernul care venea la putere. Mulți ani mai târziu, când i-am mulțumit pentru groaznicul supliciu pe care l-a îndurat ca să-mi protejeze familia, mi-a răspuns că n-o făcuse pentru noi, ci pentru domnişoara Matilde Pineda.

Bunica Paulina avea de gând să rămână la țară până la terminarea

Revoluției, dar Frederick Williams a convins-o că mai puteau trece ani până se termină conflictul şi nu avea rost să abandonăm poziția pe care o aveam la Santiago; adevărul este că moşia cu țăranii ei umili, siestele interminabile şi grajdurile pline de bălegar şi muşte i se păreau o viață mult mai rea decât închisoarea.

— Războiul Civil a durat patru ani în Statele Unite, poate dura tot atât şi aici, a spus el.

— Patru ani? Până atunci nu rămâne nici un chilian în viață. Zice nepotul meu Severo că în câteva luni au fost zece mii de morți în luptă şi mai bine de o mie ucişi pe la spate, a răspuns bunica.

Nívea a vrut să se întoarcă împreună cu noi la Santiago, deşi se resimțea încă după dubla naştere, şi atâta a insistat că bunica a trebuit să cedeze. La început nu vorbea cu Nívea din cauza istoriei cu tiparnița, dar când a văzut gemenii a iertat-o. După scurt timp eram în drum spre capitală cu aceleaşi bagaje cu care veniserăm cu câteva săptămâni în urmă, plus doi nou-născuți şi minus păsărelele care muriseră pe drum de frică. Aveam cu noi numeroase coşuri cu mâncare şi un chiup cu licoarea pe care Nívea trebuia s-o bea contra anemiei, un amestec grețos de vin vechi şi sânge proaspăt de viței. Nívea nu mai ştia nimic de bărbatul ei de câteva luni şi începea să fie deprimată, ne-a mărturisit într-un moment de slăbiciune. Nu s-a îndoit nici o clipă că Severo del Valle nu s-ar întoarce bun-zdravăn lângă ea din război, are ea un talent ca să-şi vadă propriul destin. Aşa cum a ştiut mereu că îi va fi soție, chiar şi atunci când i-a scris că s-a căsătorit cu alta la San Francisco, tot aşa ştie că vor muri amândoi împreună într-un accident. Am auzit-o spunând asta de multe ori, fraza a ajuns să fie un fel de glumă în familie. Se temea să rămână la țară pentru că va fi greu pentru soțul ei să-i scrie, în zăpăceala Revoluției poşta se pierdea pe drum, mai ales în zonele rurale.

Încă de la începutul amorului cu Severo, când a fost evidentă fertilitatea ei năvalnică, Nívea şi-a dat seama că dacă se ținea de normele obişnuite ale bunei-cuviințe şi se claustra în casă la fiecare sarcină şi după fiecare naştere îşi va petrece toată viața închisă; atunci a hotărât să nu facă un mister din maternitate şi aşa cum se împăuna cu burta înainte precum țărăncile neruşinate, spre oroarea societății „bune", tot aşa năştea fără izmeneli, stătea în casă trei zile — în loc de patruzeci, cum cerea medicul — şi mergea peste tot, chiar şi la mitingurile sufragistelor, urmată de convoiul de plozi şi dădace. Acestea erau adolescente recrutate de la țară şi menite să servească pentru toată viața, dacă nu cumva rămâneau gravide sau se măritau, lucru puțin probabil. Aceste fete pline de abnegație creşteau, se ofileau şi mureau la stăpân, dormeau în încăperi mucede lipsite de ferestre şi mâncau ce rămânea de la masa principală; adorau copiii pe care îi aveau în grijă, mai ales băieții, iar când fetele familiei se căsătoreau le luau cu ele ca făcând parte din zestre, pentru a continua să slujească şi a doua generație, într-o vreme când tot ce avea legătură cu maternitatea se păstra secret, conviețuirea cu Nívea m-a instruit în probleme de care orice fată din mediul meu habar n-avea. La țară, când animalele se acuplau sau fătau, fetele eram obligate să intrăm în casă şi să tragem obloanele, ideea era că aceste spectacole ne răneau sufletele sensibile şi ne băgau în cap gânduri perverse. Aveau dreptate, pentru că spectacolul desfrânat al unui armăsar

acuplându-se cu o iapă, pe care l-am văzut întâmplător la moşia verilor mei, îmi înfierbântă şi acum sângele. Acum, în plin an 1910, când cei douăzeci de ani care mă despart de Nívea au dispărut şi ea îmi este mai mult prietenă decât mătuşă, am aflat că naşterile ei anuale n-au fost niciodată o piedică serioasă pentru ea; gravidă sau nu, tot se zbenguia neruşinat cu bărbatul ei. Într-una dintre conversațiile noastre confidențiale am întrebat-o de ce a avut atâția copii — cincisprezece, din care au trăit unsprezece — şi mi-a răspuns că n-a avut încotro, nici unul din leacurile matroanelor franceze nu a avut rezultat. Au salvat-o de la uzura biologică rezistența fizică de nezdruncinat şi faptul că nu s-a lăsat pradă sentimentalismelor. Şi-a crescut copiii cu aceeaşi metodă cu care îşi conducea gospodăria: prin delegație. Imediat după ce năştea îşi bandaja strâns pieptul şi dădea plodul unei doici; în casa ei erau atâtea doici câți copii. Uşurința cu care năştea, sănătatea ei bună şi desprinderea de copii i-a salvat relația intimă cu Severo, se vede cu ochiul liber că îi uneşte o tandrețe pasionată. Mi-a povestit că acele cărți interzise pe care le-a studiat amănunțit în biblioteca unchiului ei au învățat-o posibilitățile fantastice ale amorului, inclusiv unele foarte liniştite pentru amanți cu capacitate acrobatică limitată, aşa cum a fost cazul amândurora: el prin piciorul amputat, ea prin pântecul enorm al sarcinilor. Nu ştiu care or fi contorsiunile preferate ale celor doi, dar bănuiesc că momentele de delectare maximă continuă să fie cele în care se joacă pe întuneric, fără a face cel mai mic zgomot, de parcă în cameră s-ar afla o călugăriță care se luptă să nu adoarmă sub imperiul valerianei din ciocolată şi al poftei de a păcătui.

Ştirile de la Revoluție erau strict cenzurate de guvern, dar totul se ştia încă înainte de a se fi întâmplat. Noi am aflat de conspirație pentru că ne-a spus unul dintre verii mei primari, care a apărut în taină acasă însoțit de un om de la moşie pe post de servitor şi gardă de corp. După cină s-a închis îndelung în birou cu Frederick Williams şi cu bunica, timp în care eu mă prefăceam că citesc şi nu pierdeam nici un cuvânt din ce vorbeau. Vărul meu era un băiețoi blond, dichisit, cu bucle şi ochi de muiere, impulsiv şi simpatic; crescuse la țară şi avea mână bună la îmblânzit caii, este singurul lucru pe care mi-l amintesc despre el. A spus că mai mulți tineri, printre care şi el, aveau de gând să arunce în aer câteva poduri pentru a hărțui guvernul.

— Cine a avut o idee atât de grozavă? Aveți un şef? a întrebat cu sarcasm bunică-mea.

— Deocamdată nu avem, o să-l alegem când ne adunăm.

— Câți sunteți, puiule?

— În jur de o sută, dar nu ştiu câți or să vină. Nu toți ştiu de ce au fost chemați, le spunem noi după aia, din rațiuni de securitate, înțelegi, tanti?

— Înțeleg. Şi toți sunt nişte domnişori, aşa ca tine? vru să ştie bunica, din ce în ce mai enervată.

— Sunt meşteşugari, muncitori, oameni de la țară şi de asemenea câțiva amici de-ai mei.

— Ce arme aveți? a vrut să ştie Frederick Williams.

— Săbii, cuțite şi cred că ar mai fi şi câteva carabine. Sigur, trebuie să facem rost de praf de puşcă.

— Mi se pare o tâmpenie mare cât casa! a explodat bunică-mea.

Au încercat să-l convingă să renunțe, el i-a ascultat cu o răbdare prefăcută şi se vedea limpede că hotărârea fusese luată şi nu era chip să se răzgândească. La plecare, ducea într-o sacoşă de piele câteva arme de foc din colecția lui Frederick Williams. După două zile am aflat ce se petrecuse la moşia cu pricina, situată la câțiva kilometri de Santiago. Rebelii au venit pe rând în timpul zilei la căsuța unor văcari unde se credeau în siguranță, au discutat ore în şir, dar pentru că aveau prea puține arme şi planul lor era plin de imperfecțiuni au decis să-l amâne, să petreacă noaptea acolo într-o adunare veselă şi să plece a doua zi. Nu bănuiau că fuseseră denunțați. La patru dimineața s-au pomenit peste ei cu nouăzeci de călăreți şi patruzeci de infanterişti din trupele guvernului, într-o manevră atât de sigură şi de rapidă încât asediații nu au apucat să se apere şi s-au predat, convinşi că erau în siguranță — nu comiseseră nici un delict, cu excepția faptului că se adunaseră fără autorizație. Locotenent-colonelul care conducea detaşamentul s-a pierdut cu firea în fierbințeala momentului şi, orbit de furie, l-a apucat pe primul prizonier şi a pus să fie ucis cu gloanțe şi cu baioneta, apoi a mai ales opt şi i-a împuşcat pe la spate; torturile şi omorurile au continuat tot aşa, astfel că dimineața care a venit a găsit şaisprezece trupuri sfârtecate. Colonelul a deschis crama moşiei după care a dat femeile țăranilor trupei bete şi pline de curajul impunității. Au incendiat casa şi au schingiuit administratorul cu atâta sălbăticie încât a fost nevoie să-l împuşte şezând. Între timp, de la Santiago se aşteptau ordine, însă răgazul nu a potolit soldățimea, dimpotrivă, a făcut-o şi mai violentă. A doua zi, la capătul multor ore infernale, au sosit ordinele scrise de mâna unui general: „Să fie împuşcați cu toții." Aşa au făcut. Au încărcat apoi cadavrele în cinci căruțe ca să le arunce într-o groapă comună, dar plângerile au fost prea mari şi până la urmă au fost predate familiilor. Pe înserat a fost adus trupul vărului meu, pe care bunica l-a cerut uzând de poziția ei socială şi de relațiile ei; era învelit cu o pătură plină de sânge, aşa că a fost băgat pe furiş într-o încăpere ca să fie aranjat înainte de a fi văzut de mama şi surorile lui. Pitită pe scară, am văzut un domn în redingotă neagră şi care ducea o valijoară cum se închidea în cameră cu cadavrul, iar servitoarele spuneau că este un maestru în îmbălsămare în stare să elimine urmele gloanțelor cu machiaj, umplutură şi cu un ac de tapițer. Frederick Williams şi bunica au transformat salonul aurit în capelă mortuară, cu un altar improvizat şi mari lumânări galbene care ardeau în sfeşnice înalte, în zori, când au început să vină trăsurile cu rudele şi prietenii, casa era plină de flori iar văru-meu, curat, bine îmbrăcat şi fără nici o urmă din chinurile prin care trecuse, se odihnea într-un sicriu superb de mahon cu ornamente de argint. Femeile, în doliu strict, şedeau pe două rânduri de scaune plângând şi rugându-se, bărbații puneau la cale răzbunarea în salonul auriu, servitoarele treceau cu sandvişuri ca la picnic şi copiii, îmbrăcați tot în negru, ne jucam crăpând de râs prefăcându-ne că ne împuscam reciproc. Vărul meu şi câțiva dintre amicii lui au fost privegheați trei zile în casele lor, în timp ce clopotele bisericilor băteau în permanență pentru tinerii ucişi. Autoritățile nu au îndrăznit să intervină, în ciuda cenzurii stricte, toată țara a aflat de cele întâmplate, ştirea s-a extins ca praful de puşcă şi groaza a cuprins atât pe sprijinitorii guvernului cât şi pe revoluționari. Preşedintele nu a vrut să afle

amănuntele şi şi-a declinat orice răspundere, la fel cum făcuse în cazul mârşăviilor comise de alţi militari şi de temutul Godoy.

— I-au omorât fără luptă, cu ticăloşie, ca pe animale. La ce te poţi aştepta, suntem o ţară sângeroasă, a remarcat Nívea, mai mult furioasă decât tristă, şi s-a pornit să ne explice că de când începuse secolul avusesem cinci războaie; noi, chilienii, părem inofensivi, avem faimă de fricoşi, vorbim cu diminutive (fi drăguţă, dă-mi un păhărel cu apiţă), dar cu prima ocazie ne transformăm în canibali. Pentru a înţelege această vână de brutalitate trebuie să ştim de unde venim, a spus, strămoşii noştri au fost cei mai cruzi şi războinici conquistadori spanioli, singurii care au avut curajul să ajungă în Chile pe jos, cu armurile încinse la roşu de soarele deşertului, învingând toate piedicile naturii. S-au amestecat cu araucanii, tot atât de feroci ca şi ei, singurul popor de pe continent neînvins vreodată. Indienii îşi mâncau prizonierii iar şefii lor, numiţi tocjuis, purtau măşti de ceremonie făcute din pielea uscată a opresorilor lor, de preferinţă a celor cu barbă şi mustăţi, pentru că ei erau spâni, răzbunându-se astfel pe albi, care la rândul lor îi ardeau de vii, îi trăgeau în ţeapă, le tăiau braţele şi le smulgeau ochii. „Ajunge! îţi interzic să mai spui astfel de grozăvii de faţă cu nepoată-mea!", a întrerupt-o bunica.

Măcelul tinerilor conspiratori a fost semnalul pentru luptele finale din Războiul Civil, în zilele care au urmat revoluţionarii au debarcat o armată de nouă mii de oameni şi, sprijinită de artileria navală, au avansat către portul Valparaíso în marş forţat şi într-o dezordine aparentă ca o hoardă de huni, dar în tot acel haos exista un plan foarte clar, astfel că în câteva ceasuri au zdrobit inamicul. Trupele guvernamentale au pierdut trei oameni din zece, armata revoluţionară a ocupat Valparaíso şi s-a pregătit să se îndrepte spre Santiago şi să ocupe restul ţării, între timp, Preşedintele conducea războiul din birou prin telegraf şi telefon, dar rapoartele pe care le primea erau false şi ordinele lui se pierdeau în nebuloasa undelor radio, căci majoritatea telegrafistelor erau de partea revoluţionarilor. Preşedintele a auzit ştirea înfrângerii la cină. Impasibil, a terminat de mâncat, apoi a ordonat familiei să se refugieze la Legaţia americană, şi-a luat fularul, paltonul şi pălăria şi a mers pe jos împreună cu un prieten la Legaţia Argentinei, care se găsea la câteva străzi de palatul prezidenţial. Acolo se afla la adăpost unul dintre congresiştii din opoziţie şi erau gata să se ciocnească la intrare, unul intrând învins, celălalt ieşind triumfător. Urmăritorul devenise urmărit.

Revoluţionarii s-au îndreptat spre capitală în ovaţiile aceleiaşi populaţii care cu câteva luni în urmă aplauda trupele guvernului; în câteva ore, locuitorii oraşului Santiago erau în stradă cu banderole roşii la braţ, majoritatea pentru a sărbători, alţii pentru a se ascunde de frica soldaţilor şi a gloatei care se umfla în pene. Noile autorităţi au chemat la cooperare în ordine şi pace, chemare pe care mulţimea a interpretat-o în felul său. S-au constituit bande sub conducerea câte unui şef, care băteau oraşul cu lista caselor care trebuiau jefuite, fiecare identificată pe hartă şi cu adresa exactă. S-a spus după aceea că listele le întocmiseră din răutate şi spirit revanşard nişte doamne din înalta societate. Posibil, dar ştiu sigur că Paulina del Valle şi Nívea erau incapabile de o astfel de mârşăvie, cu toată ura lor pentru guvernul înfrânt; dimpotrivă, au ascuns în casă două familii urmărite până când furia populară s-a mai liniştit şi a revenit calmul plicticos din perioada

anterioară Revoluției de care ne era dor. Jaful din Santiago a fost o acțiune metodică şi chiar amuzantă, privit de la distanță, desigur. În fruntea „comisiei", eufemism pentru a desemna bandele, mergea şeful sunând din clopoțel şi dând ordine: „aici puteți fura, dar nu distrugeți nimic, copii", „aici îmi păstrați documentele, apoi dați foc la casă", „aici luați tot ce vreți şi distrugeți cât poftiți". „Comisia" îndeplinea respectuos instrucțiunile, iar dacă stăpânii erau acolo îi salutau politicos, după care se dedau la jaf cu multă veselie, ca nişte copii care se joacă. Deschideau birouri, scoteau hârtii şi acte personale pe care le înmânau şefului, apoi spărgeau mobila cu toporul, luau ce aveau chef, în fine stropeau pereții cu parafină şi dădeau foc. Din camera pe care o ocupa la Legația argentiniană, preşedintele demis Balmaceda a auzit zarva de pe străzi şi după ce şi-a făcut testamentul politic şi temându-se ca familia sa să nu plătească prețul urii, şi-a tras un glonte în tâmplă. Servitoarea care i-a adus cina a fost ultima persoană care l-a văzut în viață; a fost găsit la opt dimineața întins pe pat, îmbrăcat corect, cu capul pe perna însângerată. Glonțul pe care şi l-a tras l-a transformat imediat în martir, în anii care au urmat va deveni un simbol al libertății şi democrației, respectat până şi de duşmanii lui cei mai aprigi. Cum spunea bunică-mea, Chile este o țară cu memorie foarte slabă, în cele câteva luni cât a durat Revoluția au murit mai mulți chilieni decât muriseră în cei patru ani ai Războiului Pacificului.

În nebunia aceea a apărut acasă Severo del Valle, bărbos şi plin de noroi, venit să-şi vadă nevasta de care nu mai ştia nimic din ianuarie. A avut o imensă surpriză găsind-o cu doi copii în plus: în tumultul Revoluției ea uitase să-i spună că era însărcinată. Gemenii începeau să fie mai bucălați, în câteva săptămâni căpătaseră un aspect mai omenesc, nu mai erau gângăniile zbârcite şi albăstrii care fuseseră la naştere. Nívea a sărit de gâtul bărbatului ei şi atunci am văzut prima dată în viață un sărut interminabil gură în gură. Bunica, supărată, a vrut să-mi distragă atenția, dar fără succes, şi-mi amintesc şi acum efectul teribil pe care l-a avut asupra mea acel sărut: a marcat începutul transformării vulcanice a adolescenței mele. În câteva luni am devenit o străină, nu recunoşteam fata însingurată în care mă transformam, m-am pomenit prizoniera unui corp rebel şi exigent care creştea şi se întărea, suferea şi palpita. Aveam impresia că nu sunt decât prelungirea propriului meu pântec, caverna aceea pe care mi-o imaginam ca o gaură însângerată în care fermentau umori şi creştea o floră ciudată şi teribilă. Nu puteam uita scena halucinantă când Nívea născuse pe vine la lumina lumânărilor, burta ei enormă cu buricul ieşit în afară, brațele ei apucând frânghiile care atârnau din tavan. Plângeam brusc fără motiv aparent sau aveam accese de furie sau mă trezeam dimineața atât de obosită că nu mă puteam scula. Visele cu copiii în pijamale negre au revenit cu şi mai mare intensitate şi frecvență; mai visam şi un bărbat blând care mirosea a mare, care mă ținea în brațe, mă trezeam îmbrățişînd strâns perna şi dorind cu disperare să fiu sărutată aşa cum o sărutase Severo pe soția sa. Pe dinafară ardeam, pe dinăuntru eram înghețată, n-aveam stare să citesc sau să învăț, o luam la goană prin grădină învârtindu-mă ca îndrăcită ca să nu urlu, intram îmbrăcată în lac călcând nuferii în picioare şi speriind peştii roşii, mândria bunicii, în curând am descoperit punctele cele mai sensibile ale trupului meu şi mă mângâiam pe ascuns, neînțelegând de ce lucrul

acela, care trebuia să fie păcat, mă calma. O iau razna, îmi ziceam, ca atâtea fete care devin isterice, dar n-am îndrăznit să-i spun bunicii. Paulina del Valle se schimba şi ea, în timp ce eu înfloream, corpul ei se usca din cauza unor suferințe misterioase pe care nu le discuta cu nimeni, nici măcar cu medicul, fidelă teoriei sale că dacă mergi dreaptă şi nu faci zgomote de babă ții la respect decrepitudinea. Obezitatea o apăsa, avea varice la picioare, o dureau oasele, nu-i ajungea aerul şi urina cu picătura, mizerii pe care le-am ghicit după semne mărunte, dar pe care le ținea în mare secret. Domnişoara Matilde Pineda m-ar fi ajutat mult în încercarea adolescenței, dar dispăruse complet din viața mea, gonită de bunica. Nívea plecase şi ea cu bărbatul ei, cu copiii şi dădacele, la fel de liniştită şi de veselă precum venise, lăsând un gol uriaş în casă. Erau prea multe încăperi şi prea puțin zgomot, fără ea şi copiii ei conacul bunicii a devenit un mausoleu.

Santiago a sărbătorit căderea guvernului printr-un şir interminabil de parăzi, serbări, baluri şi banchete; bunica nu s-a lăsat mai prejos, a redeschis casa şi a încercat să-şi reia viața mondenă şi reuniunile, dar plutea un aer înăbuşitor pe care luna septembrie, cu primăvara lui superbă, nu a reuşit să-l schimbe. Miile de morți, trădările şi jafurile apăsau la fel de greu în sufletul învingătorilor şi al învinşilor. Ne era ruşine: Războiul Civil fusese o orgie sângeroasă.

A fost aceea o perioadă ciudată din viata mea, corpul mi s-a schimbat, sufletul mi-a crescut şi am început să mă întreb serios cine eram şi de unde veneam. Semnalul a fost dat de venirea lui Matías Rodríguez de Santa Cruz, tatăl meu, deşi eu nu ştiam încă. L-am primit ca pe unchiul Matías pe care îl cunoscusem cu ani în urmă în Europa, încă de pe atunci mi se păruse fragil, dar revăzându-l acum nu l-am recunoscut, în scaunul lui de invalid părea o pasăre costelivă. L-a adus o frumoasă femeie de vârstă matură, opulentă, cu pielea ca laptele, îmbrăcată într-un costum simplu de poplin de culoarea muştarului, cu un şal decolorat pe umeri: trăsătura care sărea în ochi erau pletele ei sălbatice, crețe şi cenuşii, prinse la ceafă cu o panglică subțire. Semăna cu o regină scandinavă în exil, era uşor să ți-o imaginezi la pupa unei corăbii vikinge navigând printre ghețari.

Paulina del Valle a primit o telegramă care vestea că fiul ei cel mare va debarca la Valparaíso şi s-a pus imediat în mişcare, urma să mergem în port, cu unchiul Frederick şi cortegiul obişnuit. Am plecat să-l primim cu un vagon special pe care administratorul englez al căilor ferate ni l-a pus la dispoziție. Era îmbrăcat în lemn lustruit, avea clanțe din bronz şi fotolii de catifea de culoarea sângelui de taur, iar doi funcționari în uniformă ne serveau de parcă am fi fost de sânge regal. Ne-am instalat într-un hotel de la malul mării şi am aşteptat vaporul, care urma să sosească a doua zi. Ne-am prezentat pe chei atât de eleganți de parcă am fi venit la o nuntă — v-o spun cu toată certitudinea pentru că păstrez o fotografie făcută în port cu puțin înainte de lăsarea ancorei. Paulina del Valle poartă o rochie de mătase de culoare deschisă cu multe volane şi coliere de perle, o pălărie monumentală cu boruri ample cu un mănunchi de pene care îi cad ca o cascadă pe frunte şi o umbrelă de soare deschisă ca să se apere de lumină. Frederick Williams are costum negru, țilindru şi baston; eu sunt toată în alb, cu o fundă de organdi pe cap, ca un cadou de aniversare. A fost coborâtă pasarela şi căpitanul în persoană ne-a invitat să urcăm la bord şi ne-a condus cu toată

ceremonia la cabina lui don Matías Rodríguez de Santa Cruz.

Ultimul lucru la care se aştepta bunică-mea era să dea nas în nas cu Amanda Lowell. De surpriză aproape că i s-a făcut rău, prezența fostei sale rivale a impresionat-o mai rău decât înfățişarea jalnică a fiului ei. Fireşte, pe atunci eu nu aveam destule informații pentru a înțelege reacția bunică-mii, am crezut că i s-a făcut rău de căldură. În schimb, flegmaticului Frederick Williams nu i s-a clintit nici un fir de păr la vederea Amandei Lowell, a salutat-o cu un gest scurt dar amabil, după care s-a ocupat de bunica, instalând-o într-un fotoliu şi dându-i să bea apă, în timp ce Matías observa scena destul de amuzat.

— Ce caută femeia asta aici, a bodogănit bunica după ce şi-a revenit.

— Presupun că doriți să stați de vorbă în familie, mă duc să iau aer, a spus regina vikingă şi a ieşit cât se poate de demn.

— Domnişoara Lowell este prietena mea, să spunem că este singura mea prietenă, mamă. M-a însoțit până aici, fără ea n-aş fi putut călători. Ea a fost cea care a insistat să mă întorc în Chile, crede că e mai bine să mor în familie decât aruncat într-un spital din Paris, a spus Matías într-o spaniolă greoaie şi cu un straniu accent franco-saxon.

Abia atunci Paulina l-a privit atent şi a constatat că din fiul ei rămăsese doar un schelet acoperit cu o piele ca de şopârlă, că avea ochii vitroşi înfundați în orbite şi obrajii atât de scobiți încât se ghiceau măselele sub piele. Stătea într-un fotoliu, sprijinit de perne şi cu picioarele acoperite de un şal. Părea un bătrânel neajutorat şi trist, deşi trebuia că avea cel mult patruzeci de ani.

— Dumnezeule, dar ce ai, Matías? a întrebat bunica îngrozită.

— Nimic care să poată fi vindecat, mamă. Aşa că vezi că am avut nişte motive foarte puternice ca să mă întorc.

— Femeia aia...

— Cunosc toată povestea Amandei Lowell cu tata; s-a petrecut acum treizeci de ani la capătul celălalt al lumii. Chiar nu poți uita supărarea? De-acum suntem cu toții la vârsta la care putem arunca peste bord sentimentele care nu mai folosesc la nimic şi păstra doar acelea care ne ajută să trăim. Şi unul dintre acestea e toleranța, mamă. Îi datorez multe domnişoarei Lowell, este prietena mea de mai bine de cincisprezece ani...

— Prietenă? Ce înseamnă asta?

— Ce auzi: prietenă. Nu e infirmiera mea, nici nevasta mea, nu-mi mai este nici amantă. Mă însoțeşte în călătorii, în viață, iar acum, după cum vezi, şi în moarte.

— Nu vorbi aşa, fiule! N-ai să mori, aici te vom îngriji cum se cuvine şi în curând ai să fii din nou pe picioare... l-a asigurat Paulina del Valle, dar vocea i s-a frânt şi nu a mai putut continua.

Trecuseră trei decenii de când bunicul Feliciano Rodríguez de Santa Cruz fusese în amor cu Amanda Lowell şi bunică-mea nu o văzuse decât de două ori şi de departe, dar a recunoscut-o imediat. Nu degeaba dormise ea noapte de noapte în patul teatral pe care îl comandase la Florența ca să o sfideze, pesemne că asta i-a întreținut mereu furia produsă de scandaloasa iubită a soțului ei. Când i-a apărut înaintea ochilor această femeie îmbătrânită şi lipsită de orice mândrie vană, care nu semăna deloc cu superba iapă care oprea traficul la San Francisco când trecea pe stradă

mişcându-şi posteriorul, Paulina nu a văzut-o aşa cum era acum, ci tot ca pe rivala periculoasă care fusese atunci. Furia împotriva Amandei Lowell rămăsese adormită aşteptând ocazia să reizbucnească, dar auzind vorbele spuse de fiul ei a căutat-o prin toate cotloanele sufletului şi nu a mai găsit-o. În schimb, a găsit instinctul matern, care la ea nu fusese niciodată o trăsătură importantă, şi care acum o invada cu o milă uriaşă şi de nesuportat. Mila nu se revărsa doar asupra fiului muribund, ci şi asupra femeii care îl însoţise ani de-a rândul, care îl iubise cu loialitate, care îl îngrijise în nenorocirea bolii iar acum străbătea lumea pentru a i-l aduce la ceasul morţii. Paulina del Valle a rămas în fotoliu cu ochii aţintiţi asupra bietului ei băiat, în timp ce lacrimile i se prelingeau pe obraz în tăcere şi eu o băteam pe spate ca s-o îmbărbătez, deşi nu prea pricepeam ce se întâmplă. Pesemne că Frederick Wiliams o cunoştea bine pe bunica mea, pentru că a ieşit fără un cuvânt, s-a dus după Amanda Lowell şi a readus-o în cameră.

— Iartă-mă, domnişoară Lowell, a şoptit bunica.

— Dumneata să mă ierţi, doamnă, a răspuns aceea apropiindu-se timid de Paulina del Valle.

Şi-au apucat mâinile, una în picioare, cealaltă aşezată, ambele cu ochii înlăcrimaţi, rămânând aşa un timp îndelungat, mi s-a părut, până când am văzut că umerii bunicii se zguduiau şi mi-am dat seama că râdea înfundat. Zâmbea şi cealaltă, mai întâi acoperindu-şi gura, apoi, văzând că rivala ei râdea, a slobozit un hohot vesel care s-a împletit cu acela al bunicii, drept care în câteva secunde ambele se prăpădeau de râs molipsindu-se reciproc de o veselie dezlănţuită şi isterică, măturând printr-un râs curat anii de gelozie inutilă, ranchiuna care se făcea ţăndări, trădarea soţului şi alte amintiri urâte.

În anii turbulenţi ai Revoluţiei, casa din strada Ejercito Libertador a găzduit multă lume, dar nimic nu a fost pentru mine mai excitant şi complicat decât sosirea tatălui meu pentru a-şi aştepta moartea. Situaţia politică se calmase după Războiul Civil, după care au urmat mulţi ani de guverne liberale. Revoluţionarii au obţinut schimbările pentru care cursese atâta sânge: înainte, guvernul îşi impunea candidatul prin corupţie şi intimidare, cu sprijinul autorităţilor civile şi militare; acum, treaba o făceau patronii, clerul şi partidele, în parte; sistemul era mai corect, pentru că ce se lua dintr-o parte se compensa din alta şi corupţia nu era plătită din fonduri publice. Aceasta s-a numit libertate electorală. Revoluţionarii au mai implantat şi un regim parlamentar precum acela din Marea Britanie, care nu avea să dureze mult. „Noi suntem englezii Americii", a spus odată bunica şi Nívea a replicat imediat că englezii erau chilienii Europei, în orice caz, experimentul parlamentar nu putea să dureze într-o ţară de „caudillos"; miniştrii se schimbau atât de des încât era imposibil să le dai de urmă; finalmente, tot dansul ăsta politic a devenit total lipsit de interes pentru familia mea, excepţia era Nívea care, pentru a atrage atenţia asupra sufragiului feminin s-a legat cu lanţuri de grilajul Congresului împreună cu două sau trei doamne la fel de entuziaste, spre hazul trecătorilor, furia poliţiei şi ruşinea soţilor.

— Când femeile vor putea vota, o vor face la unison. Vom avea atâta forţă, încât vom putea înclina balanţa puterii şi schimba ţara asta, spunea ea.

— Te înşeli, Nívea, vor vota cu cine le porunceşte bărbatul sau preotul, femeile sunt mult mai toante decât crezi. Ca să nu mai spun că unele dintre noi domnim din spatele tronului, ai văzut cum a căzut guvernul precedent. Eu nu am nevoie de drept de vot ca să fac ce am chef, a contrazis-o bunica.

— Asta pentru că ai avere şi educaţie, tanti. Câte sunt ca dumneata? Trebuie să luptăm pentru a avea drept de vot, e primul lucru.

— Ţi-ai pierdut mințile, Nívea.

— Încă nu, tanti, încă nu...

Tata a fost instalat la parter într-un salon transformat în dormitor, căci nu putea urca scările, şi o servitoare era în permanență cu el, zi şi noapte, ca o umbră. Medicul de familie a emis un diagnostic poetic: „turbulență înrădăcinată a sângelui", i-a spus el bunicii, preferând s-o țină departe de adevăr, dar bănuiesc că pentru ceilalți a fost evident că tata era mistuit de o boală venerică. Se găsea în ultima fază, când nicio cataplasmă şi niciun sublimat coroziv nu mai ajutau, fază pe care el îşi propusese să o evite cu orice preț; dar a trebuit să o suporte pentru că nu avusese curaj să se sinucidă, aşa cum plănuise cu ani în urmă. Abia se mişca de durere de oase, nu putea să meargă şi mintea îi slăbea. Rămânea zile întregi pradă coşmarurilor, fără a se trezi de-a binelea, murmurând istorii de neînțeles, dar avea şi momente de mare limpezime, când morfina îi potolea suferința, chiar râdea şi îşi amintea. Atunci mă chema să stau lângă el. Cât era ziua de lungă, stătea în fotoliu lângă geam şi privea grădina, sprijinit de perne şi înconjurat de cărți, ziare şi tăvi cu medicamente. Servitoarea tricota în apropiere, atentă la ce avea nevoie, tăcută şi posacă precum un duşman, singura persoană pe care o tolera în preajmă pentru că nu îl trata cu milă. Bunica îi crease fiului ei o ambianță veselă, instalase perdele de chinț şi tapet în tonuri de galben, avea grijă ca pe masă să fie tot timpul flori proaspete din grădină şi angajase un cvartet de coarde să-i cânte de câteva ori pe săptămână bucățile clasice preferate, dar nimic nu reuşea să ascundă mirosul de medicamente şi certitudinea că în camera aceea cineva putrezea încet. La început, cadavrul viu îmi făcea silă, dar când mi-am învins neplăcerea şi, obligată de bunica, am început să-l vizitez, existența mea s-a schimbat. Matías Rodríguez de Santa Cruz a ajuns acasă exact în perioada trezirii adolescenței mele şi mi-a dat ceea ce îmi trebuia mai mult: memorie, într-un moment de claritate, pe când era sub alinarea drogurilor, mi-a spus că era tatăl meu şi a spus-o ca din întâmplare, astfel că nu m-a surprins.

— Lynn Sommers, maică-ta, a fost femeia cea mai frumoasă pe care am văzut-o vreodată. Mă bucur că nu i-ai moştenit frumusețea.

— De ce, unchiule?

— Nu-mi spune aşa, Aurora, sunt tatăl tău. Frumusețea e un blestem, trezeşte în bărbat cele mai rele pasiuni. O femeie prea frumoasă nu poate scăpa de dorința pe care o provoacă.

— Chiar eşti tatăl meu?

— Chiar sunt.

— Ca să vezi! Credeam că tatăl meu e nenea Severo.

— Severo ar fi trebuit să-ți fie tată, e mult mai bun decât mine. Maică-ta merita un soț ca el. Eu am fost mereu un descreierat, de asta am ajuns aşa, ca o sperietoare. Oricum, el poate să-ți povestească mai multe.

— Mama te iubea?

— Da, dar eu n-am ştiut ce să fac cu dragostea asta şi am fugit ca din puşcă. Eşti prea tânără pentru a pricepe lucrurile astea, fata mea. Ajunge să ştii că ai avut o mamă minunată şi că e mare păcat că a murit atât de tânără.

Aici eram de acord, mi-ar fi plăcut să-mi cunosc mama, dar şi mai mare curiozitate aveam pentru alte personaje din prima mea copilărie care îmi apăreau în vise sau în amintiri vagi imposibil de clarificat, în cursul convorbirilor cu tata mi-a apărut silueta bunicului Tao Chi'en, pe care Matías nu îl văzuse decât o dată. A fost de ajuns să-mi spună numele întreg şi că era un chinez înalt şi arătos pentru ca amintirile mele să revină picătură cu picătură, ca o ploaie. Punând un nume acestei prezențe invizibile care mă însoțea permanent, bunicul a încetat să mai fie o invenție a imaginației mele devenind o fantasmă la fel de reală ca o persoană în carne şi oase. Am simțit o imensă uşurare constatând că bărbatul acela blând cu miros de mare pe care mi-l imaginam nu numai că a existat, ci m-a iubit, iar dispariția lui nu a însemnat că voise să mă părăsească.

— Din câte ştiu Tao Chi'en a murit, mi-a spus tata.

— Cum a murit?

— Cred că a fost un accident, nu sunt sigur.

— Şi cu bunica Eliza Sommers ce s-a întâmplat?

— A plecat în China. S-a gândit că are să-ți fie mai bine în familia mea şi nu s-a înşelat. Mama şi-a dorit mereu o fată şi te-a crescut cu mai multă dragoste decât pe mine şi pe cei doi frați ai mei.

— Ce înseamnă Lai-Ming?

— Habar n-am, de ce?

— Pentru că uneori mi se pare că aud cuvântul ăsta...

Matías avea oasele distruse de boală, obosea repede şi era greu să scoți vreo informație de la el; recădea în eternele lui divagații care nu aveau nimic de a face cu ce mă interesa pe mine, dar încet-încet am început să lipesc unul de altul peticele trecutului, pas cu pas, fără ştirea bunicii, mulțumită că stau cu bolnavul, pentru că ea nu avea destul curaj: intra în camera fiului ei de câteva ori pe zi, îl săruta repede pe frunte şi ieşea împiedicându-se cu ochii în lacrimi. Nu m-a întrebat niciodată despre ce vorbeam şi, fireşte, nu i-am spus. Nici față de Severo şi de Nívea del Valle nu am deschis subiectul, mă temeam ca orice indiscreție de a mea să nu pună capăt conversațiilor cu tatăl meu. Fără să ne fi vorbit, amândoi ştiam că ce vorbeam trebuia să rămână secret, ne unea o complicitate ciudată. Nu pot spune că am ajuns să-mi iubesc tatăl, nu a fost timp pentru aceasta, dar în cele câteva luni de conviețuire mi-a dăruit o comoară: amănunte despre istoria mea, mai ales despre mama mea, Lynn Sommers. Mi-a repetat îndelung că aveam sângele legitim al familiei Del Valle, asta i se părea ceva foarte important. Ulterior am aflat că la sugestia lui Frederick Williams, care exercita o influență foarte mare asupra fiecărui membru al acestei familii, îmi lăsase mie partea lui de moştenire, în siguranță în mai multe conturi bancare şi acțiuni la bursă, spre mâhnirea unui preot care îl vizita zilnic sperând să obțină ceva pentru biserică. Era un om morocănos şi cu miros de sfințenie — nu îşi schimbase sutana şi nu se spălase de ani de zile — celebru pentru intoleranța lui religioasă şi talentul de a amuşina muribunzii cu parale şi a-i convinge să-şi lase averile operelor de caritate. Familiile

avute îi priveau apariția cu teroare, căci vestea moartea, dar nimeni nu îndrăznea să-i închidă uşa în nas. Când tata a înțeles că sfârşitul îi era aproape, l-a chemat pe Severo del Valle, cu care practic nici nu vorbea, pentru a se pune de acord în ceea ce mă privea. Au chemat un notar public şi au semnat amândoi un act prin care Severo renunța la paternitate şi Matías Rodríguez de Santa Cruz mă recunoştea ca fiică, în felul acesta m-a protejat de ceilalți doi fii ai Paulinei, frații lui mai mici, care la moartea bunicii, după nouă ani, au pus mâna pe tot ce-au putut.

Bunica s-a legat de Amanda Lowell cu o afecțiune superstițioasă, credea că atâta timp cât ea va sta pe aproape Matías va trăi. Paulina nu avea intimități cu nimeni, doar cu mine uneori, era de părere că majoritatea oamenilor sunt nişte mitocani fără speranță şi o spunea sus şi tare, ceea ce nu era chiar o metodă potrivită pentru a-ți face prieteni, dar curtezana scoțiană a reuşit să străpungă armura cu care se apăra bunică-mea. Nu-ți puteai imagina două femei mai diferite. Amanda Lowell nu avea nici un fel de ambiții, trăia de pe o zi pe alta, nelegată de nimic, liberă, netemătoare; nu îi era frică de sărăcie, singurătate sau decrepitudine, accepta totul cu inima uşoară, pentru ea viața era o călătorie amuzantă care se termina inevitabil cu bătrânețea şi moartea; n-avea sens să strângi bogății pentru că în mormânt oricum ajungi fără nimic, spunea. Rămăsese în urmă tânăra seducătoare care semănase atâtea amoruri în San Francisco, era departe frumoasa care cucerise Parisul; acum era o femeie de cincizeci de ani, fără cochetărie şi fără remuşcări. Bunica nu se sătura ascultând-o povestind despre trecutul ei, vorbind despre oamenii celebri pe care îi cunoscuse şi răsfoind albumele cu tăieturi din ziare şi fotografii, în care apărea tânăra, radioasă şi cu un boa constrictor în jurul corpului. „Nenorocitul a murit de rău de mare în cursul unei călătorii, şerpii nu sunt buni voiajori", a fost comentariul ei. Pentru că avea o cultură cosmopolită şi era atrăgătoare — făcea praf fără să vrea femei mult mai tinere şi mai frumoase decât ea — a ajuns să fie sufletul reuniunilor bunicii, pe care le agrementa cu spaniola ei execrabilă şi franceza cu accent scoțian. Nu era subiect pe care să nu-l poată discuta, nu era carte pe care să n-o fi citit, oraş important din Europa pe care să nu-l fi cunoscut. Tata, care o iubea şi îi datora mult, spunea că era o diletantă, ştia câte puțin din toate şi de fapt nimic, dar avea imaginație din belşug ca să suplinească ce nu cunoştea sau nu experimentase. Pentru Amanda Lowell nu exista oraş mai galant decât Parisul nici societate mai pretențioasă decât cea franceză, singura unde socialismul, cu dezastruoasa sa lipsă de eleganță, nu avea nici un fel de sorți de izbândă. Aici Paulina del Valle era perfect de acord. Cele două femei au descoperit nu numai că râdeau de aceleaşi prostii, inclusiv de patul mitologic, dar şi că erau de acord în toate lucrurile fundamentale, într-o bună zi când luau ceaiul la o măsuță de marmură din galeria de fier forjat şi sticlă, au deplâns faptul că nu se cunoscuseră înainte. Cu sau fără Feliciano şi Matías la mijloc, ar fi fost bune amice, au hotărât. Paulina a făcut tot posibilul s-o rețină cât mai mult sub acoperişul ei, a copleşit-o cu daruri şi a prezentat-o în societate ca pe o împărătească, dar Amanda era o pasăre care nu putea trăi în captivitate. A rămas vreo două luni, dar în cele din urmă i-a mărturisit bunicii că nu avea inimă să asiste la distrugerea lui Matías şi, sincer, Santiago i se părea un oraş de provincie, în ciuda luxului şi ostentației clasei de sus,

comparabile cu cele ale nobilimii europene. Se plictisea, locul ei era la Paris, unde-şi petrecuse cea mai mare parte din viaţă. Bunica a vrut să dea pentru plecarea ei un bal care să rămână în istoria oraşului, la care să asiste crema societăţii, căci nimeni nu ar îndrăzni să refuze o invitaţie de la ea, în ciuda zvonurilor care circulau pe seama trecutului ceţos al oaspetelui ei, însă Amanda Lowell a convins-o că Matías era prea bolnav şi în aceste condiţii o petrecere ar fi fost de prost gust, în plus nu avea nici cu ce să se îmbrace pentru o astfel de ocazie. Cu cele mai bune intenţii, Paulina i-a oferit propriile ei rochii, fără să-i trecă prin minte cât o jignea insinuând că amândouă ar fi purtat aceeaşi măsură.

La trei săptămâni după plecarea Amandei Lowell, femeia care îl îngrijea pe tata a dat alarma. Doctorul a fost chemat de îndată, casa s-a umplut cât ai zice peşte de lume, au început să se perinde prieteni de-ai bunicii, oameni de la guvern, rude, o puzderie de călugări şi călugăriţe, inclusiv jerpelitul popă vânător de averi, care acum se învârtea în jurul bunicii sperând că durerea pierderii fiului o va trimite şi pe ea curând spre o viaţă mai bună. Dar Paulina nu avea de gând să părăsească această lume, se resemnase de-acum cu tragedia primului ei născut şi eu cred că a primit sfârşitul cu uşurare, pentru că a fi martorul acestui lent calvar era un lucru mult mai greu decât o înmormântare. Nu mi s-a dat voie să-l văd pe tata, pesemne agonia nu era un spectacol pentru fete, iar eu suferisem destul cu asasinarea vărului meu şi alte violenţe de dată recentă, dar am reuşit să-mi iau rămas-bun de la el graţie lui Frederick Williams, care mi-a deschis uşa într-un moment când nu era nimeni prin preajmă. M-a dus de mână până la patul pe care zăcea Matías Rodríguez de Santa Cruz, din care nu mai rămăsese decât o mână de oase translucide acoperite de perne şi cearşafuri brodate. Mai respira, dar sufletul său călătorea deja prin alte dimensiuni. „Adio, tată", i-am spus. Era prima dată că îi spuneam astfel. A mai agonizat două zile şi în dimineaţa celei de a treia s-a stins ca un puişor.

Aveam treisprezece ani când Severo del Valle mi-a dăruit un aparat fotografic modern, care folosea hârtie în locul vechilor plăci de sticlă şi care trebuie să fi fost printre primele care au ajuns în Chile. Tata murise de curând şi coşmarurile mă chinuiau într-atât, încât nu voiam să mă culc şi noaptea bântuiam ca o fantomă rătăcită prin casă, urmată de bietul Caramela, căţelul tembel, până ce bunicii Paulina i se făcea milă de noi şi ne primea în uriaşul ei pat aurit. Umplea jumătate din el cu corpul ei mare şi parfumat, iar eu mă ghemuiam în cealaltă parte, tremurând de frică, cu Caramela la picioare. „Ce mă fac cu voi?", suspina bunica pe jumătate adormită. Era o întrebare retorică, fiindcă nici eu şi nici căţelul nu aveam vreun viitor, în familie exista consensul general că „am să sfârşesc rău". Pe atunci ieşise prima femeie medic în Chile şi altele intraseră la universitate, ceea ce a făcut-o pe Nívea să propună că şi eu puteam face asta, măcar pentru a sfida familia şi societatea, dar era clar că nu aveam nici cea mai mică aptitudine pentru studiu. Atunci a apărut Severo del Valle cu aparatul pe care mi l-a pus în poală. Era un Kodak frumos până la ultimul şurub, elegant, plăcut, perfect, făcut pentru mâini de artist, îl folosesc şi acum; nu m-a lăsat niciodată. Nicio fată de vârsta mea nu avea o astfel de jucărie. L-am luat plină de respect şi m-am uitat la el; habar nu aveam cum se foloseşte. „Să vedem dacă poţi fotografia nălucile din coşmarul tău", mi-a

spus Severo glumind, fără a bănui că exact ăsta va fi singurul meu scop în lunile care au urmat şi că din încăpățânarea de a lămuri coşmarul am ajuns să mă îndrăgostesc de lumea asta. Bunica m-a dus în Piaza de Armas, la studioul lui don Juan Ribero, cel mai bun fotograf din Santiago, un om sec ca iasca în aparență, dar generos şi sentimental pe dinăuntru.

— Asta-i nepoată-mea, ți-o aduc să-ți fie ucenică, a spus bunica, şi a pus pe biroul artistului un cec, în timp ce eu mă țineam de fusta ei cu o mână, iar în cealaltă strângeam la piept aparatul nou-nouț.

Don Juan Ribero, care era cu un cap mai scund decât bunica şi cântărea pe jumătate ca ea, şi-a pus ochelarii pe nas, a citit atent cifra trecută pe hârtie şi i-a restituit-o, măsurând-o de jos în sus cu un dispreț nesfârşit.

— Suma nu contează... fixează dumneata prețul, s-a bâlbâit bunica.

— Nu e vorba de preț, ci de talent, doamnă, i-a răspuns, conducând-o spre ieşire.

Între timp apucasem să arunc o privire în jur. Lucrările lui acopereau pereții: sute de portrete de oameni de toate vârstele. Ribero era favoritul clasei de sus, fotograful paginilor mondene, dar cei care mă priveau de pe pereții studioului său nu erau bogătani trufaşi şi nici frumoase debutante, ci indieni, mineri, pescari, spălătorese, copii săraci, bătrâni, multe femei ca acelea pe care bunica le ajuta prin Clubul Doamnelor. Era acolo chipul multiform şi chinuit al țării mele, Chile. Portretele m-au tulburat, voiam să aflu povestea fiecărei persoane, am simțit o apăsare în piept, de parcă aş fi primit un pumn, mi-a venit să plâng dar mi-am înghițit emoția şi am urmat-o pe bunica la trăsură cu capul sus. Pe drum a încercat să mă consoleze: să nu-mi fac griji, o să găsim pe altcineva să mă învețe să folosesc aparatul, doar sunt destui fotografi; ce o fi crezut amărâtul ăsta, auzi, să-i vorbească pe tonul ăsta arogant, ei, Paulinei del Valle. Şi a continuat să peroreze, dar nu o mai auzeam pentru că hotărâsem deja că doar don Juan Ribero avea să-mi fie profesor. A doua zi am ieşit din casă înainte ca bunica să se scoale, i-am spus vizitiului să mă ducă la atelierul aceluia şi am rămas pe stradă dispusă să aştept oricât. Don Juan Ribero a ajuns pe la unsprezece, m-a văzut în fața uşii şi mi-a spus să mă întorc acasă. Nu m-am clintit. După două ceasuri, fotograful a ieşit, mi-a aruncat o privire furioasă şi a plecat. Când s-a întors de la masă eram tot acolo, cu aparatul strâns la piept. „De acord", a mormăit învins, „dar te previn, duduie, că n-am să am niciun fel de considerație specială pentru dumneata. Aici trebuie să asculți fără să crâcneşti şi să înveți repede, pricepi?" Am dat din cap că da, îmi înghițisem limba. Bunica, obişnuită să negocieze, mi-a acceptat pasiunea pentru fotografie cu condiția să dedic tot atâtea ore materiilor şcolare care se predau în colegiile pentru băieți, inclusiv latina şi teologia, căci era de părere că nu capacitatea intelectuală îmi lipsea, ci rigoarea.

— De ce nu mă dai la o şcoală publică? am întrebat-o, entuziasmată de zvonurile despre educația laică pentru fete care le îngrozea pe mătuşile mele.

— Astea sunt pentru oameni de altă categorie, n-am să admit niciodată, a pus ea punct discuției.

Aşa că din nou au defilat prin casă preceptorii, între care şi preoți dispuşi să mă instruiască în schimbul suculentelor danii către congregațiile

lor pe care le făcea bunica. Am avut noroc, în general mă tratau cu indulgență pentru că nu aşteptau de la creierul meu ce ar fi cerut unui băiat, în schimb, don Juan Ribero era mult mai exigent, susținând că o femeie trebuie să se străduiască de o mie de ori mai mult decât un bărbat pentru a dobândi respectul intelectual sau artistic. M-a învățat tot ce ştiu despre fotografie, de la alegerea unei lentile până la laboriosul proces al developării; nu am avut alt profesor. După doi ani, când am părăsit studioul lui, eram prieteni. Acum are şaptezeci şi patru de ani şi de câțiva ani nu mai lucrează pentru că a orbit, dar continuă să-mi ghideze paşii şovăitori şi să mă ajute. Deviza lui este seriozitatea. Viața îl pasionează şi orbirea nu l-a împiedicat să privească lumea în continuare. A ajuns la un fel de clarviziune. Aşa cum unii orbi au pe cineva care le citeşte, pentru el există cineva care observă şi îi povesteşte. Elevii, prietenii şi copiii lui îl vizitează zilnic şi îi descriu pe rând ce au văzut: un peisaj, un chip, o scenă, un efect de lumină. Trebuie să ştie să observe cu atenție pentru a face față interogatoriului exhaustiv al lui don Juan Ribero; în felul acesta viața lor se schimbă, nu mai pot umbla prin lume cu uşurătate, trebuie să privească cu ochii maestrului. Şi eu îl vizitez uneori. Mă primeşte în penumbra eternă a apartamentului său din strada Monjitas, aşezat în fotoliu lângă fereastră, cu motanul pe genunchi, primitor şi înțelept, îl informez despre noutățile tehnice din domeniul fotografiei, îi descriu în detaliu fiecare imagine din cărțile pe care le comand la New York şi Paris, îi împărtăşesc îndoielile mele. Este la curent cu tot ce se petrece în profesia aceasta, îl pasionează diferite tendințe şi teorii, cunoaşte numele marilor maeştri din Europa şi din Statele Unite. S-a opus întotdeauna cu ferocitate pozării artificiale, scenelor aranjate în studio, păcălelilor cu mai multe negative suprapuse, atât de la modă acum câțiva ani. Crede în fotografia ca mărturie personală: un fel de a vedea lumea, iar felul acesta trebuie să fie cinstit, folosind tehnologia ca să plăsmuieşti realitatea, nu să o deformezi. Când am trecut prin faza în care m-am apucat să fotografiez nişte fete băgate în recipiente enorme de sticlă, m-a întrebat de ce o făceam cu atâta dispreț, încât am abandonat imediat, dar când i-am descris poza pe care o făcusem unei familii de circari săraci, goi şi vulnerabili, a fost imediat interesat. Fotografiasem de mai multe ori familia în fața vagonului hărtănit care le slujea de mijloc de transport şi de locuință şi la un moment dat a ieşit o fetiță de patru sau cinci ani, absolut goală. Atunci mi-a venit ideea să le cer să se dezbrace. Au făcut-o fără bănuieli şi au pozat la fel de concentrați ca atunci când o făcuseră îmbrăcați. Este una dintre fotografiile mele cele mai bune, dintre puținele care au fost premiate, în curând a fost evident că mă atrăgeau mai mult persoanele decât obiectele sau peisajele. Când faci un portret stabileşti o relație cu modelul, chiar dacă de foarte scurtă durată, tot este o legătură. Fotografia nu arată doar imaginea, ci şi sentimentele reciproce. Lui don Juan Ribero îi plăceau portretele mele, foarte diferite de ale lui. „Ai empatie pentru modelele dumitale, Aurora, nu încerci să le domini, ci să le înțelegi, de aceea reuşeşti să-ți arăți sufletul", spunea el. Mă îndemna să părăsesc pereții siguri ai studioului şi să ies în stradă, să mă plimb cu aparatul, să privesc cu ochii larg deschişi, să-mi înving timiditatea şi frica, să mă apropii de oameni. Mi-am dat seama că îndeobşte mă primeau bine şi pozau cu toată seriozitatea, deşi nu eram decât o mucoasă: aparatul inspira respect şi încredere,

oamenii se deschideau, se dăruiau. Eram limitată de vârsta mea fragedă, de abia mulți ani mai târziu am putut călători prin țară, am putut intra în mine, spitale, în căsuțele săracilor, în şcolile mizere, în pensiunile de doi bani, în piețele prăfoase în care îşi făceau veacul pensionarii, pe câmp şi în satele de pescari. „Lumina este limbajul fotografiei, sufletul lumii. Nu există lumină fără umbră, aşa cum nu există fericire fără durere", mi-a spus don Juan Ribero acum şaptesprezece ani, la prima lecție pe care mi-a dat-o în studioul său din Piaza de Armas. Nu am uitat. Dar să nu mă grăbesc. Mi-am propus să povestesc istoria asta pas cu pas, cuvânt cu cuvânt, cum se cuvine.

În timp ce eu eram entuziasmată de fotografie şi nedumerită de schimbările corpului meu, care lua proporții neobişnuite, bunica Paulina nu pierdea timpul contemplându-şi buricul, ci plăsmuia noi afaceri în mintea ei de negustor fenician. Asta a ajutat-o să-şi revină după pierderea lui Matías şi i-a dat aripi la o vârsta la care alții sunt cu un picior în groapă. A întinerit, privirea i s-a luminat şi pasul i-a devenit sprinten, în curând a lepădat doliul şi şi-a trimis soțul în Europa într-o misiune foarte secretă. Credinciosul Frederick Williams a lipsit şapte luni şi s-a întors încărcat de daruri pentru ea şi pentru mine şi de tutun bun pentru el, singurul viciu pe care i-l cunoşteam. Aducea prin contrabandă mii de beţişoare uscate de vreo cincisprezece centimetri lungime, inutile în aparență, dar care s-au dovedit a fi vlăstare de viță de vie de Bordeaux, pe care bunică-mea avea de gând să le planteze pe sol chilian pentru a produce un vin decent. „Vom face competiție vinurilor franțuzeşti", îi spusese soțului înainte de plecare. Degeaba i-a explicat Frederick Williams că francezii au secole de experiență înaintea noastră, că acolo condițiile sunt paradisiace iar Chile e o țară de catastrofe atmosferice şi politice şi un proiect de această anvergură ar cere ani de muncă.

— Nu mai avem nici unul din noi vârsta ca să aşteptăm roadele acestui experiment, a conchis cu un suspin.

— Cu argumentul ăsta nu ajungem nicăieri, Frederick. Ştii de câte generații de meşteşugari era nevoie pentru a ridica o catedrală?

— Nu vorbim de catedrale, Paulina. Azi-mâine dăm colțul.

— Acesta nu ar fi secolul ştiinței şi al tehnologiei dacă fiecare inventator s-ar gândi la propria lui moarte, nu crezi? Vreau să formez o dinastie şi numele Del Valle să dăinuie pe lume, măcar pe fundul paharului beţivilor care îmi vor cumpăra vinul, i-a răspuns bunica.

Aşa că englezul a plecat resemnat în acel safari în Franța, în timp ce Paulina del Valle punea la punct firele afacerii în Chile. Primii butuci de vie îi plantaseră misionarii în vremurile coloniei, pentru a produce un vin de țară care s-a dovedit destul de bun, atât de bun că Spania l-a interzis pentru a nu face concurență celor din patria-mumă. După Independență industria vinului s-a extins. Paulina nu era singura care dorea producerea de vinuri de calitate, dar dacă ceilalți cumpărau terenuri aproape de Santiago din comoditate, ca să nu meargă mai mult de o zi, ea a căutat departe: nu erau doar mai ieftine, ci mai potrivite. Fără ca nimeni să ştie de planurile ei, a trimis la analiză mostre de pământ, a cercetat capriciile apei şi tăria vântului, începând cu proprietățile familiei Del Valle. A luat pe mai nimic nişte terenuri întinse şi abandonate, pe care nu le aprecia nimeni pentru că

nu erau udate decât de ploaie. Strugurii cei mai savuroşi, care produc vinurile cu aroma şi buchetul cel mai bun, cei mai dulci şi generoşi nu cresc în condiţii de abundenţă, ci pe terenuri pietroase; planta, cu o încăpăţânare de mamă, învinge tot felul de obstacole pentru a ajunge cu rădăcinile cât mai adânc şi a profita de orice picătură de apă, astfel se concentrează savoarea fructului, mi-a explicat bunica.

— Viţa de vie e ca oamenii, Aurora, cu cât sunt mai grele condiţiile, cu atât mai bune sunt fructele. Ce păcat că am descoperit asta atât de târziu, dacă aş fi ştiut-o din timp m-aş fi purtat cu o mână de fier cu băieţii mei şi cu tine.

— Cu mine ai încercat, bunico.

— Am fost foarte blândă cu tine. Ar fi trebuit să te trimit la măicuţe.

— Ca să învăţ să brodez şi să mă rog? Domnişoara Matilde...

— Îţi interzic să pronunţi numele acestei femei în casa mea!

— Bine, dar măcar învăţ fotografia. Cu asta pot să-mi câştig pâinea.

— Ce-ţi trece prin cap! O nepoată de-a mea nu va trebui niciodată să-şi câştige traiul. Ce înveţi tu de la Ribero este o distracţie, nu un viitor pentru o Del Valle. Soarta ta nu este să ajungi fotograf în piaţă, ci să te măriţi cu cineva din clasa ta socială şi să faci copii sănătoşi.

— Dumneata ai făcut mai mult decât atât, bunico.

— Eu m-am măritat cu Feliciano, am avut trei fii şi o nepoată. Restul e başca.

— Păi nu prea mi se pare, sincer.

În Franţa, Frederick Williams a angajat un expert, care a venit puţin mai târziu să se pronunţe asupra aspectelor tehnice. Era un omuleţ ipohondru care a străbătut pământurile bunicii pe bicicletă şi legat cu o basma peste gură şi nas pentru că credea că mirosul de balegă de vacă şi praful chilian produc cancer la plămâni, dar cunoştinţele lui profunde în ale viticulturii erau neîndoielnice. Ţăranii se uitau uluiţi la domnul acesta îmbrăcat ca la oraş care se strecura pe velociped printre stânci şi din când în când se oprea să miroasă pământul precum un câine care caută o urmă. Cum nu pricepeau nimic din lungile lui diatribe în limba lui Moliere, bunica în persoană, cu şoşoni şi umbrelă, a trebuit să-l urmeze săptămâni la rând pe franţuzul pe bicicletă pentru a traduce. Primul lucru care i-a atras atenţie Paulinei a fost că nu toate plantele erau la fel, erau cel puţin trei soiuri amestecate. Francezul i-a explicat că unele se coceau înaintea altora, astfel că dacă clima le distrugea pe cele mai sensibile, celelalte tot produceau. I-a confirmat şi el că afacerea urma să dureze ani de zile, căci nu era vorba numai să recolteze strugurii cei mai buni, ci să producă şi un vin fin şi să-l comercializeze în străinătate, unde avea să intre în competiţie cu cele din Franţa, Italia şi Spania. Paulina a învăţat tot ce i-a spus expertul, iar când s-a simţit sigură l-a expediat înapoi în ţara lui. Era epuizată şi îşi dăduse seama că afacerea cerea un om mai tânăr şi mai sprinten decât ea, cineva ca Severo del Valle, nepotul ei preferat, în care putea avea încredere. „Dacă ai să torni copii mai departe o să ai nevoie de mulţi bani ca să-i ţii. Ca avocat n-ai să reuşeşti, doar dacă furi dublu decât ceilalţi, dar vinul te va îmbogăţi", l-a tentat. Chiar în acel an, Severo şi Nívea au avut o fetiţă, li se născuse un înger, cum spunea lumea, o copilă frumoasă ca o zână în miniatură, pe care au botezat-o Rosa. Nívea a fost de părere că toţi copiii precedenţi nu fuseseră

decât un antrenament pentru producerea acestei făpturi perfecte. Poate că acum Dumnezeu se va declara mulțumit şi nu îi va mai trimite alți copii, aveau deja un cârd. Lui Severo afacerea cu vinul franțuzesc i s-a părut năstruşnică, dar învățase să respecte talentul comercial al mătuşă-sii şi s-a gândit că merita să încerce; nu ştia că în câteva luni coardele acelea aveau să-i schimbe viața, în momentul în care bunica a constatat că Severo era la fel de obsedat de vița de vie ca şi ea, a decis să şi-l facă asociat, să-i dea via pe mână şi să plece cu Williams şi cu mine în Europa, pentru că eu aveam deja şaisprezece ani şi eram la vârsta la care meritam o spoială cosmopolită şi o zestre de fată de măritat, aşa a spus.

— Nu vreau să mă mărit, bunico.

— Nu încă, dar va trebui să o faci înainte să ai douăzeci de ani, dacă nu, rămâi fată bătrână, a răspuns sec.

Motivul adevărat al călătoriei nu l-a spus nimănui. Era bolnavă şi credea că se poate opera în Anglia. Acolo chirurgia se dezvoltase mult după descoperirea anesteziei şi asepsiei. În ultimele luni îşi pierduse pofta de mâncare, era pentru prima dată în viața ei că după o masă copioasă avea grețuri şi dureri de burtă. Renunțase la carne, prefera lucrurile moi, terciuri dulci, supe şi prăjituri, pe care nu le lăsa deşi îi cădeau ca nişte pietre la stomac. Auzise vorbindu-se de celebra clinică fondată de un anume doctor Ebanizer Hobbs, care murise de mai bine de zece ani, unde lucrau cei mai buni medici din Europa, aşa că imediat ce a trecut iarna şi drumul peste cordiliera Arizilor a redevenit practicabil am pornit-o spre Buenos Aires, de unde urma să luăm transatlanticul spre Londra. Ca de obicei, căram cu noi un cortegiu de servitori, o tonă de bagaje şi mai mulți paznici înarmați ca să ne păzească de banditii care mişunau prin pustietățile acelea, dar de data asta cățelul Caramelo n-a mai venit cu noi pentru că nu-l mai țineau picioarele. Traversarea munților în trăsură, călare şi la urmă pe catâri, pe lângă prăpăstii de ambele laturi ale drumului şi gata să ne înghită, a fost de neuitat. Cărarea era ca un şarpe care se strecura printre munții aceştia uluitori, coloană vertebrală a Americii. Printre pietre creşteau câțiva arbuşti zbuciumați de clima nemiloasă şi hrăniți de câteva firicele subțiri de apă. Apă era din belşug, cascade, pârâuri, zăpadă topită; singurul zgomot era acela al apei şi al copitelor animalelor pe coaja dură a Arizilor. Când ne opream, o linişte mormântală ne acoperea ca o mantie groasă, eram nişte intruşi care violau singurătatea perfectă a înălțimilor. Bunica, luptându-se cu amețeala şi beteşugurile care o podidiseră de cum începusem urcuşul, mergea susținută de voința ei de fier şi de solicitudinea lui Frederick Williams, care făcea tot posibilul să o ajute. Purta o mantie grea de călătorie, mănuşi de piele şi o pălărie de explorator cu văluri dense, căci niciodată vreo rază de soare, oricât de palid, nu îi atinsese pielea, drept care avea de gând să ajungă în mormânt fără riduri. Eu eram entuziasmată. Mai făcusem drumul o dată, când ne-am dus în Chile, dar pe atunci eram prea mică pentru a aprecia natura majestuoasă. Animalele înaintau pas cu pas, suspendate parcă deasupra râpelor tăiate cu cuțitul, printre pereți de rocă pură pieptănată de vânt şi şlefuită de timp. Aerul era rarefiat ca un voal, cerul era o mare de culoarea turcoazului, străbătut din când în când de un condor care naviga cu superbele lui aripi, stăpân absolut al acelor tărâmuri. Când soarele a apus, peisajul s-a schimbat pe de-a-ntregul: pacea albastră a

acestei naturi abrupte şi solemne a dispărut pentru a lăsa loc unui univers de umbre geometrice care se mişcau ameninţătoare în jurul nostru, asediindu-ne, învăluindu-ne. Un pas în gol, şi catârii ar fi căzut cu noi cu tot în fundul prăpastiei, dar călăuza calculase bine distanţa şi noaptea ne-a găsit la un adăpost pentru călători, o căsuţă nenorocită de lemn. Animalele au fost uşurate de povară şi noi ne-am aşezat pe şeile din blană de oaie şi pe pături, la lumina torţelor de răşină, deşi aproape că nu era nevoie de ele pentru că pe bolta înaltă a cerului domnea o lună incandescentă, torţă sideralã pe deasupra stâncilor înalte. Aveam cu noi lemne cu care s-a aprins focul într-o vatră ca să ne încălzim şi să fierbem apă pentru mate; în curând, această infuzie de frunze verzi şi amare circula din mână în mână, toţi sorbind din acelaşi „bombillo"; ceaiul i-a readus bunică-mii voia bună şi culorile în obraz, drept care a poruncit să vină coşurile şi s-a apucat, ca o precupeaţă de piaţă, să împartă mâncarea ca să ne astâmpărăm foamea. Au ieşit la iveală sticlele cu rachiu şi şampanie, aromatele brânzeturi de ţară, delicatele mezeluri de porc pregătite în casă, pâinile şi prăjiturile învelite în şervete albe de in, dar am observat că ea mânca foarte puţin şi nu punea gura pe băutură, între timp, bărbaţii dibaci în mânuirea cuţitului au tăiat două capre care veniseră legate în urma catârilor, le-au jupuit şi le-au pus la frigare legate de doi pari. Nu ştiu cum a trecut noaptea, m-am scufundat într-un somn greu ca moartea şi m-am trezit în zori, când se aţâţa jarul pentru a face cafeaua şi a termina ce mai rămăsese din capre. La plecare, am lăsat acolo lemne, un sac cu fasole şi câteva sticle cu băutură pentru călătorii care urmau să vină după noi.

PARTEA A TREIA 1896-1910

Clinica Hobbs a fost înființată de celebrul chirurg Ebanizer Hobbs în propria sa locuință, o căsoaie solidă şi elegantă din inima cartierului Kensington; după ce s-au dărâmat pereți, s-au zidit ferestre şi s-a pus faianță a ajuns de-a dreptul o pocitanie. Prezența ei pe strada elegantă îi deranja într-atâta pe vecini, că nu le-a fost greu urmaşilor lui Hobbs să cumpere casele alăturate pentru a mări clinica, dar au păstrat fațadele edwardiene, astfel că, văzută din stradă, nu era nicio diferență, toate erau la fel. Pe dinăuntru totul era un labirint de încăperi, scări, culoare şi ferestre interioare care nu dădeau nicăieri. Nu mai găseai, ca în vechile spitale orăşeneşti, sala tipică de operații cu aspect de arenă pentru lupte de tauri — un spațiu central cu rumeguş sau nisip pe jos şi înconjurat de galerii pentru spectatori — ci mici săli de chirurgie cu pereții, tavanul şi podelele căptuşite cu dale şi plăci metalice care se frecau cu leşie şi săpun o dată pe zi, pentru că răposatul doctor Hobbs fusese printre primii care au acceptat teoria lui Koch despre propagarea infecțiilor şi au adoptat metodele de asepsie ale lui Lister, pe care majoritatea corpului medical o mai respingea încă din infatuare sau lene. Nu era uşor să schimbi vechile obişnuințe, igiena era ceva plicticos şi complicat şi se suprapunea peste rapiditatea operațiilor, considerată semn distinctiv al unui bun chirurg căci reducea riscul şocului şi pierderea de sânge. Spre deosebire de mulți dintre contemporanii săi, pentru care infecțiile se produceau spontan în corpul bolnavului, Ebanizer Hobbs a priceput imediat că germenii se găseau afară, pe mâini, pe jos, pe instrumente şi în ambianță, drept care scălda într-o ploaie de fenol atât rănile cât şi aerul sălilor de operație. Bietul om a inspirat atâta fenol încât pielea i s-a ulcerat de plăgi şi a murit cu zile de o afecțiune renală, ceea ce a dat apă la moară detractorilor săi să nu renunțe la ideile lor înapoiate. Totuşi, discipolii lui Hobbs au analizat aerul şi au descoperit că germenii nu pluteau ca nişte păsări de pradă invizibile gata să atace pe ascuns, ci se concentrau pe suprafețele murdare; infecția se producea prin contact direct, astfel că esențial era să cureți ca lumea instrumentele, să foloseşti bandaje sterile, iar chirurgii nu doar să se spele cu îndârjire, dar în măsura posibilului să poarte şi mănuşi de cauciuc. Şi nu era vorba de acelea grosolane pe care le puneau anatomiştii ca să disece cadavrele sau muncitorii care umblau cu produse chimice, ci de un produs delicat şi moale precum pielea omenească, fabricat în Statele Unite. Avea o origine romantică: un medic amorezat de o infirmieră a dorit să o protejeze de eczemele provocate de dezinfectanți, astfel că a comandat primele mănuşi de cauciuc pe care apoi le-au adoptat chirurgii. Toate aceste lucruri le citise atent Paulina del Valle în nişte reviste de ştiință pe care i le împrumutase ruda sa, don Jose Francisco Vergara, de-acum bolnav de inimă şi retras la palatul de la Vina del Mar, dar acelaşi om studios dintotdeauna. Bunica a ales atent medicul care urma să o opereze şi a intrat în legătură cu el cu luni înainte, în plus a comandat la Baltimore câteva din faimoasele perechi de mănuşi de cauciuc şi le aducea bine împachetate în valiza cu rufărie.

Paulina del Valle l-a trimis pe Frederick Williams în Franța să se documenteze în legătură cu lemnul folosit pentru butoaiele în care fermenta

vinul şi să cerceteze industria de brânzeturi, căci nu vedea de ce vacile chiliene nu ar putea produce brânză la fel de gustoasă ca aceea a vacilor franceze, doar erau la fel de proaste, în timp ce traversam cordiliera andină şi mai apoi pe transatlantic am observat-o îndeaproape pe bunică-mea şi mi-am dat seama că ceva esențial începea să slăbească la ea, nu voința, mintea sau lăcomia, ci mai curând cruzimea. S-a muiat, a devenit blândă şi atât de distrată că o vedeai plimbându-se pe coverta vaporului toată în muselină şi perle, dar fără dantura falsă. Era clar că nu dormea bine, avea cearcăne vineții şi era somnolentă. Pierduse mult în greutate, cărnurile îi atârnau când îşi scotea corsetul. Mă voia tot timpul lângă ea, „ca să nu cochetezi cu marinarii", o glumă cam crudă căci pe atunci timiditatea mea era atât de mare că ajungea să mă atingă o privire masculină inocentă ca să mă înroşesc ca un rac fiert. Motivul adevărat era că Paulina del Valle se simțea fragilă şi mă dorea aproape ca să distragă moartea. Nu vorbea de suferința ei, dimpotrivă, spunea să stăm câteva zile la Londra şi apoi să mergem în Franța pentru problema cu butoaiele şi brânză, dar am ghicit imediat că de fapt avea alte planuri, ceea ce s-a dovedit de cum am ajuns în Anglia şi a început să-şi pună în aplicare diplomația pentru a-l convinge pe Frederick Williams să plece singur, timp în care noi să facem cumpărături şi să ne întâlnim după aceea. Nu ştiu dacă Williams a plecat bănuind că soția sa era bolnavă, dacă a ghicit adevărul şi, înțelegându-i pudoarea, a lăsat-o în pace; fapt este că ne-a instalat la Hotel Savoy şi, o dată convins că nu duceam lipsă de nimic, s-a îmbarcat pentru a trece Canalul Mânecii fără prea mare entuziasm.

Bunica nu voia ca starea ei de decădere să aibă martori, mai ales era deosebit de prudentă față de Williams, aspect care făcea parte din cochetăria pe care o dobândise la căsătorie, inexistentă pe vremea când el nu-i era decât majordom. Pe atunci nu avea nici o jenă să i se arate în toată răutatea caracterului ei şi în orice ținută, dar apoi a încercat să-l impresioneze punându-se în lumina ei cea mai bună. Pentru ea legătura aceasta târzie era foarte importantă şi nu a dorit ca boala să fisureze edificiul solid al vanității ei, de aceea şi-a îndepărtat soțul, iar dacă nu m-aş fi ținut tare m-ar fi gonit şi pe mine; a trebuit să duc o adevărată bătălie ca să-mi dea voie să o însoțesc la vizitele medicale, dar în cele din urmă s-a dat bătută în fața încăpățânării mele şi a slăbiciunii ei. Avea dureri, aproape că nu putea să înghită nimic, dar nu părea speriată, deşi glumea pe seama neplăcerilor iadului şi a plictiselii raiului. Clinica Hobbs inspira încredere încă de la intrare, cu holul înconjurat de rafturi de cărți şi de portretele în ulei ale chirurgilor care lucraseră între aceşti pereți. Ne-a primit o matroană impecabilă care ne-a condus în biroul doctorului, o încăpere primitoare cu un şemineu în care ardeau trosnind butuci mari şi cu mobilă englezească elegantă de piele maron. Înfățişarea doctorului Gerald Suffolk era pe măsura faimei pe care o avea. Avea mutră de teuton, era mare şi roşcovan, cu o cicatrice lungă pe obraz care, departe de a-l urâți, îl făcea de neuitat. Avea pe birou scrisorile de la bunica, rapoartele specialiştilor chilieni consultați şi pachetul cu mănuşi de cauciuc pe care le trimisese chiar în dimineața aceea printr-un mesager. Am aflat ulterior că era o precauție nenecesară, căci se foloseau în clinica Hobbs de trei ani. Suffolk ne-a urat bun-venit, de parcă eram în vizită de curtoazie, şi ne-a oferit cafea turcească aromatizată cu

semințe de cardamă. A luat-o pe bunica într-o cameră alăturată unde a examinat-o, apoi s-a întors şi s-a apucat să caute într-un cărțoi aşteptând să revină şi ea. Când pacienta s-a întors, chirurgul a confirmat diagnosticul pus deja de medicii din Chile: bunica suferea de o tumoare gastro-intestinală. A adăugat că operația era riscantă la vârsta ei şi pentru că se găseau încă în etapa experimentală, însă el pusese la punct o tehnică perfectă pentru astfel de cazuri, veneau medici din toată lumea să învețe de la el. Vorbea cu atâta superioritate că mi-am adus aminte de ce spunea maestrul meu don Juan Ribero, pentru care înfumurarea este o trăsătură a ignoranților; un om înțelept este umil pentru că ştie cât de puțin ştie. Bunica i-a cerut să-i explice în detaliu ce avea de gând să-i facă, lucru care l-a mirat, obişnuit fiind ca bolnavii să se predea autorității de netăgăduit a mâinilor sale cu o docilitate de găini, dar a folosit imediat ocazia pentru a se desfăşura într-o conferință, preocupat mai curând să ne impresioneze prin virtuozitatea bisturiului decât prin confortul pacientei. Ne-a făcut un desen al măruntaielor şi organelor care semănau cu o maşinărie drăcească, ne-a arătat unde era tumoarea şi cum avea de gând să o extirpeze, inclusiv modul de suturare, informații pe care Paulina del Valle le-a primit impasibilă, dar mie mi s-a făcut rău şi a trebuit să ies din birou. M-am aşezat pe hol printre portrete şi am început să mă rog încetişor. De fapt îmi era frică mai mult pentru mine decât pentru ea, ideea de a rămâne singură pe lume mă îngrozea. Cam aşa stăteau lucrurile, eu gândindu-mă la posibilitatea de a rămâne orfană, când a trecut un bărbat care s-a oprit în fața mea, pesemne că eram foarte palidă. „Te simți bine, fato?" m-a întrebat în spaniolă cu accent chilian. Am dat din cap că da, mirată, fără a îndrăzni să-l privesc în față, dar m-am uitat la el cu coada ochiului şi am văzut că era tânăr, avea obrajii raşi, pomeții în relief, maxilarul vizibil şi ochii oblici; semăna cu poza lui Genghis Han din cartea mea de istorie, doar că era mai puțin feroce. Totul la el avea culoarea mierii, părul, ochii, pielea, doar vocea nu avea nimic mieros în ea când mi-a spus că era chilian ca noi şi că avea să-l asiste pe doctorul Suffolk la operație.

— Doamna Del Valle e pe mâini bune, a spus fără pic de modestie.

— Ce pățeşte dacă nu se operează? am întrebat bâlbâindu-mă, ca de fiecare dată când sunt foarte nervoasă.

— Tumoarea va continua să crească. Dar nu-ți face griji, fato, chirurgia a avansat mult, bunica a făcut foarte bine că a venit la noi.

Am vrut să aflu ce căuta un chilian acolo şi de ce avea mutra asta de tătar — mi-l imaginam cu o lance în mână şi acoperit de piei de animal — dar am tăcut tulburată. Londra, clinica, doctorii şi drama bunică-mii erau prea mult pentru mine, îmi era greu să pricep pudoarea Paulinei del Valle în ce priveşte starea ei de sănătate şi de ce îl expediase pe Frederick Williams dincolo de Canalul Mânecii exact când aveam mai mare nevoie de el. Genghis Han m-a bătut uşor pe spate şi s-a dus.

Contrar previziunilor mele pesimiste, bunica a supraviețuit operației şi după o săptămână în care febra creştea şi scădea de capul ei, s-a stabilizat şi a început să mănânce alimente solide. Nu m-am mişcat de lângă ea, doar o dată pe zi mă duceam la hotel să fac baie şi să-mi schimb hainele — mirosul de anestezic, medicamente şi dezinfectante se amesteca în ceva vâscos care mi se lipea de piele. Dormeam pe apucate într-un scaun lângă

patul bolnavei. În ciuda interdicției categorice a bunicii i-am trimis o telegramă lui Frederick Williams chiar în ziua operației şi el a ajuns la Londra treizeci de ore mai târziu. L-am văzut pierzându-şi proverbialul sânge rece în fața patului în care se afla soția lui năucită de medicamente, gemând la fiecare respirație, cu patru fire de păr în cap şi fără dantură, ca o băbuță zbârcită. S-a ghemuit lângă ea şi şi-a aşezat fruntea pe mâna ca lipsită de sânge a Paulinei del Valle, murmurându-i numele; când s-a ridicat, chipul îi era scăldat în lacrimi. Bunică-mea, care spunea tot timpul că tinerețea nu este o perioadă a vieții, ci o stare de spirit, şi că ai sănătatea pe care o meriți, părea absolut dărâmată în patul acela de spital. Femeia aceasta a cărei poftă de viață echivala cu propria ei lăcomie, îşi întorsese fața spre perete, indiferentă la cei din jurul ei, scufundată în ea însăşi. Uriaşa ei putere de voință, vigoarea, curiozitatea, spiritul de aventură ba chiar şi lăcomia ei, totul dispăruse în prezența suferinței trupeşti.

În zilele acelea am avut de multe ori ocazia de a-l vedea pe Genghis Han, care controla starea de sănătate a pacientei şi, cum era de aşteptat, s-a dovedit mult mai accesibil decât celebrul doctor Suffolk sau severele matroane ale stabilimentului spitalicesc. La întrebările neliniştite ale bunicii răspundea nu cu cuvinte vagi de liniştire, ci cu explicații raționale, şi era singurul care încerca să-i uşureze suferința, ceilalți se interesau de starea rănii şi de febră, ignorând în schimb vaietele pacientei. Avea cumva pretenția să nu aibă dureri? Mai bine să tacă din gură şi să fie recunoscătoare că i-au salvat viața, însă tânărul medic chilian nu făcea economie la morfină, fiind de părere că o suferință prelungită slăbeşte rezistența fizică şi morală a pacientului, întârziind sau împiedicând însănătoşirea, după cum i-a explicat lui Williams. Am aflat că se numea Ivan Radovic şi provenea dintr-o familie de medici, taică-său emigrase din Balcani în Chile la sfârşitul anilor cincizeci, se căsătorise cu o învățătoare chiliana din nord şi avusese trei copii, dintre care doi îl urmaseră în medicină. Ne-a spus că tatăl lui murise de tifos în Războiul Pacificului, unde slujise ca chirurg timp de trei ani, iar mama lui a trebuit să întrețină singură familia. Am avut ocazia să observ în linişte personalul clinicii, am auzit comentarii care nu erau pentru urechile mele, căci nimeni, în afară de doctorul Radovic, nu părea să mă bage în seamă. Eram pe cale să împlinesc şaisprezece ani şi continuam să port părul legat cu o panglică şi hainele alese de bunică-mea, care îmi comanda rochițe caraghioase de fetiță pentru a mă ține cât mai mult în copilărie. Prima dată când am îmbrăcat ceva potrivit vârstei mele a fost când Frederick Williams m-a dus la casa Withney's fără ştirea ei şi mi-a pus magazinul la dispoziție. Când ne-am întors la hotel şi am apărut cu părul strâns în coc şi îmbrăcată ca o domnişoară era să nu mă recunoască, dar asta s-a petrecut câteva săptămâni mai încolo. Paulina del Valle avea pesemne o rezistență de taur: i-au deschis stomacul, i-au scos o tumoare de mărimea unui grapefruit, au cusut-o ca pe un pantof şi în mai puțin de două luni era din nou cea dintotdeauna. Din aventura asta teribilă a rămas doar cu o cusătură grosolană de-a curmezişul burții şi cu o poftă vorace de viață şi, evident, de mâncare. De cum a putut să umble fără baston, am plecat în Franța. Nu s-a ținut deloc de dieta prescrisă de doctorul Suffolk, spunând că doar nu venise din fundul lumii tocmai la Paris ca să mănânce terci pentru nou-născuți. Sub pretextul că studia producerea brânzeturilor şi tradiția culinară din

Franța, se îndopa cu toate bunătățile pe care i le putea oferi țara aceasta.

După ce ne-am instalat în casa pe care Williams a închiriat-o pe Bulevardul Haussman, ne-am pus în legătură cu inefabila Amanda Lowell, care avea acelaşi aer de regină a wikingilor în exil. La Paris era în mediul ei, locuia într-o mansardă roasă de molii dar primitoare, prin ferestruicile căreia vedeai porumbeii de pe acoperişurile cartierului şi cerul desăvârşit al oraşului. Am constatat că poveştile ei despre viața boemă şi prietenia ei cu artişti celebri erau riguros exacte; mulțumită ei am vizitat atelierele lui Cezanne, Sisley, Degas, Monet şi ale altora. Amanda Lowell a trebuit să ne învețe să apreciem tablourile acelea, căci nu aveam ochiul format pentru impresionism, dar foarte curând am fost seduşi total. Bunica a cumpărat o colecție întreagă de opere care au produs atacuri de ilaritate când le-a atârnat acasă în Chile; nimeni nu aprecia cerurile centrifuge ale lui Van Gogh sau curtezanele obosite ale lui Lautrec şi s-a spus că proasta de Paulina del Valle se lăsase păcălită la Paris. Văzând Amanda Lowell că nu mă despărțeam de aparatul de fotografiat şi că petreceam ore întregi închisă într-o camera obscură pe care o improvizasem la hotel, s-a oferit să mă prezinte celor mai faimoşi fotografi din Paris. Ca şi maestrul meu Juan Ribero, era de părere că fotografia nu concurează cu pictura, sunt două lucruri fundamental diferite: pictorul reprezintă realitatea, fotograful o plăsmuieşte. Dacă în cazul picturii totul este ficțiune, fotografia este suma realului plus sensibilitatea fotografului. Ribero mi-a interzis trucurile sentimentale sau exhibiționiste, nici vorbă să aranjez modelul sau obiectele ca să pară tablouri, era duşmanul compozițiilor artificiale, nu mă lăsa nici să manipulez negativele sau supraimpresiile şi în general disprețuia efectele de lumină sau spoturi difuze, voia o imagine onestă şi simplă, dar clară până la cele mai mici detalii. „Dacă urmăreşti efectul de tablou, atunci pictează, Aurora. Dacă vrei adevărul, învață să foloseşti aparatul de fotografiat", îmi tot spunea. Amanda Lowell nu m-a tratat niciodată ca pe un copil, de la bun început m-a luat în serios. Şi pe ea o fascina fotografia pe care încă nimeni nu o numea artă şi pentru multă lume nu era decât o trăsnaie în plus printre multele scule extravagante ale acestui secol frivol. „Eu sunt prea bătrână să învăț fotografia, dar tu ai ochii tineri, Aurora, tu poți vedea lumea şi îi poți obliga pe ceilalți să o vadă în felul tău. O fotografie bună spune o poveste, descoperă un loc, un eveniment, o stare de suflet, e mai puternică decât multe pagini scrise", spunea ea. În schimb, bunica vedea în pasiunea mea un capriciu de adolescență şi era mult mai interesată să mă pregătească pentru măritiş şi să-mi aleagă zestrea. M-a înscris la o şcoală pentru domnişoare, unde în fiecare zi eram învățate să urcăm şi să coborâm grațios o scară, să împăturim şervete pentru un banchet, să alegem diferite meniuri în funcție de ocazie, să organizăm jocuri de salon şi să aranjăm buchete de flori, talente pe care bunica le considera suficiente pentru a reuşi în viața de nevastă, îi plăcea să facă cumpărături şi pierdeam după-amieze întregi prin boutiques alegând cârpe, timp pe care eu l-aş fi folosit mai bine străbătând Parisul cu aparatul în mână.

Nu ştiu cum a trecut anul. Când Paulina del Valle părea că îşi revenise şi Frederick Williams devenise expert în lemnul pentru butoaiele de vin şi în fabricarea brânzeturilor, de la cele mai puturoase la cele mai găurite, l-am cunoscut pe Diego Domínguez la un bal la Legația Chile cu ocazia zilei de 18

septembrie, ziua Independenței. Ore în şir am stat sub mâinile coaforului, care mi-a construit pe cap un turn de bucle şi codițe împodobite cu perle, o faptă cu adevărat vitejească dacă stai să te gândeşti că părul meu se comportă precum coama calului. Rochia-mi era o creație spumoasă ca o bezea plină de mărgele şi strasuri, care au tot căzut în noaptea aceea, drept care duşumelele legației erau presărate de pietricele strălucitoare. „Dacă taică-tău ar putea să te vadă acum!" a exclamat bunica plină de admirație când am fost gata. Ea era toată în lila, culoarea ei preferată, cu o nebunie de perle roz la gât, meşe false suprapuse de o suspectă nuanță acaju, dinți impecabili de porțelan şi o capă de catifea neagră tivită cu jeuri de sus până jos. A intrat la bal la braț cu Frederick Williams, iar eu cu un marinar din flota chiliana care făcea o vizită de curtoazie în Franța, un tânăr anodin de al cărui chip şi nume nu-mi amintesc, care şi-a asumat din proprie inițiativă sarcina de a mă instrui în folosirea sextantului în navigație. A fost o uşurare imensă apariția lui Diego Domínguez, care s-a oprit în fața bunicii pentru a se prezenta cu toate numele sale şi a-i cere permisiunea de a dansa cu mine. Acesta nu este numele lui real, l-am schimbat în cartea aceasta pentru că tot ce se referă la el şi la familia lui trebuie să rămână protejat. Ajunge să ştim că a existat, că povestea e adevărată şi că l-am iertat. Ochii Paulinei del Valle au sclipit la vederea lui Diego Domínguez, în fine aveam înainte un pretendent potențial acceptabil, fiul unor oameni cunoscuți, precis bogat, cu purtări impecabile, ba chiar şi drăguț. A acceptat, el mi-a întins mâna şi am mers să dansăm. După primul vals, domnul Domínguez mi-a luat carnețelul de bal şi l-a umplut cu numele lui, eliminând definitiv expertul în sextante şi oricare alt candidat. Atunci l-am privit mai atent şi trebuie să recunosc că arăta bine, iradia sănătate şi forță, avea un chip plăcut, ochi albaştri şi ținută virilă. Părea că fracul îl incomodează, dar se mişca sigur şi dansa bine, mă rog, oricum mai bine decât mine, care dansez ca o gâscă în ciuda anului de cursuri intensive la şcoala de domnişoare; în plus, emoția mă făcea să fiu şi mai împiedicată, în seara aceea m-am îndrăgostit cu toată pasiunea şi buimăceala primului amor. Diego Domínguez mă conducea cu fermitate pe pista de dans, privindu-mă intens şi aproape tăcut, căci toate încercările lui de a înfiripa un dialog se izbeau de răspunsurile mele monosilabice. Timiditatea mea era un chin, nu eram în stare să susțin o privire şi nu ştiam unde să privesc la rândul meu; îi simțeam răsuflarea pe față şi mi se muiau genunchii; trebuia să lupt din răsputeri împotriva tentației de a o rupe la fugă ca să mă ascund sub o masă. Fără doar şi poate, am făcut o figură foarte proastă, iar nefericitul tânăr rămânea cu mine pentru că apucase să umple carnetul de bal cu numele său. La un moment dat i-am spus că nu era obligat să danseze cu mine, dacă nu dorea. Mi-a răspuns cu un hohot de râs, singurul din seara aceea, şi m-a întrebat câți ani aveam. Nu mă aflasem niciodată în brațele unui bărbat, nu simțisem nicicând apăsarea unei mâini bărbăteşti pe talie. O mână mi-o țineam pe umărul lui, cealaltă pe mâna lui înmănuşată, dar nu cu uşurința de fulg cerută de profesoara de dans, pentru că el mă strângea tare. În câteva pauze scurte mi-a oferit cupe cu şampanie, pe care o beam, neîndrăznind să refuz, cu rezultatul previzibil că îl călcam şi mai abitir pe picioare la dans. Când la finalul balului a luat cuvântul ambasadorul chilian pentru a închina pentru patria cea de departe şi pentru frumoasa Franță, Diego Domínguez s-a

aşezat în spatele meu, atât de aproape pe cât îi permitea rochia mea ca bezeaua, şi mi-a şoptit că eram „delicioasă", sau cam aşa ceva.

În zilele ce au urmat, Paulina del Valle a apelat la prietenii ei diplomați pentru a afla fără nici un fel de disimulare totul despre familia şi antecedentele lui Diego Domínguez, înainte de a-i permite să mă ducă la o plimbare călare pe Champs Elysees, ea şi unchiul Frederick urmându-ne într-o trăsură la o distanță prudentă. Apoi toți patru am mâncat înghețată sub nişte umbrare, am aruncat bucățele de pâine rațelor şi am stabilit să mergem la operă în aceeaşi săptămână. Din plimbare în plimbare şi din înghețată în înghețată am ajuns în luna octombrie. Diego ajunsese în Europa trimis de tatăl lui în aventura obligatorie pe care aproape toți tinerii chilieni de familie bună o făceau o dată în viață pentru a se deştepta. După ce străbătuse mai multe oraşe, vizitase câteva muzee şi catedrale şi se îmbibase de viața de noapte şi de aventuri galante, presupuse a-l vindeca de acest viciu pentru restul zilelor şi a-i furniza material de laudă față de amici, era gata să se întoarcă în Chile şi să se aşeze, să muncească, să se căsătorească şi să-şi întemeieze propria familie, în comparație cu Severo del Valle, de care fusesem îndrăgostită în copilărie, Diego Domínguez era urât, iar față de domnişoara Matilde Pineda era prost, dar nu eram eu cea care să fac astfel de comparații: eram sigură că întâlnisem bărbatul perfect şi abia puteam crede în minunea de a mă fi ales pe mine. Frederick Williams a emis părerea că nu era înțelept să ne legăm de primul venit, că eram încă foarte tânără şi voi avea de unde alege, dar bunica a spus că băiatul era lucrul cel mai bun din oferta pieței matrimoniale, în ciuda inconvenientului că era agricultor şi că locuia la țară, foarte departe de capitală.

— Se poate călători fără probleme pe mare şi pe calea ferată.

— Bunico, nu te grăbi, domnul Domínguez nu mi-a sugerat nimic din ce-ți imaginezi, i-am spus, roşie până la urechi.

— Păi ar fi bine să o facă şi repede, sau îl iau la întrebări.

— Nu! am țipat îngrozită.

— N-am să permit ca nepoata mea să stea degeaba. Nu putem pierde timp. Dacă băiatul nu are intenții serioase mai bine să lase locul gol chiar acum.

— Dar, bunico, de ce atâta grabă? De-abia ne-am cunoscut. ..

— Ştii ce vârstă am eu, Aurora? Am şaptezeci şi şase de ani. Puțină lume trăieşte atât. Trebuie să te las măritată bine înainte de a muri.

— Dumneata eşti nemuritoare, bunico.

— Nu fato, doar par a fi.

Nu ştiu dacă l-a luat la întrebări pe Diego Domínguez cum avea de gând sau dacă el a captat ideea şi a luat singur hotărârea. Acum, când pot privi episodul cu distanță şi umor, îmi dau seama că nu a fost niciodată îndrăgostit de mine, pur şi simplu a fost măgulit de iubirea mea fără condiții şi pesemne a cântărit avantajele acestei uniuni maritale. Poate mă dorea, amândoi eram tineri şi disponibili; poate a crezut că mă va iubi cu timpul; poate s-a căsătorit cu mine din lene şi de convenință. Diego era o partidă bună, dar şi eu: aveam renta pe care mi-o lăsase tata şi se presupunea că urma să moştenesc o avere de la bunica. Oricare i-ar fi fost motivele, cert este că mi-a cerut mâna şi mi-a pus pe deget un inel cu diamante. Semnele pericolului erau evidente pentru orice om cu doi ochi în frunte, în afară de

bunica, orbită de teama de a mă lăsa singură, şi de mine, care eram nebună de amor; nu era cazul lui Frederick Williams, care a spus de la bun început că Diego nu era bărbatul pentru mine. Dar pentru că nu îi plăcuse nimeni în ultimii doi ani dintre cei care se apropiaseră de mine, nu l-am luat în seamă, am crezut că era doar gelozie paternă. „Am impresia că tânărul este cam rece", a comentat el nu o dată, dar bunica riposta că nu era răceală, ci respect, aşa cum trebuie să se poarte un cavaler chilian desăvârşit.

Paulina del Valle a intrat într-o frenezie a cumpărăturilor, în graba mare, pachetele apucau să intre în cufere fără a fi deschise, drept care când au fost desfăcute mai târziu la Santiago s-a dovedit că erau câte două din fiecare lucru şi jumătate din ele nu-mi veneau. Aflând că Diego Domínguez trebuia să se întoarcă în Chile, a hotărât să plecăm şi noi cu acelaşi vapor, astfel am fi avut câteva săptămâni să ne cunoaştem mai bine, a fost părerea lor. Lui Frederick Williams i-a căzut faţa şi a încercat să modifice planul, dar nu exista forţă pe lumea asta în stare să se lupte cu cucoana aceasta când îi intra ceva în cap, iar obsesia ei era să-şi mărite nepoata. Nu-mi amintesc multe lucruri din călătorie, a trecut într-o nebuloasă de plimbări pe covertă, jocuri cu mingea şi de cărţi, cocteiluri şi baluri până la Buenos Aires, unde ne-am despărţit, el trebuind să cumpere nişte tauri de prăsilă şi să-i transporte pe drumurile andine din sud până la moşia sa. Am avut foarte puţine ocazii să fim între patru ochi sau să stăm de vorbă fără martori. Am aflat esenţialul despre cei douăzeci şi trei de ani ai vieţii lui şi despre familia sa, dar aproape nimic despre gusturile, credinţele şi ambiţiile lui. Bunica i-a spus că tatăl meu, Matías Rodríguez de Santa Cruz, murise şi că mama mea era o americancă pe care nu apucasem să o cunoaştem pentru că murise la naşterea mea, lucru perfect adevărat. Diego nu s-a arătat curios să afle mai multe; nu-l interesa nici pasiunea mea pentru fotografie, iar când i-am spus că nu aveam de gând să renunţ la ea a declarat că nu era nici o problemă, soră-sa picta în acuarelă şi cumnata făcea broderie. Nu am apucat să ne cunoaştem de-adevărat în timpul lungii călătorii pe mare, dar ne-am prins în trainica pânză de păianjen pe care bunica a ţesut-o, cu cele mai bune intenţii, în jurul nostru.

Erau puţine lucruri de fotografiat la clasa întâi a transatlanticului — rochiile doamnelor sau aranjamentele florale din sufragerie — aşa că eu coboram adesea pe punţile inferioare pentru a face portrete, mai ales călătorilor de clasa a treia, îngrămădiţi în cala vaporului: muncitori şi emigranţi care veneau în America să-şi încerce norocul, ruşi, nemţi, italieni, evrei, oameni care călătoreau cu buzunarele aproape goale, dar cu inima plină de speranţă. Mi s-a părut că în ciuda lipsei de confort şi a lipsurilor o duceau mai bine decât pasagerii clasei superioare, unde totul era ştaif, ceremonie şi plictis. Printre emigranţi prietenia era lesnicioasă, bărbaţii jucau cărti şi domino, femeile se adunau în grup să-şi povestească viaţa, copiii improvizau undiţe de pescuit şi se jucau de-a v-aţi ascunselea; seara apăreau chitarele, acordeoanele, flautele şi viorile şi se încingeau petreceri vesele cu dans, cântec şi bere. Prezenţa mea nu părea să intereseze pe nimeni, nu-mi puneau întrebări şi după câteva zile mă primeau ca pe una de-a lor, aşa că îi puteam fotografia după pofta inimii. Pe vapor nu aveam cum să developez negativele, dar le-am clasat cu grijă, aveam s-o fac mai târziu, la Santiago. Într-una din aceste excursii pe punţile inferioare am dat

nas în nas cu ultimul om pe care mă aşteptam să-l văd acolo.

— Genghis Han! am exclamat.

— Mă confundați, domnişoară...

— Doctore Radovic, iertați-mă, am spus simțindu-mă ca o cretină.

— Ne cunoaştem cumva?

— Nu vă amintiți de mine? Sunt nepoata Paulinei del Valle.

— Aurora? Doamne, cât te-ai schimbat, nu te-aş fi recunoscut.

Sigur că mă schimbasem. Mă cunoscuse în urmă cu un an şi jumătate îmbrăcată ca o fetiță şi acum avea în fața ochilor o femeie în toată regula cu o cameră fotografică atârnată de gât şi un inel de logodnă pe deget, în călătoria aceea a început prietenia care, cu timpul, avea să-mi schimbe viața. Doctorul Ivan Radovic, pasager la clasa a doua, nu putea urca pe puntea de clasa întâi fără a fi invitat, dar eu puteam coborî să-l vizitez şi o făceam adesea, îmi vorbea despre munca lui cu aceeaşi pasiune cu care eu îi vorbeam de fotografie; mă vedea folosind aparatul, deşi nu îi puteam arăta nimic din ce făcusem, totul era în fundul bagajelor, dar i-am promis că o voi face odată ajunşi la Santiago. N-am făcut-o pentru că apoi mi-a fost ruşine să-l chem doar pentru asta, mi s-a părut că ar fi fost o dovadă de înfumurare din partea mea să-i răpesc din timp unui om care salva vieți. Aflând de prezența lui pe vapor, bunica l-a invitat imediat la ceai. „Cu dumneata aici mă simt sigură în largul mării, doctore. Dacă-mi mai creşte vreun grapefruit în burtă, vii şi mi-l scoți cu un cuțit de bucătărie", a glumit ea. Invitațiile la ceai s-au tot repetat, după care se jucau cărți. Ivan Radovic ne-a spus că îşi terminase practica la clinica Hobbs şi se întorcea în Chile să lucreze într-un spital.

— De ce nu într-o clinică privată? a sugerat bunică-mea, care prinsese drag de el.

— N-am să am niciodată capitalul şi relațiile pentru aşa ceva, doamnă Del Valle.

— Sunt gata să investesc, dacă vrei...

— Mi-e imposibil să primesc să...

— Nu aş face-o pentru dumneata, ci pentru că ar fi o investiție bună, doctore Radovic, l-a întrerupt bunica. Toată lumea se îmbolnăveşte, medicina este o afacere grozavă.

— Cred că medicina nu este o afacere, ci un drept, doamnă. Ca medic sunt obligat să slujesc şi sper să vină ziua când sănătatea să fie la îndemâna oricărui chilian.

— Dumneata eşti socialist? l-a întrebat bunica cu o strâmbătură de silă, căci după „trădarea" domnişoarei Matilde Pineda nu avea încredere în socialism.

— Sunt medic, doamnă Del Valle. Tot ce mă interesează este să vindec.

Am ajuns în Chile la finele lui decembrie 1898 şi am găsit o țară în plină criză morală. Nimeni, de la moşierii bogați şi până la învățători şi muncitorii de la minele de salpetru, nu era mulțumit de soartă sau de guvern. Chilienii păreau că se resemnaseră cu defectele de caracter, precum beția, lenea sau hoția, şi cu metehnele sociale, precum birocrația supărătoare, şomajul, ineficiența justiției şi sărăcia, care contrastau cu ostentația neruşinată a celor bogați şi duceau la o furie surdă şi crescândă

care se întindea de la nord la sud. Nu văzusem nicicând un Santiago atât de murdar, cu atâta lume mizeră, cu atâtea case de raport pline de gândaci şi atâția copii morți înainte de a prinde să meargă. Presa asigura că indicele de mortalitate din capitală era acelaşi cu cel de la Calcutta. Casa noastră din strada Ejercito Libertador rămăsese în grija a două mătuşi de departe şi sărăntoace, dintre numeroasele rude pe care le are orice familie chiliana, şi a câtorva servitori. Mătuşile domneau acolo de mai bine de doi ani şi ne-au primit fără entuziasm, urmate de Caramela, atât de bătrân că nu m-a recunoscut. Grădina era sălbăticită, fântânile maure secate, saloanele miroseau a mormânt, bucătăriile păreau cocină de porci şi sub paturi era murdărie de şoareci, dar nimic nu a speriat-o pe Paulina del Valle, care venea să serbeze nunta secolului şi nimic, nici vârsta ei, nici căldura din Santiago, nici firea mea retrasă, nu avea să fie o piedică. Avea la dispoziție lunile de vară în care toată lumea pleacă la mare sau la țară pentru a pune casa la punct, pentru că viața mondenă începea toamna şi căsătoria mea trebuia să fie în septembrie, când începe primăvara, luna sărbătorilor naționale şi a mireselor, exact la un an după ce îl cunoscusem pe Diego. Frederick Williams s-a ocupat să angajeze un regiment de tâmplari, ebenişti, grădinari şi slujnice care s-au apucat să repare dezastrul în ritmul obişnuit din Chile, adică fără mare grabă. Vara a venit prăfoasă şi toridă, cu mirosul ei de piersici şi cu vânzătorii ambulanți care-şi strigau bunătățile de sezon. Cei care şi-au permis au plecat în vacanță la țară sau la plajă; oraşul părea mort. Severo del Valle a venit la noi în vizită, aducându-ne saci cu zarzavaturi, coşuri cu fructe şi veşti bune despre vița de vie; era bronzat, era mai solid şi mai drăguț ca niciodată. M-a privit cu gura căscată, mirat că eu puteam fi fetişcana de care se despărțise în urmă cu doi ani, m-a învârtit ca pe un titirez ca să mă privească din toate unghiurile şi a hotărât că semănăm cu maică-mea. Comentariu pe care bunica l-a primit foarte rău, trecutul meu nu se pomenea în prezența ei, pentru ea, viața mea începea la vârsta de cinci ani, când am trecut pragul micului ei palat din San Francisco, înainte nu exista nimic. Nívea rămăsese la moşie cu copiii, iar aştepta să nască, era prea greoaie să facă drumul până la Santiago. Producția de struguri se anunța foarte bună în acest an, aveau de gând să-i culeagă pe cei pentru vinul alb în martie şi pentru vinul roşu în aprilie, Severo a mai spus că erau câțiva butuci de vin negru absolut diferiți care se amestecaseră cu ceilalți, erau mai gingaşi, se mănau mai uşor şi se coceau mai târziu. Deşi dădeau nişte struguri excelenți, Severo avea de gând să-i scoată pentru a nu mai avea probleme. Paulina del Valle a ciulit imediat urechile şi i-am văzut în ochi luminița aceea de lăcomie care de obicei anunța o idee rentabilă.

— Cum vine toamna, transplantează-i separat, îngrijeşte-i şi la anul facem din ei un vin special.

— De ce să ne complicăm? a întrebat Severo.

— Dacă se coc mai târziu, trebuie că sunt struguri fini şi concentrați. Precis că vinul va fi mult mai bun.

— Producem unul dintre vinurile cele mai bune din țară, tanti.

— Fă-mi plăcerea asta, nepoate, fă ce te rog, l-a rugat bunica pe tonul acela linguşitor pe care-l folosea înainte de a da un ordin.

N-am apucat să o văd pe Nívea decât în chiar ziua căsătoriei mele,

când a apărut cu nou-născutul în braţe şi mi-a suflat repede la ureche informaţiile de bază pe care trebuie să le cunoască orice mireasă înainte de luna de miere, dar pe care nimeni nu se ostenise să mi le furnizeze. Condiţia mea virginală nu mă ferea totuşi de tresăririle unei pasiuni instinctive pe care nu o ştiam numi, mă gândeam zi şi noapte la Diego şi nu întotdeauna cu gânduri caste, îl doream, dar nu ştiam foarte bine pentru ce. Voiam să fiu în braţele lui, să mă sărute aşa cum o făcuse de câteva ori, şi să-l văd gol. Nu văzusem niciodată un bărbat gol şi, mărturisesc, curiozitatea nu mă lăsa să dorm. Asta era tot, restul drumului — mister. Cu onestitatea ei neruşinată, Nívea era singura în stare să mă instruiască, dar nu o va face decât după câţiva ani, când am avut şi timpul şi ocazia să adâncim prietenia noastră şi când mi-a povestit secretele intimităţii ei cu Severo del Valle şi mi-a descris în amănunt, prăpădindu-se de râs, poziţiile învăţate din colecţia unchiului ei Jose Francisco Vergara. Pe atunci lăsasem în urmă inocenţa, dar eram tare ignorantă în materie erotică, aşa cum sunt aproape toate femeile şi, după cum m-a asigurat Nívea, majoritatea bărbaţilor. „Fără cărţile unchiului aş fi făcut cincisprezece copii fără să ştiu cum", mi-a spus. Sfaturile ei, care le-ar fi ridicat părul măciucă mătuşilor, mi-au folosit mult la cea de a doua dragoste, dar la prima n-ar fi făcut nici doi bani.

Timp de trei luni întregi am trăit în doar patru camere din casa din strada Ejercito Libertador, scoţând limba de căldură. Nu m-am plictisit, pentru că bunica s-a reapucat imediat de operele de caritate, deşi toate membrele Clubului Doamnelor erau în vacanţă, în lipsa ei disciplina se muiase, aşa că a reapucat Miele milei făcute cu sila; iar am făcut vizite bolnavilor, văduvelor şi nebunilor, iar am împărţit mâncare şi am controlat împrumuturile pentru femeile sărace. Ideea asta, de care au râs chiar şi ziarele, căci nimeni nu s-a gândit că beneficiarele — toate în ultimul hal de mizerie — ar restitui vreodată banii, s-a dovedit însă atât de bună că guvernul s-a hotărât să o copieze. Nu numai că femeile plăteau scrupulos împrumutul în transe lunare, dar se şi sprijineau una pe alta, astfel că dacă una nu putea plăti, o făceau celelalte în locul ei. Cred că Paulina del Valle s-a gândit să le ceară dobândă şi să facă din caritate o afacere, dar am oprit-o din start. „Totul are o limită, bunico, chiar şi lăcomia", i-am trântit în faţă. Corespondenţa pasionată cu Diego Domínguez mă făcea dependentă de poştă. Am descoperit că în scrisori eram în stare să exprim ceea ce n-aş fi îndrăznit între patru ochi cu el; cuvântul scris te eliberează. M-am pomenit că citeam poezii de dragoste în loc de romanele care înainte îmi plăceau atât de mult; dacă un poet mort în capătul celălalt al lumii putea să-mi descrie atât de exact sentimentele, trebuia să accept cu umilinţă că dragostea mea nu era excepţională, nu inventasem nimic, lumea se îndrăgosteşte la fel. Îmi imaginam logodnicul pe cal galopând pe pământurile lui precum un erou legendar cu spate puternic, nobil, zdravăn şi arătos, un bărbăţoi în mâinile căruia aş fi fost în siguranţă; mă va face fericită, îmi va da protecţie, copii, amor etern. Vizualizam un viitor vătuit şi dulce în care pluteam îmbrăţişaţi pe vecie. A ce mirosea corpul bărbatului pe care îl iubeam? A humus, precum pădurile de unde venea, sau a miros dulce de brutărie, poate a apă de mare, aşa ca aroma aceea trecătoare care mă asalta în vis încă din copilărie. Brusc, nevoia de a-l mirosi pe Diego devenea atât de imperioasă ca o sete puternică şi îl rugam în scrisoare să-mi trimită una din eşarfele pe

care le purta la gât sau o cămaşă nespălată. Răspunsurile logodnicului meu la aceste scrisori pasionate erau nişte paşnice cronici ale vieţii la ţară — vacile, grâul, strugurii, cerul de vară fără ploaie — şi comentarii sobre despre familia lui. Evident nu mi-a trimis nici un fel de eşarfă sau de cămaşă, în ultimele rânduri îmi reamintea cât de mult mă iubeşte şi cât de fericiţi vom fi în casa cea răcoroasă de cărămidă şi olane pe care tatăl lui o construia pentru noi pe proprietate, aşa cum făcuse una pentru fratele său Eduardo când se căsătorise cu Susana şi cum va face pentru sora sa Adela când va fi să se mărite. De generaţii, familia Domínguez locuise împreună; iubirea pentru Cristos, unirea între fraţi, respectul pentru părinţi şi munca din greu erau baza familiei sale.

Oricât de mult aş fi suspinat şi aş fi citit versuri, tot îmi prisosea timpul, astfel că m-am întors la studioul lui don Juan Ribero, băteam oraşul făcând fotografii şi seara lucram în camera de developat pe care o instalasem în casă. Experimentam impresiunile cu platină, o tehnică nouă care producea imagini foarte frumoase. Procedeul este simplu, deşi mai scump, dar plătea bunica. Se vopseşte hârtia cu pensula muiată într-o soluţie de platină, iar rezultatul este o imagine cu gradaţii subtile de ton, luminoase, clare, de mare profunzime, care rămân neschimbate. Au trecut zece ani şi acestea sunt cele mai extraordinare fotografii din colecţia mea. Când le privesc, multe amintiri năvălesc în faţa ochilor mei cu aceeaşi limpezime a platinei din imagine. O văd pe bunica Paulina, îl văd pe Severo, pe Nívea, prieteni şi rude, mă observ şi pe mine în câteva autoportrete aşa cum eram pe-atunci, chiar înainte de evenimentele care aveau să-mi schimbe viaţa.

În zorii celei de-a doua zi de marţi din luna martie casa avea un aspect de mare gală, avea o modernă instalaţie de gaze, telefon şi un ascensor pentru bunica, tapet adus de Nívea de la New York, mobila era retapiţată, parchetele ceruite proaspăt, bronzurile lustruite, geamurile spălate şi colecţia de tablouri impresioniste agăţate în saloane. Exista un nou contingent de servitori în uniformă sub conducerea unui majordom argentinian, pe care Paulina del Valle l-a luat pe sus de la hotelul Crillon plătindu-i dublu.

— O să fim criticaţi, bunico. Nimeni nu are majordom, este o maimuţăreală, am avertizat-o.

— N-are importanţă. Nu am de gând să mă lupt cu indieni mapuche în târlici cărora le cade părul în supă şi-mi trântesc farfuriile pe masă, mi-a răspuns, hotărâtă să impresioneze societatea din capitală în general şi familia lui Diego Domínguez în particular.

Şi uite aşa cei nouă angajaţi s-au adăugat vechilor servitoare care lucrau de ani buni în această casă şi care, bineînţeles, nu puteau fi date afară. Era atâta personal de serviciu că oamenii mergeau de colo-colo neavând ce face, izbindu-se unii de alţii, şi au fost atâtea bârfe şi chiar furtişaguri că în cele din urmă a intervenit Frederick Williams pentru a face ordine, căci argentinianul nu se pricepea. Lucrul a produs uimire, niciodată nu se pomenise ca stăpânul casei să se coboare la nivelul slugilor, dar a făcut-o la perfecţie, nu degeaba avea o experienţă îndelungată în această funcţie. Nu cred că Diego Domínguez şi familia sa, primii musafiri pe care i-am avut, au apreciat eleganţa serviciului, dimpotrivă, s-au simţit stânjeniţi de atâta splendoare. Făceau parte dintr-o veche dinastie de moşieri din sud,

dar spre deosebire de majoritatea stăpânilor de pământ din Chile, care petrec vreo două luni la moşie şi în rest trăiesc din rentă la Santiago sau în Europa, ei se năşteau, creşteau şi mureau la țară. Erau oameni cu o solidă tradiție a familiei, profund catolici şi simpli, fără nici unul din rafinamentele impuse de bunică-mea şi care, fără îndoială, li s-au părut cam decadente şi prea puțin creştineşti. M-a frapat că toți aveau ochi albaştri, în afară de Susana, cumnata lui Diego, o frumusețe brună cu aer languros, ca o pictură spaniolă. La masă s-au încurcat în fața şirurilor de tacâmuri şi a celor şase pahare, nici unul nu a gustat din rața cu portocală şi s-au cam speriat la sosirea desertului în flăcări. Văzând defilarea servitorilor în uniformă, dona Elvira, mama lui Diego, a întrebat de ce erau atâția militari în casă. Au rămas înmărmuriți în fața tablourilor impresioniste, convinşi că eu pictasem aiurelile alea şi că bunica le agățase pe pereți pentru că se ramolise, dar au apreciat micul concert de harpă şi pian pe care l-am oferit în salonul de muzică. Conversația murea după prima frază, până când taurii de prăsilă au deschis discuția despre reproducerea vitelor, lucru care a interesat-o în mod deosebit pe Paulina del Valle care, neîndoielnic, se gândea să-şi realizeze industria de brânzeturi împreună cu ei, doar aveau atâtea vaci. Dacă mai aveam vreo îndoială în ceea ce priveşte viața mea la țară alături de tribul logodnicului meu, vizita aceasta a spulberat-o. M-am îndrăgostit de țăranii aceştia de viță veche, blajini şi fără pretenții, de tatăl rumen şi râzăreț, de mama atât de inocentă, de fratele cel mare amabil şi viril, de misterioasa cumnată şi de sora cea mică, veselă ca un canar, care făcuseră o călătorie de câteva zile ca să mă cunoască. M-au acceptat cu naturalețe şi sunt sigură că au plecat cam nedumeriți de stilul nostru de viață, dar nu ne-au criticat, căci păreau incapabili de vreun gând rău. Dacă Diego mă alesese, mă considerau ca făcând parte din familie, asta le era de ajuns. Simplitatea lor m-a făcut să mă relaxez, lucru care rareori mi se întâmplă cu străinii, şi foarte repede m-am pomenit conversând cu fiecare, povestindu-le despre călătoria în Europa şi despre pasiunea mea pentru fotografie. „Arată-mi fotografiile tale, Aurora", m-a rugat dona Elvira, dar când am făcut-o nu şi-a putut ascunde dezamăgirea. Cred că se aştepta la ceva mai reconfortant decât pichete de muncitori în grevă, case de raport, copii zdrențăroşi jucându-se pe trotuar, revolte populare, bordeluri, emigranți răbdători aşezați pe calabalâcul lor în cala unui vapor. „Dar, fetițo, de ce nu faci poze frumoase, de ce te vâri în coclaurile astea? Sunt atâtea peisaje drăguțe în Chile..." a şoptit buna femeie. Eram gata să-i explic că nu mă interesează lucrurile drăguțe, ci aceste chipuri săpate de trudă şi suferință, dar mi-am dat seama că nu era momentul. Aveam tot timpul înainte să mă arăt aşa cum sunt viitoarei soacre şi restului familiei.

— De ce le-ai arătat fotografiile astea? Familia Domínguez e de modă veche, nu trebuia să-i sperii cu ideile tale moderne, m-a certat Paulina del Valle după ce au plecat.

— Erau oricum speriați de luxul din casa asta şi de tablourile impresioniste, nu crezi? În plus, Diego şi familia lui trebuie să ştie ce fel de femeie sunt eu.

— Încă nu eşti femeie, eşti doar o copilă. O să te schimbi, ai să faci copii, trebuie să te modelezi după mediul bărbatului tău.

— Am să rămân mereu aceeaşi persoană şi n-am de gând să renunț la

fotografie. Nu e tot aia cu acuarelele surorii lui Diego sau cu broderia cumnată-sii, asta e o parte esențială din viața mea.

— Bine, bine, mărită-te întâi şi apoi fă ce ai chef, a pus punct bunica mea.

Nu am aşteptat până în septembrie, cum fusese planul, ci a trebuit să ne căsătorim la jumătatea lui aprilie, pentru că dona Elvira Domínguez a avut un uşor atac de cord şi după o săptămână, când s-a simțit destul de bine ca să meargă singură, şi-a manifestat dorința de a mă vedea măritată cu fiul ei Diego înainte de a părăsi această lume. Restul familiei a fost de acord pentru că dacă doamna se prăpădea ar fi trebuit să amânăm căsătoria cu cel puțin un an pentru a păstra doliul reglementar. Bunica s-a resemnat să grăbească lucrurile şi să renunțe la ceremonia princiară pe care o plănuia, iar eu am scos un suspin de uşurare căci ideea de a mă expune în ochii a jumătate de Santiago intrând în catedrală la brațul lui Frederick Williams sau al lui Severo del Valle sub un munte de organdi alb, aşa cum dorea bunică-mea, nu era una care să mă liniştească.

Ce pot spune despre prima întâlnire amoroasă cu Diego Domínguez? Puține, căci memoria înregistrează în alb şi negru; tonurile de gri se pierd pe drum. Poate că nu a fost chiar atât de jalnică cum îmi amintesc, dar nuanțele le-am uitat şi nu păstrez decât o senzație generală de frustrare şi furie. După nunta privată celebrată în casa din Ejercito Libertador ne-am dus la un hotel pentru a petrece noaptea nunții, înainte de a pleca în luna de miere pentru două săptămâni la Buenos Aires, pentru că sănătatea precară a donei Elvira nu ne dădea voie să plecăm pentru mult timp. Când mi-am luat rămas-bun de la bunică-mea am simțit că o parte din viața mea se terminase definitiv, îmbrățişând-o mi-am dat seama cât de mult o iubeam şi cât de mult slăbise, rochia atârna pe ea şi o întreceam acum cu jumătate de cap; am avut presentimentul că nu îi mai rămânea mult de trăit, părea mică şi vulnerabilă, o băbuță cu glas tremurător şi genunchii de cârpă. Puțin rămăsese din matroana formidabilă care mai bine de şaptezeci de ani fusese bărbatul casei şi manipulase destinele familiei după pofta inimii. Lângă ea, Frederick Williams parcă era fiul ei, anii nu-l atingeau, de parcă ar fi fost imun la uzura timpului. Cu o zi înainte, bunul de unchi Frederick mă rugase, fără ştirea bunicii, să nu mă mărit dacă nu eram sigură, dar i-am răspuns că niciodată nu fusesem mai sigură de ceva. Nu mă îndoiam de dragostea mea pentru Diego Domínguez. Pe măsură ce se apropia momentul nunții deveneam tot mai nerăbdătoare. Mă priveam în oglindă goală sau de-abia acoperită de cămăşile fine de noapte din dantelă pe care bunica mi le cumpărase în Franța şi mă întrebam neliniştită dacă el mă găsea drăguță. O aluniță pe gât sau mameloanele negricioase mi se păreau defecte teribile. Mă va dori oare tot atât de mult cât îl doream eu? Aveam să aflu noaptea la hotel. Eram obosiți, mâncasem foarte puțin, el băuse peste măsură, chiar şi eu aveam trei cupe de şampanie în mine. Am intrat în hotel făcând pe indiferenții, dar dâra de orez pe care am lăsat-o după noi ne-a trădat calitatea de proaspăt căsătoriți. Am fost atât de ruşinată o dată singură cu Diego şi gândindu-mă că cei de afară îşi imaginau că făceam dragoste, că m-am încuiat în baie fiindu-mi rău; după un timp destul de lung soțul meu a bătut uşor în uşă curios să afle dacă mai trăiam. M-a dus de mână în cameră, mi-a desfăcut spelcile coculuí, mi-a scos jacheta de piele de

căprioară, mi-a desfăcut nenumăraţii nasturi de perlă ai bluzei, m-a scos din fusta cea grea şi din jupoane, până am rămas doar în cămăşuţa subţire de batist pe care o purtam sub corset. Pe măsură ce-mi scotea hainele, simţeam că mă topesc ca apa, dispăream, deveneam un schelet îmbrăcat în aer. Diego m-a sărutat pe buze, dar nu cum îmi imaginasem de atâtea ori în ultimele luni, ci cu putere şi grabă; apoi sărutul a devenit mai poruncitor în timp ce mâinile lui trăgeau de cămaşa pe care eu încercam s-o ţin pe mine, căci gândul de a mă vedea goală mă îngrozea. Mângâierile grăbite şi imaginea corpului său lipit de al meu m-au pus în defensivă, eram atât de încordată că tremuram ca de frig. M-a întrebat plictisit ce era cu mine şi mi-a spus să încerc să mă relaxez, dar văzând că metoda nu făcea decât să înrăutăţească lucrurile, a schimbat tonul, a spus să nu-mi fie frică şi a promis că va fi atent. A suflat în lampă şi a făcut ce a făcut ca să mă ducă în pat, restul s-a petrecut foarte repede. N-am făcut nimic ca să-l ajut. Am rămas nemişcată ca o găină hipnotizată, încercând de pomană să-mi amintesc de sfaturile pe care mi le dăduse Nívea. La un moment dat spada lui m-a străpuns, am reuşit să-mi înăbuş ţipătul şi am simţit gust de sânge în gură. Amintirea cea mai limpede a acelei nopţi a fost dezamăgirea. Asta era pasiunea pentru care poeţii făceau să curgă atâta cerneală? Diego m-a consolat spunându-mi că aşa era mereu prima dată, cu timpul ne vom cunoaşte şi totul va merge mai bine, după care m-a sărutat pe frunte, s-a întors cu spatele şi a adormit ca un bebeluş, în timp ce eu stăteam trează în întuneric cu un prosop între picioare şi o durere arzătoare în burtă şi în suflet. Eram prea ignorantă pentru a ghici motivul frustrării mele, nici măcar nu cunoşteam cuvântul orgasm, dar îmi explorasem trupul şi ştiam că undeva se ascunde plăcerea aceea seismică în stare să dea totul peste cap. Diego o simţise în mine, asta era clar, dar eu nu simţeam decât mâhnire. M-am simţit victima unei teribile nedreptăţi biologice: pentru un bărbat sexul este facil, îl poate obţine chiar cu forţa, dar pentru noi era fără desfătare şi cu consecinţe grave. Adică la blestemul divin de a naşte în dureri trebuia să se adauge şi acela de a iubi fără plăcere?

Dimineaţa când s-a trezit Diego eu eram deja îmbrăcată de ceva vreme şi hotărâsem să mă întorc acasă să mă refugiez în braţele sigure ale bunicii, dar aerul proaspăt şi plimbarea pe străzile din centru, aproape pustii la ora aceea de duminică, m-au liniştit. Mă ustura vaginul unde simţeam încă prezenţa lui Diego, dar pas după pas furia mi-a trecut şi am hotărât să înfrunt viitorul ca o femeie adevărată, nu ca o mucoasă prost crescută. Eram conştientă cât de răsfăţată fusesem în primii nouăsprezece ani ai vieţii, dar etapa aceea se terminase; cu o noapte în urmă mă iniţiasem în condiţia de femeie măritată şi trebuia să mă port şi să gândesc matur, am tras concluzia înghiţindu-mi lacrimile. Răspunderea de a fi fericită era numai a mea. Soţul meu nu avea să-mi aducă fericirea eternă ca pe un cadou frumos împachetat, eu trebuia să o zămislesc zi după zi cu inteligenţă şi efort. Din fericire îl iubeam pe acest om şi credeam că, aşa cum spusese şi el, cu timpul şi cu practica lucrurile vor merge mai bine între noi. Bietul Diego, mi-am zis, trebuie că e la fel de dezamăgit ca mine. M-am întors la hotel la timp pentru a închide valizele şi a pleca în luna de miere.

Moşia Caleufu, situată în regiunea cea mai frumoasă din Chile, un paradis sălbatic de selva rece, vulcani, lacuri şi râuri, aparţinuse familiei

Domínguez încă din vremea coloniei, când pământurile au fost împărțite hidalgilor care se remarcaseră în timpul Conquistei. Familia își sporise avutul cumpărând alte terenuri de la indieni la prețul câtorva sticle de rachiu, până au ajuns să posede unul dintre latifundiile cele mai prospere din regiune. Proprietatea nu se divizase niciodată; prin tradiție, fiul cel mai mare o moştenea întreagă, având obligația să dea de lucru sau să-şi ajute frații, să întrețină şi să înzestreze surorile şi să aibă grijă de țăranii domeniului. Socru-meu, don Sebastian Domínguez, făcea parte din ființele acelea care duc la bun sfârşit ceea ce se aşteaptă de la ele, astfel că îmbătrânea cu sufletul liniştit, recunoscător darurilor pe care i le dăduse viața, mai ales dragostea soției, dona Elvira. În tinerețe fusese un desfrânat, o recunoştea chiar el râzând, iar dovada erau mai mulți țărani de pe moşie cu ochi albaştri, dar mâna blânda şi fermă a donei Elvira ajunsese să-l stăpânească fără ca el însuşi să prindă de veste, îşi asuma blajin rolul de patriarh; oamenii veneau mai întâi la el când aveau probleme, pentru că cei doi fii ai săi, Eduardo şi Diego, erau mai duri iar dona Elvira nu deschidea gura în afara pereților casei. Răbdarea pe care don Sebastian o arăta țăranilor, pe care îi trata ca pe nişte copii cam înapoiați, se transforma în severitate față de băieții lui. „Suntem foarte privilegiați, de aceea avem mai multe răspunderi. Noi nu avem nici scuze nici pretexte, datoria noastră este să credem în Dumnezeu şi să ajutăm oamenii ăştia, de asta avem să dăm socoteală în cer", obişnuia să spună. Avea probabil în jur de cincizeci de ani, dar părea mai tânăr pentru că ducea o viață foarte sănătoasă, era toată ziua pe cal străbătând moşia, se trezea primul şi se culca ultimul, era prezent la treieriş, la prinderea cailor şi la băgarea lor în țarc, punea mâna la însemnarea şi castrarea vitelor, îşi începea ziua cu o cană de cafea neagră cu şase lingurițe de zahăr şi un strop de brandy; asta îl ținea în putere la muncile câmpului până la două când prânzea cu familia înghițind patru porții de mâncare şi trei de desert, udate cu vin din belşug. Nu eram mulți în căsoaia aceea mare; durerea cea mare a socrilor mei era că nu avuseseră mai mulți copii. Aşa a vrut Dumnezeu, spuneau. La cină ne adunam cu toții de pe unde umblaserăm cu treburile noastre, nimeni nu putea lipsi. Eduardo şi Susana trăiau împreună cu copiii lor în casa cealaltă, construită pentru ei la două sute de metri de casa mare, dar acolo nu se pregătea decât micul dejun, restul meselor se luau în casa socrilor mei. Dat fiind că ne căsătoriserăm mai devreme, casa destinată lui Diego şi mie nu era gata şi stăteam într-o aripă la socri. Don Sebastian se aşeza în capul mesei pe un scaun înalt şi sculptat; la extremitatea opusă se aşeza dona Elvira iar pe cele doua laturi stăteau băieții cu nevestele lor, două mătuşi văduve, câțiva veri sau rude apropiate, o bunică atât de bătrână că trebuia hrănită cu biberonul şi musafirii, care nu lipseau niciodată. Pe masă se puneau tacâmuri în plus pentru oaspeții care picau neanunțați şi uneori rămâneau cu săptămânile. Erau mereu bine veniți pentru că în singurătatea de la țară vizitele erau cea mai mare distracție. Mai la sud locuiau câteva familii chiliene în mijlocul teritoriului indienilor, cât şi câțiva colonişti germani, fără de care regiunea ar fi rămas aproape sălbatică. Era nevoie de mai multe zile ca să străbați călare proprietățile familiei Domínguez, care ajungeau până aproape de granița argentiniană. Seara spuneam rugăciuni, şi calendarul anual era condus de sărbătorile religioase, care se țineau cu rigoare şi bucurie. Socrii mei şi-au

dat seama că fusesem crescută cu foarte puțină învățătură catolică, dar nu au fost probleme pentru că le respectam credința iar ei nu au încercat să mi-o impună. Dona Elvira mi-a explicat că credința este un dar divin: „Dumnezeu te cheamă pe nume, te alege", spunea. Ceea ce în ochii ei mă desvinovățea, Dumnezeu încă nu mă chemase pe nume, dar dacă ajunsesem într-o familie atât de creştină înseamnă că o va face în curând. Entuziasmul cu care o ajutam la operele de caritate printre țărani compensa slaba mea fervoare religioasă; ea credea că era vorba de milă, semn al naturii mele bune, nu ştia că era vorba de antrenamentul meu de la Clubul Doamnelor cu bunica şi de prozaicul interes de a cunoaşte muncitorii câmpului şi a-i fotografia. În afară de don Sebastian, de Eduardo şi Diego, care se educaseră ca interni la un colegiu bun şi făcuseră voiajul obligatoriu în Europa, nimeni nu bănuia pe aici cât de mare era lumea. Nu se admiteau romane în casa aceea, cred că don Sebastian nu avea curaj să le cenzureze şi pentru a evita eventualitatea de a fi citit vreunul de pe lista neagră a bisericii prefera să o taie scurt şi să le elimine pe toate. Ziarele ajungeau atât de târziu că nu mai aduceau ştiri ci istorie. Dona Elvira îşi citea cărțile de rugăciuni iar Adela, sora cea mică a lui Diego, avea câteva volume de poezie, biografii ale unor personaje istorice şi cronici de călătorie, pe care le tot recitea. Mai târziu am descoperit că făcea rost de romane de mister şi groază, le rupea copertele şi le înlocuia cu cele ale cărților autorizate de taică-său. Când mi-au venit cuferele şi lăzile de la Santiago şi au ieşit la lumină sute de cărți, dona Elvira m-a rugat cu dulceața ei obişnuită să nu le expun în fața familiei, în fiecare săptămână, bunica şi Nívea îmi trimiteau material de lectură, eu păstram totul în camera mea. Socrii nu spuneau nimic, presupun că îşi ziceau că atunci când voi avea copii obiceiul ăsta rău o să-mi treacă nemaiavând atâtea ceasuri libere, precum cumnata Susana, care avea trei copii adorabili şi foarte rău crescuți. Totuşi, nu s-au împotrivit fotografiei, pesemne au bănuit că ar fi fost cam greu, şi deşi nu s-au arătat curioşi să-mi vadă munca mi-au dat o încăpere din fundul casei ca să-mi instalez laboratorul.

Am crescut la oraş, în ambianța confortabilă şi cosmopolită din casa bunicii, mult mai liberă decât oricare chiliana de atunci şi de azi, căci deşi suntem la sfârşitul primului deceniu al secolului al XX-lea, lucrurile nu s-au modernizat mult pentru fetele din partea locului. Când am aterizat în sânul familiei Domínguez, schimbarea de stil a fost brutală, deşi ei făceau tot posibilul să mă simt bine. S-au purtat bine cu mine, a fost uşor să prind drag de ei; dragostea lor a compensat firea închisă şi adesea morocănoasă a lui Diego, care în public mă trata ca pe o soră şi în particular aproape că nu-mi vorbea. Primele săptămâni în care încercam să mă adaptez au fost foarte interesante. Don Sebastian mi-a dăruit o frumoasă iapă neagră cu stea albă în frunte şi Diego m-a trimis împreună cu un vătaf să străbat moşia şi să cunosc lucrătorii şi vecinii, care se găseau la atâția kilometri distanță încât fiecare vizită dura trei sau patru zile. Apoi m-a lăsat liberă. El pleca la muncile câmpului cu tatăl şi fratele său, sau la vânătoare, uneori erau plecați cu zilele. Nu suportam plictiseala de acasă, cu interminabilele ocupații de a-i răsfăța pe copiii Susanei, de a face dulcețuri şi conserve, curat şi scuturat, de a coase şi țese; când îmi terminam treaba la şcoală sau la dispensarul moşiei îmi puneam nişte pantaloni de-ai lui Diego şi plecam în galop. Soacră-mea mă avertizase să nu încalec bărbăteşte căci puteam să

am „probleme femeieşti", un eufemism pe care nu l-am lămurit niciodată pe de-a-ntregul, dar nu puteai să călăreşti pe o parte, femeieşte, prin natura aceasta de coline şi stânci fără să rişti să-ți spargi capul dacă ai fi căzut. Peisajul îmi tăia respirația, mă uimea la fiecare pas, mă încânta. Călăream pe deal în sus şi pe vale în jos până la pădurea deasă, un paradis de molizi, dafin, arbore de scorțişoară, „manio", mirt şi arbori milenari de araucaria, lemn fin pe care familia Domínguez îl exploata în fabrica lor de cherestea. Mă îmbăta aroma de pădure umedă, parfumul acesta senzual de pământ roşu, sevă şi rădăcini, pacea hățişului străjuit de giganții verzi, murmurul misterios al crângurilor: cântec de ape invizibile, dansul văzduhului încurcat în ramuri, rumoarea rădăcinilor şi a insectelor, ciripitul suav al guguştiucilor şi țipetele scandaloase ale păsărilor de pradă. Cărările se terminau la fabrica de cherestea, de acolo trebuia să-mi deschid drum prin hățişuri, încrezându-mă în instinctul iepei, care-şi afunda copitele într-un mâl de culoarea petrolului, dens şi mirositor ca un sânge vegetal. Lumina se filtra prin uriaşa cupolă de arbori în raze limpezi şi oblice, dar erau şi zone înghețate unde mă pândeau pumele, spionându-mă cu ochii lor de foc. Purtam o puşcă legată de şa, dar la o adică nu aş fi avut timp s-o scot şi, oricum, nu trăsesem niciodată. Am fotografiat pădurile bătrâne, lacurile cu nisip negru, râurile tumultuoase cu pietre cântătoare şi vulcanii impetuoşi care încununau orizontul ca nişte balauri adormiți în turnurile lor de cenuşă. Am pozat şi țăranii de pe moşie, după care le aduceam fotografiile pe care ei le primeau tulburați, neştiind ce să facă cu aceste imagini ale lor pe care nu le ceruseră. Mă fascinau chipurile lor arse de vreme şi de sărăcie, dar lor nu le plăcea să se vadă aşa cum erau, în zdrențe şi plini de necazuri, doreau portrete colorate de mână pentru care pozau în singurul costum pe care îl aveau, cel de la nuntă, bine spălați şi pieptănați, cu copiii fără muci la nas.

Duminica nu se lucra şi era slujbă (când găseam un preot) sau „misiuni", adică femeile familiei mergeau în vizită la țărani acasă pentru a-i catehiza. Astfel luptau cu cadouri şi tenacitate împotriva credințelor indigene care se încurcau cu sfinții creştini. Nu participam la aceste predici religioase, dar profitam de ocazie ca să-i cunosc pe țărani. Mulți erau indieni curați care mai foloseau cuvinte din limba lor şi păstrau vii tradițiile, alții erau metişi, cu toții umili şi timizi în general, dar certăreți şi gălăgioşi atunci când beau. Alcoolul era un balsam amar care uşura pentru câteva ceasuri greutățile cotidiene, timp în care le rodea măruntaiele ca un şobolan. Bețiile şi bătăile cu arme albe se pedepseau cu amendă, tot aşa alte delicte, precum tăierea unui copac fără permisiune sau lăsarea animalelor libere dincolo de suprafața de jumătate de „cuadra" pe care o avea fiecare familie în folosință. Furtul sau insolența față de superiori se pedepseau cu bătaia, dar don Sebastian nu suporta pedeapsa corporală; desființase şi „dreptul primei nopți", veche tradiție din perioada colonială şi care permitea stăpânilor să defloreze fetele de țăran înainte de căsătorie, în tinerețe îl practicase şi el, dar după venirea donei Elvira la moşie aceste libertăți au luat sfârşit. Nu admitea nici vizitele la bordelurile din satele din jur şi insista ca propriii săi băieți să se însoare devreme pentru a evita tentațiile. Eduardo şi Susana o făcuseră acum şase ani, ambii având atunci douăzeci de ani, iar lui Diego, care avea şaptesprezece, i-a desemnat o fată înrudită cu familia, dar care a murit înecată în lac înainte de logodnă. Eduardo, fratele mai mare, era mai

jovial decât Diego, avea talent să spună anecdote şi să cânte, cunoştea toate legendele şi poveştile din regiune, îi plăcea să stea de vorbă şi ştia să asculte. Era foarte îndrăgostit de Susana, i se luminau ochii când o vedea şi nu îl supărau toanele şi capriciile ei. Cumnată-mea suferea de dureri de cap care o făceau să fie prost-dispusă, se încuia cu cheia în camera ei, nu mânca şi nu era voie s-o deranjezi sub niciun motiv, dar când îi trecea, apărea complet refăcută, zâmbitoare şi drăgăstoasă; părea altă femeie. Mi-am dat seama că dormea singură şi că în camera ei nici soţul şi nici copiii nu intrau neinvitaţi, uşa era mereu închisă. Familia se obişnuise cu migrenele şi stările ei, dar dorinţa ei de intimitate li se părea aproape o ofensă, tot aşa cum li se părea ciudat că nu dădeam nimănui voie să intre în mica mea cameră obscură unde developam fotografiile, deşi le explicasem că o rază de lumină îmi poate strica negativele. La Caleufu nu existau chei la uşi sau dulapuri, excepţie făceau cămările şi seiful din birou. Desigur, mai erau şi furtişaguri, dar fără consecinţe grave pentru că în genere don Sebastian se făcea că nu vede. „Oamenii ăştia sunt foarte ignoranţi, nu fură din viciu nici de nevoie, ci din rea obişnuinţă", spunea, deşi adevărul este că aveau mai multe nevoi decât admitea stăpânul. Ţăranii erau liberi, dar de fapt trăiseră de generaţii pe aceste pământuri şi nu le trecea prin cap că ar putea fi şi altfel, nu aveau unde se duce. Puţini dintre ei ajungeau la bătrâneţe. Mulţi copii mureau de mici de infecţii intestinale, muşcătură de şobolan şi pneumonie, femeile mureau la naştere şi de sfârşeală, bărbaţii din accidente, răni infectate sau intoxicaţi de alcool. Spitalul cel mai apropiat era al germanilor, acolo era un medic bavarez de mare faimă, dar drumul se făcea doar în cazurile grave, relele mai mici se tratau cu leacurile naturale, rugăciune şi cu ajutorul vindecătoarelor indigene, meicas, care cunoşteau puterea plantelor din regiune mai bine ca oricine.

La finele lui mai iarna a venit dintr-o dată, cu perdeaua ei de ploaie care curăţa peisajul precum o spălătoreasă conştiincioasă şi cu întunericul care se lăsa devreme, obligându-ne să intrăm în casă la patru după-amiaza şi făcea nopţile interminabile. Nu mai puteam pleca în lungile mele drumuri călare sau să fotografiez oamenii locului. Eram izolaţi, drumurile erau o baltă de noroi, nu ne vizita nimeni. Mă distram experimentând în camera obscură diversele tehnici de developare şi făcând poze familiei. Am început să descopăr că tot ce există are legătură, face parte dintr-un desen; ceea ce la o simplă privire pare o încâlceală de întâmplări, observat minuţios prin obiectivul aparatului începe să-şi reveleze simetriile perfecte. Nimic nu este întâmplător, nimic nu este banal. Aşa cum în aparentul haos vegetal al pădurii există o relaţie strictă între cauză şi efect — pentru fiecare copac există sute de păsări, pentru fiecare pasăre există mii de insecte, pentru fiecare insectă există milioane de particule organice —, tot aşa ţăranii la muncile lor sau familia adăpostită de iarnă în casă sunt părţi indispensabile ale unei uriaşe fresce. De multe ori esenţialul e invizibil; nu este perceput de ochi, doar de inimă, însă obiectivul fotografic captează adesea substanţa. Asta era ce încerca să obţină cu arta sa maestrul Ribero şi să mă înveţe şi pe mine să fac: să depăşesc simplul aspect documentar şi să ajung la măduvă, la sufletul realităţii. Subtilele conexiuni care apăreau pe hârtia fotografică mă tulburau profund şi mă făceau să continuu experimentele, în recluziunea iernii curiozitatea mea a sporit, pe măsură ce ambianţa devenea

mai sufocantă şi mai limitată în hibernarea între zidurile groase de cărămidă, mintea mea devenea mai neliniştită. Am început să explorez obsesiv conținutul casei şi secretele locuitorilor ei. Am examinat cu alți ochi ambianța familiară, de parcă as fi văzut-o pentru prima dată, fără a mai lua nimic ca dat o dată pentru totdeauna. Mă ghidam după intuiție, lăsând la o parte părerile preconcepute, „vedem doar ce vrem să vedem", spunea don Juan Ribero adăugând că munca mea era să arăt ceea ce nimeni nu văzuse până atunci. La început familia Domínguez poza cu zâmbete forțate, dar s-au obişnuit repede cu prezența mea tăcută şi au început să ignore obiectivul, atunci am putut să-i fotografiez aşa cum erau. Ploaia a luat cu ea florile şi frunzele, casa cu mobilă greoaie şi mari spații goale s-a închis spre exterior şi am rămas prizonierii unei ciudate captivități domestice. Umblam prin încăperi luminate de lumânări evitând curenții de aer înghețat; lemnăria trosnea cu gemete de văduvă şi se auzeau paşi mărunți de şoareci care se grăbeau la treburile lor; mirosea a mucegai, a lemn ud, a rufărie jilavă. Servitorii aprindeau braseros şi făceau focul în cămin, slujnicele ne aduceau sticle cu apă caldă, pături şi căni cu ciocolată aburindă, dar nu era chip să păcăleşti iarna cea lungă. Atunci am căzut pradă singurătății.

Diego era ca o fantomă, încerc acum să-mi amintesc de un moment pe care l-am împărtăşit cu el, dar nu reuşesc decât să-l văd ca pe un mim pe scenă, fără glas şi despărțit de mine printr-un şanț lat. Am în minte — şi în colecția de fotografii din iarna aceea — multe imagini de-ale lui la treburile câmpului sau în casă, ocupat mereu cu ceilalți, niciodată cu mine, distant şi departe. Mi-a fost imposibil să ajung intimă cu el, între noi era o prăpastie tăcută iar încercările mele de a schimba păreri sau de a-i afla sentimentele se izbeau de absența lui obstinată. Susținea că între noi totul fusese spus, dacă ne căsătoriserăm era pentru că ne iubeam, ce rost mai avea să adânceşti evidența. La început mutismul lui mă jignea, apoi am constatat că aşa se purta cu toți, în afară de nepoții lui; cu copiii era vesel şi drăgăstos, poate că dorea să aibă copii ca şi mine, dar în fiecare lună aveam câte un eşec. Nici despre asta nu vorbeam, era încă unul dintre multele subiecte legate de corp sau de dragoste pe care nu-l abordam din pudoare. De câteva ori am încercat să-i spun cum aş fi vrut să mă mângâie, dar intra imediat în defensivă, în ochii lui o femeie decentă nu trebuia să simtă acest gen de dorință şi cu atât mai puțin să îi dea glas. Curând, reticența lui, ruşinea mea şi orgoliul amândurora au ridicat un zid chinezesc între noi. Aş fi dat oricât să pot vorbi cu cineva despre ce se întâmpla în spatele uşii noastre închise, dar soacră-mea era aeriană ca un înger, cu Susana nu eram chiar prietenă, Adela împlinise de-abia şaisprezece ani şi Nívea era prea departe şi nu îndrăzneam să-i scriu despre neliniştile mele. Diego şi eu continuam să facem dragoste — ca să-i spunem aşa — din când în când, exact ca prima oară, conviețuirea nu ne apropiase, dar asta mă durea numai pe mine, pentru el totul era perfect. Nu discutam şi el mă trata cu o politețe forțată, deşi aş fi preferat de mii de ori un război declarat tăcerilor noastre încăpățânate. Soțul meu evita ocaziile de a fi între patru ochi cu mine; seara prelungea partidele de cărți până ce, răpusă de oboseală, mă duceam la culcare; dimineața sărea din pat la cântatul cocoşilor, chiar şi duminicile, când toată familia se scula târziu, găsea pretexte să iasă devreme, în schimb, eu trăiam agățată de stările lui sufleteşti, mă grăbeam să-l servesc

cât mai bine, făceam tot posibilul să-l atrag şi să-i fac viaţa plăcută; când îi auzeam paşii sau vocea inima îmi galopa în piept. Nu mă săturam să-l privesc, mi se părea frumos ca un erou de poveste; în pat îi pipăiam spatele lat şi puternic încercând să nu-l trezesc, părul des şi ondulat, muşchii gâtului şi ai picioarelor, îmi plăcea mirosul lui de sudoare, de pământ şi de cal când se întorcea de la câmp, de săpun englezesc după baie. Îmi afundam faţa în rufele lui ca să-i aspir aroma, neavând curaj să o fac cu trupul lui. Acum, în perspectiva timpului şi a libertăţii pe care am dobândit-o în ultimii ani, îmi dau seama cât m-am umilit din dragoste. Lăsasem totul deoparte, de la propria-mi personalitate şi până la muncă, doar ca să visez la un paradis domestic care nu era pentru mine.

În timpul iernii prelungite şi trândave familia a recurs la diverse modalităţi pentru a lupta împotriva plictisului. Aveau cu toţii ureche muzicală, cântau la o grămadă de instrumente, astfel că serile deveneau concerte improvizate. Susana ne delecta îmbrăcându-se într-o tunică zdrenţuită de catifea, cu un turban turcesc pe cap şi cântând cu voce răguşită de ţigancă. Dona Elvira şi Adela au organizat ore de croitorie pentru femei şi au încercajt să facă scoală, dar numai copiii ţăranilor care locuiau aproape îndrăzneau să sfideze vremea venind la clasă, în fiecare zi se spuneau rugăciuni de iarnă care atrăgeau pe mari şi mici, pentru că după aia se serveau prăjituri şi ciocolată. Susana a avut ideea să pregătească o piesă de teatru pentru a sărbători sfârşitul secolului, asta ne-a ţinut ocupaţi săptămâni în şir cu scrierea libretului şi învăţatul rolurilor, cu construirea scenei într-un hambar, confecţionarea costumelor şi măştilor şi repetiţiile. Fireşte, subiectul era o alegorie despre viciile şi nenorocirile din trecut, răsturnate de sabia incandescentă a ştiinţei, tehnologiei şi progresului secolului douăzeci, în afară de teatru, am mai făcut concursuri de tragere la ţintă şi de cuvinte din dicţionar, campionate de tot felul, de la şah şi până la confecţionarea marionetelor şi construirea de căsuţe din beţe de chibrit, dar tot ne prisosea timpul. Am transformat-o pe Adela în asistenta mea la laboratorul fotografic şi schimbam pe ascuns cărţi, eu îi pasam cele trimise de la Santiago, ea îmi împrumuta romanele ei de mister, pe care le devoram cu pasiune. Am ajuns un adevărat expert detectiv, de obicei ghiceam identitatea criminalului înainte de pagina optzeci. Repertoriul era limitat şi oricât de mult am fi făcut să dureze lectura, cărţile se terminau repede, atunci ne jucam cu Adela schimbând povestea şi inventând crime foarte complicate, pe care cealaltă trebuia să le dezlege. „Ce tot sopocăiţi voi două acolo?" ne tot întreba soacră-mea. „Nimic, mamă, plănuim asasinate", răspundea Adela cu un zâmbet inocent de iepuraş. Dona Elvira râdea, nebănuind cât de adevărat era răspunsul fiică-sii.

Eduardo, ca prim născut, urma să moştenească proprietatea la moartea lui don Sebastian, dar făcuse împreună cu fratele lui o asociaţie pentru a o administra împreună, îmi plăcea cumnatul meu, era plăcut şi vesel, glumea cu mine şi îmi făcea mici cadouri, agate translucide din albia râului, un modest colier adus din rezervaţia mapuche, flori de câmp, o revistă de modă comandată în sat, încercând astfel să compenseze indiferenţa fratelui său faţă de mine, evidentă pentru toată familia. Obişnuia să mă ia de mână şi să mă întrebe dacă mă simţeam bine, dacă nu aveam nevoie de ceva, dacă îmi era dor de bunica, dacă mă plictiseam la Caleufu. În

schimb Susana, languroasă ca o odaliscă, atitudine care semăna mai mult cu lenea, mă ignora aproape tot timpul şi avea un fel impertinent de a-mi întoarce spatele lăsându-mă cu vorba în gură. Opulentă, cu tenul auriu şi ochi mari negri, era o frumusețe, dar nu cred că era conştientă de ea. Nu avea față de cine să se gătească, în afară de familie, de aceea nu punea mare preț pe aspectul personal, câteodată nici nu se pieptăna şi stătea toată ziua în halat şi papuci din blană de oaie, somnolentă şi tristă. Dar erau dați când era strălucitoare ca o prințesă maură, cu pletele strânse în coc cu piepteni de carapace de broască țestoasă şi un colier de aur care îi sublinia linia perfectă a gâtului. Când era bine dispusă avea chef să-mi pozeze; o dată a sugerat la masă să o fotografiez goală. Provocarea a căzut ca o bombă în familia atât de conservatoare, dona Elvira era gata să mai aibă un atac de inimă, iar Diego, scandalizat, a sărit în picioare atât de brusc că a răsturnat scaunul. Dacă Eduardo nu ar fi întors-o în glumă ar fi ieşit o dramă. Adela, cea mai puțin înzestrată de natură dintre frații Domínguez, cu mutrişoara ei de iepure şi ochii albaştri pierduți într-un ocean de pistrui, era neîndoielnic cea mai simpatică. Veselia ei era la fel de sigură ca răsăritul soarelui în fiecare zi; ne puteam bizui pe ea să ne bine-dispună chiar şi în miezul iernii, când vântul şuiera printre uluci şi eram sătui de jucat cărți la lumina unei lumânări. Don Sebastian o adora, nu îi refuza nimic şi obişnuia să o roage, mai în glumă, mai în serios, să rămână fată bătrână ca să aibă grijă de el la bătrânețe.

Iarna s-a dus luând cu ea dintre țărani doi copii şi un bătrân mort de pneumonie; a murit şi bunica cea bătrână din casă şi care trăise, după calculele lor, mai bine de un secol, căci înainte chiar de prima ei comuniune Chile îşi declarase independența față de Spania, în 1810. Cu toții au fost îngropați fără multă ceremonie în cimitirul de la Caleufu, devenit o adevărată mlaştină în urma ploilor torențiale. A continuat să plouă până în septembrie, când a izbucnit primăvara şi am putut în sfârşit scoate la soare hainele şi aşternuturile jilave. Dona Elvira petrecuse aceste luni învelită în şaluri, între pat şi fotoliu, tot mai slăbită. O dată pe lună mă întreba discret dacă „aveam noutăți", dar nu aveam, aşa că se ruga mai abitir ca Diego şi cu mine să-i dăm încă un nepot, în ciuda nopților foarte lungi din iarna aceea, intimitatea cu bărbatul meu nu a crescut. Ne întâlneam tăcuți în întuneric, aproape ca nişte duşmani, şi de fiecare dată rămâneam cu acelaşi sentiment de frustrare şi de nelinişte irepresibilă ca prima dată. Mi s-a părut că ajungeam la îmbrățişare doar dacă luam eu inițiativa, dar poate greşesc, poate nu era mereu aşa. O dată cu venirea primăverii am reînceput să plec de una singură în excursiile mele la vulcani şi la pădure; tot galopând prin imensitățile acelea foamea mea de dragoste se mai potolea, oboseala şi fundul învinețit de şa învingeau dorințele reprimate. Mă întorceam seara udă de pădure şi de sudoarea calului, îmi comandam o baie caldă parfumată cu frunze de portocal şi zăceam cu orele în apă. „Ai grijă, fata mea, călăria şi băile fac rău la burtă, produc sterilitate", mă avertiza mâhnita mea soacră. Dona Elvira era o femeie simplă, numai bunătate şi serviabilitate, cu un suflet transparent care se reflecta în apele blânde ale ochilor albaştri, era mama pe care aş fi vrut să o am. Stăteam ore întregi cu ea în timp ce tricota pentru nepoți şi-mi depăna aceleaşi poveşti despre viața ei şi despre Caleufu, ascultând-o cu tristețea de a şti că nu o mai ducea mult. Ajunsesem să

bănuiesc că un copil nu ar fi scurtat distanța dintre mine şi Diego, dar îl doream doar ca să i-l pot oferi donei Elvira ca pe un cadou. Gândindu-mă la viața mea la moşie fără ea, mă apuca o mâhnire iremediabilă.

Secolul se termina şi chilienii se străduiau să se integreze progresului industrial din Europa şi America de Nord, dar familia Domínguez, asemeni multor altora la fel de conservatoare, privea cu groază depărtarea de obiceiurile tradiționale şi tendința de a imita ce e străin. „Sculele diavolului", spunea don Sebastian despre noutățile tehnologice de care lua cunoştință în ziarele sosite cu întârziere. Fiul său Eduardo era singurul interesat de viitor, Diego trăia retras în el însuşi, Susana avea migrene şi Adela tot nu ieşea din cocon. Oricât de departe am fi fost, ecourile progresului tot ajungeau la noi şi nu puteam ignora schimbările din societate. La Santiago începuse o frenezie a sporturilor, jocurilor şi plimbărilor în aer liber, mai potrivite pentru nişte englezi excentrici decât pentru comozii descendenți ai hidalgilor din Castilia şi Leon. Un vânt de artă şi cultură provenind din Franța răcorea ambianța şi un scrâşnet greu de maşinărie nemțească întrerupea lunga siestă colonială din Chile, începea să apară o clasă de mijloc arivistă şi educată ce avea pretenția să trăiască precum bogătaşii. Criza socială care scutura temeliile țării cu greve, nelegiuiri, şomaj şi atacuri la sabie ale poliției călare era o rumoare depărtată care nu modifica ritmul vieții noastre la Caleufu, dar cu toate că vieţuiam tot ca străbunicii care dormiseră în aceleaşi paturi acum o sută de ani, secolul douăzeci năvălea şi peste noi.

Bunică-mea Paulina decăzuse mult, mi-au spus în scrisoare Frederick Williams şi Nívea del Valle, ceda în fața numeroaselor beteşuguri ale bătrâneții şi a premoniției sfârşitului. Şi-au dat seama cât îmbătrânise atunci când Severo del Valle i-a adus primele sticle cu vin produs din butucii care se coceau târziu, aflaseră că se numeau carmenere, un vin roşu catifelat şi voluptuos, cu foarte puțin tanin, de nivelul celor mai bune vinuri din Franța, pe care îl botezaseră Vina Paulina. Țineau în fine în mână un produs unic ce avea să le aducă faimă şi bani. Bunica l-a gustat cu delicatețe. „Ce păcat că n-o să mă bucur de el, o să-l bea alții", a spus, după care n-a mai pomenit de el. Nu a avut explozia de bucurie şi comentariile arogante care îi însoțeau de obicei triumfurile în afaceri; după o viață plină de dezinvoltură devenea umilă. Semnul cel mai limpede de slăbiciune era prezența zilnică a faimosului preot cu sutană jerpelită care bântuia pe lângă cei pe moarte ca să pună mâna pe averea lor. Nu ştiu dacă din proprie inițiativă sau la sugestia vestitorului morții bunica a exilat în fundul beciului celebrul pat mitologic în care-şi petrecuse o jumătate din viață, înlocuindu-l cu un prici de soldat cu saltea umplută cu păr de cal. Lucrul mi s-a părut a fi un simptom de alarmă, iar de cum s-au uscat noroaiele mi-am anunțat soțul că trebuie să plec la Santiago să-mi văd bunica. Mă aşteptam la oarece opoziție, dar a fost exact invers, în mai puțin de douăzeci şi patru de ore Diego mi-a organizat drumul în trăsură până în port, de unde urma să iau vaporul până la Valparaíso, iar de acolo trenul până la Santiago. Adela ardea de dorință să vină cu mine şi atâta s-a dat bine pe lângă taică-său, i-a rontăit urechile, l-a tras de perciuni şi l-a rugat, că în cele din urmă don Sebastian n-a putut să-i refuze acest capriciu, deşi dona Elvira, Eduardo şi Diego nu erau de acord. Nu a fost nevoie să spună de ce, am ghicit că nu considerau potrivită ambianța pe care o văzuseră acasă la bunica şi credeau

că nu eram destul de matură pentru a mă îngriji cum se cuvine de fată. Am plecat aşadar la Santiago împreună cu un cuplu de nemți dintre prietenii noştri care luau acelaşi vapor. Purtam la gât un scapular cu inima sfântă a lui Cristos ca să ne apere de rele, amin, banii cusuți într-o punguță pe sub corset, instrucțiuni precise să nu vorbim cu persoane necunoscute şi mai multe bagaje decât pentru ocolul lumii.

Adela şi cu mine am petrecut două luni la Santiago care ar fi fost nemaipomenite dacă bunica nu ar fi fost bolnavă. Ne-a primit cu un entuziasm prefăcut, plină de planuri de mers la plimbare, la teatru şi la Vina del Mar, cu trenul, ca să respirăm aer marin, dar în ultimul moment ne expedia cu Frederick Williams şi rămânea acasă. Aşa a fost şi când am plecat cu trăsura în vizită la Severo şi Nívea la vie, care produceau atunci primele sticle cu vin pentru export. Bunica a fost de părere că Vina Paulina era un nume prea creol şi a vrut să-l schimbe cu unul franțuzesc, ca să-l vândă în Statele Unite, unde, pretindea, nimeni nu se pricepea la vinuri, dar Severo s-a opus şmecheriei. Am găsit-o pe Nívea cu cocul presărat de fire albe şi ceva mai grasă, dar la fel de agilă, obraznică şi năstruşnică, înconjurată de copiii cei mici. „Cred că în sfârşit intru la menopauză, de-acum putem să facem amor fără frica de a avea copii", mi-a şoptit la ureche, fără a bănui că peste câțiva ani va veni pe lume Clara, clarvăzătoarea, cea mai ciudată făptură născută în numerosul şi extravagantul clan Del Valle. Micuța Rosa, a cărei frumusețe provoca atâtea comentarii, avea cinci ani. Păcat că fotografia nu poate prinde şi coloritul, părea o creatură a mării cu ochii ei galbeni şi părul verzui ca bronzul vechi, încă de pe atunci era o făptură angelică, uşor înapoiată pentru vârsta ei, care mergea plutind ca o fantasmă. „De unde vine oare? Trebuie că este fiica Sfântului Duh", glumea maică-sa. Copila asta frumoasă venise să o consoleze pentru pierderea celor doi micuți, care muriseră de difterie, şi pentru boala îndelungată care rodea plămânii altuia. Am încercat să vorbesc despre asta cu Nívea — se spune că nu există suferință mai groaznică decât pierderea unui copil —, dar ea schimba subiectul. Tot ce mi-a spus a fost că de atâtea secole femeile au suferit născând în dureri şi înmormântându-şi copiii, iar ea nu face excepție. „Ar fi o mare aroganță din partea mea să pretind că Dumnezeu mă binecuvântează trimițându-mi mulți copii şi că toți vor trăi mai mult decât mine."

Paulina del Valle nu mai era nici măcar umbra celei ce fusese, îşi pierduse interesul pentru mâncare şi afaceri, abia mai mergea căci n-o țineau genunchii, dar era mai lucidă ca niciodată. Pe noptieră se aliniau flacoane cu medicamente şi trei călugărițe făceau cu schimbul ca să aibă grijă de ea. Îşi dădea seama că nu vom mai avea multe ocazii să fim împreună şi, pentru prima dată de când ne cunoşteam, a fost de acord să-mi răspundă la întrebări. Am răsfoit albumele cu fotografii, pe care mi le-a desluşit una câte una; mi-a povestit originea patului comandat la Florența şi rivalitatea ei cu Amanda Lowell, care privită din perspectiva anilor ei părea mai curând comică, şi mi-a vorbit de tatăl meu şi de rolul pe care l-a jucat Severo del Valle în copilăria mea, dar a eludat cu hotărâre subiectul bunicilor din partea mamei şi tot ce ținea de Chinatown, mi-a spus că mama mea fusese un model american foarte frumos, atât. Uneori ne aşezam în galeria de sticlă şi stăteam de vorbă cu Severo şi Nívea del Valle. El vorbea

de anii petrecuți la San Francisco şi de ce făcuse după război, ea îmi amintea detalii despre cele petrecute în timpul Revoluției, când eu aveam doar unsprezece ani. Bunica nu se vaită, dar unchiul Frederick mi-a spus că avea dureri ascuțite de stomac şi o costa enorm să se îmbrace în fiecare dimineață. Credincioasă ideii că omul are vârsta pe care o arată, continua să-şi vopsească puținul păr pe care îl mai avea pe cap, dar nu se mai împăuna cu bijuteriile de împărătească, ca odinioară; „i-au rămas foarte puține", mi-a şoptit misterios soțul ei. Casa arăta la fel de neglijentă ca şi stăpâna, tablourile lipsă lăsaseră spații mai deschise pe tapet, erau mai puține piese de mobilier şi covoare, plantele tropicale din galerie ajunseseră un hățiş ofilit şi plin de praf şi păsările tăceau în coliviile lor. Cele scrise de unchiul Frederick despre priciul de soldat erau adevărate. Ea ocupase mereu camera cea mai mare din casă şi celebrul pat mitologic stătea la mijloc ca un tron papal; de acolo îşi conducea imperiul. Stătea toată dimineața în aşternut, înconjurată de figurile marine policrome pe care un artizan florentin le sculptase în urmă cu patruzeci de ani, studiind cărțile contabile, dictând scrisori, inventând afaceri. Sub cearşafuri nu se vedea cât era de grasă, ba chiar producea o iluzie de fragilitate şi frumusețe, îi făcusem nenumărate fotografii în patul ei aurit şi mi-a venit ideea să o fotografiez şi acum, în modesta cămaşă de noapte din flanel şi cu şalul de bunicuță în patul de penitență, dar a refuzat categoric. Am constatat că din cameră dispăruse mobila franțuzească frumoasă, capitonată cu mătase, biroul mare din lemn de trandafir cu incrustații de sidef adus din India, covoarele şi tablourile, singura podoabă era un Crist mare pe cruce. „Dăruieşte bisericii mobila şi bijuteriile", mi-a explicat Frederick Williams, drept care am hotărât să înlocuim călugărițele cu infirmiere şi să încercăm să împiedicăm, chiar şi cu forța, vizitele preotului apocaliptic, care în afară de a căra lucrurile mai semăna şi groaza. Ivan Radovic, singurul medic în care Paulina del Valle avea încredere, a fost absolut de acord cu aceste măsuri. Mi-a făcut plăcere să revăd acest vechi prieten — el spunea că prietenia adevărată rezistă la timp, distanță şi tăcere — şi să-i mărturisesc râzând că în mintea mea apare mereu în rol de Genghis Han. „E din cauza pometilor slavi", mi-a explicat bine dispus. Continua să aibă un uşor aer de şef tătar, dar contactul cu bolnavii din spitalul pentru săraci unde lucra îl mai îmblânzise, în plus în Chile nu părea atât de exotic ca în Anglia: putea fi un toqui araucan mai înalt şi mai curat. Era un bărbat liniştit, care asculta extrem de atent sporovăială interminabilă a Adelei, care s-a îndrăgostit pe dată de el şi, obişnuită să-l seducă pe tatăl ei, a folosit aceeaşi metodă cu Ivan Radovic. Din păcate pentru ea, doctorul o privea ca pe o fetiță nevinovată şi grațioasă, dar fetiță. Incultura abisală a Adelei şi siguranța cu care emitea stupizeniile cele mai mari nu-l deranjau, cred că îl amuzau, deşi pornirile ei inocente de cochetărie îl făceau să se înroşească. Doctorul insufla încredere, îmi era uşor să vorbesc cu el despre subiecte pe care nu le abordam cu alții de teamă să nu-i plictisesc, de exemplu fotografia. Pe el îl interesa, pentru că de câțiva ani se folosea în medicină în Europa şi în Statele Unite; m-a rugat să-l învăț să mânuiască aparatul pentru a face un dosar cu operațiile lui şi cu simptomele externe ale pacienților şi să-l folosească la conferințe şi cursuri. A fost pretextul pentru a merge la don Juan Ribero, dar am găsit studioul încuiat şi un anunț de vânzare. Frizerul de alături ne-a lămurit că maestrul

nu mai lucra, avea cataractă la ambii ochi, dar ne-a dat adresa de acasă. Locuia într-o clădire de pe strada Monjitas care cunoscuse zile mai bune, o casă mare, de modă veche şi plină de fantome. O servitoare ne-a condus prin mai multe camere care dădeau una în alta, pline de sus până jos cu fotografiile lui Ribero, până la un salon cu mobilă veche de mahon şi fotolii desfundate tapițate în pluş. Nu era aprinsă nici o lampă şi ne-au trebuit câteva clipe să ne obişnuim cu semiîntunericul şi să-l vedem pe maestru aşezat cu motanul pe genunchi lângă geamul prin care intrau ultimele raze ale apusului. S-a ridicat şi a venit spre noi foarte sigur, nimic din umbletul său nu trăda că era orb.

— Domnişoara Del Valle! Pardon, acum doamna Domínguez, nu-i aşa? şi mi-a întins ambele mâini.

— Aurora, maestre, sunt tot Aurora cea dintotdeauna, am răspuns îmbrățișându-l. Apoi i l-am prezentat pe doctorul Radovic şi i-am spus că dorea să învețe fotografia în scopuri medicale.

— Nu mai pot învăța nimic pe nimeni, prietene. Cerul m-a pedepsit unde mă durea mai tare, mi-a luat vederea. Imaginează-ți, un fotograf orb, ce ironie!

— Nu mai vedeți deloc, maestre? am întrebat alarmată.

— Cu ochii nimic, dar continuu să privesc lumea. Spune-mi, Aurora, te-ai schimbat? Cum eşti acum? Imaginea cea mai limpede pe care o am este a unei fetițe de treisprezece ani înțepenită la uşa atelierului cu o încăpățânare de catâr.

— Am rămas la fel, don Juan, sunt timidă, proastă şi căpoasă.

— Nu, nu, spune-mi mai întâi cum eşti pieptănată şi ce culoare porți.

— Doamna poartă o rochie albă, uşoară, cu dantelă la decolteu, nu ştiu din ce material că nu mă pricep, şi o centură galbenă, la fel ca panglica de la pălărie. Vă asigur că e foarte drăguță, a spus Radovic.

— Doctore, vă implor, nu mă faceți să mă ruşinez.

— Iar acum doamna e roşie în obraji, a adăugat şi au râs amândoi la unison.

Maestrul a sunat dintr-un clopoțel şi servitoarea ne-a adus cafeaua pe tavă. Am petrecut un ceas foarte animat discutând despre noile tehnici şi aparate care se foloseau în alte țări şi despre cât avansase fotografia ştiințifică; don Juan Ribero era la curent cu totul.

— Aurora are intensitatea, concentrarea şi răbdarea de care are nevoie orice artist. Presupun că şi un medic bun, nu-i aşa? Roag-o să-ți arate lucrările ei, doctore, e modestă şi n-o va face dacă nu insişti, i-a sugerat lui Ivan Radovic când am plecat.

Am avut ocazia să o fac câteva zile mai târziu. Bunica se trezise cu nişte dureri de stomac teribile şi calmantele pe care le lua de obicei nu au ajutat-o, astfel că l-am chemat pe Radovic, care a venit grabnic şi i-a administrat o combinație puternică de laudanum. Am lăsat-o să se odihnească la pat şi am ieşit din cameră, iar afară mi-a explicat că era vorba de altă tumoare, dar acum era prea bătrână ca să încerce altă operație, nu ar fi rezistat la anestezie; nu putea decât să încerce să țină durerea sub control şi să o ajute să moară în pace. Am vrut să aflu cât timp îi rămânea, dar nu era uşor de stabilit: în ciuda vârstei, bunica era puternică iar tumoarea creştea foarte încet. „Pregăteşte-te, Aurora, deznodământul poate

veni în câteva luni", mi-a spus. Nu mi-am putut stăpâni lacrimile, Paulina del Valle era singura mea rădăcină, fără ea rămâneam în derivă şi faptul de a-l avea pe Diego ca bărbat nu uşura deloc senzaţia de naufragiu, ci o mărea. Radovic mi-a dat batista lui şi a rămas mut, fără să mă privească, stânjenit de plânsetele mele. L-am făcut să-mi promită că mă va anunţa la timp pentru a veni de la ţară ca să fiu cu bunica în ultimele ei clipe. Laudanumul a avut efect, s-a liniştit repede; după ce a adormit l-am condus pe Ivan Radovic care pleca, în uşă m-a întrebat dacă mai putea rămâne puţin, avea o oră liberă şi pe stradă era foarte cald. Adela îşi făcea siesta, Frederick Williams plecase să înoate la club şi uriaşa casă din strada Ejercito Libertador părea un vapor nemişcat. I-am oferit un pahar cu suc şi ne-am aşezat în galeria cu ferigi şi colivii.

— Fluieraţi, doctore Radovic, am sugerat.

— Să fluier? De ce?

— Indienii spun că dacă fluieri chemi vântul. E nevoie de o adiere de vânt care să potolească arşiţa.

— În timp ce eu fluier, ce-ar fi să-mi aduci fotografiile? Aş vrea mult să le văd.

Am adus câteva cutii şi m-am aşezat lângă el încercând să-i vorbesc despre munca mea. Întâi i-am arătat câteva fotografii făcute în Europa, pe vremea când mă interesa mai mult estetica decât conţinutul, apoi clişeele pe platină de la Santiago şi indienii şi ţăranii de pe moşie, în fine cele ale familiei Domínguez. Le-a privit cu aceeaşi atenţie cu care o examina pe bunică-mea, punându-mi câte o întrebare. S-a oprit la pozele familiei lui Diego.

— Cine este femeia asta atât de frumoasă?

— Susana, soţia lui Eduardo, cumnatul meu.

— Şi presupun că ăsta e Eduardo, aşa-i? a zis arătându-l pe Diego.

— Nu, ăsta e Diego. De ce credeţi că e soţul Susanei?

— Nu ştiu, mi s-a părut...

În seara aceea am aşezat fotografiile pe duşumea şi le-am privit ore întregi. M-am băgat în pat târziu, cu durere în suflet.

A trebuit să-mi iau rămas-bun de la bunica, venise timpul să mă întorc la Caleufu. În dimineaţa însorită de decembrie din Santiago Paulina del Valle se simţea mai bine — şi pentru ea iarna fusese lungă şi singuratică — şi mi-a promis că va veni împreună cu Frederick Williams să-mi facă o vizită, în loc să petreacă vara la plajă, aşa cum făceau cei care puteau fugi de canicula din Santiago. Se simţea atât de bine că ne-a însoţit cu trenul până la Valparaíso, de unde Adela şi cu mine am luat vaporul spre sud. Am ajuns la ţară înainte de Crăciun, nu puteam lipsi de la sărbătoarea cea mai importantă din an pentru familia Domínguez. Cu luni bune înainte, dona Elvira superviza cadourile pentru ţărani, făcute în casă sau cumpărate din oraş: îmbrăcăminte şi jucării pentru copii, ţesături pentru haine şi lână de tricotat pentru femei, unelte pentru bărbaţi. Atunci se împărţeau animale, saci cu făină, cartofi, chancaca sau zahăr brun, fasole şi porumb, charcjui sau carne uscată, iarbă mate, sare şi calupuri de dulceaţă de gutui pregătită în tingiri enorme de cupru pe foc făcut afară. Oamenii de pe moşie au sosit din cele patru puncte cardinale, unora le luase zile întregi să vină împreună cu nevestele şi copiii. S-au tăiat vite şi capre, s-au fiert cartofi şi stiuleţi

proaspeți de porumb şi s-au gătit oale cu fasole. Mie mi-a revenit sarcina să împodobesc cu flori şi ramuri de pin mesele lungi aşezate în curte şi să pregătesc ulcioarele cu vin tăiat cu apă şi îndulcit, din care adulții nu apucau să se îmbete şi pe care copiii îl beau amestecat cu făină prăjită. A venit şi un preot care a rămas două zile botezând copii, spovedind păcătoşi, căsătorind concubini şi mustrând adulteri. Pe 24 decembrie la miezul nopții am asistat la liturghia de Crăciun în fața unui altar improvizat sub cerul liber, căci nu încăpea toată mulțimea asta în capela mică a moşiei, iar dimineața, după un mic dejun suculent cu cafea cu lapte, pâine proaspătă de casă, caimac, marmeladă şi fructe, pruncul Isus a fost purtat într-o procesiune veselă, pentru ca fiecare să-i poată săruta picioarele de ceramică. Don Sebastian desemna familia fruntaşă ca purtare morală făcându-i cadou statuia Pruncului Sfânt. Timp de un an întreg, până la Crăciunul următor, urna de sticlă în care era mica statuie rămânea la loc de cinste în coliba acestor țărani, aducându-le binecuvântare. Cât timp stătea acolo nu li se putea întâmpla nimic rău. Don Sebastian avea grijă ca fiecare familie să aibă şansa de a-l găzdui pe Isus sub acoperişul ei. În anul acela am avut în plus şi opera alegorică despre sosirea secolului douăzeci, la care am participat toți membrii familiei, în afară de dona Elvira, prea slăbită, şi Diego, care a preferat să se ocupe de aspectele tehnice, de pildă lămpile şi cortinele pictate. Foarte bine dispus, don Sebastian a acceptat tristul rol al anului vechi care pleca bombănind şi unul dintre copiii Susanei, încă în scutece, reprezenta anul cel nou.

La vestea festinului gratuit au venit şi câțiva indieni pehuenche. Erau foarte săraci — îşi pierduseră pământurile iar proiectele de modernizare ale guvernului îi ignorau —, dar din mândrie nu au venit cu mâna goală: aduceau câteva mere sub mantale, pe care ni le-au oferit pline de sudoare şi jeg, un iepure mort care duhnea a hoit şi câteva tigve cu muchi, o licoare pregătită dintr-un mic fruct de culoare violacee, pe care îl mestecau şi îl scuipau cu tot cu salivă, apoi îl lăsau să fermenteze. Bătrânul cacique venea în frunte cu cele trei neveste şi câinii, urmat de vreo douăzeci de membri ai tribului; bărbații nu dădeau drumul sulițelor şi în ciuda celor patru secole de abuzuri şi înfrângeri nu-şi pierduseră aspectul războinic. Femeile nu erau deloc timide, erau tot atât de independente şi puternice ca şi bărbații, exista o egalitate a sexelor pe care Nívea del Valle ar fi aplaudat-o. Au salutat ceremonios, numindu-i „frate" pe don Sebastian şi pe fiii acestuia, care le-au urat bun venit şi i-au invitat să ia parte la marea crăpelniță, dar cu ochii pe ei, căci la primul moment de neatenție furau. Socrul meu spunea că le lipseşte simțul proprietății, obişnuiți să trăiască în comunitate şi să împartă totul, dar Diego susținea că indienii, atât de rapizi în a-şi însuşi ce nu le aparținea, nu permiteau nimănui să se atingă de ce era al lor. De teamă să nu se îmbete şi să devină violenți, don Sebastian i-a dăruit şefului de trib un butoiaş cu rachiu sperând că vor pleca, pentru că nu era voie să-l deschidă pe proprietatea lui. S-au aşezat în cerc să mănânce, să bea, să fumeze cu toții din aceeaşi pipă şi să țină discursuri interminabile pe care nu le asculta nimeni, fără a se amesteca cu țăranii de la Caleufu, deşi copiii se zbenguiau împreună. Petrecerea a fost pentru mine ocazia de a-i fotografia pe indieni după pofta inimii şi de a mă împrieteni cu câteva dintre femeile lor în ideea de a-mi permite să îi vizitez în tabăra lor de pe malul celălalt al lacului, unde

se instalaseră pe vară. Când se epuizau păşunile sau se plictiseau de peisaj, smulgeau din pământ beţele care le susţineau acoperişul, rulau pânza corturilor şi plecau în căutarea altor locuri. Dacă aş fi putut petrece un timp cu ei poate că s-ar fi obişnuit cu prezenţa mea şi a aparatului de fotografiat. Voiam să-i surprind în treburile lor de zi cu zi, idee care i-a îngrozit pe socrii mei, căci umblau tot felul de poveşti înfricoşătoare despre moravurile acestor triburi peste care lucrarea răbdătoare a misionarilor abia de lăsase o spoială.

Bunica Paulina nu a venit să mă viziteze în vara aceea, cum promisese. Călătoria cu trenul sau cu vaporul era suportabilă, dar câteva zile într-o căruţă trasă de boi de la port şi până la Caleufu au făcut-o să se teamă. Scrisorile ei săptămânale erau principalul meu contact cu lumea exterioară; pe măsură ce săptămânile treceau, creştea şi dorul meu. Mi s-a schimbat dispoziţia, am devenit posacă, eram mai tăcută ca de obicei, târând după mine frustrarea ca o lungă trenă de rochie de mireasă. Singurătatea m-a apropiat de soacră-mea, femeie blândă şi discretă, total dependentă de soţ, fără idei proprii, incapabilă să se descurce în cea mai măruntă treabă, dar care compensa toate astea printr-o nesfârşită bunătate. Furiile mele tăcute se topeau cu totul în prezenţa ei, dona Elvira avea darul de a mă echilibra şi de a-mi potoli neliniştea care ajungea să mă înăbuşe.

În vara aceea am fost ocupaţi cu recolta, cu animalele proaspăt fătate şi cu facerea conservelor; soarele apunea la nouă seara şi zilele parcă nu se mai sfârşeau. Casa construită de socru-meu pentru Diego şi pentru mine era de-acum gata, solidă, răcoroasă, frumoasă, înconjurată de jur împrejur de o prispă acoperită, mirosind a pământ proaspăt, lemn recent tăiat şi busuioc, pe care ţăranii îl plantaseră de-a lungul zidurilor pentru a alunga ghinionul şi farmecele. Socrii ne-au dat ceva mobilă veche de câteva generaţii, restul l-a cumpărat Diego din sat fără a-mi cere părerea, în loc de patul cel larg în care dormisem până atunci a cumpărat două paturi înguste de bronz şi le-a aşezat despărţite de o măsuţă. După prânz familia se închidea în odăile ei până la cinci după masă în siesta obligatorie, căci se credea că arşiţa împiedică digestia. Diego se trântea în hamac sub umbrar să fumeze şi-apoi se ducea să înoate în râu; îi plăcea să meargă singur şi în puţinele daţi când am vrut să vin şi eu s-a supărat, aşa că nu am insistat. Dat fiind că nu petreceam împreună orele de siestă în intimitatea dormitorului, eu le destinam lecturii sau lucrului în micul meu laborator fotografic, pentru că mi-a fost imposibil să mă obişnuiesc să dorm la mijlocul zilei. Diego nu-mi cerea nimic, nu mă întreba nimic, abia dacă arăta un minim interes, dictat de buna creştere, pentru ce făceam sau ce simţeam, nu se impacienta nicicum de dispoziţia mea schimbătoare, de coşmarurile mele care reveniseră şi se îndesiseră, sau de tăcerile mele încăpăţânate. Treceau zile întregi în care nu schimbam niciun cuvânt şi el părea să nu-şi dea seama. Mă închideam în mutism ca într-o armură, numărând orele ca să văd până unde puteam ajunge aşa, dar în cele din urmă tot eu cedam pentru că tăcerea mă apăsa mult mai mult decât pe el. Înainte, când împărţeam acelaşi pat, mă apropiam de el prefăcându-mă adormită, mă lipeam de spatele lui şi îi înlănţuiam picioarele cu ale mele, în felul acesta treceam uneori peste prăpastia care se căsca inexorabil între noi. În rarele îmbrăţişări nu mai căutam plăcerea, nu ştiam că putea fi posibilă, ci alinare şi tovărăşie. Iluzia că l-aş fi recucerit dura câteva ceasuri, apoi venea o nouă

zi şi totul era ca înainte. Când ne-am mutat în casă nouă chiar şi intimitatea aceea precară a dispărut, distanța dintre cele două paturi era mai mare şi mai ostilă decât apele învolburate ale râului. Uneori totuşi, când mă trezeam țipând urmărită de copiii cu pijamale negre din vis, el se ridica din pat, venea şi mă îmbrățişa cu putere până mă linişteam; poate că astea au fost singurele apropieri spontane dintre noi. Îl îngrijorau coşmarurile mele, credea că puteau degenera în demență, de aceea a procurat un flacon cu opiu şi îmi dădea din când în când câteva picături în suc de portocale, ca să dorm visând frumos. Cu excepția activităților comune cu restul familiei, Diego şi cu mine petreceam foarte puțin timp împreună. El pleca des în excursie trecând munții în Patagonia argentiniană, sau pleca în sat să cumpere provizii, uneori era plecat două-trei zile fără nicio explicație şi eu mă dădeam de ceasul morții gândindu-mă la vreun accident, dar Eduardo mă liniştea cu argumentul că frate-său fusese întotdeauna aşa, un singuratic crescut în măreția acestei naturi sălbatice, obişnuit să tacă, de mic a avut nevoie de spații largi, avea suflet de vagabond şi dacă nu s-ar fi născut în familia aceasta atât de legată ar fi fost poate marinar. Eram căsătoriți de un an şi mă simțeam vinovată, nu numai că nu fusesem în stare să-i fac un copil, dar nici nu reuşisem să-l fac să-mi poarte vreun interes, nu zic dragoste: ceva esențial lipsea feminității mele. Presupuneam că mă alesese pentru că eram la vârsta măritişului, la presiunea părinților a trebuit să-şi caute nevastă; eu am fost prima, poate singura, care i-a apărut în față. Diego nu mă iubea. Am ştiut-o de la bun început, dar cu aroganța primului amor şi a celor nouăsprezece ani ai mei nu mi s-a părut o piedică de netrecut, am crezut că-l voi seduce prin tenacitate, virtute şi cochetărie, exact ca în poveştile romantice. Zbuciumată să aflu ce nu era în regulă cu mine, am cheltuit ore şi ore făcându-mi autoportretul, ba în fața unei oglinzi mari pe care am adus-o în atelier, ba aşezându-mă în fața aparatului. Mi-am făcut sute de fotografii, în unele sunt îmbrăcată, în altele goală, m-am cercetat pe toate fețele şi singurul lucru pe care l-am descoperit a fost o tristețe crepusculară.

Din fotoliul ei de bolnavă dona Elvira observa viața familiei fără să-i scape nimic şi şi-a dat seama de absențele îndelungate ale lui Diego şi de dezolarea mea, le-a pus cap la cap şi a ajuns la anumite concluzii. Delicatețea ei plus obiceiul atât de chilian de a nu vorbi despre sentimente o împiedicau să atace problema direct, dar în multele ore pe care le-am petrecut împreună doar noi două s-a produs treptat o apropiere intimă, am ajuns să fim ca mamă şi fiică. Astfel că, puțin câte puțin şi discret, mi-a povestit dificultățile pe care le-a avut la început cu soțul ei. Se căsătorise de foarte tânără şi primul copil l-a avut de-abia după cinci ani, după mai multe pierderi de sarcină care i-au frânt sufletul şi trupul. Pe atunci lui Sebastian Domínguez îi lipseau maturitatea şi simțul răspunderii trebuincioase într-o căsătorie, era impetuos, chefliu şi libidinos — evident, ea nu a folosit acest cuvânt, cred că nici nu-l cunoştea. Dona Elvira se simțea izolată, atât de departe de familie, singură şi speriată, convinsă că această căsnicie fusese o uriaşă greşeală din care nu va scăpa decât prin moarte. „Dar Dumnezeu mi-a auzit rugămințile, l-am avut pe Eduardo şi de la o zi la alta Sebastian s-a schimbat complet; nu există tată şi soț mai bun ca el, avem mai bine de treizeci de ani împreună şi în fiecare zi mulțumesc cerului pentru fericirea pe

care o împărtăşim. Trebuie să te rogi, fata mea, asta ajută mult", m-a sfătuit. M-am rugat, dar pesemne fără intensitatea şi perseverența cuvenite, căci nu s-a schimbat nimic.

Bănuielile au început cu luni înainte, dar le-am îndepărtat scârbită de mine însămi: dacă le-aş fi acceptat ar fi însemnat să scot la lumină ceva rău din propria mea fire. Îmi tot repetam că astfel de idei nu puteau fi decât ale diavolului, făcând rădăcini şi crescând ca nişte tumori mortale în creierul meu, idei pe care trebuia să le combat fără milă, dar ranchiuna care mă zgândărea a fost mai puternică decât scopurile mele nobile. Mai întâi au fost fotografiile de familie pe care i le arătasem lui Ivan Radovic. Ceea ce nu a fost vizibil la prima vedere — din obişnuința de a vedea doar ce vrem să vedem, cum spunea maestrul Juan Ribero — a apărut reflectat în alb şi negru pe hârtie. Limbajul fără echivoc al corpului, al gesturilor, al privirilor a început să apară limpede. După primele suspiciuni am recurs tot mai des la fotografie; sub pretextul că făceam un album pentru dona Elvira luam mai tot timpul instantanee ale familiei, pe care le developam apoi în intimitatea atelierului şi le studiam cu o atenție perversă. Astfel am ajuns să posed o colecție mizerabilă de dovezi minuscule, unele atât de subtile încât numai eu, otrăvită de ciudă, le puteam percepe. Cu aparatul în fața figurii, ca o mască menită să mă facă invizibilă, puteam surprinde scena păstrând în acelaşi timp o distanță glacială. Spre finele lui aprilie, când căldura s-a mai domolit, norii au încununat piscurile vulcanilor şi natura a prins a se pregăti de toamnă, semnele revelate în fotografii mi s-au părut suficiente şi am inițiat odioasa sarcină de a-l urmări pe Diego la fel ca oricare femeie geloasă. Când am devenit conştientă în cele din urmă de gheara care mă strângea de gât şi am putut să o numesc cu numele pe care îl poartă în dicționar, am simțit că mă afund într-o mlaştină. Gelozie. Cine nu a simțit-o nu poate şti cât doare şi nici imagina nebuniile care se fac în numele ei. În cei treizeci de ani ai mei am simțit-o doar atunci, dar arsura a fost atât de brutală că cicatricele nu au dispărut şi sper să nici nu treacă vreodată, ca un memento pentru a o evita pe viitor. Diego nu era al meu — nimeni nu poate aparține vreodată altuia —, iar faptul că eram soția lui nu-mi dădea vreun drept asupra lui sau a sentimentelor sale, dragostea este un contract liber care începe printr-o scânteie şi se poate sfârşi tot aşa. Este amenințată de mii de pericole, dacă cuplul o apără se poate salva, creşte precum un pom, produce fructe şi umbră, dar asta numai dacă participă amândoi. Diego nu a făcut-o niciodată, legătura noastră era condamnată de la bun început. Acum înțeleg, dar atunci eram orbită, mai întâi de furie, apoi de mâhnire.

Spionându-l cu ochii pe ceas am început să constat că absențele soțului meu nu coincideau cu explicațiile pe care le dădea. Când cică se ducea cu Eduardo la vânătoare se întorcea cu multe ceasuri înainte sau după fratele lui; când ceilalți bărbați ai casei se duceau la fabrica de cherestea sau să însemne vitele, el apărea pe neaşteptate în curte iar mai târziu, când deschideam subiectul la masă, rezulta că nu fusese deloc cu ei în ziua aceea; când se ducea să cumpere ceva din târg venea de obicei cu mâna goală, teoretic nu găsise ceea ce căutase, deşi era ceva banal, un topor sau un ferăstrău, în multele ceasuri în care familia se găsea împreună evita cu orice preț conversațiile, organiza în schimb partidele de cărți sau îi cerea Susanei să cânte. Iar dacă aceasta avea una din migrenele ei obişnuite, se

plictisea repede şi o ştergea călare cu puşca pe umăr. Nu-l puteam urma în aceste plimbări fără să trec neobservată sau să provoc bănuielile celorlalţi, dar rămâneam trează şi îl observam când era aproape de mine. Astfel am observat că uneori se scula în toiul nopţii şi nu se ducea la bucătărie să mănânce ceva, cum credeam, ci se îmbrăca, ieşea în curte şi dispărea pentru o oră sau două, după care se întorcea tiptil în pat. A-l urmări pe timp de noapte era mai uşor decât la lumina zilei, când ne priveau o duzină de ochi, totul era să rămân trează evitând să beau vin la cină şi picăturile de opiu înainte de culcare, într-o noapte de la jumătatea lunii mai am prins de veste când se strecura din pat şi la lumina scăzută a candelei care ardea tot timpul în faţa crucii, am văzut că îşi punea pantalonii şi cizmele, îşi lua cămaşa şi haina şi pleca. Am aşteptat câteva clipe, apoi m-am ridicat şi eu şi l-am urmărit în timp ce inima stătea să-mi iasă din piept. Nu îl vedeam prea bine în casa cufundată în întuneric, dar când a ieşit în curte silueta lui s-a desenat limpede în razele lunii, care în răstimpuri se arăta întreagă pe cer. Era destul de înnorat, aşa că luna mai era şi acoperită şi întunericul total. Am auzit câinii lătrând şi m-am temut să nu se apropie şi să-mi trădeze prezenţa, dar nu au venit, asta însemna că Diego îi legase din timp. Bărbatul meu a înconjurat toată casa şi s-a îndreptat rapid spre unul dintre grajduri, acela în care erau caii de călărie ai familiei, care nu se foloseau la muncile câmpului, a tras zăvorul şi a intrat. Am aşteptat la adăpostul unui ulm din apropierea grajdurilor pentru cai, desculţă, doar în cămaşa subţire de noapte, neîndrăznind să mă mişc, sigură că Diego urma să apară călare şi nu-l voi putea urmări mai departe. A trecut un timp care mi s-a părut foarte lung în care nu s-a întâmplat nimic. Deodată am zărit o luminiţă prin uşa deschisă, poate o lumânare sau o lămpiţă. Îmi clănţăneau dinţii şi tremuram ca varga de frig şi de frică. Eram gata să mă dau bătută şi să mă întorc în pat când am văzut altă siluetă ce se apropia de grajd din partea de răsărit — era evident că nu venea din casa mare — şi intra la rândul ei, închizând uşa. Am lăsat să trecă aproape un sfert de ceas până m-am hotărât, după care m-am forţat să fac câţiva paşi, eram înţepenită de frig, de-abia mă mişcăm. M-am apropiat de grajd înfricoşată, nu ştiam cum va reacţiona Diego dacă ar fi descoperit că îl spionez, dar nu eram în stare să renunţ. Am împins uşurel uşa care s-a deschis, zăvorul era pe dinafară, nu se închidea pe dinăuntru, şi m-am strecurat ca un hoţ de partea cealaltă. Era întuneric, dar în fund licărea o lumină şi am păşit spre ea mergând pe vârfuri, aproape că nici nu respiram, precauţii inutile, căci paiele îmi amortizau paşii şi câţiva cai erau treji, îi auzeam mişcându-se şi fornăind în iesle.

La lumina slabă a unui felinar atârnat de o grindă şi legănat de briza care se strecura printre scânduri, i-am văzut. Puseseră nişte pături pe un braţ de paie, făcând un fel de cuib, în care ea era întinsă pe spate, îmbrăcată cu un palton gros neînchis sub care era goală. Avea braţele şi picioarele desfăcute, capul înclinat pe un umăr, pletele negre îi acopereau faţa şi pielea avea strălucirea lemnului blond în lumina portocalie a felinarului. Diego, doar cu cămaşa pe umeri, era îngenuncheat în faţa ei şi îi lingea sexul. Era atâta abandon în atitudinea Susanei şi atâta pasiune reţinută în gesturile lui Diego, că am înţeles într-o clipă cât de departe eram eu de toate astea. De fapt nici nu existam, nu existau nici Eduardo şi nici cei trei copii, nimeni, doar ei doi iubindu-se în mod inevitabil. Niciodată soţul meu nu mă

mângâiase aşa. Era lesne de văzut că ei o făcuseră de mii de ori, că se iubeau de ani de zile; am priceput în sfârşit că Diego se căsătorise cu mine pentru că avea nevoie de un paravan pentru amorul cu Susana. Într-o clipită, piesele acestui dureros puzzle s-au aşezat la locul lor, mi-am putut explica indiferența lui față de mine, absențele care coincideau cu migrenele Susanei, relația încordată cu fratele lui, Eduardo, felul ascuns în care se comporta cu restul familiei şi modul în care se aranja să fie mereu pe lângă ea, atingând-o, ba picior lângă picior, ba o mână pe cotul sau pe umărul ei, câteodată, ca din întâmplare, pe scobitura spatelui sau pe gât, semne de neconfundat pe care fotografiile mi le arătaseră. Mi-am adus aminte cât îi iubea Diego pe copii şi am speculat că poate nu erau nepoții, ci propriii lui copii, toți trei cu ochi albaştri, marca neamului Domínguez. Am rămas nemişcată, înghețând puțin câte puțin, în timp ce ei făceau dragoste voluptuos, savurând fiecare atingere, fiecare geamăt, fără grabă, de parcă aveau toată viața înainte. Nu păreau doi amanți care se întâlnesc grăbit şi pe ascuns, ci un cuplu de proaspăt căsătoriți în cea de a doua săptămână din luna de miere, când pasiunea mai e intactă, dar deja există încrederea şi cunoaşterea reciprocă a cărnii. Eu nu trăisem totuşi asemenea intimitate cu soțul meu şi nu fusesem în stare s-o plăsmuiesc nici măcar în fanteziile mele cele mai îndrăznețe. Limba lui Diego străbătea interiorul pulpelor Susanei, de la genunchi în sus, oprindu-se între picioare şi coborând iar, în timp ce mâinile îi cuprindeau talia şi ajungeau să-i frământe sânii rotunzi şi opulenți, jucându-se cu mameloanele întărite şi strălucitoare ca boabele de strugure. Trupul Susanei, moale şi suav, se cutremura şi se unduia, era un peşte în apă, capul se zbuciuma dintr-o parte în alta de plăcerea intensă, părul se revărsa tot timpul pe obraz, buzele desfăcute lăsau să scape un geamăt prelung, mâinile îl căutau pe Diego pentru a-l conduce prin frumoasa topografie a corpului ei, până când limba lui a făcut-o să atingă desfătarea. Susana şi-a arcuit spatele de plăcerea care o lovise ca un fulger şi a scos un țipăt răguşit pe care el l-a sufocat lipindu-şi gura de a ei. Apoi a ținut-o în brațe, legănând-o şi alintând-o ca pe o pisică, şoptindu-i la ureche o litanie de cuvinte secrete, cu o delicatețe şi o tandrețe pe care nu le credeam cu putință la el. La un moment dat, ea s-a aşezat pe culcuşul de paie, şi-a scos paltonul şi a început să-l sărute, întâi pe frunte, apoi pe pleoape, pe tâmple şi pe gură îndelung, limba ei a explorat jucăuşă urechile lui Diego, a sărit peste mărul lui Adam, a atins gâtul, dinții i-au rontăit sfârcurile virile, degetele s-au încurcat în părul de pe piept. A fost rândul lui să se abandoneze pe de-a-ntregul mângâierilor, s-a culcat cu fața în jos pe pături şi ea s-a aşezat călare peste el, muşcându-i ceafa şi gâtul, sărutându-i umerii ca în joacă, coborând spre fese, explorând, mirosind, gustând şi lăsând o dâră de salivă în urma ei. Diego s-a întors şi gura ei a pus stăpânire pe membrul ridicat şi pulsatil într-o interminabilă lucrare de plăcere a intimității celei mai ascunse, până ce el nu a mai rezistat şi s-a aruncat peste ea, pătrunzând-o, şi s-au prăbuşit ca doi duşmani într-o luptă de brațe şi picioare înlănțuite şi sărutări şi gâfâieli şi suspine şi expresii de amor pe care nu le auzisem niciodată. Apoi au dormitat într-o îmbrățişare caldă, acoperiți cu păturile şi cu paltonul Susanei, ca doi copilaşi nevinovați. Am ieşit în tăcere şi m-am îndreptat către casă, în timp ce frigul glacial al nopții se înstăpânea inexorabil peste sufletul meu.

În fața mea se deschisese o prăpastie, am simțit amețeala care voia să mă târască în fundul ei, tentația de a sări şi a mă pierde în adâncul suferinței şi al terorii. Trădarea lui Diego şi teama de viitor m-au lăsat plutind fără sprijin, pierdută şi nemângâiată; furia care mă cuprinsese la început nu a ținut mult, imediat m-a învins o senzație de moarte, de doliu absolut, îmi încredințasem viața lui Diego, mă încrezusem în protecția soțului meu, crezusem cu totul în cuvintele rituale ale căsătoriei: eram uniți până la moarte. Nu exista scăpare. Scena din grajd mi-a pus în fața ochilor o realitate pe care o percepeam de o bună bucată de vreme, dar pe care refuzam să o înfrunt. Primul impuls a fost să fug la casa mare, să mă proțăpesc în fața ei şi să urlu ca o dementă, să trezesc familia, țăranii, câinii şi să-i pun martori ai adulterului şi incestului. Cu toate astea, timiditatea mi-a fost mai mare decât disperarea, m-am târât mută în întuneric până în camera pe care o împărțeam cu Diego şi m-am aşezat pe pat dârdâind în timp ce lacrimile mi se prelingeau pe obraji şi-mi udau pieptul şi cămaşa. În minutele sau orele care au urmat am avut timp să mă gândesc la cele petrecute şi să-mi accept neputința. Nu era vorba de o aventură carnală, ceea ce îi unea pe Diego şi pe Susana era o dragoste dovedită, dispusă să rişte orice şi să treacă peste orice obstacol, precum un râu de lavă arzândă. Nici Eduardo nici eu nu contam deloc, eram cantitate neglijabilă, abia nişte gâze în imensitatea aventurii pasionale a celor doi. Trebuia să-i spun cumnatului meu înaintea tuturor, mi-am zis, dar imaginându-mi lovitura de secure care ar fi căzut după o astfel de mărturisire în viața omului acesta bun mi-am dat seama că nu aveam curaj, într-o bună zi Eduardo va descoperi singur adevărul sau, dacă are noroc, nu va şti niciodată. Poate că bănuia, ca şi mine, dar nu dorea o confirmare ca să mențină echilibrul fragil al iluziilor sale; erau trei copii la mijloc, dragostea lui pentru Susana şi coeziunea de monolit a clanului familial.

La un moment dat Diego s-a întors, cu puțin înainte de a se crăpa de ziuă. La lumina candelei m-a văzut cum stăteam pe marginea patului, umflată de plâns şi fără să fiu în stare să scot un cuvânt, şi a crezut că avusesem iarăşi un coşmar. S-a aşezat lângă mine şi a încercat să mă tragă spre pieptul lui, cum făcea în asemenea cazuri, dar eu m-am tras înapoi într-un gest instinctiv şi pesemne că aveam o expresie teribilă pe chip, care l-a făcut să se oprească imediat. Am rămas privindu-ne, el mirat, eu detestându-l, până când adevărul s-a instalat între cele două paturi, iremediabil şi periculos ca un balaur.

— Ce facem acum? a fost singurul lucru pe care am putut să-l rostesc cu greu.

Nu a încercat să nege sau să se justifice, m-a sfidat cu priviri de oțel, gata să-şi apere dragostea indiferent cum, chiar dacă trebuia să mă omoare, şi-atunci stăvilarul de orgoliu, educație şi bune maniere care mă susținuse în timpul acestor luni de frustrare s-a făcut țăndări şi reproşurile tăcute s-au transformat într-o avalanşă de incriminări interminabile, pe care el le-a încasat impasibil şi tăcut, atent însă la fiecare cuvânt. L-am acuzat de tot ce mi-a trecut prin minte şi la urmă l-am implorat să reflecteze, i-am spus că eram gata să iert şi să uit, să plecăm departe, unde nu ne cunoştea nimeni, să o luăm de la început. Când mi s-au terminat cuvintele şi lacrimile se luminase de-a binelea. Diego a străbătut distanța dintre paturile noastre, s-a

aşezat lângă mine, mi-a luat mâinile în ale lui şi mi-a explicat, calm şi serios, că o iubea pe Susana de mulți ani şi că dragostea aceasta era lucrul cel mai important din viața lui, mai important decât onoarea, restul familiei şi izbăvirea sufletului; putea promite că se desparte de ea ca să mă liniştească, mi-a spus, dar ar fi o promisiune falsă. A adăugat că încercase s-o facă atunci când a plecat în Europa, ca să fie departe de ea timp de şase luni, dar nu reuşise. A ajuns chiar să se însoare cu mine pentru a vedea dacă ajungea astfel să rupă relația teribilă cu cumnata lui, dar căsătoria, departe de a-l ajuta în hotărârea de a se depărta de ea, uşurase lucrurile, diminuând suspiciunile lui Eduardo şi ale familiei. Era totuşi mulțumit că în cele din urmă descoperisem adevărul pentru că îl durea să mă înşele; nu-mi putea reproşa nimic, m-a asigurat, eram o soție foarte bună şi îi părea tare rău că nu-mi putea da dragostea pe care o meritam. Se simțea mizerabil de câte ori o ştergea de lângă mine ca să fie cu Susana, ce uşurare că nu mai trebuie să mă mintă. Acum treaba era limpede.

— Şi Eduardo nu contează în povestea asta? l-am întrebat.

— Ce se petrece între el şi Susana e treaba lor. Ce e de hotărât acum este relația noastră.

— Deja ai hotărât-o, Diego. Nu mai am ce face aici, am să mă întorc acasă.

— Asta e casa ta acum, suntem căsătoriți, Aurora. Ce a unit Dumnezeu nu se poate desface.

— Tu eşti cel care a încălcat mai multe porunci divine, l-am lămurit.

— Am putea trăi ca doi frați. N-o să-ți lipsească nimic, am să te respect întotdeauna, vei avea protecție şi libertate ca să te dedici fotografiei sau ce vrei tu. Tot ce-ți cer e să nu faci scandal.

— Nu-mi mai poți cere nimic, Diego.

— Nu ți-o cer pentru mine. Am coaja tare şi pot face față ca un bărbat. Ți-o cer pentru mama. Nu ar rezista...

Aşa că am rămas pentru dona Elvira. Habar nu am cum am putut să mă îmbrac, să-mi dau cu apă pe față, să mă pieptăn, să beau o cafea şi să ies din casă după treburile mele de zi cu zi. Habar nu am cum am dat ochii cu Susana la prânz şi ce explicație am dat socrilor mei pentru ochii mei umflați. Ziua aceea a fost cea mai grea, mă simțeam ca bătută şi eram zăpăcită, gata să izbucnesc în plâns la prima întrebare. Noaptea am avut febră şi m-au durut oasele, dar în ziua următoare eram mai liniştită, am înşeuat calul şi am pornit spre munți. A început să plouă şi am continuat la trap până ce biata iapă n-a mai putut, atunci m-am dat jos şi mi-am deschis drumul prin vegetație şi noroi, alunecând şi căzând pe sub copaci, ridicându-mă iar şi iar, strigând cât mă ținea gura, udă până la piele. Poncho-ul ud fleaşcă era prea greu, l-am scos de pe mine şi l-am aruncat pe jos, am continuat să dârdâi pe dinafară şi să ard pe dinăuntru. M-am întors la asfințit, fără voce şi cu temperatură, am băut un ceai fierbinte şi m-am băgat în pat. De restul nu prea-mi amintesc, pentru că în săptămânile care au urmat am fost prea ocupată să mă lupt cu moartea şi nu am avut nici timp nici putere să mă gândesc la tragedia Măria julului meu. Noaptea pe care am petrecut-o desculță şi pe jumătate goală în grajd şi galopul prin ploaie au produs o pneumonie care mai avea puțin şi mă termina. M-au dus într-o căruță la spitalul nemților, unde am încăput pe mâinile unei infirmiere

teutone cu cozi blonde a cărei tenacitate mi-a salvat viața. Valkiria aceea nobilă era în stare să mă ridice ca pe un bebeluş cu brațele ei puternice de tăietor de lemne şi să-mi dea cu linguriţa supă de găină cu o răbdare de doică.

La începutul lunii iulie, când iarna se instalase de-a binelea şi peisajul era o apăraie de sus până jos — râurile devenite torente, inundații, bălți de noroi, ploi interminabile — Diego a venit împreună cu doi țărani sa mă ia de la spital. M-au adus înapoi la Caleufu împachetată în pături şi blănuri. Instalaseră un coviltir de pânză ceruită, un pat, chiar şi un brasero aprins contra umezelii. Transpirând sub toate astea am făcut drumul spre casă, în timp ce Diego călărea alături. Roțile s-au înnămolit nu o dată; boii nu aveau destulă putere să tragă căruța, oamenii au trebuit să aşeze scânduri pe noroi şi să împingă. Nu am schimbat nici o vorbă cu Diego cât a fost ziua de lungă. La Caleufu dona Elvira a ieşit să mă primească plângând de bucurie, nervoasă, zorind slujnicele să aibă grijă cu brasero-urile, cu sticlele cu apă caldă şi supa cu sânge de viţel menită să-mi readucă sângele în obraji şi pofta de viață. Se rugase atât de mult pentru mine că Dumnezeu se milostivise, mi-a spus. Pretextând că eram încă slăbită, am rugat-o să mă lase să dorm în casa mare şi m-a instalat într-o odaie alături de a ei. Pentru prima dată în viață am avut parte de îngrijiri de mamă. Bunică-mea Paulina del Valle, care mă iubea atât de mult şi care făcuse atât de mult pentru mine, nu era darnică cu manifestările duioase, deşi în fond era o sentimentală. Spunea că duioşia, acest amestec dulceag de afecțiune şi milă pe care calendarele îl reprezintă în poze cu mame extaziate lângă leagănul bebeluşilor, era acceptabilă când era vorba de animale fără apărare, de exemplu nişte pui de mâță proaspăt fătați, dar era o tâmpenie aplicată la ființe omeneşti, în relația noastră a existat mereu un ton ironic şi cinic; ne atingeam rar, cu excepția nopților dormite împreună din copilăria mea, şi în general ne tratam cu o anumită bruschețe care ne convenea amândurora. Eu recurgeam la o duioşie glumeață când voiam să obțin ceva, şi reuşeam negreşit, căci prodigioasa mea bunică se muia repede, mai curând pentru a scăpa de demonstrațiile mele de afecțiune decât din slăbiciune de caracter. Pe de altă parte, dona Elvira era un om simplu pe care un sarcasm precum acelea pe care le schimbam cu bunica ar fi jignit-o. Era afectuoasă în mod natural, mă lua de mână, mă săruta, mă îmbrățişa, îi plăcea să-mi perie părul, îmi administra personal tonicele de măduvă şi untură de peste, îmi punea prişnițe cu camfor împotriva tusei şi mă făcea să transpir frecționându-mă cu ulei de eucalipt şi învelindu-mă în pături calde. Avea grijă să mănânc bine şi să mă odihnesc, seara îmi dădea picăturile de opiu şi rămânea lângă mine spunând rugăciuni până adormeam, în fiecare dimineață mă întreba dacă avusesem coşmaruri şi mă ruga să i le descriu amănuntit, „pentru că dacă vorbim de lucrurile astea frica dispare", aşa spunea. Nu era sănătoasă, nu ştiu de unde avea putere să mă îngrijească şi să stea cu mine, în timp ce eu mă prefăceam mai slabă decât eram pentru a prelungi această stare idilică cu soacră-mea. „Fă-te repede bine, fata mea, bărbatul tău are nevoie de tine lângă el", îmi spunea preocupată, deşi Diego îi repeta că era de acord să trec iarna în casa mare. Săptămânile acelea petrecute sub acoperişul ei în convalescența mea după pneumonie au fost o experiență ciudată. Soacra mea mi-a oferit îngrijirea şi afecțiunea pe care nu

le-aş fi avut niciodată din partea lui Diego. Dragostea ei blândă şi fără condiţii a acţionat ca un balsam şi, încet-încet, m-am vindecat de dorinţa de a muri şi de ranchiuna pe care o simţeam pentru soţul meu. Am înţeles sentimentele lui Diego şi ale Susanei şi fatalitatea inexorabilă a celor petrecute; patima lor era pesemne o forţă telurică, un cutremur care îi târâse fără drum de întoarcere. Mi-am imaginat cum luptaseră împotriva atracţiei aceleia înainte de a se lăsa pradă ei, câte tabu-uri au trebuit să învingă pentru a fi împreună, cât de teribil era chinul fiecărei zile de a se preface faţă de ceilalţi că au o relaţie frăţească în timp ce ardeau de dorinţă. Am renunţat să mă întreb cum de era cu putinţă să nu-şi fi putut înfrânge poftele, cum fusese posibil ca egoismul lor să nu-i lase să vadă dezastrul pe care îl puteau provoca fiinţelor dragi; ghicisem cât de sfâşiaţi erau la rândul lor. Îl iubisem pe Diego la disperare, puteam înţelege ce simţea pentru el Susana, dar eu aş fi acţionat ca ea în aceleaşi condiţii? Presupuneam că nu, dar nu puteam fi sigură. Deşi impresia eşecului era intactă, m-am putut desprinde de ură, lua distanţă şi mă pune în pielea celorlalţi protagonişti ai acestei nenorociri; mi-a fost mai milă de Eduardo decât de mine, avea trei copii şi era îndrăgostit de soţia lui, pentru el drama incestuoasei infidelităţi era mai mare decât pentru mine. Şi pentru cumnatul meu trebuia să păstrez tăcerea, dar secretul nu mă mai apăsa ca o piatra de moară de gât, pentru că sila de Diego s-a atenuat, spălată de mâinile donei Elvira. Recunoştinţa pentru femeia asta s-a adăugat respectului şi afecţiunii pe care le aveam de la început pentru ea; m-am lipit de ea ca un căţel pechinez, aveam nevoie de prezenţa ei, de glasul ei, de buzele ei pe fruntea mea. Mă simţeam obligată să o apăr de cataclismul care se producea în sânul familiei; eram dispusă să rămân la Caleufu ascunzându-mi umilinţa de nevastă respinsă, căci dacă plecam şi ea descoperea adevărul ar fi murit de durere şi ruşine. Existenţa ei se învârtea în jurul familiei, a nevoilor fiecărei persoane care locuia între pereţii casei, acesta era tot universul ei. Înţelegerea mea cu Diego a fost ca eu să-mi joc rolul cât trăieşte dona Elvira, după care eram liberă, mă lăsa să plec şi nu mai lua legătura cu mine. Trebuia să suport condiţia infamantă pentru mulţi de „femeie despărţită" şi nu mai puteam să mă mărit, dar măcar nu mai trebuia să trăiesc lângă un bărbat care nu mă iubea.

La jumătatea lui septembrie, când deja nu mai aveam pretexte să rămân în casa socrilor şi venise momentul să mă întorc la Diego, a sosit telegrama lui Ivan Radovic. În două rânduri doctorul mă informa că trebuia să mă întorc la Santiago pentru că bunicii i se apropia sfârşitul. Aşteptam vestea de câteva luni, dar când am primit telegrama surprinderea şi durerea m-au lovit în moalele capului, ca o măciucă. Bunica era nemuritoare. Nu o vedeam ca pe bătrânica cheală şi fragilă care ajunsese să fie, ci ca pe amazoana cu două peruci, pofticioasă şi vicleană care fusese cu ani în urmă. Dona Elvira m-a îmbrăţişat şi mi-a spus să nu mă simt singură, de-acum aveam o altă familie, ţineam de Caleufu, iar ea va încerca să aibă grijă de mine şi să mă protejeze aşa cum înainte o făcuse Paulina del Valle. M-a ajutat să-mi fac cele două valize, mi-a atârnat iarăşi scapularul cu Sfânta Inimă a lui Isus la gât şi m-a copleşit cu mii de sfaturi; pentru ea, Santiago era un lăcaş de perdiţie iar călătoria o aventură nespus de periculoasă. Era timpul de a reîncepe lucrul la fabrica de cherestea, după lunga paralizie a iernii, ceea ce a fost pretextul pentru ca Diego să nu mă conducă la

Santiago, deşi maică-sa insistase. Cel care m-a dus până la vapor a fost Eduardo. În pragul uşii casei mari de la Caleufu, făcându-mi la revedere cu mână, erau toţi: Diego, socrii mei, Adela, Susana, copiii şi câţiva ţărani. Nu ştiam că nu-i voi mai revedea niciodată.

Înainte de plecare mi-am verificat laboratorul în care nu mai pusesem piciorul din noaptea funestă din grajd, şi am constatat că cineva sustrăsese fotografiile în care apăreau Diego şi Susana, dar pentru că în mod cert ignora procesul developării nu căutase şi negativele. Nu-mi foloseau la nimic aceste dovezi meschine, aşa că le-am distrus. Am luat cu mine negativele cu indienii, cu oamenii de pe moşie şi cu restul familiei, pentru că nu ştiam cât voi lipsi şi nu voiam să se strice. Drumul cu Eduardo l-am făcut călare, cu bagajele încărcate pe un catâr, oprindu-ne pe la ferme să mâncăm şi să ne odihnim. Cumnatul meu semăna cu un urs, dar avea acelaşi caracter blând al maică-sii, aceeaşi ingenuitate aproape copilărească. Pe drum am stat de vorbă între patru ochi, cum nu o făcusem niciodată înainte. Mi-a mărturisit că încă din copilărie scria poezii, „cum să nu faci asta dacă trăieşti în asemenea frumuseţe?" a adăugat arătând spre peisajul de păduri şi ape din jurul nostru. Mi-a mai spus că nu avea nici un fel de ambiţii, nu era curios să cunoască alte orizonturi, ca Diego, Caleufu îi era de ajuns, în tinereţe, când fusese în Europa, s-a simţit rătăcit şi adânc nefericit, nu putea trăi departe de pământul acesta pe care îl iubea. Dumnezeu fusese foarte darnic cu el, îl aşezase în mijlocul paradisului terestru, a mai spus. În port ne-am despărţit cu o îmbrăţişare strânsă, „Dumnezeu să te ocrotească mereu, Eduardo", i-am şoptit la ureche. A rămas destul de mirat de formula solemnă.

Frederick Williams mă aştepta în gară şi m-a dus imediat în casa din Ejercito Libertador. A fost mirat să mă vadă atât de slabă şi explicaţia mea cum că fusesem foarte bolnavă nu l-a mulţumit, se uita cu coada ochiului la mine şi mă tot întreba de Diego, dacă eram fericită, cum era familia socrilor mei şi dacă mă adaptam la ţară. După ce fusese cel mai frumos din cartierul acesta de mici palate, conacul bunicii devenise la fel de decrepit ca stăpâna sa. Obloanele atârnau în balamale iar pereţii păreau decoloraţi, grădina era atât de părăsită că primăvara părea că nici nu venise peste ea şi era tot scufundată într-o iarnă tristă, înăuntru jalea era şi mai mare: frumoasele saloane de altădată erau aproape goale, dispăruseră mobila, covoarele şi tablourile; nu mai rămăsese nici una dintre faimoasele picturi impresioniste care iscaseră atâta scandal în urmă cu câţiva ani. Unchiul Frederick mi-a explicat: pregătindu-se de moarte, bunica donase aproape totul bisericii. „Dar cred că banii sunt intacţi, Aurora, continuă să ţină socoteala până la ultima para şi caietele contabile sub pat", a adăugat făcându-mi cu ochiul şmechereşte. Ea, care intra în biserică doar pentru a fi văzută, care detesta roiul acesta de popi milogi şi călugăriţe slugarnice care se rotea tot timpul pe lângă restul familiei, lăsase prin testament Bisericii Catolice o sumă considerabilă. Mereu abilă la afaceri, voia să cumpere acum la moarte ceea ce nu-i folosise în viaţă. Williams o cunoştea pe bunica mai bine decât toţi şi cred că o iubea tot atât de mult cât o iubeam şi eu; în ciuda prezicerilor invidioşilor, nu i-a furat averea şi n-a părăsit-o la bătrâneţe, dimpotrivă, a apărat interesele familiei ani în şir, a fost un soţ demn de ea, era dispus să stea cu ea până la ultima răsuflare şi, aşa cum se va dovedi în anii următori,

să facă şi mai multe pentru mine. Paulina era foarte rar lucidă, drogurile împotriva durerilor o plasau într-un limb fără amintiri şi fără dorinţe, în lunile acestea ajunsese piele şi os, nu mai putea mânca şi era alimentată cu lapte printr-un tub de cauciuc băgat în nas. Îi rămăseseră câteva smocuri de păr alb în cap şi ochii mari şi negri ajunseseră două puncte într-o hartă de zbârcituri. M-am aplecat să o sărut, nu m-a recunoscut şi şi-a întors faţa, în schimb căuta prin aer mâna soţului ei şi când a găsit-o o expresie de pace i-a luminat chipul.

— Nu suferă, Aurora, îi dăm multă morfină, m-a lămurit unchiul Frederick.

— Pe băieţi i-ai anunţat?

— Da, am trimis o telegramă acum două luni, dar nu au răspuns şi cred că n-o să ajungă la timp, Paulina nu mai are mult, a spus tulburat.

Aşa a fost, Paulina del Valle s-a stins în linişte în ziua următoare. Lângă ea am fost soţul ei, doctorul Radovic, Severo, Nívea şi cu mine; fiii au venit mult mai târziu împreună cu avocaţii ca să se bată pe moştenirea pe care nimeni nu le-o disputa. Doctorul îi scosese tubul prin care era hrănită şi Williams îi pusese mănuşi, căci avea mâinile reci ca gheaţa. Buzele deveniseră albăstrii şi era foarte palidă, a început să respire tot mai slab, fără panică, iar la un moment dat nu a mai respirat deloc. Radovic i-a luat pulsul, a trecut un minut, poate două, şi atunci ne-a anunţat că se stinsese. În încăpere era o linişte dulce, se întâmpla ceva misterios, poate că sufletul bunicii se desprinsese de trup şi se rotea precum o pasăre nedumerită, luându-şi rămas-bun. Plecarea ei mi-a produs o dezolare uriaşă, un sentiment vechi pe care-l cunoşteam, dar nu am ştiut să-l numesc nici să mi-l explic înainte de a trece doi ani, când misterul trecutului meu s-a lămurit în sfârşit şi am înţeles că moartea bunicului meu Tao Chi'en, petrecută cu mult timp în urmă, îmi produsese o tristeţe asemănătoare. Rana era acolo, latentă, şi se redeschidea acum cu aceeaşi durere arzătoare. Senzaţia că am rămas orfană acum, la moartea bunicii, era identică aceleia pe care o avusesem la cinci ani, când Tao Chi'en a dispărut din viaţa mea. Cred că vechile dureri din copilărie — pierdere după pierdere — ascunse ani în şir în straturile cele mai adânci ale memoriei şi-au ridicat ameninţătorul cap de Meduză gata să mă devoreze: mama care a murit dându-mi naştere, tata care nu voia să ştie de mine, bunica din partea mamei care m-a abandonat fără nici o explicaţie în mâinile Paulinei del Valle şi, mai ales, pierderea bruscă a fiinţei pe care o iubeam cel mai mult, bunicul Tao Chi'en.

Au trecut nouă ani de la acea zi de septembrie în care s-a stins Paulina del Valle, au rămas în urmă şi asta şi alte nenorociri; acum pot să-mi amintesc de bunică-mea cu inima uşoară. Ea nu a dispărut în hăul negru al unei morţi definitive, cum am crezut la început, o parte din ea a rămas în aceste locuri şi e tot timpul în preajma mea, ca şi Tao Chi'en, două spirite foarte diferite care mă însoţesc şi mă ajută, primul la lucrurile practice ale existenţei, al doilea la treburile sentimentale; dar când bunica a încetat să mai respire în patul îngust de soldat în care îşi petrecuse ultima perioadă a vieţii nu bănuiam că va mai reveni vreodată şi durerea m-a copleşit. Dacă aş putea să-mi exteriorizez sentimentele poate că aş suferi mai puţin, dar ele mi se împotmolesc undeva înăuntru ca un bloc de gheaţă şi pot trece ani până să se topească. Nu am plâns când a murit. Tăcerea din cameră era ca o

eroare de protocol, căci o femeie care trăise aşa cum trăise Paulina del Valle trebuia să moară cântând cu orchestră, ca la operă, dar iată că a plecat în tăcere, singurul lucru discret pe care l-a făcut în toată viaţa ei. Bărbaţii au părăsit încăperea şi Nívea şi cu mine am îmbrăcat-o, cu delicateţe, pentru ultimul drum în rasa de carmelită care stătea de un an în dulap, dar am cedat tentaţiei de a-i pune pe dedesubt cele mai bune dessou-uri franţuzeşti de mătase vişinie. Ridicând-o, mi-am dat seama cât de uşoară devenise, un schelet fragil şi piei atârnânde. În tăcere i-am mulţumit pentru tot ce făcuse pentru mine, i-am spus cuvintele de dragoste pe care nu aş fi îndrăznit să le articulez dacă m-ar fi putut auzi, i-am sărutat mâinile frumoase, pleoapele de ţestoasă, fruntea nobilă şi i-am cerut iertare pentru toate prostiile mele din copilărie, pentru că ajunsesem atât de târziu să-mi iau rămas-bun, pentru şopârla pe care am scuipat-o mimând un fals acces de tuse şi alte trăsnăi pe care a trebuit să mi le suporte, în timp ce Nívea profita de ocazie pentru a-şi plânge în linişte copiii morţi. După ce am îmbrăcat-o pe bunica am stropit-o cu colonia ei de gardenii şi am deschis draperiile şi ferestrele ca să intre primăvara, aşa cum i-ar fi plăcut ei. Nici gând de bocitoare, de cârpe negre şi oglinzi acoperite: Paulina del Valle trăise ca o împărătească şi merita să fie omagiată de lumina de septembrie. A fost şi părerea lui Williams, care s-a dus personal la piaţă şi a umplut trăsura cu flori proaspete pentru a împodobi casa.

Când au sosit rudele şi prietenii, în doliu şi cu batistele în mâini, s-au scandalizat, niciodată nu văzuseră un priveghi scăldat în razele soarelui, cu flori ca la nuntă şi fără lacrimi. Au plecat bombănind şi uneltind şi ani după aceea mai sunt unii care mă arată cu degetul, convinşi că m-am bucurat când a murit Paulina del Valle pentru că aveam să mă năpustesc pe moştenire. Cu toate astea nu am moştenit nimic, de asta s-au ocupat rapid fiii ei împreună cu avocaţii, dar nici nu aveam nevoie căci tata îmi lăsase îndeajuns ca să trăiesc decent şi restul l-am câştigat muncind, în ciuda nesfârşitelor sfaturi şi lecţii ale bunicii nu am reuşit să-i dobândesc flerul pentru afaceri; nu voi fi niciodată bogată şi mă bucur. Nici Frederick Williams n-a avut a se lupta cu avocaţii, pentru că banii îl interesau mult mai puţin decât insinuaseră gurile rele în toţi anii aceia, în plus, soţia sa îi dăduse mult cât fusese în viaţă şi el, prevăzător, pusese banii bine. Fiii Paulinei n-au putut dovedi ilegalitatea căsătoriei mamei lor cu fostul majordom şi au trebuit să se resemneze să-l lase în pace pe unchiul Frederick, nici pe podgorie n-au putut pune mâna, căci era pe numele lui Severo del Valle, drept care i-au pus pe avocaţi pe urmele popilor, doar-doar or recupera bunurile însuşite pe când o ameninţau pe bolnavă cu focurile iadului, dar până acum nimeni nu a câştigat vreun proces împotriva Bisericii Catolice, care îl are pe Dumnezeu de partea sa, toată lumea ştie asta. Oricum, erau bani destui, astfel că băieţii, mai multe rude, ba chiar şi avocaţii trăiesc şi astăzi de pe urma lor.

Singura bucurie a acelor săptămâni deprimante a fost reapariţia domnişoarei Matilde Pineda în viaţa noastră. A citit în ziar că murise Paulina del Valle şi s-a înarmat cu curaj pentru a veni în casa de unde fusese dată afară în timpul Revoluţiei. S-a prezentat cu un bucheţel de flori şi însoţită de librarul Pedro Tey. Îmbătrânise şi la început nu am recunoscut-o, în schimb el era acelaşi omuleţ chel cu sprâncene groase mefistofelice şi ochi arzători.

După cimitir, după slujbele cu cor, rugăciunile şi acatistele de rigoare, după ce s-au făcut pomenile şi donaţiile pe care le indicase bunica, s-a aşezat praful peste funeraliile pompoase şi Frederick Williams şi cu mine ne-am pomenit singuri în casa goală. Ne-am aşezat în galeria de sticlă lamentându-ne discret de absenţa bunicii, căci nu suntem genul plângăcios, şi să ne amintim de multele ei aspecte grandioase şi puţinele ei micimi.

— Ce-ai de gând să faci acum, unchiule Frederick?

— Depinde de dumneata, Aurora.

— De mine?

— N-am putut să nu-mi dau seama că se întâmplă ceva ciudat cu dumneata, mi-a spus în felul acela foarte personal de a întreba.

— Am fost foarte bolnavă şi plecarea bunicii m-a întristat mult, unchiule Frederick. Asta e tot, nu e nimic ciudat, te asigur.

— Îmi pare rău că mă subestimezi, Aurora. Ar trebui să fiu idiot sau să te iubesc foarte puţin ca să nu-mi dau seama că ai o stare sufletească specială. Spune-mi despre ce e vorba, poate te ajut.

— Nimeni nu mă poate ajuta, unchiule.

— Hai, pune-mă la încercare...

Şi-atunci mi-am dat seama că nu mai aveam pe nimeni pe lume în care să mă încred şi că Frederick Williams se dovedise un sfătuitor excelent şi singura persoană din familie cu bun-simţ. Merita să-i povestesc tragedia mea. M-a ascultat până la capăt foarte atent, fără să mă întrerupă deloc.

— Viaţa este lungă, Aurora. Acum vezi totul în negru, dar timpul vindecă şi şterge aproape totul. Acum mergi ca printr-un tunel, orbeşte, ţi se pare că nu există nicio ieşire, dar îţi promit că ea există. Mergi mai departe, copilă.

— Ce-o să se întâmple cu mine, unchiule Frederick?

— Vei avea alte iubiri, poate că vei avea copii sau vei fi cel mai bun fotograf din ţara asta.

— Mă simt atât de dezorientată şi de singură...

— Nu eşti singură, Aurora, sunt alături de dumneata şi voi rămâne cât timp vei avea nevoie de mine.

M-a convins că nu trebuia să mă întorc la soţul meu, că puteam găsi o duzină de pretexte pentru a-mi amâna întoarcerea ani la rând, deşi era sigur că Diego nu-mi va cere să revin la Caleufu, îi convenea să rămân cât mai departe posibil. Cât despre buna de dona Elvira, nu aveam decât să o consolez cu o corespondenţă frecventă, era vorba să câştig timp, soacră-mea avea inima slabă şi diagnosticul medicilor era că nu va mai trăi mult. Unchiul Frederick m-a asigurat că nu avea nicio grabă să plece din Chile, eu eram singura lui familie, mă iubea ca pe o fiică sau o nepoată.

— Nu ai pe nimeni în Anglia?

— Pe nimeni.

— Ştii că circulă tot felul de bârfe, se spune că eşti un nobil scăpătat şi bunica nu a dezminţit niciodată asta.

— Nimic mai fals, Aurora! a râs el.

— Deci nu ai niciun blazon ascuns pe undeva? am râs la rândul meu.

— Priveşte, copilă, mi-a răspuns.

Şi-a scos haina, şi-a deschis cămaşa, şi-a ridicat tricoul şi mi-a arătat spatele. Era brăzdat de nişte cicatrice oribile.

— Flagelare. O sută de bice pentru că am furat tutun într-o colonie penitenciară din Australia. Am făcut cinci ani de puşcărie înainte de a reuşi să fug cu o plută, în larg m-a cules o corabie-pirat chinezească şi m-au pus să muncesc ca sclav, dar când ne-am apropiat de uscat am fugit din nou. Aşa am ajuns în California în cele din urmă. Tot ce am din noblețea britanică este accentul, pe care l-am învățat de la un lord adevărat, primul meu stăpân din California. Tot el m-a învățat meseria de majordom. Paulina del Valle m-a angajat în 1870 şi de-atunci am fost alături de ea.

— Bunica ştia toate astea, unchiule? am întrebat după ce mi-am revenit cât de cât şi am prins iar glas.

— Bineînțeles. Pe Paulina o amuza teribil că lumea confunda un fost puşcăriaş cu un aristocrat.

— De ce ai fost condamnat?

— Pentru că am furat un cal când aveam cincisprezece ani. Urmau să mă spânzure, dar am avut noroc, mi-au comutat pedeapsa şi am ajuns în Australia. Nu-ți face griji, Aurora, n-am mai furat nici un cent de atunci, loviturile de bici m-au vindecat de acest viciu, nu şi plăcerea fumatului — a râs iarăşi.

Aşa că am rămas împreună. Fiii Paulinei au vândut conacul din Ejercito Libertador, care acum adăposteşte o şcoală de fete, şi au scos la mezat puținele lucruri rămase. Am salvat patul mitologic sustrăgându-l înainte de sosirea moştenitorilor şi ascunzându-l demontat într-un depozit al spitalului public al lui Ivan Radovic, unde a rămas până când avocații s-au săturat să scotocească prin toate colțurile în căutarea ultimelor vestigii ale fostelor posesiuni ale bunicii, împreună cu Frederick Williams am cumpărat o fermă în afara oraşului, pe drumul care ducea spre munți; aveam douăsprezece hectare de teren mărginit de plopi tremurători, invadat de iasomie înmiresmată şi scăldat de un iaz modest, unde totul creşte în devălmăşie. Acolo Williams creşte câini şi cai de rasă, joacă crochet şi are tot felul de alte activități plicticoase de-ale englezilor; acolo îmi am cartierul general pe timp de iarnă. Casa e o vechitură, dar are un anumit farmec, spațiu pentru atelierul meu fotografic şi pentru faimosul pat florentin, care tronează cu făpturile lui marine policrome în mijlocul camerei mele. În el dorm ocrotită de spiritul vigilent al bunicii mele Paulina, care apare de obicei la timp ca să gonească cu lovituri de mătură copiii în pijamale negre din coşmarul meu. Mai mult ca sigur, Santiago se va dezvolta pe partea unde este Gara Centrală, iar pe noi ne vor lăsa în pace în câmpia bucolică cu plopi şi pajişti.

Mulțumită unchiului Lucky, care mi-a suflat în față răsuflarea lui norocoasă când m-am născut, cât şi generoasei protecții a bunicii mele şi a tatălui meu, pot spune că duc o viață bună. Am mijloacele şi libertatea pentru a face ce doresc, mă pot dedica din plin plăcerii de a străbate abrupta geografie chiliana cu aparatul de fotografiat de gât, aşa cum am făcut în ultimii opt sau nouă ani. Lumea mă vorbeşte pe la spate, n-ai ce să-i faci; câteva rude şi prieteni mi-au pus cruce şi când mă văd pe stradă se prefac că nu mă cunosc, nu admit ca o femeie să-şi părăsească bărbatul. Disprețul lor nu-mi produce insomnii: nu trebuie să mulțumesc pe toată lumea, doar pe cei care contează cu adevărat, care nu sunt mulți. Rezultatele nefericite ale relației mele cu Diego Domínguez ar fi trebuit să mă lecuiască pe vecie de

amorurile precipitate şi arzătoare, dar nu a fost aşa. Drept e că am umblat câteva luni „lovită în aripă", că m-am târât de pe o zi pe alta cu o senzație de înfrângere absolută, de parcă mi-aş fi jucat singura carte şi aş fi pierdut totul. Drept e şi că sunt condamnată să fiu o femeie căsătorită şi fără soț, ceea ce mă împiedică să-mi „refac" viața, cum zic mătuşile mele, dar condiția aceasta ciudată îmi dă o mare libertate. La un an după despărțirea de Diego m-am îndrăgostit iarăşi, asta înseamnă că am pielea tare şi că mă cicatrizez repede. Al doilea amor nu a fost o prietenie suavă care să se fi transformat cu timpul într-o idilă adevărată, a fost pur şi simplu un impuls pasional care ne-a luat pe amândoi prin surprindere şi, pe neaşteptate, a ieşit bine... mă rog, până acum, cine ştie cum va fi mai departe. Era o zi de iarnă, una din acelea cu ploaie verde şi încăpățânată, cu fulgere anapoda şi apăsare pe suflet. Fiii Paulinei del Valle şi avocățeii lor se apucaseră iar să piseze actele acelea interminabile, fiecare în trei copii şi unsprezece semnături, pe care eu mă iscăleam fără să le citesc. Frederick Williams şi eu părăsisem casa din Ejercito Libertador şi stăteam încă la hotel, reparațiile nu se terminaseră la ferma unde locuim acum. Unchiul Frederick s-a ciocnit pe stradă cu doctorul Ivan Radovic, pe care nu-l văzusem de o bună bucată de vreme, şi au stabilit să mergem toți trei să vedem o trupă spaniolă de zarzuela care era în turneu prin America de Sud, numai că în ziua cu pricina unchiul Frederick a căzut la pat cu o răceală zdravănă iar eu m-am pomenit asteptând singură în holul hotelului, cu mâinile înghețate şi picioarele care mă dureau, căci mă strângeau botinele. Pe geamuri curgea o adevărată cascadă şi vântul scutura arborii de pe stradă ca pe nişte pământufuri din pene, seara nu îmbia la ieşit şi pe moment chiar l-am invidiat pe unchiul Frederick pentru gripa sa, care îi permitea să rămână în pat cu o carte bună şi o cană cu ciocolată fierbinte; cu toate astea, când a sosit Ivan Radovic am uitat de vremea rea. Doctorul avea paltonul ud şi când mi-a zâmbit mi-am dat seama că era mult mai drăguț decât îmi aduceam eu aminte. Ne-am privit în ochi şi cred că ne-am văzut pentru prima dată, eu cel puțin l-am observat serios şi mi-a plăcut ce vedeam. A fost o tăcere lungă, o pauză care în alte împrejurări ar fi fost penibilă, numai că atunci a fost un fel de dialog. M-a ajutat să-mi pun capa şi ne-am îndreptat către uşă încet, şovăind, continuând să ne privim în ochi. Nici unul nu avea chef să înfrunte furtuna de afară care sfâşia cerul, dar nici nu voiam să ne despărțim. A apărut un uşier cu o umbrelă mare şi s-a oferit să ne ducă până la trăsura care aştepta, am ieşit fără o vorbă, îndoiți. Nu am avut nici o străfulgerare de clarviziune sentimentală, nici un presentiment extraordinar că am fi fost suflete gemene, nu am avut viziunea unui început de amor ca în romane, nimic din toate astea, pur şi simplu mi-am dat seama de bătăile inimii mele, de faptul că parcă nu aveam aer, de dogoarea şi furnicăturile pielii, de cheful teribil de a-l atinge. Mă tem că de partea mea nu a fost nimic spiritual în această întâlnire, doar poftă carnală, deşi pe atunci eram destul de inexpertă şi vocabularul meu era prea limitat pentru a pune acestei agitații numele pe care îl poartă în dicționar. Numele chiar că nu era important, partea interesantă este că vârtejul acesta visceral a fost mai tare decât timiditatea mea şi, la adăpostul trăsurii, de unde nu putea scăpa uşor, i-am luat fața între mâini şi fără să mă gândesc de două ori l-am sărutat pe gură, aşa cum cu multi ani în urmă i-am văzut sărutându-se pe Nívea şi pe Severo del

Valle, hotărât şi lacom. A fost o acțiune simplă şi fără drept de apel. Nu pot intra în detalii cu privire la ce a urmat pentru că e uşor de imaginat şi pentru că dacă Ivan ar citi-o în paginile astea ar urma o ceartă zdravănă. Căci trebuie s-o spun, certurile noastre sunt tot atât de memorabile pe cât sunt de pasionate reîmpăcările; nu este vorba de un amor călduț şi dulceag, dar este persistent, iar piedicile nu îl slăbesc, ci îl fortifică. Căsătoria este o afacere care ține de bunul-simț, lucru care ne lipseşte amândurora. Faptul că nu suntem căsătoriți ne uşurează dragostea, fiecare se poate ocupa de ale lui, dispunem de propriul nostru spațiu şi când suntem pe punctul de a izbucni există soluția de a sta separați câteva zile şi de a reveni unul lângă celălalt când ne învinge dorul de sărutări. Cu Ivan Radovic am învățat să ridic glasul şi să scot ghearele. Dacă l-aş prinde că mă înşală — ferească Dumnezeu — aşa cum am pățit cu Diego Domínguez, nu m-aş mai topi în lacrimi ci l-aş ucide fără cea mai mică remuşcare.

Nu, n-am să vorbesc despre intimitatea pe care o împărtăşesc cu iubitul meu, dar este un episod peste care nu pot trece, pentru că are de-a face cu memoria, şi, în definitiv, asta e rațiunea pentru care scriu aceste pagini. Coşmarurile mele sunt un drum făcut orbeşte spre acele peşteri întunecate în care dorm amintirile mele cele dintâi, blocate în straturile profunde ale conştiinței. Fotografia şi scrisul sunt o încercare de a apuca clipele înainte de a dispărea, de a fixa amintirile pentru a da sens vieții mele. Trecuseră deja câteva luni de când eram cu Ivan, apucasem să ne acomodăm cu rutina de a ne vedea în mod discret, grație bunului de Frederick, care ne ocroteşte dragostea de la bun început. Ivan trebuia să țină o conferință pe teme medicale într-un oraş din nord şi l-am însoțit pretextând că vreau să fotografiez minele de salpetru, unde condițiile de lucru sunt foarte precare. Patronii englezi refuzau să poarte vreun dialog cu muncitorii şi domnea un climat de violență crescândă, care avea să izbucnească după câțiva ani. Când s-a întâmplat, în 1907, eu eram acolo întâmplător, şi fotografiile mele constituie unicul document irefutabil despre faptul că măcelul de la Iquique a avut loc, căci cenzura guvernului a şters din istorie pe cei două mii de morți pe care eu i-am văzut în piață. Dar asta este altă poveste şi nu-şi are locul în aceste pagini. Când am fost prima oară în acel oraş cu Ivan nu bănuiam tragedia la care îmi va fi dat să asist câțiva ani mai târziu, pentru amândoi a fost o scurtă lună de miere. Ne-am cazat la hotel în camere separate şi seara, după ce fiecare îşi văzuse de treburile lui, a venit la mine în cameră, unde îl aşteptam cu o sticlă din minunatul vin Vina Paulina. Până atunci legătura noastră fusese o aventură a cărnii, o explorare a simțurilor, care pentru mine a fost fundamentală, pentru că astfel am reuşit să-mi depăşesc umilința produsă de faptul că Diego mă respinsese şi să-mi dau seama că nu eram o femeie nereuşită, cum mă temeam. Cu fiecare întâlnire cu Ivan Radovic căpătasem tot mai multă încredere, învingându-mi timiditatea şi pudoarea, dar nu-mi dădusem seama că această glorioasă legătură intimă deschisese drumul unei dragoste mari. În noaptea aceea ne-am îmbrățişat cu langoarea produsă de vinul bun şi de oboseala de peste zi, încet, ca doi bunici înțelepți care au făcut dragoste de nouă sute de ori şi nu se mai pot surprinde nici dezamăgi. Ce a fost atât de special pentru mine? Nimic, bănuiesc, în afară de acumularea de experiențe fericite cu Ivan, care atunci au atins numărul critic necesar

pentru ca eu să las garda jos. Când mi-am revenit după orgasm între brațele tari ale iubitului meu, am simțit un suspin care mă scutura pe dinăuntru, apoi altul şi altul, până când m-am lăsat târâtă de un plâns de neoprit. Am plâns şi am tot plâns, dăruindu-mă, abandonându-mă, atât de sigură în aceste brațe cum nu-mi aminteam să mai fi fost vreodată. S-a rupt un dig în mine şi durerea cea veche s-a revărsat precum zăpada topită. Ivan nu m-a întrebat nimic şi nici n-a încercat să mă liniştească, m-a ținut strâns la piept, m-a lăsat să plâng până mi s-au terminat lacrimile şi când am vrut să-i explic cumva mi-a închis gura cu o sărutare lungă. De altfel, în momentul acela nici nu aveam ce să-i explic, ar fi însemnat să inventez ceva, dar acum ştiu — pentru că s-a mai întâmplat de mai multe ori — că, simțindu-mă absolut la adăpost, ocrotită şi protejată, a început să-mi revină memoria primilor mei cinci ani de viață, anii pe care bunica Paulina şi toți ceilalți i-au acoperit cu o mantie de mister. Mai întâi, într-o străfulgerare de lumină, am văzut imaginea bunicului Tao Chi'en murmurându-mi numele chinezesc, Lai-Ming. A fost doar o clipită, scurtă, dar luminoasă ca luna. Apoi am retrăit trează coşmarul recurent care m-a chinuit dintotdeauna şi am priceput că există o legătură directă între bunicul meu adorat şi dracii aceia în pijamale negre. Mâna care îmi dă drumul în somn este mâna lui Tao Chi'en. Cel care cade încet este Tao Chi'en. Pata care se întinde inexorabil pe caldarâmul străzii este sângele lui Tao Chi'en.

Trecuseră ceva mai mult de doi ani de când trăiam oficial cu Frederick Williams, dar tot mai devotată relației cu Ivan Radovic, fără de care nu-mi puteam concepe destinul, când Eliza Sommers, bunica din partea mamei, a reapărut în viața mea. S-a întors exact cum fusese, învăluită în aceeaşi aromă de zahăr şi vanilie, invulnerabilă în fața lipsurilor sau a uitării. Am recunoscut-o la prima vedere, deşi trecuseră şaisprezece ani de când mă lăsase în casa Paulinei del Valle şi în toată perioada aceasta nu văzusem vreo fotografie de-a ei iar numele i se rostise arareori în prezența mea. Imaginea ei rămăsese prinsă în angrenajul nostalgiilor mele şi se schimbase atât de puțin, încât atunci când a apărut în uşă cu valiza în mâna am avut impresia că ne despărțisem cu o zi în urmă şi tot ce se întâmplase în anii ăştia era o iluzie. Singura noutate e că era mai scundă decât în amintirile mele, dar pesemne că motivul era propria mea statură, ultima dată când fusesem împreună eram o mucoasă de cinci ani şi o priveam de jos. Era la fel de dreapta precum un amiral, avea acelaşi chip tineresc şi aceeaşi pieptănătură severă, dar acum părul îi era brăzdat de şuvițe albe. Ba chiar purta la gât acelaşi colier de perle pe care îl purta mereu şi pe care, acum ştiu, nu şi-l scoate nici când doarme. A adus-o Severo del Valle, cu care rămăsese în contact în toți anii aceştia, dar nu-mi spusese pentru că ea nu-i dăduse voie. Eliza Sommers îşi dăduse cuvântul Paulinei del Valle că nu avea să încerce niciodată să ia legătura cu nepoata ei şi şi-a respectat cu străşnicie legământul până când moartea celei din urmă a dezlegat-o de el. Când a aflat din scrisoarea lui Severo, şi-a făcut bagajele şi-a închis casa, aşa cum făcuse de atâtea ori înainte, şi s-a îmbarcat cu destinația Chile, în 1885, când rămăsese văduvă la San Francisco, a plecat în China cu trupul îmbălsămat al soțului pentru a-l îngropa la Hong Kong. Tao Chi'en îşi petrecuse cea mai mare parte din viață în California şi era unul dintre puținii imigranți chinezi care dobândise cetățenia americană, dar şi-a dorit

mereu ca oasele să-i ajungă în pământul Chinei, astfel sufletul nu avea să se piardă în imensitatea universului negăsind poarta cerului. Precauție insuficientă, pentru că sunt sigură că fantoma inefabilului meu bunic Tao Chi'en continuă să bântuie pe aici, altfel nu-mi explic de ce îl simt aproape, şi nu e doar imaginația mea de vină, bunica Eliza mi-a confirmat câteva dovezi, de exemplu aroma marină care mă învăluie uneori şi glasul care-mi şopteşte un cuvânt magic: numele meu în chineză.

— Bună, Lai-Ming — a fost formula de salut din partea extraordinarei mele bunici.

— Oi poal — am exclamat.

Nu mai pronunțasem acest cuvânt (bunică din partea mamei, în cantoneză) din vremea îndepărtată în care stăteam cu ea la etajul unei clinici de acupunctura din cartierul chinezesc din San Francisco, dar nu-l uitasem. Mi-a pus o mâna pe umăr şi m-a scrutat din cap până în picioare, apoi a dat din cap a aprobare şi în sfârşit m-a îmbrățişat.

— Mă bucur că nu eşti la fel de frumoasă ca maică-ta.

— Asta spunea şi tata.

— Eşti înaltă, ca Tao. Iar Severo îmi spune că eşti şi deşteaptă, tot ca el.

În familia noastră se serveşte ceai atunci când situația este cam tensionată, iar cum eu mă simt stânjenită aproape mereu, o cam duc într-un ceai. Băutura aceasta are darul de a mă ajuta să-mi controlez nervii. Muream de dorul de a o lua pe bunică-mea de mijloc şi de a valsa cu ea, de a-i povesti pe nerăsuflate toată viața mea şi a-i reproşa tot ce ținusem în mine, dar nimic din toate asta nu a fost posibil. Eliza Sommers nu este genul de om care invită la familiarisme, demnitatea ei intimidează şi au trebuit să treacă săptămâni până să putem vorbi relaxat. Din fericire, ceaiul şi prezența lui Severo del Valle şi a lui Federick Williams, care s-a întors dintr-o inspecție prin fermă costumat precum un explorator din Africa, au destins atmosfera. De cum şi-a scos cascheta şi ochelarii fumurii şi a văzut-o pe Eliza Sommers, unchiul Frederick şi-a schimbat atitudinea: a scos pieptul înainte, a înălțat vocea şi i-au crescut aripi. Admirația i-a crescut şi mai mult văzând cuferele şi valizele cu ştampilele locurilor pe unde fusese şi a aflat că doamna aceasta mititică era printre puținii străini care ajunseseră în Tibet.

Nu ştiu dacă unicul motiv al oi poa Eliza pentru a veni în Chile a fost acela de a mă cunoaşte pe mine, bănuiesc că ar fi interesat-o mai mult să continue călătoria până la polul antarctic, unde nicio femeie nu pusese încă piciorul, dar oricare i-ar fi fost motivele, venirea ei a fost fundamentală pentru mine. Fără ea viața mea ar continua să fie presărată de zone nebuloase; fără ea nu aş putea să-mi scriu aceste amintiri. Bunica aceasta a fost cea care mi-a dat piesele lipsă pentru a completa acest puzzle al existenței mele, cea care mi-a vorbit despre mama, despre împrejurările naşterii mele şi care mi-a dat cheia finală pentru coşmarurile mele. Tot ea a fost cea care m-a dus mai târziu la San Francisco ca să-l cunosc pe unchiul meu Lucky, un prosper comerciant chinez, gras şi scurt de picioare, absolut încântător, şi care mi-a dezgropat documentele necesare pentru a putea pune cap la cap episoadele acestei poveşti. Relația ei cu Severo del Valle este la fel de profundă ca secretele pe care le-au împărtăşit atâția ani; îl

consideră adevăratul meu tată, pentru că este bărbatul care a iubit-o pe fiica ei şi s-a căsătorit cu ea. Singurul rol al lui Matías Rodríguez de Santa Cruz a fost acela de a furniza nişte gene în mod accidental.

— Genitorul tău n-are importanță, Lai Ming, asta putea s-o facă oricine. Severo ți-a dat numele şi şi-a asumat răspunderea pentru tine — m-a asigurat.

— Păi în cazul ăsta Paulina del Valle mi-a fost şi mamă şi tată, îi port numele şi a avut grijă de mine. Ceilalți au trecut ca nişte comete prin copilăria mea, lăsând în urmă abia un praf de stele — am contrazis-o.

— Înainte de ea, tatăl tău şi mama ta am fost Tao şi cu mine, noi te-am crescut, Lai Ming — m-a lămurit, şi avea dreptate, pentru că aceşti bunici din partea mamei au avut o influență atât de mare asupra mea că timp de treizeci de ani am purtat-o în mine ca pe o prezență subtilă şi sunt convinsă că o voi purta cu mine cât mai am de trăit.

Eliza Sommers trăieşte în altă dimensiune alături de Tao Chi'en, a cărui moarte a fost o mare supărare, dar nu şi o piedică pentru a nu-l iubi ca înainte. Bunica mea Eliza face parte dintre ființele acelea hărăzite unei dragoste unice şi grandioase, cred că nu mai e loc pentru altcineva în inima ei de văduvă. După ce şi-a îngropat soțul în China, alături de mormântul lui Lin, prima lui soție, şi după ce a îndeplinit riturile funebre budiste aşa cum el îşi dorise, s-a pomenit liberă. S-ar fi putut întoarce la San Francisco şi să stea cu fiul ei Lucky şi cu tânăra soție pe care şi-o comandase după catalog la Shanghai, dar ideea de a se transforma într-o soacră temută şi venerată echivala cu a se lăsa pradă bătrâneții. Nu se simțea singură şi nu-i era frică de viitor, căci spiritul protector al lui Tao Chi'en era mereu cu ea; adevărul este că acum sunt mai mult timp împreună decât înainte, nu se despart nici o clipă. S-a obişnuit să vorbească cu el încetişor, să nu creadă lumea că s-a țicnit, iar noaptea doarme pe partea stângă a patului, ca el să ocupe partea dreaptă, ca de obicei. Spiritul aventurier care o făcuse să fugă la şaisprezece ani din Chile ascunsă în burta unui velier pentru a ajunge în California a prins din nou viață în ea după ce a rămas văduvă. Şi-a amintit de clipa de epifanie trăită la optsprezece ani, în plină febră a aurului, când nechezatul calului şi prima rază a soarelui au trezit-o în imensitatea unui peisaj sălbatic şi singuratic. Atunci, în dimineața aceea a descoperit exaltarea libertății. Petrecuse noaptea sub cerul liber, singură sub nişte copaci, înconjurată de mii de pericole: bandiți nemiloşi, indieni sălbatici, vipere, urşi şi alte fiare, dar a fost prima dată în viață când nu-i era frică. Crescuse într-un corset care îi strângea trupul, sufletul şi imaginația, speriată până şi de propriile-i gânduri, dar aventura aceea o eliberase. A trebuit să-şi dezvolte o forță pe care poate o avea mereu în ea, dar până atunci o ignorase, neavând nevoie de ea. A părăsit protecția căminului pe când era încă o copilă, mergând pe urmele unui iubit fugar, s-a îmbarcat pe ascuns pe o corabie, fiind însărcinată, acolo a pierdut copilul şi aproape că şi viața, a ajuns în California, s-a îmbrăcat în straie bărbăteşti şi s-a apucat să bată regiunea în cruciş şi curmeziş, fără alte arme decât imboldul disperat al dragostei. A fost în stare să supraviețuiască singură pe un meleag al bărbaților unde domneau lăcomia şi violența, pe parcurs a prins curaj şi gustul independenței. Euforia aceea intensă a aventurii nu i s-a şters din minte. Tot din dragoste, a trăit treizeci de ani ca discretă soție a lui Tao Chi'en, ca

mamă şi cofetăreasă, făcându-şi datoria, fără alt orizont decât căminul ei din Chinatown, dar germenele sădit în anii ei de nomadă a rămas intact, gata să înmugurească la momentul potrivit. Când a dispărut Tao Chi'en, singura busolă a vieții ei, a venit şi momentul să navigheze din nou la întâmplare. „în fond, am fost tot timpul un vântură-lume, tot ce-mi doresc este să călătoresc fără un scop precis", îi spunea într-o scrisoare fiului ei Lucky. A decis totuşi că mai întâi trebuia să-şi țină promisiunea pe care i-o făcuse tatălui ei, căpitanul John Sommers, că nu o va lăsa singură la bătrânețe pe mătuşa ei Rose. De la Hong Kong a plecat în Anglia, hotărâtă să stea cu bătrâna doamnă în ultimii ei ani, era cel mai mic lucru pe care-l putea face pentru cea care îi fusese ca o mamă. Rose Sommers trecuse de şaptezeci de ani şi sănătatea începea să lase de dorit, dar continua să-şi scrie romanele de amor, toate cam la fel, şi ajunsese cea mai celebră scriitoare romantică de limbă engleză. Erau curioşi care veneau de departe pentru a zări silueta fragilă care-şi plimba cățelul prin parc şi se spunea că regina Victoria îşi consola văduvia citind istoriile siropoase în care dragostea ieşea biruitoare. Sosirea Elizei, pe care o iubea ca pe o fiică, a fost o mângâiere uriaşă pentru Rose Sommers, printre altele şi pentru că puterile o lăsau şi îi venea tot mai greu să ia pana în mână. A început să-i dicteze romanele, iar mai târziu, când a lăsat-o şi luciditatea, Eliza se prefăcea că ia notițe, dar de fapt le scria ea; editorul şi cititoarele nu au bănuit nimic, totul era să repeți formula. După ce a murit Rose Sommers, Eliza a rămas în căsuța din cartierul boem — la mare valoare, căci zona ajunsese la modă — şi a moştenit capitalul strâns de maică-sa adoptivă cu romanele de amor. Primul lucru pe care l-a făcut a fost să-l viziteze pe fiul ei Lucky la San Francisco şi să-şi cunoască nepoții (i s-au părut urâți şi plicticoşi), după care a plecat spre locuri mai exotice, împlinindu-şi în sfârşit destinul de vântură-lume. Era genul de călător care se încăpățânează să meargă exact în locurile de care oamenii obişnuiți fug. Nimic nu o mulțumea mai mult decât să-şi vadă bagajele presărate cu etichete şi ştampile din țările cele mai ascunse de pe planetă, nimic nu o făcea să fie mai mândră decât să se lipească de ea o boală rară sau să fie muşcată de o lighioană ciudată. A bătut lumea ani la rândul cu bagajele ei de exploratoare, dar se întorcea mereu la căsuța de la Londra, unde o aşteptau scrisorile lui Severo del Valle cu veşti despre mine. Când a aflat că Paulina del Valle părăsise această lume, a hotărât să se întoarcă în Chile, țara unde se născuse dar la care nu se mai gândise de peste jumătate de secol, pentru a-şi regăsi nepoata.

Poate că în timpul lungii călătorii cu vaporul bunica Eliza şi-a amintit de primii şaisprezece ani petrecuți în Chile, această țară îngustă şi bătută de vânt; de copilăria vegheată de o indiancă blajină şi de frumoasa de Miss Rose; de existența ei calmă şi sigură până a se ivi iubitul care a lăsat-o gravidă, a părăsit-o pentru a căuta aur în California şi n-a mai dat niciun semn de viață. Şi pentru că bunică-mea Eliza crede în karmă, a ajuns pesemne la concluzia că largul periplu a fost necesar pentru a-l întâlni pe Tao Chi'en, pe care trebuie să-l iubească în toate reîncarnările sale. „Ce idee necreştinească", a comentat Frederick Williams când am încercat să-i explic de ce Eliza Sommers nu avea nevoie de nimeni.

Eliza mi-a făcut cadou un cufăr hărtănit, pe care mi l-a dat cu o sclipire ştrengărească în ochii întunecați. Conținea manuscrise îngălbenite

semnate O Doamnă Anonimă. Erau romanele pornografice scrise de Rose Sommers în tinerețe, alt secret de familie bine păstrat. Le-am citit cu atenție, cu un scop absolut didactic, spre beneficiul direct al lui Ivan Radovic. Literatura aceasta amuzantă — de unde atâta îndrăzneală la o fată bătrână victoriană? — şi confidențele pe care mi le-a făcut Nívea del Valle m-au ajutat să-mi înving timiditatea care la început a constituit o piedică aproape de netrecut între Ivan şi mine. Cert este că în ziua cu furtuna când trebuia să mergem la teatru şi nu am ajuns, m-am repezit să-l sărut înainte ca bietul om să se apere, dar mai departe nu m-a ținut îndrăzneala, după aceea am pierdut un timp prețios luptând cu nesiguranța mea fioroasă şi cu scrupulele lui, căci nu voia „să-mi strice reputația", aşa spunea. Nu a fost uşor să-l conving că reputația mea era destul de zdrențuită înainte de a apărea el la orizont, şi că va continua să fie astfel, căci n-aveam de gând să mă întorc la bărbatul meu şi nici să renunț la munca şi la independența mea, atât de prost văzute pe aici. După experiența umilitoare cu Diego mi se părea imposibil să inspir dorință sau dragoste; la ignoranța mea absolută în materie sexuală se adăuga un sentiment de inferioritate, mă credeam urâtă, nelalocul meu, puțin feminină; îmi era ruşine de corpul meu şi de patima pe care mi-o trezea Ivan. Rose Sommers, străbunica mea de departe pe care nu am cunoscut-o, mi-a făcut un cadou fantastic dându-mi această libertate jucăuşă atât de necesară pentru a face dragoste. Ivan obişnuieşte să ia lucrurile prea în serios, temperamentul lui slav tinde spre tragic; uneori îl apucă disperarea că nu putem să trăim împreună cât nu moare soțul meu şi până atunci precis vom fi foarte bătrâni. Când norii aceştia negri îi întunecă dispoziția, recurg la manuscrisele Doamnei Anonime şi descopăr negreşit resurse noi pentru a-i oferi plăcere sau măcar pentru a-l face să râdă. Tot străduindu-mă să-l distrez în intimitate, mi-am pierdut pudoarea şi am dobândit o siguranță pe care nu am avut-o niciodată. Nu mă cred o seducătoare, până aici nu a ajuns efectul pozitiv al manuscriselor, dar cel puțin nu mă mai tem să iau inițiativa ca să-i dau aripi lui Ivan, căci altfel s-ar putea acomoda cu rutina. Şi ar fi mare păcat să facem dragoste ca doi soți vechi când nici măcar nu suntem căsătoriți. Avantajul de a fi amanți este că trebuie să avem mare grijă de legătura noastră, căci totul concură în a ne despărți. Hotărârea de a rămâne împreună trebuie reînnoită tot timpul, aşa rămânem vioi.

Iată acum povestea pe care mi-a spus-o bunica mea Eliza Sommers.

Tao Chi'en nu şi-a iertat moartea fiicei sale Lynn. Degeaba i-au tot repetat soția lui şi Lucky că nu era posibil omeneşte să fi împiedicat împlinirea sorții, că făcuse totul în calitate de zhong yi şi că ştiința medicală cunoscută era încă neputincioasă când era vorba să previi sau să opreşti hemoragiile fatale care secerau atâtea femei la naştere. Tao avea impresia că mersese într-un cerc şi că se găsea exact unde se găsise cu treizeci de ani înainte, în Hong Kong, când Lin, prima sa soție, născuse o fetiță. Şi ea începuse să-şi piardă sângele şi, disperat să o salveze, a promis divinității că ar da orice în schimbul vieții lui Lin. Bebeluşul murise în câteva minute şi a crezut că acesta fusese prețul. Nu şi-a imaginat că mult mai târziu, în capătul celălalt al lumii, va trebui să mai plătească o dată cu fiica sa Lynn.

— Nu vorbi aşa, tată, te rog — îl contrazicea Lucky. Nu e vorba să schimbi o viață pe alta, astea sunt superstiții nedemne de un om de cultura

şi inteligența dumitale. Moartea soră-mii n-are nimic de-a face cu aceea a primei soții sau cu dumneata. Nenorociri din astea se întâmplă la tot pasul.

— La ce bun atâția ani de studiu şi experiență dacă n-am fost în stare să o salvez?

— Milioane de femei mor la naştere, ai făcut tot ce ți-a stat în putere pentru Lynn...

Eliza Sommers suferea tot atât de mult pentru moartea unicei sale fiice, dar în plus trebuia să aibă grijă de micuța orfană. Dacă ea adormea din picioare de oboseală, Tao Chi'en nu lipea geană de geană, noaptea medita învârtindu-se prin casă ca un somnambul şi plângând pe ascuns. Nu mai făcuseră dragoste de ceva timp şi, după cum mergeau lucrurile, nici nu se zărea vreo perspectivă apropiată. După o săptămână Eliza a ales singura soluție care i-a venit în minte: i-a pus lui Tao fetița în brațe anunțându-l că nu se simțea în stare s-o crească, că petrecuse peste douăzeci de ani având grijă ca o sclavă de Lucky şi de Lynn şi nu mai avea putere s-o ia de la început cu micuța Lai-Ming. Astfel că Tao Chi'en s-a pomenit răspunzător pentru o nou-născută fără mamă pe care trebuia să o hrănească din jumătate în jumătate de oră dându-i lapte îndoit cu apă cu pipeta, căci de-abia putea să înghită, şi să o legene tot timpul pentru că plângea de colici zi şi noapte. Ploada nici măcar nu era plăcută vederii, era minusculă şi zbârcită, cu pielea galbenă de icter, trăsăturile turtite de naşterea grea şi fără un fir de păr pe cap; dar după douăzeci şi patru de ore Tao a început să o privească fără să se mai sperie. După douăzeci şi patru de zile în care o ținuse într-un fel de sac agățat de umăr, o hrănise cu pipeta şi dormise cu ea, a început să i se pară drăguță. Iar după douăzeci şi patru de luni în care o îngrijise ca o mamă, era de-a dreptul îndrăgostit de nepoată-sa şi convins că avea să fie chiar mai frumoasă decât Lynn, deşi nu exista nici cel mai mic temei pentru această presupunere. Copila nu mai era nici pe departe moluscă de la naştere, dar nu semăna deloc cu maică-sa. Rutina lui Tao Chi'en, care înainte se limita la cabinetul medical şi la câteva ceasuri de intimitate cu soția sa, s-a schimbat cu totul. Viața i se învârtea în jurul lui Lai-Ming, o fetiță exigentă care trăia lipită de el, căreia trebuia să-i spună poveşti, s-o adoarmă cu cântece, pe care trebuia să o oblige să mănânce, să o ducă la plimbare, să-i cumpere hăinuțele cele mai frumoase din prăvăliile americane şi din Chinatown şi să o prezinte tuturor pe stradă, căci nu se mai văzuse nicicând o copilă atât de isteață, credea bunicul, orbit de iubire. Era convins că nepoata lui era un geniu şi ca s-o dovedească îi vorbea în chineză şi în engleză, limbi care s-au adăugat jargonului spaniol pe care-l folosea bunica, rezultând o învălmăşeală teribilă. Lai-Ming răspundea şi reacționa ca orice copil de doi ani, dar lui Tao i se părea că rarele dați când le nimerea dovedeau fără tăgadă o inteligență superioară. Şi-a redus orele de consultație la doar câteva după-amiaza, astfel putea să-şi petreacă dimineții le cu fetița, învățând-o alte şi alte trucuri, ca pe o maimuță dresată. Nu prea era de acord ca Eliza s-o ia cu ea la salonul de ceai în după-amiezile când lucra, pentru că îi intrase în cap că putea să o antreneze în ale medicinei încă din fragedă pruncie.

— În familia mea sunt şase generații de zhong yi, Lai-Ming va fi a şaptea, dat fiind că tu n-ai nici un fel de aptitudini pentru asta — i-a comunicat fiului său Lucky.

— Credeam că doar bărbaţii pot fi medici.

— Asta era înainte. Lai-Ming va fi prima femeie zhong yi din istorie.

Dar Eliza Sommers nu a fost de acord ca nepoată-sii să i se împuie capul cu teorii medicale la o vârstă atât de fragedă; era timp mai încolo, deocamdată fata trebuia scoasă din Chinatown câteva ore pe zi ca să se americanizeze. Măcar aici bunicii erau de acord, Lai-Ming trebuia să facă parte din lumea albilor, aşa va avea neîndoielnic mai multe şanse decât printre chinezi. Un avantaj era că nu avea deloc trăsături asiatice, aspectul era tot atât de spaniolesc ca şi al familiei din partea tatălui. Eventualitatea ca Severo del Valle să apară într-o bună zi ca să-şi ia presupusa fiică şi s-o ducă în Chile era de netolerat, aşa că nici nu au pomenit-o; au presupus pur şi simplu că tânărul chilian avea să-şi respecte legământul, doar îşi dovedise caracterul nobil cu vârf şi îndesat. Nu s-au atins de banii pe care îi lăsase fetei, i-au pus la bancă într-un cont destinat educaţiei ei viitoare. La fiecare trei sau patru luni, Eliza îi scria lui Severo del Valle dându-i veşti despre „protejata lui", cum scria, ca să fie clar că nu-i recunoaşte dreptul de paternitate, în primul an nu a primit nici un răspuns, omul era copleşit de doliu, pe urmă plecase la război, după aceea mai scria din când în când. Pe Paulina del Valle nu au mai văzut-o, n-a mai venit la salonul de ceai şi n-a dat curs ameninţării de a le lua nepoata distrugându-le viaţa.

Astfel au trecut cinci ani de armonie în casa lui Tao Chi'en, până la evenimentele care aveau să le năruie familia. Totul a început cu vizita a două femei, care s-au prezentat ca misionare presbiteriene şi au cerut să vorbească între patru ochi cu Tao Chi'en. Le-a primit în cabinet, crezând că vin din motive de sănătate, era singura explicaţie ca două albe să apară pe neaşteptate în casa lui. Păreau să fie surori, erau tinere, înalte, cu tenul trandafiriu şi ochi limpezi ca apa mării şi manifestau siguranţa radioasă pe care o conferă credinţa nestrămutată. S-au prezentat cu numele mic, Donaldina şi Martha, şi au început să-i explice că până acum misiunea presbiteriană din Chinatown acţionase cu fereală şi discreţie pentru a nu jigni comunitatea budistă, dar acum aveau noi membri hotărâţi să instaureze normele minime de decenţă creştină în acest sector care, după cum s-au exprimat, „nu era teritoriu chinez, ci american, şi nu admiteau ca acolo să fie violate legea şi morala". Auziseră de sing song girls, dar în jurul traficului cu fetiţe sclave pentru scopuri sexuale exista o conspiraţie a tăcerii. Misionarele ştiau că autorităţile americane erau mituite şi închideau ochii. Cineva le spusese că Tao Chi'en era singurul om suficient de curajos ca să le spună adevărul şi să le ajute, de aceea veniseră. Zhong yi-ul aşteptase această clipă de decenii, în lucrarea lui lentă de salvare a acestor adolescente nenorocite contase doar pe ajutorul tăcut al câtorva prieteni quakeri, care se îngrijeau să scoată micile prostituate din California şi să le dea o nouă viaţă departe de reţelele tong şi de proxeneţi. Misiunea lui era să răscumpere câte putea din stabilimentele clandestine şi să le găzduiască pe cele prea bolnave pentru a sluji în bordeluri; încerca să le însănătoşească trupul şi să le aline sufletul, nu reuşea mereu, multe mureau. Acasă avea două încăperi destinate acestor sing song girls, aproape mereu ocupate, dar Tao Chi'en simţea că pe măsură ce populaţia chineză creştea în Chinatown problema sclavelor se înrăutăţea şi el putea face foarte puţin. Cerul le trimisese pe cele două misionare: în primul rând contau pe ajutorul

puternicei biserici presbiteriene, în al doilea rând erau albe; puteau mobiliza presa, opinia publică şi autorităţile americane pentru a pune capăt acestui trafic nesăbuit. Aşa că le-a povestit în amănunt cum erau cumpărate sau răpite în China aceste făpturi, cum disprețuia cultura chineză fetele, astfel că găseai adesea în acea țară nou-născute înecate în puț sau aruncate în stradă, muşcate de şobolani sau de câini. Familia nu le dorea, de aceea era uşor să le cumperi pe câteva parale şi să le aduci în America, unde erau exploatate pe mii de dolari. Erau aduse ca animalele în nişte lăzi mari în cala vapoarelor, iar cele care scăpau de deshidratare şi de holeră intrau în Statele Unite cu certificate de căsătorie false, în ochii funcționarilor de la centrul de imigrație toate erau logodnice, iar vârsta lor fragedă, starea fizică lamentabilă şi expresia de teroare de pe chipul lor se pare că nu trezeau suspiciuni. Fetițele alea nu aveau nici o valoare. Ce avea să se întâmple cu ele era treaba chinezilor, nu a albilor. Tao Chi'en le-a explicat Donaldinei şi Marthei că speranța de viață a acelor sing song girls, o dată inițiate în meserie, era de trei sau patru ani: primeau până la treizeci de bărbați pe zi, mureau de boli venerice, avort, pneumonie, de foame şi tratament rău; o prostituată chineză de douăzeci de ani era o curiozitate. Nimeni nu ținea un registru despre ele, dar pentru că intrau în țară cu un document legal, trebuia să existe şi unul al deceselor, în eventualitatea că ar fi întrebat cineva de ele. Multe înnebuneau. Erau ieftine, erau înlocuite într-o clipită, nimeni nu investea în sănătatea lor sau în a le prelungi durata de activitate. Tao Chi'en le spuse misionarelor numărul aproximativ de fete sclave din Chinatown, data răscumpărărilor şi locul în care se găseau bordelurile, de la cele mai mizere, în care fetele erau tratate precum animalele în cuşcă, până la cele mai luxoase conduse de celebra Ah Toy, care devenise cea mai mare importatoare de carne proaspătă din țară. Cumpăra copile de unsprezece ani din China şi pe durata drumului spre America le dădea marinarilor, astfel că la sosire ştiau deja să spună „banii înainte" şi să deosebească aurul de bronz, ca să nu fie păcălite. Fetele lui Ah Toy erau alese dintre cele mai frumoase şi aveau o soartă mai bună decât a celorlalte, menite a fi vândute ca vitele şi a sluji bărbaților celor mai mizerabili în modul dorit, crud şi umilitor. Multe deveneau adevărate sălbăticiuni, aveau purtări de animale şi trebuiau legate de pat cu lanțuri sau zăpăcite cu narcotice. Tao Chi'en le dădu misionarelor numele câtorva comercianți chinezi cu avere şi prestigiu, printre aceştia şi fiul său Lucky, care le-ar fi putut fi de ajutor, singurii care erau de părere, ca şi el, că acest gen de trafic trebuia eliminat. Cu mâini tremurânde şi ochii umezi, Donaldina şi Martha au notat tot ce le-a spus Tao Chi'en, i-au mulțumit şi la plecare l-au întrebat dacă puteau conta pe el la momentul acțiunii.

— Am să fac tot ce pot.

— Şi noi, domnule Chi'en. Misiunea presbiteriană nu va avea odihnă până nu se va pune capăt acestei perversiuni şi bietele fete vor fi salvate, de-ar fi să deschidem cu ranga uşa acestor lăcaşuri de perdiție.

Aflând ce făcuse taică-său, Lucky Chi'en a fost copleşit de presimțiri rele. Cunoştea ambianța cartierului chinezesc mult mai bine decât Tao şi şi-a dat seama că acesta făcuse o imprudență ireparabilă. Grație istețimii şi simpatiei de care se bucura, Lucky avea prieteni în toate straturile comunității chineze; de ani de zile făcea afaceri profitabile şi câştiga cu

măsură dar constant de pe urma meselor de fan-tan. Deşi tânăr, ajunsese o figură iubită şi respectată de toţi, chiar de faimoasele tongs care nu-l supăraseră niciodată, îl ajutase ani în şir pe tatăl său să salveze fetele cu acordul tacit de a nu se băga în încurcături majore; înţelegea limpede că pentru a supravieţui în Chinatown era nevoie de discreţie absolută, acolo regula de aur era să nu te amesteci cu albii — temuţii şi urâţii yang-guizi — şi să le rezolvi pe toate, inclusiv crimele, între compatrioţi. Ştia că mai devreme sau mai târziu tatăl său va informa misionarele iar acestea, autorităţile americane. Nu exista modalitate mai sigură de a atrage nenorocirea şi toată bafta lui nu va fi de-ajuns să-i apere. Aşa i-a spus lui Tao Chi'en şi aşa s-a întâmplat în octombrie 1885, în luna în care împlineam cinci ani.

Soarta bunicului meu s-a hotărât în acea memorabilă zi de marţi în care cele două tinere misionare, însoţite de trei poliţişti irlandezi zdraveni şi de bătrânul ziarist Jacob Freemont, specializat în crime, au venit în Chinatown în plină zi. Activitatea de pe stradă s-a oprit şi o întreagă mulţime s-a adunat să acompanieze grupul de yang-guizi, ceva neobişnuit în acest cartier, care se îndrepta cu pas hotărât spre o casă sărăcăcioasă printre zăbrelele porţii căreia se zăreau chipurile pudrate şi sulemenite a două sing song girls care se ofereau clienţilor miorlăind şi arătându-şi pieptul ca de căţeluşă. Văzând că se apropiau nişte albi, fetele s-au făcut nevăzute în casă ţipând speriate şi în locul lor a apărut o babă furioasă care le-a răspuns poliţiştilor cu un potop de injurii în limba ei. La un semn al Donaldinei, un poliţai a scos un topor şi s-au apucat să dărâme uşa, spre stupoarea mulţimii. Albii s-au năpustit pe uşa îngustă, s-au auzit ţipete, alergături şi ordine în engleză, şi după mai puţin de un sfert de oră atacatorii au reapărut târând cu ei şase fetiţe îngrozite, baba care se zbătea în mâinile unui poliţai şi trei bărbaţi care mergeau cu capul plecat cu pistolul în spate. Pe stradă s-a iscat tărăboi şi câţiva mai curioşi au înaintat ameninţători, dar s-au oprit scurt când au răsunat câteva focuri trase în aer. Yang-guizi-ii i-au urcat pe toţi cei arestaţi într-o trăsură închisă a poliţiei şi caii au început să transporte încărcătura. Restul zilei în Chinatown a trecut în comentarii despre cele întâmplate. Niciodată până atunci poliţia nu intervenise în cartier pentru motive care nu aveau legătură directă cu albii. Autorităţile americane erau foarte tolerante cu „obiceiurile galbenilor", cum spuneau, nimeni nu-şi dădea osteneala să-şi bage nasul în locurile unde se fuma opiu, în casele de joc şi cu atât mai puţin în bordelurile cu fete sclave, pe care le considerau încă o grotescă perversiune a locuitorilor celestului imperiu, precum mâncatul câinilor gătiţi cu sos de soia. Singurul care nu a fost surprins, ci mulţumit, a fost Tao Chi'en. Ilustrul zhong yi era gata să fie agresat de doi bătăuşi dintr-un tong în restaurantul în care prânzea mereu cu nepoata lui după ce a spus destul de tare ca să fie auzit în zarva localului că era mulţumit că în fine autorităţile oraşului luau notă de afacerea cu sing song girls. Deşi majoritatea clienţilor de la celelalte mese era de părere că într-o populaţie preponderent masculină fetele sclave reprezentau un articol de consum indispensabil, s-au ridicat să-l apere pe Tao Chi'en pentru că era personalitatea cea mai respectată din comunitate. Dacă nu ar fi intervenit în mod oportun patronul restaurantului ar fi ieşit mare tărăboi. Tao Chi'en a plecat indignat, cu nepoata de o mână şi cu prânzul la pachet în cealaltă.

Poate că episodul de la bordel n-ar fi avut consecințe majore dacă după două zile nu s-ar fi repetat aidoma pe altă stradă: aceleaşi misionare presbiteriene, acelaşi Jacob Freemont, aceiaşi polițai irlandezi, dar acum aveau cu ei încă patru oficiali şi doi dulăi fioroşi care trăgeau de lanț. Manevra a durat opt minute şi Donaldina şi Martha au plecat cu şaptesprezece fete, două madame, doi paznici şi mai mulți clienți care au ieşit trăgându-şi nădragii. Ştirea despre planul misiunii presbiteriene şi al guvernului yang guizi-ilor s-a propagat precum praful de puşcă prin Chinatown, ajungând chiar şi în celulele imunde în care supraviețuiau sclavele. Pentru prima dată în sărmana lor viață a existat o boare de speranță. Inutile s-au dovedit amenințările cu bătaia în caz că s-ar fi revoltat sau poveştile înspăimântătoare despre diavolii albi care aveau să le sugă sângele, începând cu acel moment fetele au căutat să ajungă la urechile misionarelor şi în câteva săptămâni incursiunile poliției s-au îndesit, însoțite de articole de presă. De data asta pana insidioasă a lui Jacob Freemont a servit în fine unui scop nobil, zguduind conştiința cetățenilor cu elocventa sa campanie despre destinul oribil al micilor sclave în plin centrul San Francisco-ului. Bătrânul ziarist avea să moară în scurt timp, fără a ajunge să măsoare impactul articolelor sale, în schimb Donaldina şi Martha au apucat să vadă fructele zelului său. Le-am cunoscut optsprezece ani mai târziu cu ocazia unei călătorii la San Francisco, au şi-acum tenul trandafiriu şi aceeaşi fervoare mesianică în privire, bat şi acum Chinatown zilnic, mereu vigilente, numai că acum nimeni nu le mai spune yang-guizi blestemate şi nimeni nu le mai scuipă când le vede. Acum li se spune lo-mai, mamă iubitoare, şi lumea se înclină la trecerea lor. Au salvat mii de fete şi au stârpit traficul neruşinat de copile, deşi nu chiar toate formele de prostituție. Bunicul Tao Chi'en ar fi foarte mulțumit.

În a doua miercuri din luna noiembrie, Tao Chi'en s-a dus ca de obicei să-şi ia nepoata de la salonul de ceai al soției sale din Piața Unirii. Fetița stătea cu bunica Eliza după-amiaza până ce doctorul termina cu ultimul pacient şi venea după ea. Până acasă erau doar şapte străzi, dar Tao Chi'en avea obiceiul să străbată cele două străzi principale din Chinatown, atunci se aprindeau felinarele de hârtie ale prăvăliilor, lumea îşi termina treaba şi ieşea să cumpere de mâncare pentru cină. Se plimba cu nepoata de mână prin piețele în care se îngrămădeau mormane de fructe exotice aduse de pe malul celălalt al oceanului, rațe lăcuite atârnate de cârlige, ciuperci, insecte, fructe de mare, organe de animale şi plante pe care le găseai doar în China. Cum nimeni n-avea timp să gătească acasă, Tao Chi'en alegea atent felurile pe care le ducea pentru cină, cam aceleaşi pentru că Lai-Ming era foarte mofturoasă. Bunicul o tenta dându-i să guste din delicioasele mâncăruri cantoneze care se vindeau pe stradă, dar de obicei rămâneau la aceleaşi varietăți de chau-mein şi la costițele de porc. În ziua aceea Tao Chi'en purta pentru prima dată un costum nou, făcut la cel mai bun croitor chinez din oraş, care lucra numai pentru bărbații cei mai de vază. Se îmbrăca americăneste de mulți ani, dar de când obținuse cetățenia încerca să fie cât mai elegant, în semn de respect pentru patria adoptivă. Arăta foarte bine în costumul închis la culoare şi perfect tăiat, cu cămaşă scrobită cu cravată şi plastron, pardesiu din stofă englezească, pălărie cu boruri largi şi mănuşi de antilopă de culoarea fildeşului, înfățişarea micuței Lai-Ming contrasta cu

ținuta occidentală a bunicului, căci purta pantaloni groşi şi jachetă de mătase vătuită în tonuri strălucitoare de galben şi albastru în care fata se mişca greoi precum un ursuleț, avea părul strâns într-o coadă şi pe cap o tichie brodată după moda din Hong Kong. Cei doi atrăgeau atenția în mulțimea pestriță, aproape exclusiv masculină, îmbrăcată cu pantaloni şi tunice negre tipice, atât de comune că păreau o uniformă. Lumea se oprea să-l salute pe zhong yi, erau fie pacienții lui, fie îl cunoşteau din vedere sau după nume, iar comercianții îi făceau mici cadouri nepoatei pentru a intra în grațiile bunicului: un scarabeu fosforescent într-o cutiuță de lemn, un evantai de hârtie, un dulce. Pe înserate, în Chinatown era o atmosferă de sărbătoare, lumea vorbea tare, se auzeau voci care îşi strigau marfa, mirosea a prăjeală, a sosuri, a peşte şi a gunoi, căci resturile se aruncau în mijlocul străzii. Bunicul şi nepoata au trecut pe la localurile unde îşi făceau de obicei cumpărăturile, au schimbat câteva vorbe cu jucătorii de mah-jong aşezați pe trotuar, s-au dus la vânzătorul de ierburi de leac să ia nişte medicamente comandate la Shanghai şi s-au oprit puțin la o casă de joc ca să vadă din uşă mesele de fan-tan, pentru că Tao Chi'en era fascinat de pariuri, deşi fugea de ele ca de ciumă. Au mai băut şi o ceaşcă de ceai verde în prăvălia unchiului Lucky, unde au admirat ultimul transport de antichități şi mobilă sculptată care tocmai sosise, după care au făcut cale-întoarsă mergând liniştiți spre casă. Deodată a venit în goană un băiat foarte alarmat pentru a-l ruga pe zhong yi să vină repede pentru că avusese loc un accident: un bărbat fusese lovit în piept de copitele unui cal şi scuipa sânge. Tao Chi'en l-a urmat grăbit cu fetița de mână printr-o străduță întortocheată, apoi pe alta şi alta, trecând prin pasajele strâmte ale topografiei demente a cartierului, până s-au pomenit singuri într-o fundătură abia luminată de felinarele de hârtie care pâlpâiau la câteva ferestre ca nişte licurici. Băiatul dispăruse. Tao Chi'en a apucat să-şi dea seama că picase într-o cursă şi a încercat să se întoarcă, dar era prea târziu. Din întuneric au apărut câțiva bărbați înarmați cu bâte şi l-au înconjurat. Doctorul studiase în tinerețe artele marțiale şi ținea mereu un cuțit la brâu, dar nu se putea apăra fără să dea drumul fetiței de mână. Au fost câteva clipe în care a întrebat ce voiau de la el, a auzit numele lui Ah Toy în timp ce bărbații în pijamale negre cu fețele acoperite dansau în jurul lui, apoi a primit prima lovitură în spate. Lai-Ming s-a simțit trasă înapoi şi a încercat să se țină de bunicul ei, dar mână cea dragă i-a dat drumul. A văzut bâtele care izbeau în el, a văzut un şuvoi de sânge care îi țâşnea din cap, l-a văzut căzând la pământ cu fața în jos, a văzut cum continuau să-l lovească până a devenit o grămadă însângerată pe caldarâm.

„Când l-au adus pe Tao pe o targa improvizată şi am văzut ce i-au făcut, ceva s-a rupt în mine în mii de cioburi, ca o vază de cristal, şi s-a topit definitiv capacitatea mea de iubire. M-am uscat pe dinăuntru. N-am mai fost acelaşi om, niciodată. Am tandrețe pentru tine, Lai-Ming, cât şi pentru Lucky şi copiii lui, am avut-o şi pentru Miss Rose, dar dragoste nu am decât pentru Tao. Fără el nimic nu are prea mare importanță, fiecare zi pe care o trăiesc este una mai puțin din lunga aşteptare până la reîntâlnirea cu el", mi-a mărturisit bunica mea Eliza Sommers. A mai spus că i-a fost milă de mine pentru că la cinci ani mi-a fost dat să asist la martiriul ființei pe care o iubeam cel mai mult, dar s-a gândit că timpul va şterge trauma. A crezut că

viața mea alături de Paulina del Valle, departe de Chinatown, mă va face să-l uit pe Tao Chi'en. Nu a bănuit că scena din fundătură va rămâne mereu în coşmarurile mele, nici că mirosul, glasul şi atingerea uşoară a mâinilor bunicului meu mă vor urmări la trezie.

Tao Chi'en a ajuns în viață în brațele soției, după optsprezece ore şi-a recăpătat cunoştința şi după câteva zile a putut vorbi. Eliza Sommers chemase doi medici americani care apelaseră de mai multe ori la cunoştințele acestui zhong yi. L-au examinat cu tristețe: avea coloana vertebrală ruptă şi în cazul puțin probabil că ar fi trăit ar fi rămas pe jumătate paralizat. Ştiința nu putea face nimic, i-au spus. S-au mulțumit să-i spele rănile, să pună cât de cât la loc oasele rupte, să-i coasă capul şi să lase doze mari de narcotice, între timp, nepoata, de care uitaseră toți, se ghemuise într-un colț lângă patul bunicului, strigându-l fără glas — oi goal, oi goa! — nepricepând de ce nu-i răspundea, de ce nu i se dădea voie să se apropie, de ce nu putea să doarmă în brațele lui ca până atunci. Eliza Sommers a administrat bolnavului medicamentele cu aceeaşi răbdare cu care îl făcea să înghită supă printr-un furtun. Nu s-a lăsat pradă disperării, tăcută şi fără să plângă a vegheat alături de soțul ei până ce acesta i-a putut vorbi prin buzele umflate şi dinții rupți. Fără nici o îndoială, zhong yi a ştiut că în aceste condiții nu putea şi nici nu dorea să trăiască, aşa i-a spus, cerându-i să nu-i dea nimic de mâncare sau de băut. Dragostea adâncă şi intimitatea absolută în care trăiseră mai bine de treizeci de ani îi făceau să-şi ghicească reciproc gândurile, nu a fost nevoie de multe cuvinte. Dacă Eliza a fost tentată să-l roage să trăiască țintuit la pat, doar ca să nu o lase singură pe lume, şi-a înghițit vorbele: îl iubea prea mult ca să-i ceară un astfel de sacrificiu. Cât despre Tao Chi'en, nu a trebuit să-i explice nimic, căci ştia că soția lui avea să facă cele necesare pentru a-l ajuta să moară cu demnitate, aşa cum ar fi făcut şi el pentru ea, dacă lucrurile ar fi decurs altfel. S-a gândit că nu mai era nici cazul să-i ducă trupul în China, nu i se părea de-acum foarte important şi nu voia să mai adauge o sarcină pe umerii Elizei, numai că ea hotărâse că o va face oricum. Nici unul nu avea curaj să vorbească despre ce era evident. Eliza i-a spus doar că nu era în stare să-l lase să moară de foame şi sete, pentru că asta putea dura zile sau săptămâni întregi şi nu ar fi suportat o agonie atât de lungă. Atunci Tao Chi'en i-a spus ce să facă. I-a spus să se ducă la cabinet, să caute într-un anumit dulap şi să-i aducă un flacon albastru. Ea îl ajutase la clinică în primii ani ai legăturii lor şi încă o făcea când lipsea asistentul, ştia citi semnele în chineză de pe recipiente şi să facă o injecție. Lucky a intrat în odaie pentru a primi binecuvântarea tatălui şi a ieşit zguduit de suspine. „Nici Lai-Ming şi nici tu nu trebuie să vă faceți griji, Eliza, pentru că n-am să vă părăsesc, am să fiu mereu aproape ca să vă apăr, nici una dintre voi nu va păți nimic rău", a şoptit Tao Chi'en. A luat-o pe fetiță în brațe şi i-a adus-o aproape ca să-şi ia rămas-bun. Fata a văzut chipul învinețit al bunicului şi s-a tras înapoi speriată, dar atunci a văzut pupilele negre care o priveau cu aceeaşi dragoste dintotdeauna şi l-a recunoscut. S-a apucat de umerii lui şi l-a sărutat şi l-a chemat disperată, udându-i obrazul cu lacrimi calde, până când au smuls-o dintr-o dată şi au dus-o afară, unde a aterizat la pieptul unchiului Lucky. Eliza Sommers s-a întors în odaia în care fusese atât de fericită cu bărbatul ei şi a încuiat uşor uşa în urma ei.

— Şi ce s-a întâmplat atunci, oi-poa? am întrebat.

— Am făcut ca trebuia să fac, Lai-Ming. Apoi m-am culcat lângă Tao şi l-am sărutat îndelung. Ultima lui respirație a rămas cu mine...

Epilog

Dacă n-ar fi bunică-mea Eliza, care a venit de departe pentru a-mi lumina ungherele întunecate din trecutul meu, dacă n-ar fi miile de fotografii care-mi umplu casa, cum aş putea să povestesc istoria aceasta? Ar trebui s-o plăsmuiesc din imaginaţie, fără alt material decât firele fugitive ale unor vieţi străine şi câteva amintiri iluzorii. Memoria este ficţiune. Alegem ce e mai strălucitor şi ce e mai întunecat, ignorând ceea ce ne face să ne ruşinăm, şi astfel ţesem covorul amplu al vieţii noastre. Prin intermediul fotografiei şi al cuvântului scris încerc cu disperare să birui condiţia trecătoare a existenţei mele, să captez clipele înainte de a se şterge, să limpezesc confuzia din trecutul meu. Fiecare clipă dispare ca o suflare transformându-se imediat în trecut, realitatea e efemeră şi migratorie, nostalgie pură. Cu aceste fotografii şi aceste pagini păstrez amintirile vii; ele reprezintă pretextul pentru a apuca un adevăr fugitiv, dar adevăr oricum ai lua-o, ele dovedesc că lucrurile astea s-au întâmplat şi că personajele astea mi-au intersectat destinul. Mulţumită lor o pot resuscita pe mama mea, moartă când îmi dădea naştere, pe puternicele mele bunice şi pe înţeleptul meu bunic chinez, pe bietul meu tată şi alte verigi din lungul lanţ al familiei mele, cu toţii având sânge amestecat şi fierbinte. Scriu ca să-mi lămuresc misterele vechi din copilărie, ca să-mi definesc identitatea, ca să-mi creez propria legendă, în definitiv, tot ce avem din belşug este memoria pe care am ţesut-o. Fiecare îşi alege tonalitatea pentru a-şi istorisi povestea; aş vrea să aleg limpezimea durabilă a unui clişeu în platină, dar nimic din destinul meu nu posedă această claritate luminoasă. Trăiesc printre nuanţe difuze, mistere umbrite, incertitudini; tonalitatea potrivită pentru a-mi povesti viaţa seamănă mai curând cu aceea a unui portret în sepia...

* * *